BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
2 B
4

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu 14
C
14

49. d. 10.

49
d
10.

Bannes Dialectica

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

R. P. Fr.

DOMINICI BANNES MONDRAGONENSIS, ORD. PRÆD. IN

inclytâ Acadimiâ Salmantinâ SS. Theol. Profeſſoris celeberrimi,

INSTITVTIONES MINORIS DIALEcticæ, quas Summulas vocant.

Opus nunc primùm in Germania editum, & à quamplurimis mendis repurgatum.

Permiſſu Superiorum.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
EMANUELE

COLONIÆ,

Apud ANTONIVM BOETZERVM ſub ſigno Rubri Leonis.

ANNO M. DC. XVIII.

Breuis in volatilibus eſt apis
Et initium dulcoris habet fructus illius.

Eccleſiaſt. Cap. II.

DECRETVM SALMANticen. Vniuerſitatis.

R*Ector, Clauſtrumque plenum Salmanticen. Senatus has minoris Dialecticæ inſtitutiones à R. P. Magiſtro F. Dominico Bannes editas ab artium præceptorib. deinceps in Schola Salmantina legendas, & interpretandas decreuit, ac ſtatuit, ſexto decimo die Octobris, Anno* 1599.

D. Antonius de Idiaquez
Manrique Rector.

Iuſſu D. mei Rectoris.

Bartholomæus Sanctius.
Vniuerſitati à Secretis
Notarius.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Cenſura Complutenſis Vniuerſitatis.

COmplutenſis Schola iuxta decretum ſupremi Senatus Regii tradidit mihi perlegendos libros Summularum, quos edidit eximius Theologus Magiſter Dominicus Bannes, in quibus nihil offendi piæ ſanæque doctrinæ vel leuiter diſſonum, ſed prima logicæ rudimenta ita accurate ordinateque digeſta & ad breuem facilem perſpicuamq; methodum redacta, vt opus iudicem liberales diſciplinas aggredientibus perutile, & authoris ſui ingenium & eruditionem vndiq; redolens. Datæ Compluti decima die Iunii, 1599.

El Doctor Caluo. Rector.

Doctor Luys Tena.

El Doctor Iuan Vazquez. de Velaſco.

INSIGNIS VNIVERSITATIS

SALMANTICEN. DVCIBVS, D. D. Antonio de Idiaquez Manrique Rectori, & Archidiacono Eccleſiæ Segouienſis, ac D. D. Ioanni Valdes de Llanos, integerrimo iudici & Apoſtolico conſeruatori, necnon ſapientiſſimorum Patrum conſcriptorum grauiſſimo Senatui, Frater Dominicus Bannes, Ordinis Prædicatorum ſalutem plurimam in Chriſto Seruatore precatur.

INſtar diuinæ ſapientiæ quæ attingit à fine vſq; ad finem fortiter & diſponit omnia ſuauiter, noſtra Salmantina Vniuerſitas omniũ humanarum & diuinarũ ſcientiarum ſacrum Muſæum fortiter etiã & ſuauiter duobus Choryphæis vna præſidentibus cuncta diſponit, omnia gubernat.

bernat. In altero quidem Rectore, quaſi in rege apum, omnem ſuauitatem inuenies. Nam cum literarum ſtudium ingenuum amore potius, quam timore ſuſcipiendum ſit, decuit profecto, vt is qui locis & temporibus docendi ac diſputandi diſtribuendis, nec non ad audientium vota & ſuffragia conferendis Cathedris præficiendus eſſet, illuſtris genere morumque ſuauitate prçditus ab ipſa Scholaſticorum cõmunitate per variarum nationum nobiles Conſiliarios eligeretur. Is ſi iuxta pontificias ſanctiones & regalia ſtatuta, Patrumque conſcriptorum Conſilia ſtrenue ſe geſſerit, nihil eſt, quod ſibi timeat, & tota Vniuerſitas ſumma tranquillitate gaudebit, literarumque ſtudia magnopere incrementum accipient, iuxta illud, *Anima quieſcendo fit ſapiens.* Verum (quia vt ſunt res humanæ fieri non poteſt, quin in tanta adoleſcentium ac iuuenum multitudine, veluti in apum agminibus ignauum fucus inuenitur, aliqui etiã vitioſi, inquieti,

aliorumque tranquillitatem pertur-bantes reperiantur) neceſſe fuit, vt alter præſes ſumma ac pontificia poteſtate præpotens iudex aſſiſteret, qui non ſolum Eccleſiaſticis cenſuris, ſed etiam temporalibus pœnis ac corporeis cruciatibus vniuerſa hæc incommoda ſacræ ſtudiorum quieti nociua profligaret. Fortiter itaque ac ſuauiter vniuerſitatis noſtræ negocia geruntur. Porro ſi quando Salmantina ſchola hunc felicem ſtatum obtinuiſſe creditur, nunc vel maxime optatam tranquillitatem & pacem poſſidet militans ſub talibus inclyti generis gubernatoribus, D. D. Antonio de Idiaquez Manriq; ſuauiſſimo Rectore, & D. D. Ioanne Valdes de Llanos, qui in iure dicendo iudex conſtans ac validus eſt. Cuius rei in maioris momenti negotiis à Regia Maieſtate ſibi commiſſis abunde ſatis & palam periculum fecit. Quocirca bono animo ſumus expectantes, Ampliſſime vir, totius Aſturicenſis Principatus magnæ, & antiquæ nobilitatis gloria, vt

te Protectore noſtro, & huius Vniuerſitatis Apoſtolico conſeruatore, illud Iſaiæ vaticinium hac tempeſtate quadantenus ratione impleatur. *Erunt parua in directa & aſpera in vias planas.* Imitaberis certe Illuſtriſſimum auunculum tuum D. D. Ferdinandum Valdes (qui te à paruulo educauit) Hiſpalenſem Archiepiſcopum, ac ſupremi ſanctæ inquiſitionis officii præſidem, qui animi eximia integritate, mirifica induſtria, noſtra ætate fidei Catholicę zelator potentum hæreticorum conuenticula inuenit, & diſſipauit, ac vltimo ſupplicio brachio ſeculari comburendos igni relaxauit. Huius piiſſimi ac magnanimi viri egregia facinora notiſſima ſunt: inter quæ non vltimum locum tenet inſigne Scholaſticorũ Salmanticæ collegium, quod mirifice conſtructum magnis diuitiis dotauit. Iam vero ad te iterum, ô mi D. D. Antoni totius noſtræ Vaſconicæ gentis vnicum decus, ſermonem meum conuerto. O quam pulchra eſt caſta generatio cũ clari-

claritate, vt diuinum eloquium teſtatur. Caſtitatis quidem, voce, virtutem omnem, claritatis vero, generis nobilitatem intelligo. Quæ duæ res ſic in te ſitæ & collocatæ videntur, vt facile non ſit iudicare, vltra alteram ſui ordinis meritis vincat. Te ſane clariſſimum reddunt, in primis Idiaquecitarum antiquiſſima familia, quam hodie plurimi magni nominis viri regiis honoribus exornati amplificāt. Nam præter parentem tuum Dom. Franciſcum de Idiaquez cruce de Calatraua equitem inſignitū, & à ſecretis Conſiliis de ſtatu Regiæ Maieſtatis fidelem miniſtrum. Adeſt etiam Dominus Dominus Ioannes de Idiaquez auunculus tuus (de quo ego ſemper benemereri ſtudui) Legionenſis Regni maior commendatarius, & Regię Maieſtati à conſiliis de ſtatu pacis & belli, præſeſque equitatui Dominæ noſtræ Reginæ. Adeſt & filius eius D. Alfonſus de Idiaquez militię ſancti Iacobi inſigniis condecoratus, ac in bello ęquitum generalis Dux. Adſunt

& alii plures, quos breuitatis gratia prætereo, quorum ſinguli nobilis familiæ initium eſſe poterant, nedum antiquam illuſtriorem reddere. De Arteagarum & Moxicarum vetuſtiſſimo genere à Regia Nauarræ ſtirpe originẽ ducente digne dicere non vacat. Arteaga fuit, qui ante annos quadringentos oppidum Toloſanum in Guipuzcoana Prouincia cõdidit. Cuius hodie domus Pater tuus & caput & Patronus exiſtit. Buitronum, Manricorumque ampliſſima progenies, vt par eſt, laudari in epiſtola nuncupatoria non poteſt. Nam & Hiſpaniæ Reges à Mãricorum proſapia deſcẽdere, Molinæque Dominium hæreditaſſe gloriantur. Verum hæc omnia claritatis ornamenta, quæ in te vno cõuenerunt, omni virtutis officio præclariora ab ineunte ætate indies efficere ſtuduiſti, atque re ipſa effeciſti. Modeſtiã tuam cum grauitate coniunctam, & in gerẽdis negotiis prudentiam & induſtriam nõ vulgarem Salmanticenſis grauiſſimus Senatus admiratur, &

laudat.

laudat. Tandem ad vos, ô Patres conſcripti mihi plurimũ obſeruandi non immemor beneficii recens in me collati orationis finẽ refero: de quorum ſingulari ſapientia egregiaque nobilitate, aliiſq; virtutum ornamentis animi mei gratia copioſius dicerem: niſi id iam ſæpe in publico Theatro pro meis viribus, vtcunque præſtitiſſem. Nunc autẽ partes meas eſſe arbitror, pietatẽ colere, ingratiq; animi notam effugere. Quare pio animo ductus, vobis libellum Dialecticarum Inſtitutionum, quem nuper ſenior in publicam vtilitatem compoſui, præloq; mãdaui, libẽter dedico. Hunc vos veſtro calculo & autoritate approbatũ artium præceptorib. in minori ſchola tyronibus interpretãdum tradidiſtis. De qua re ſi plurimas per omnem vitã gratias egero, mihi nunq̃ ſatisfaciam: quãdo parẽ referre nõ poſſum. Quod autem poſſum ex animo facio, meq; ipſum animi ſumma prõptitudine veſtris obſequiis ſeruũ offero. Valete inclyti viri, & vos Patres cõſcripti. *Valete.*

Por

POR la preſente yo el Maeſtro F. Andres de Caſſo Prouincial electo y vicario general de la prouincia de Eſpanna de la orden de predicadores doy licencia al padre Maeſtro F. Domingo Bannes cathedratico de prima de la Vniuerſidad de Salamanca para que pueda imprimir vn libro que ha compueſto intitulado, Inſtitutiones minoris Dialecticæ quas Summulas vocant, por quanto auiendo yo cometido juntamẽte con el diffinitorio de eſte capitulo que agora ſe tiene en Sancto Thomas de Auila à dos padres maeſtros y cathedraticos para que vieſſen el dicho libro, fu y informado de llos ſer muy prouechoſo y neceſſario en eſtos tiempos, para los que comiençan a oyr artes, por ſer el eſtilo tam claro y breue y contener todo lo neceſſario para las diſputas de otras mayores facultades y aſſi mando al dicho P. Maeſtro para maior merito ſuyo en virtud de obediencia, que hechas las diligencias que ſe deuen hazer haga imprimir el dicho libro con toda la breuedad que commodamente pudiere para que ſe puedan leer eſte anno al principio de los eſtudioſos de ſetiembre en eſta nueſtra prouincia como lo tenemos ordenado y

do y mandado que ſe leã por los lectores que cõmençaren a leer artes el curſo que ſe ſigue. En fe de lo qual dimos eſta firmada de nueſtro nombre y ſellada al Padre F. Iuan Velazquez procurador deſta prouincia en la corte de ſu Mageſtad para que preſente el dicho libro en el Conſejo ſupremo y pida facultad para que el dicho Padre Maeſtro pueda imprimir el dicho libro, dada en nueſtro conuento de Sancto Thomas de Auila a nueue de Mayo de mil y quinientos y nouenta y nuebe.

F. Andres de Caſſo
Prouincial.

FRA-

FRATER DOMINICVS BANNES ORDINIS PRÆDICAtorum pio lectori ſalutem.

MIRABERIS fortaſſe pie Lector, quænã cauſa tã vrgens fuerit, quæ me pluſquã ſeptuagenarium, & grauioribus ſtudiis, ac quotidianis lectionibꝰ tot annos defatigatum, & qui iam iam meo iure ab inclyta Salmanticenſi Academia rude donari poſtulaturus propero; ad Dialecticæ rudimenta tyronibus conſcribenda impulerit. At ſi cõſilii mei rationem

Digitized by Google

cauſamque cognoueris, non ſolum mirari deſines, ſed etiam me de Theologorum ſacra Schola bene mereri ſtudẽtem laudabis. Non deſunt qui hac noſtra tempeſtate vehementer deplorent, adeo inopem fuiſſe politioris literaturę (vt ipſi aiunt) ſuperiorem ætatem: vt cum omnes, qui Philoſophiæ ſtudia cõſectabantur, Ariſtotelici haberi vellẽt; pauciſſimi eſſent qui Ariſtotelem præſertim in Dialectica euoluerent. Arbitrabantur enim Ariſtotelicam doctrinam planius & expeditius in quibuſdã Summulis, quas diligentiorũ induſtria modernorum pepererat, quam in ſuo autore contineri. Ego vero magis dolen-

dum cenſeo, adeo negligentiã & deſidiam ne dicam ſocordiam, apud recentiores præualuiſſe, vt non iam ab Ariſtotelica docendi ſpinoſiori phraſi, ſed etiam à modernorum perſpicuis in artem diſſerendi documentis abhorreant. Quamobrem nõ ſolum ſacræ Theologiæ, ſed Metaphyſicæ, & naturalis Philoſophiæ ſtudium temere ac ſine fructu ſuſcipitur. Nam quanta ſit Dialecticæ vtilitas & neceſſitas, ad ſuperiores diſciplinas capeſſendas, tum antiquorum Philoſophorum, tum etiam Theologorum monitis accepimus, tum denique ipſa experientia nos docet. Qui enim Philoſophiæ vel diuinæ ſapientiæ cognitio-

gnitionem nō vulgarem ſunt adepti; hi omnes in diſſerendi prius arte peritiſſimi fuerunt. Duos tantum excellētiſſimos inter ſacros Doctores in exemplum proferre libet. Diuum Auguſtinum & D. Thomam commemoro, quorum alter inter ſanctos Patres, alter inter Scholaſticos Theologos abſque cuiuſquam inuidia vel iniuria facile primatū tenet. Hi namq; ſunt oliuæ binæ pietatis ac religionis vnicæ, de quorum doctrinæ exuberanti fructu, lucernę plurimę ſuper Eccleſiæ aurea candelabra ardentes, omnib. qui in domo Chriſti ſunt, ſine intermiſſione lucēt. Nunquid hi proceres tantam diuinæ Sapientiæ ſuppel-

lectilem ſine Dialecticæ peritia ſunt aſſequuti? Non ſane, imo in eius minutiſſimis præceptis perſcrutandis & obſeruandis, eo maiorem prius operam dederunt, quo animoſius in cœleſtis diſciplinæ ingentes theſauros, quibus locupletes fierent, ingredi ſumma cum modeſtia conabantur. De Dialectica quid D. Auguſtinus ſenſerit, ex plurimis ab eo ſcriptis palam eſt. In primis libro de ordine, diſciplinam diſciplinarum Dialecticā vocat. Hæc, inquit, docet docere, hæc docet diſcere, in hac ſeipſam ratio ſibi demonſtrat, quæ ſcit, quid velit, quid valeat. Scit autem ſcire, vult ſola ſcientes facere, nec ſolum vult,
ſed

ſed etiam poteſt. Deinde cõtra *Lib. 3. c. 18.* Academicos ſic ait: Eruditio liberalium artiũ modeſta ſane atque ſuccincta & alacriores, & perſeuerãtiores & comptiores exhibet amatores amplectendæ veritati: vt & ardẽtius appetant, & conſtantius inſequantur, & inhæreant poſtremo dulcius. Deniq; de doctrina *Cap. 31.* Chriſtiana lib. 2. ita ſentit, Diſputationis diſciplina ad omnia genera quęſtionum quæ in literis ſacris ſunt penetrãda & diſſoluenda, plurimũ valet: tantum ibi cauenda eſt libido rixandi & puerilis quædam oſtentatio decipiendi aduerſarium. Iam vero Angelicus Doctor noſter in omnibꝰ ſuis tractatibus nullibi non eſt Dialecticus

ɛticus. Vbique ſe in diſputandi diſciplina peritiſſimum oſtendit. Commentarios in libros Perihermenias acutiſſimos edidit In libros quoque poſteriorum reſolutionum nemo cum maiori eruditione interpretationem adiecit. Opuſcula præterea quatuor cõpoſuit. Nimirum de quatuor oppoſiſitis : de demonſtratione, de Fallaciis, de Propoſitionibus

Opuſcu. 37. 38. 39. 40. Modalibus. De induſtria antiquorum Philoſophorum & Rhetorum vulgaria in laudem Dialecticæ encomia, ne videar actum a gere, prętermitto. Sed proh dolor, hominum noſtri temporis quorundam, atque vtinam non plurimorũ, quodãmodo effœminata ingenia

eo

eo impudentię deuenerunt: vt rudimẽtorum Dialecticæ difficultate perterriti ac deuicti, eam ad Philoſophiæ & ſacræ Theologiæ ſtudiũ parum vel nihil vtilitatis afferre arbitrentur & dicant. Fuerunt etiã alii paucos ante annos: qui vſque adeo ſophiſtice diſputandi diſciplinam ſunt proſequuti; vt de neceſſariis pauca: de inutilibus innumeros tractat⁹ ac nimis prolixos, & vt ita dixerim, inintelligibiles, diſcipulis traderẽt. Vidi quoſdam alios qui Dialecticã valde ſuccincte latiniſſimis & Rhetoricis documentis vſi breui compendio docebãt. Sed hi modicum vtilitatis ad Philoſophiam adeũdam diſcipulis cõferunt. Sunt
 deniq;

deniq; alii etiam noſtris temporibus, qui oſtẽtationis cauſa, initio Summularum, importune ſatis, Metaphyſicam exercere affectant. Tempus quoque quod in docendo ac diſſerendo circa Logicales proprietates & locos argumẽtandi neruoſos & neceſſarios, impendi debuiſſet; non ſine magno Diſcipulorũ incommodo in ſuis adinuentionib⁹ dictandis perdunt. Quo fit, vt nec ſyllogiſmorum liber, neque oppoſitionum tractatus, qui maxime neceſſarii ſunt, queãt in curriculo cõſueti temporis abſolui, tãtum abeſt, vt diſputandi exercitatione eorum cõgnitio ꝑficiatur. His de cauſis

plures

plures bonæ indolis magnæq; ſpei diſcipuli animum ad ſacram Theologiā progrediendi deponunt: & ad Iuris Ciuilis vel Canonici ſtudium ſe conuertunt. Si qui vero ex ingenioſis perſeuerant; curſum liberalium artium ita pertrāſire ſatagunt, vt cum ad Theologorum gymnaſium veniunt, neceſſarium nobis ſit illos Philoſophiā & Dialecticam prius quā Theologiā tumultuario docere. En tibi pie lector cauſam quæ me impulit & cōpulit, antiquo paruulorum me iterum includere ludo. Equidem ſi pro votis, dignum fructum labor noſter tulerit, non ſpernendum obſequium Deo Optimo Maximo pro cōmu-

ni bono me obtuliſſe lætabor. Neque enim, vt parua vilipendēda ſunt, ſine quibus magna conſtare non poſſunt. Vale.

ALTER PROLOGVS AVTORIS, OPERIS ARGUMENTUM NARRANS, & DICENDORUM ORDINEM DIſPONENS.

CVM Dialectica diſſerendi ſeu diſputandi ſcientia iuxta ipſius nominis etymologiam definiatur; neceſſe eſt, ea via progredi in hac noſtra tyronibus accommodata inſtitutione, qua planiori & breuiori compendio ad optatum diſputationis finem perueniamus. Eſt autem finis hic & ſcopus humanæ rationis diſcurſum dirigere, ne propter legitimæ conſequutionis

nis ignorantiam falſa pro veris amplectatur, aut pro falſis vera reſpuat. Horſum alii aliter docendi diſcipulos proceſſum diuidũt ac diſponũt. Quidam non infimi nominis, quem apud Ariſtotelem ordinem inuenerunt, ſeruant. In primis enim de Antepraedicamentis & Praedicamentis agunt, deinde libros Perihermenias interpretantur. Deinceps libros duos Priorum & totidem Poſteriorum reſolutionum explicant; Denique ad libros octo Topicorũ & duos Elenchorum euoluendos accedunt. Alii inſuper cum Porphyrio ſtatim in veſtibulo de quinque Praedicabilibus tractatum ineunt. Alii quæſtiones Proœmiales circa Dialecticæ neceſſitatem & quidditatem anteponunt: an ſit neceſſaria, an ſit ſcientia, an vnica ſcientia, quod nam ſit eius obiectum vel ſubiectum, an

ſit ens rationis & ſecunda intentio vel aliquid reale. Quæ quæſtiones digne & cum utilitate non niſi à iam erudito Logico ſeu potius Metaphyſico ventilari ac diffiniri queunt. Sunt denique alii qui inuerſo ordine poſt Commentarios in libros Ariſtotelis præfatos poſtremo de proprietatibus Logicalibus terminorum, nimirum de multiplici ſuppoſitione, de Ampliatione, reſtrictione & Appellatione diſcipulis notitiam tradũt, Ego vero ſæpe mecum ipſe cogitans alium ordinem obſeruandum eſſe cenſeo. Neque enim poſſum in animum inducere Logicales tractatus eo ordine ab Ariſtotele compoſitos fuiſſe, quo in codicibus collocati circunferuntur. Cuius rei illud vnum mihi argumento eſt, nam dum Ariſtoteles libr. 1. Periher. cap. 4. contradictionis oppoſitionem

nem diffiniret, dixit, Opponi autem dico quæ eiuſdem de eodem & non æquiuoce, & quæcunque alia determinauimus ad Sophiſtarum moleſtias euitandas. Conſtat autem hæc determinaſſe lib. 1. Elenchorum c. 4. Prius igitur Elenchorum libros quam Perihermenias ediderat. Nihiloſecius tamen libri Perihermenias, anteriorem locum tenent. Ariſtoteles itaque, vt opinor, difficiliora quæque Dialecticæ præcepta, vt ſeſe occaſio offerebat, ſcripſit, quorum præcipua ſunt quæ in libris Priorum & Poſteriorum habentur, & quorum ſe primũ autorem fuiſſe gloriatur in lib. 2. Elenchorum cap. vltimo. Reliqua vero minutiora erudiendis diſcipulis aptanda; Poſterioribus eligenda & determinanda reliquit. Porro quam rudis & ineptus recens Grãmaticus ad Porphyrii ſubtilem

tilem de quinque Prædicabilibus tractatum, & ad Ariſtotelicam Prædicamẽtorum Metaphyſica labyrintho circumſeptam machinã accedat: qui negauerit, experientia teſte, conuincetur. Quamobrem de ſimplicibus orationis partibus & earum proprietatibus Logicalibus multo commodius initium facturi ſumus: horum enim cognitio ad ſyllogiſmorum legitimam conſtructionem omnino neceſſaria eſt. Id quod nemo niſi ſyllogiſticæ artis ignorantiſſimus inficias ibit. Vnde Petrus Hiſpanus ordinis Prædicatorum inſignis Magiſter, quem modernorum plurimi ſequuti ſunt, pro erudiendis nouitiis minores quoſdam tractatus, quos Summulas vocauit, breuiter compoſuit. Sed recentiorum vitio de Summulis ingentes ſummæ, imo inacceſſibilia promontoria emer-

ſerunt.

Digitized by Google

ſerunt. Nos vero qui omnia hæc olim frequenti diligentia legimus & intelleximus ac interpretati ſumus, rectũ ordinẽ in præſenti minoris Dialecticæ inſtitutione hunc elegimus.

In libros quinque præſens opuſculum diuidimus. Diuiſio totius operis.

Liber primus de oratione & partibus eius inſcribitur. Hic in duos tractatus diuiditur. In priore de partibus orationis integralibus & ſimplicibus agitur. In poſteriore de ipſa oratione & partibus eius ſubiectiuis in communi diſſeritur.

Liber ſecundus de proprietatibus logicalibus, quæ accidunt termino in propoſitione poſito, titulum accepit. Hic vnico tractatu de ſuppoſitione, de Ampliatione & reſtrictione, & Appellatione conſiderationem abſoluit.

Liber

Liber tertius de modo ſciendi ſiue differendi nuncupatur.

In hoc libro tractatus duos diſtinximus, in priore quidem de duabus ſpeciebus modi ſciendi nimirũ de diuiſione & diffinitione agimus. In ſecundo vero de tertia & potiſſima ſpecie, quæ eſt argumentatio, latius diſſeritur : & proprietatum Logicalium vtilitas ad argumentandi rationem oſtenditur.

Liber quartus de Enunciationum omnium oppoſitione & æquipollentia copioſius diſſerẽdi munus ſuſcepit.

Hic in tres tractatus merito diuiſus eſt. In primo quidem de Oppoſitione & æquipollentia ſimplicium propoſitionum decernitur. In ſecundo vero de modalibus propoſitionibus hoc ipſum diligenter ac dilucide pertractatur. In tertio denique tractatu de

propo-

propoſitionibus, quas exponibiles vocant, qualiter ſe ſe habeant ad oppoſitionem & æquipollentiam non ſine fructu, ſumma cum diligentia elucidauimus.

Liber quintus de ſyllogiſmis vnico tractatu perſpicue neceſſaria quæque ad perfectam diſputationẽ edocet.

Quia vero, vt pius & eruditus Titelmanus aduertit, nõ omnium ingeniorum æqualis eſt captus, ſed aliis plurium rerum ac maiorum, aliis vero pauciorum & minorũ ab Autore naturæ ingenii capacitas indita eſt, viſum eſt nobis in hoc opere, ea quæ omnibus præcipua & neceſſaria ſunt, ab aliis quæ non ita omnibus ſunt cognitu neceſſaria, ſeparare: vt ꝑ vario captu diſcipulorum ipſi præceptores ediſcenda proponant. Quædam tamen ſolis præceptoribus aut etiam Philo-

ſophis

loſophis & Theologis adiecta ſunt, omnia verò quæ feſtinus lector præterire poterit, linea in margine deorſum verſum demiſſa deſignantur. Reliqua dumtaxat quotidianis lectionibus diſcipulis proponenda ſunt, & frequenti exercitatione verſanda. Ita fiet, vt duorum menſium ſpacio ad grauiores & vtiliores Logicæ conſiderationes auditores idonei valeant accedere.

LIBER PRIMVS, DE ORATIONE ET PARTIBVS EIVS.

Tractatus prior.

CAPVT PRIMVM.

De partibus Orationis integralibus, & ſimplicibus.

QVemadmodum *Ariſtoteles* dixit, vbi deſinit Phyſicus, incipit Metaphyſicus: ita in præſenti inſtitutione minoris Dialecticæ mihi cōuenire videtur, vt inde incipiamus, vbi Grammaticus deſinit. Vterque namque de Orationis partibus agit: ſed ob differentem finem, & ſcopum. Grammaticus enim ea ratione de partibus Orationis præcepta tradit, qua-

tenus earum partium ſignificationem explicans, ad cõgruam loquutionem iuxta peritorũ in latina lingua vſum, diſcipulum promoueat. Dialecticus vero præceptor de eiſdem orationis partibus diuerſa intẽtione negotium ſuſcipit. Cum enim ipſius Dialecticæ finis & ſcopus ſit humanæ rationis diſcurſum à natura inſitum dirigere, ne in modo inquirendi veritatem humanus intellectus deuiet, opus habet ipſius Dialecticæ inſtitutor, eaſdem orationis partes conſiderare, quatenus præmiſsâ Latinæ linguæ congruâ loquutione, ad certum modum inquirendi verum, vel falſum, diſcipulum diligenter erudiat.

Quamobrem illas orationis partes, in quibus ad hunc finem non alia difficultas inuenitur, quàm illa, quæ ad Grammaticum pertinet, ſuperfluum arbitror à Dialectico præceptore cõmemorari.

Nos igitur qui in hac noſtra inſtitutione ita ſuperflua, & inutilia præcidere paramus; vt neceſſaria, & vtilia ad præ-

ad prædictum inſtitutum non omittamus; non de omnibus Orationis partibus ſimplicibus; ſed de illis dumtaxat, quæ ad modum inueſtigandi verum, vel falſum pertinere poſſunt, agemus.

Simplices Orationis dictiones, quas Moderni terminos vocare voluerunt, in duo capita in primis diuidendæ ſunt. Sunt enim quædam, quæ dicuntur *cathegoremata*: aliæ vero dictiones *ſyncathegoremata* vocãtur. Græca vocabula ſunt, quæ Latini à Græcis vſurpauerunt, deriuanturque à verbo Cathegoreo. Cuius duplex eſt ſignificatio, ſcilicet & prædicare, & ſignificare, & ab vtraq; poteſt dici Cathegorematica vel ſyncathegorematica dictio. *De cathegor. & ſyncathegor.*

Cathegorematica quidem illa eſt, quæ ſolitarie prolata & audita ita aliquid ſignificat, vt eius ſignificatio abſque alio adiuncto plane intelligatur: vt ſi dicas: *Homo, equus.* Poteſt etiam dici Cathegorematica, quia per ſe ipſam dici poteſt, & prædicari

de aliquo, *vt homo* prædicatur de *Pè-
tro*, cum dicimus, *Pètrus eſt homo.*

Dictio vero ſyncathegorematica eſt, quæ ſeorſum prolata neque aliquid ſignificat, neque eius ſignificatio abſque alterius dictionis coniunctione perfecte intelligitur, neq; ipſa ſola prædicati officium exercere poteſt. Sit exemplum, hæc dictio: *Omnis*, & hæc, *velociter*, dicuntur ſyncathegoremata, hoc eſt, quia ſunt conſignificatiua, vel comprædicatiua.

Vbi aduerte, non idcirco eas dictiones conſignificatiuas vocari, quia ſeorſum prolatæ non intelligantur ſignificare. Scimus enim hanc vocem, *velociter*, latinam eſſe, & ad placitum ſignificare: ſed quia talem habet modum ſignificandi, vt de nulla re ſignificatiue dici poſſit: ideo ſyncathegorema eſt.

Quid autem ſit ſignificare, & eſſe ſignum, capite ſequenti de Nomine, & Verbo, quantum ſatis eſt Dialectico, explicatur.

Nunc vero exacte de Syncathegorema-

rematicis,& eorum ſignificatione dicamus. Non diſplicet modus loquendi Modernorum, qui aiunt ſyncathegoremata non aliquid, ſed aliqualiter ſignificare. Conſonat enim cum modo loquendi *Ariſtotelis lib. 1. Periherm. cap. 1.* vbi ait, *omnis*, & ſimilia non ſunt vniuerſalia, ſed vniuerſaliter ſignificant: Nihilominus non omnia ſyncathegoremata in ratione aliqualiter ſignificandi æqualia ſunt.

Nam quædam quanuis non ſignificent aliquid vt aliquid, & vt aliquid dici poteſt: tamẽ exprimunt quemdã modum realẽ, qui in actionibus, aut paſſionibus realiter inuenitur. Cuiuſmodi ſunt fere omnia aduerbia, vt, *velociter, tarde, intenſe*, quæ repræſentant nobis modum rei: nõ vt ille modus poteſt dici res, ſed vt adiunctus cum re. Id quod ita explicatur. Hoc nomen, *velocitas*, cathegorema eſt, & rem ſignificat, & de illa prædicatur, at vero, *velociter*, eandem velocitatem inſinuat, ſed non vt res eſt, ſed vt modus rei, ſiue actionis, ſiue paſſionis.

Digitized by Google

Sunt autem alia ſyncathegoremata, quæ nõ ſignificant realem modum adiacẽtem rei, ſed dumtaxat modum intelligendi, ſiue accipiendi rem prout eſt in intellectu. v. g. *Omnis*, ſignificat quidem, ſed non aliquid, cuius conceptum formes in mente: tamen eius ſignificatio intelligi non poteſt, niſi concipias hominem, vel equum, vel rem aliam cũ certo modo, quem exercet intellectus circa talem conceptum hominis vel equi, accipiendo illum vniuerſaliter pro ſingulis hominibus. Vt cum dicis: *omnis homo currit.*

Eſt tandem *aliud genus ſyncathegorematum*, quæ habent ſingularem difficultatem, quatenus modificant vnionem prædicati cum ſubiecto. Talia ſunt. *Poſſibiliter, Impoſſibiliter, Neceſſario, Contingenter*, de quibus latius dicendum eſt in libro quarto. Nunc autem ſufficiat partiũ orationis hanc in communi diuiſionem feciſſe.

De Vniuoc. & æquiuoc. Altera diuiſio earundem partium Orationis neceſſario pręmittenda eſt circa

circa vniuocationē & æquiuocationem ſimplicium dictionum. Sunt enim quædam dictiones *vniuocæ*, & quædam *æquiuocæ*, tam cathegorematicæ, quam ſyncathegorematicæ.

Vniuoca dictio eſt, *quæ vnicum mentis conceptum ſiue notitiam, vel modum actionis intellectualis exprimit*. Æquiuoca dictio eſt, *quæ diuerſos conceptus vel notitias differentes ſiue modos intelligendi poteſt exprimere.*

Prior diffinitio explicanda eſt, quatenus Dialecticæ tyronibus ſatis fuerit. Cum enim ea quæ ſunt in voce, *teſte Ariſtotele*, ſint ſigna eorum quæ ſunt in mente, neceſſe eſt vniuocationem vel æquiuocationem vocum per ordinem ad intellectum conſiderare.

Illa igitur dictio vniuoca dicitur, quæ ſicut eſt vna vox, ſic etiam vnitatem ſeruat in cōceptu vel notitia, cuius ſignum eſt, v. g. hæc vox, *Sol*, vnicam rem mediante vno conceptu repræſentat. Diximus in diffinitione conceptum vel notitiam, vt abſtine-

rem à nimia & curioſa perſcrutatione eorum, quæ in mēte exercentur. Hoc enim *ad libros de anima lib.* 1. *Periher.* remittit *Ariſtoteles.* Siue igitur idem ſit notitia & conceptus, ſiue diſtinguantur ſicut actio & terminus actionis, certum eſt vniuocam dictionem eam eſſe, quæ vnicum conceptum & vnicam notitiam exprimit. Adieci etiam, vel vnicum modum intelligendi, ſiue modum rei propter ſyncathegoremata vocalia, in quibus etiam inuenitur ſua vniuocatio & æquiuocatio. Sicut dictio, Et æquiuoca coniunctio eſt. Aliquando enim accipitur collectiue, vt ſi dicas: *Petrus & Paulus ſunt homines*: aliquando diuiſim, vt *Petrus & Paulus eſt homo.* Erit itaque vox æquiuoca, quæ non ſeruat in mente vnitatem, quam in voce præſefert, ſiue ſit dictio cathegorematica, ſiue ſyncathegorematica, v. g. hæc vox, *canis*, cathegorematica eſt & æquiuoca, quia cum ſit vna vox, diuerſis conceptibus ſua ſignificata repræſentat. Vno enim conceptu ſignificat canem latra-

latrabilem, & alio conceptu marinum piſcem,& alio cæleſte ſydus.

Obſeruandum eſt autem, nullam dictionem eſſe æquiuocam, quæ nō poſſit dici vniuoca reſpectu vnius ſignificati, aut ſignificationis, v. g. nomen, *Petrus*, vniuocum eſt, reſpectu huius hominis ſingularis,qui appellatur Petrus. Sed ſi conſideretur reſpectu plurium hominum, qui nomen illud proprium ſortiti ſunt, æquiuocum eſt, quia nihil commune illis repræſentat, neque communem conceptum illorum exprimit.

Sed eſt argumentum contra diffinitionem vniuocæ dictionis. Hæc dictio, *homo albus*, quæ complexa eſt, exprimit diuerſos conceptus,& illis mediantibus res ſignificat,& tamen non eſt æquiuoca: ergo mala eſt diffinitio.

Reſpondetur per diuerſos conceptus non intelligi partiales cōceptus, quos vna complexa dictio partialiter exprimit,ſed omnino ita diuerſos, vt non faciant vnū conceptū complexū.

Obſeruandum eſt etiam, æquiuocationem non ſolum contingere in ſimplici dictione: ſed etiam ſi nulla dictio ſimplex in oratione inueniatur æquiuoca, poterit oratio nihilominus eſſe æquiuoca. Qualis eſt illa. *Aio te AEacidem Romanos vincere poſſe.* In qua inuenitur notiſſima Amphibologia apud Latinæ linguæ peritos, propter diuerſam conſtructionem accuſatiuorum cum verbo infinitiui temporis. Cuius Amphibologiæ vitandæ cauſa diſciplinarum præceptores ſæpe vtuntur dictione, Quod; non vt eſt relatiuum, ſed vt eſt quaſi coniunctio explicatiua eorum quæ dicuntur. Nam ſi Apollinis illud oraculum fuiſſet. *Aio quod te Aeacidem Romani vincere poſſunt*, nulla fuiſſet amphibologia. Quare & nos qui Grammaticorum ferulas non timemus, vtemur, cum opus fuerit, illa dictione, Quod, vſitatiſſima inter Philoſophos & Theologos, id tamen raro neceſſarium eſt.

Diuidunt deinde Dialectici dictionem

nem æquiuocam in *æquiuocam à caſu*, & *æquiuocam à conſilio.*

Aequiuoca quidem à caſu eſt, quãdo non propter aliquam ſimilitudinem aut proportionem nomen vnius rei ad aliam ſignificandam imponitur. Ita nomina propria forte fortuna ſolent diuerſis hominibus imponi. Multi enim ſunt, quibus nomen Petri imponitur vel nomen Ioannis à caſu & fortuna.

Dictio vero æquiuoca à conſilio ea dicitur, quæ imponitur ad ſignificandum rem aliquam propter habitudinem, quam habet ad aliam, quam prius ſignificabat. v. g. *Nero* fuit proprium nomen crudeliſſimi Imperatoris, & inde translatum eſt nomen ad ſignificandum quemlibet hominem ſingulariter crudelem. Item, *ſanum*, proprie & principaliter dicitur de animali, in quo eſt ipſa formalis ſanitas: ſed poſtea translatum eſt, vt dicatur medicina ſana, quia eſt effectiua, vel conſeruatiua ſanitatis, & vrina dicatur ſana, quæ eſt ſignum ſanitatis. Sic etiam & prata dicuntur ridere, vel quia florent & vi-

& virent, quibus florere & virere ita ſe haber, ſicut ridere ad hominem: vel quia florida rura ſunt cauſa lætitiæ hominibus.

Sunt autem variæ proportiones & habitudines, & ſimilitudines in æquiuocis à conſilio, quæ etiam analoga dicuntur, de quibus per ſingula nunc diſſerere, eſſet extra chorum canere, & Nouitiorum ingenia opprimere. Nos vero in præſenti tractatu omnem dictionem, quæ vnico mentis conceptu rem aut modum rei vel ipſius intellectus exprimit, vniuocam dicimus. Nam de Analogia entis metaphyſica conſideratio eſt.

Hoc vnum hic nō deſinam aduertere, non propterea æquiuocam à conſilio dictionem fore appellādam, quia tēpore impoſitionis habita fuerit aliqua ratio ſimilitudinis vel habitudinis rei ad aliam rem, quam prius ſignificabat; ſed requiritur quod ipſa habitudo ſignificetur per nomen. Exemplum eſt egregiū. Impoſuit Chriſtus Dominus Simoni nomen, *Cephas*, quod

quod interpretatur, *Petrus*, habita ratione cuiuſdam ſimilitudinis ad petram, quæ firmum fundamentum eſt ædificantibus: & quia Petrus eligebatur, vt ſuper eius confeſſione ædificaretur Eccleſia, idcirco placuit Domino nomen nouum illi imponere, vt vocaretur *Petrus*. Nihilominus nomen illud abſolutum eſt ſignificans non illam ſimilitudinem, ſed ſingularem hominem, ſicut alia nomina propria ſingulos homines ſignificãt. Doctrina hæc eſt expreſſa *D. Thomæ in* 1. *part. quæſt.* 13. vbi docet, aliud eſſe, à quo nomen imponitur; id eſt, cuius occaſione imponitur; & aliud eſſe id, ad quod ſignificandum imponitur. Sicut vulgo dicunt à lædendo pede lapidem eſſe dictum: & tamen nomen, lapis, ſubſtantiam quandam deſignat, ſicut & homo dicitur ab humo vnde creatus eſt, ſed eſt impoſitum ad humanam naturam ſignificãdam in ſuppoſito. At vero ſanum, vnde medicina dicitur ſana, importat in ſua ſignificatione illam habitudinem ad

ſani-

ſanitatem , quæ eſt in animali. Solent Dialectici regulas duas tradere de analogis ſiue æquiuocis á conſilio.

Prior eſt , Analogum per ſe ſumptum ſtat pro famoſiori ſignificato. Hoc eſt, Analogum quod non reſtringitur à membro minus principali, neque eſt ſubiectum reſpectu illius,accipitur pro eo, quod principaliter ſignificat, verbi gratia. Si dicas, *homo currit*, accipitur pro homine viuo:at ſi dicas, *Homo pictus non reſpirat*; vel:*homo eſt pictus*,tunc non ſtat pro famoſiori ſignificato. Vnde ſecundam regulam ſtatuunt: Talia ſunt ſubiecta, qualia permittuntur ab eorum prædicatis, id eſt , Analogum quod ſubiicitur reſpectu membri minus principalis alienatur á prędicato , vt accipiatur pro ſignificato minus principali.

Sed hæc omnia nullam certiorem regulam hábent, quam communem modum loquendi, qui non aſtringitur Dialecticorum placitis. Dicimus

enim

enim. *Petrus eſt Nero*, vbi prædicatum analogum eſt per ſe ſumptum, & tamen ſtat pro minus principali ſignificato.

Denique ex dictis plane colligitur, nullam in mente dari æquiuocationem. Cuius ratio eſt, quia conceptus mentis & actiones intellectuales ex natura ſua determinantur ad vnum. Quamobrem ſi conceptus hominum adinuicem paterent, nulla diſtinctione opus eſſet. Nunc autem tota ratio æquiuocationis conſiſtit in vocibus & ſcripturis, quæ ad placitum hominum repræſentant.

Tertia diuiſio dictionis ſiue termini (non enim abhorremus à communi ſcholæ loquēdi modo) eſt, *in terminum abſolutum* & *connotatiuum*. Quæ diuiſio eſt termini cathegorematici. *De abſolut. & cõnotatiu.*

Terminus abſolutus eſt, *terminus ſignificans aliquid per modum per ſe ſtantis*, vt *Homo*, *Albedo*.

Terminus connotatiuus definitur à Modernis, quod ſit *terminus ſignificās accidens per modum alteri adiacētis, vel non adia-*

adiacentis; & ponunt exemplum, vt, *Album*, &, *cæcum*.

In explicatione huius diuiſionis plurima inutiliter inculcant moderni; nobis autem ſatis eſſe videtur; ſi aduertamus; primo in priore illa diffinitione termini abſoluti neceſſarium eſſe, vt explicemus, quid ſit ſignificare aliquid per modum per ſe ſtantis. Hoc enim etiam exponitur negatiue, id eſt, ſignificat aliquid non per modum alteri adiacentis, ſiue illud, quod ſignificatur, vere ſit ſubſtantia, ſiue ſit accidens, vt patet in exemplis: *Homo* enim & *Albedo*, eſt terminus abſolutus. Neuter enim denotat ſuum ſignificatum alteri adiacere, nam albedo ſic albedinem ſignificat, vt etiamſi extra ſubiectum inueniretur; pro illa poſſet accipi. Homo vero quamuis ſignificat ſuppoſitum humanæ naturæ, non tamen ſignificat humanam naturam vt adiacentem, ſed per modum per ſe ſtantis in proprio ſuppoſito.

Iam vero diffinitio termini connotatiui

tatiui multa explicatione indiget. In primis contra illam arguitur, nam hic terminus, *Rationale*, dicitur connotatiuus, & hic terminus, *Materiale*, & tamen non ſignificat accidens; ergo mala diffinitio.

Ad hoc reſpondetur iuxta communem modum dicendi modernorum, quod diffinitio non eſt intelligenda de vero accidente, ſed de aliquo quod ſecundum modum ſignificandi termini denotatur, quaſi adiacere ſubiecto. Ac proinde volunt, quod omnia nomina adiectiua, dummodo non ſint ſyncathegoremata, vt, *omnis*, ſunt connotatiua: etiamſi id, quod formaliter ſignificant, ſit ſubſtantia, vel rei eſſentia. Vnde diſtinguunt, quod quidam termini connotatiui connotant *eſſentialiter*, & alii *accidentaliter*. Ille connotat eſſentialiter, qui ſignificat de formali aliquid eſſentiale rei, vt *rationale*, *materiale*, *animatum*. Ille vero accidentaliter, qui de formali aliquod accidens denotat, vt, *riſibile*, *Album*.

Sed quidquid ſit de huiuſmodi doctrina, tamen certum eſt, quod quantum attinet ad vſum Dialecticæ diſputationis, in materia de proprietate Ampliationis, illa duntaxat nomina connotatiua cenſenda ſunt, quæ ſignificant accidẽs quod adeſſe poteſt & abeſſe realiter à ſubiecto, vt *Album, Nigrum, Artifex*.

Verum eſt tamen, vt ſuo loco conſtabit, quod quantum attinet ad proprietatem appellationis logicalis, etiam alia nomina connotatiua cenſentur, quæ ſubſtantiam, vel eſſentiam ſignificant per modum adiectiuorum.

Habeamus igitur pro regula, omnia nomina apud Grammaticos adiectiua, dummodo non ſint ſyncathegorematica, vt, *omnis* &, *omne*, *Nullus*, *nulla*, *nullum*, connotatiua eſſe: non tamen omnia connotatiua ſunt adiectiua, vt, *Doctor*, *pauper*, *artifex*, *latro*, & id genus plurima ſunt nomina connotatiua ſignificantia formaliter aliquid, quod poteſt

teſt realiter adeſſe & abeſſe à ſubie-ęto.

Deinde circa illam particulam diffinitionis termini cōnotatiui ſcilicet, vel non adiacentis, nota, quod melius diceretur, terminus connotatiuus eſt, *qui ſignificat accidens per modum alteri adiacentis*, vel *negationem alicuius, per modum alteri adiacentis.* Nam profećto, *Cæcum*, proprie loquendo non ſignificat viſum formaliter, ſed negationem viſus per modum alteri adiacentis. Et hic terminus, *Non album*, non ſignificat albedinem formaliter, ſed negationem albedinis per modum alteri adiacentis.

Denique aduerte in termino connotatiuo duo ſignificata conſideranda eſſe. Alterum, quod *materiale*, & alterum, quod *formale* dicitur. Formale eſt illud accidens, vel per modum accidentis, quod denotatur alteri adiacere, materiale vero *dicitur illud*, cui denotatur adiacere.

Sed eſt diſceptatio inter Dialecti-

Digitized by Google

cos, vtrum iſtorum ſit principalius ſignificatum : quidam enim aiunt eſſe materiale, pro quo terminus accipitur, vt ſi dicas: *album currit*, non accipitur pro albedine, ſed pro corpore. Alii vero contra aiunt, formale ſignificatum eſſe principalius, quorum ratio eſt: quia, *album* & *albedo*, idem ſignificant, ſed diuerſimode, nam album ſignificat albedinem in concreto, & albedo in abſtracto. Etenim album ratione albedinis ſignificat corpus, imo vt refert *Diuus Thomas in* 1. *ſent. diſtinct.* 18. *artic.* 2. *ad* 3. *Auerroes in* 5. *metaphyſicæ*, ait nomen connotatiuum non ſignificare proprie materiale, licet *Auicenna* oppoſitum dixerit.

Item Ariſtoteles in prædicamentis interprete *Boætio* ait : Album nihil aliud, quam qualitatem ſignificat, quanuis *Argyropylus* tranſtulerit: Nihil aliud, quam quale. Et certe *Ariſtoteles* ita videtur locutus fuiſſe, ſicut *Argyro.* transfert, & mens eius fuit docere, album non formaliter ſubſtantiam, ſed quale ſignificare.

Dicen-

Dicendum eſt igitur nomẽ, *album*, ex modo ſuæ ſignificationis, illa duo importare,& ſubiectum, & albedinẽ, albedinem quidem vt formam, corpus vero vt materiale ſubiectum illius formæ, à qua informatur & denominatur album. Quod autem non accipiatur pro ipſa albedine prouenit propter differentem modum ſignificãdi, nam albũ ſignificat albedinem non in abſtracto, ſed in ſubiecto, & cum habitudine ad ſubiectum. Neque vero ſupponit pro corpore abſolute, ſed propter habitudinem ſubiecti, quam habet ad Albedinem, vnde non ſequitur quod principalius ſignificet corpus.

Sed quæris: An album in ſignificando corpus & albedinem ſit vniuocum vel æquiuocum. Reſpondetur, quod album quidem vniuocum eſt in ſignificando omnia alba, quibus ipſum nomen eſt cõmune, ſed prout dicitur ſignificare corpus& albedinẽ, neque dicendum eſt vniuocum, neq; æquiuocum. Et ratio eſt, quia illa di-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

uiſio termini in vniuocum & æquiuocum intelligitur reſpectu totalis ſignificati, cui nomẽ commune eſt. Nunc autem albedo & corpus potius ſunt partes vnius ſignificati, quam ſignificata vniuoce vniuocata ſub illo nomine.

Quarta diuiſio quæ pertinere poteſt ad logicalem proprietatem, quæ dicitur appellatio, eſt termini cathegorematici in *terminum primæ intentionis* & *terminum ſecundæ intentionis.*

Terminus primæ intentionis eſt, *qui ſignificat aliquid ſecundum illud, quod habet in re*, vt, *homo*, *album*.

De Termino primæ & ſecundæ intentionis.

Terminus ſecundæ intẽtionis eſt, *qui ſignificat aliquid ſecundum id quod ſibi conuenit per ordinem ad conceptum mentis*, vt hoc nomen, *ſpecies*, vel *genus*.

Si hæ diffinitiones quæ ex *D. Thoma in opuſculo* 42. *cap.* 12. deſumptę ſunt, eſſent ad vnguem pertractandæ, nouitios Dialecticos confunderent potius, quam erudirent.

Nunc igitur ſufficiat aduertere nomine intentionis eſſe intelligendum

mentis

mentis conceptum: ita vt idem ſit dicere, nomen primæ intentionis, ac ſi diceres, nomen primi conceptus. Item idem eſt nomen ſecundæ intentionis, & nomen ſecundi conceptus: Sunt enim conceptus noſtri, quos de rebus formamus, in duplici differẽtia. Quidam repręſentant rem, vel proprietatem, aut accidens ipſius, quæ rebus ipſis in ſe ipſis realiter continentur, hoc eſt, ſecluſa quacunque operatione aut ordine ad noſtrum intellectum, vt v. g. conceptus *ſubſtantiæ*, & *hominis*, & *riſibilis*, & *albi*, & *ambulantis*.

Alii vero ſunt conceptus, qui formaliter repræſentant aliquam conditionem, aut proprietatem, quæ non aliter conuenit rei, niſi ex eo quod res conſideratur per habitudinem ad ipſum conceptum, vel notitiam mentis, v. g. *eſſe vniuerſale*; *eſſe genus*; *eſſe ſpeciem*, *eſſe nomen vocale, vel ſcriptum hanc vocem homo*, quæ ad placitum ex impoſitione habet rationem nominis.

Ex quo ſequitur, quod termini ex-

Digitized by Google

primentes priores conceptus dicuntur primæ intentionis. Illi vero, qui exprimunt poſteriores conceptus, dicuntur termini ſecundæ intentionis.

Sequitur ſecundo, quod termini primæ intentionis quidã ſunt termini abſoluti, alii vero connotatiui, vt, *homo*, & *album*: ſed termini ſecundæ intentionis, ſi proprie loquamur, debẽt eſſe connotatiui, ſignificantes de formali relationem rei ſignificatæ materialiter ad conceptum vel notitiam mentis, vt, *vniuerſale*, *genus*, *prædicatum*, & *prædicabile*.

Sed contra: Hoc nomen: *vniuerſalitas*, & *ſpecieitas* (vt ita dicam) ſunt nomina ſecundæ intentionis, tamen non ſunt connotatiua, ergo falſum eſt noſtrum documentum. Reſpondetur. Nego antecedens, nam illa nomina exprimunt duntaxat primũ conceptum, qui habetur de re ſignificata quæ eſt relatio rationis alterius rei ad intellectum, ſeu operationem eius. Quam quidem relationem Dialectici ſæpe vocant ſecundam intentionem

tionem, non quia ſit ſecundus conceptus: ſed quia eſt relatio, quæ ſuperuenit rei ab extrinſeco, ſcilicet, à ſecundo conceptu, & transferunt nomen ipſius conceptus ſecundi ad ſignificandum in abſtracto relationem rationis, quæ conſequitur in re ex illo fundamento & ratione fundandi illam relationem. Ac propterea dixi, illa nomina vt in abſtracto ſignificant; non eſſe dicenda terminos ſecundæ intẽtionis: quia re vera non ſignificant rem ipſam, de qua ſecundus conceptus habetur.

Arguitur ſecundo ſophiſtice. Iſta vox, *Terminus*, primæ intẽtionis ſignificat rem, ſcilicet hanc vocem, *Homo*, & ſimiles, connotando, quod habeãt aliquid per ordinem ad intellectum, & tamen non eſt terminus ſecundæ intentionis, ergo mala eſt diffinitio. Probo minorem, quia Terminus primæ intentionis eſt terminus primæ intentionis, ergo non eſt ſecundæ intentionis.

Ad argumentum reſpõdetur, con-

cedo maiorem, & nego minorem. Et ad probationē diſtinguo antecedens, nam ſi ſubiectum accipiatur materialiter non pro re ſignificata, ſed pro ipſis vocibus, & prædicatum accipiatur ſignificatiue, falſum eſt antecedens. Si vero vtrumque accipiatur materialiter, tunc verum eſt antecedens, & nulla eſt conſequentia, quia in conſequenti ſubiectum accipitur materialiter, & prædicatum ſignificatiue pro ſuo ſignificato. Vnde non eſt inconueniens, quod antecedens ſit verum, & conſequēs falſum: quia mala eſt conſequentia.

De Termin. communibus & ſingular.

Quinta diuiſio eſt termini cathegorematici in *communem & ſingularem.* Terminus communis, *eſt terminus plura diuiſim ſignificans,* vt, *homo.* Terminus ſingularis, *eſt terminus vnum tantum ſignificans,* vt *Petrus.* Hæc etiam diuiſio neceſſaria eſt ad proprietates logicales explicandas, & ad oppoſitionem propoſitionum intelligendam, & ad multa alia, quæ in ſequentibus dicenda ſunt. Sed explicare oportet illud

aduer-

aduerbium, *Diuiſim*, poſitum in diffinitione termini communis. Ponitur enim ad differētiam denotandā inter terminum ſingularē collectiuum, & terminū communem. Nam terminus ſingularis collectiuus, vt, *Salmantica*, ſi accipiatur pro ipſo populo ſingulari, plura quidem ſignificat, ſed non diuiſim, quia illa plura collectiue ſignificat. Ac proinde in diffinitione termini ſingularis debet intelligi illa particula vnum tantum, id eſt, nō plura diuiſim, & idcirco, Salmantica, terminus ſingularis eſt. Hinc fit alia ſubdiuiſio termini cathegorematici in *collectiuum* & *diuiſiuū*. Collectiuus eſt, *qui in ſingulari numero ſignificat plura copulatim*, vt, *populus*, *Salmantica*. Diuiſiuus vero eſt, *qui in ſingulari numero ſignificat plura diuiſim, vel vnū quod non eſt plura copulatim*, vt, *Petrus*. Dixim⁹ in ſingulari numero, nam in numero plurali omnes termini cathegorematici collectionē aliquorū denotant, vt, *Homines*, *Populi*, neq; inde vlla accipitur differētia: ſed ex ſingulari numero. Veruntamen qñ plura-

plurale ſecundum declinationem vocis, vt, *Pariſii, Burgi*, accipitur, pro ſingulari, erit terminus ſimpliciter collectiuus.

Cæterum in ipſis terminis ſingularib. eos dicimus diuiſiuos, qui vnum tantum ſignificant, hoc eſt non plura collectiue, vt *Petrus, Ioannes*. Sed hic terminus, *Petrus & Paulus*, in hac propoſitione: *Petrus & Paulus ſunt homines*, eſt terminus ſingularis collectiuus. Hic vero terminus, *Petrus vel Paulus*, eſt terminus communis, & diuiſiuus.

Sequitur etiam hunc terminum *Sol*, & hunc terminum, *Mundus*, eſſe communem, & quanuis naturaliter non poſſit eſſe niſi vnus Sol, & vnus Mundus: tamen ex modo ſuæ ſignificationis quilibet eorum poteſt accipi pro pluribus ſi eſſent.

In prædictis diuiſionibus ſemper excluditur terminus æquiuocus vt æquiuocus eſt: vnde hoc nomen, *Petrus*, licet ſit nomen pluriũ ſecundum vocem, non tamen ſecundum vnum

conce-

conceptum mẽtis communem pluribus, quod requiritur ad rationem termini communis, vt exprimat conceptum communiter repræſentantem plura diuiſim.

Denique circa terminum communem, & ſingularem, ſingula ſunt adnotanda. Circa communem quidem notandum eſt, eſſe aliquos terminos communiſſimos, quos Dialectici vocant tranſcendentes, propterea quod quamlibet rem ſignificent, & de qualibet dicantur. Et hi ſunt ſex. *Res, Ens, Vnum, Bonum, Aliquid, Verum*, quos terminos his duabus dictionibus denotant. *Reu, Bau*, ſingulis literis initiatiuis, ſingulos terminos tranſcẽdentes deſignantes. Horum duo primi ſunt termini abſoluti, *Res & ens*: alii vero ſunt connotatiui. Sed horum conſideratio metaphyſica eſt.

Tandem circa terminum ſingularem etiam adnotant aliam differentiam: nam quidam termini ſingulares ſunt determinati, & diſtincti, videlicet, qui diſtincto conceptu rei ſingulari-

gularitatem exprimunt,vt,*Petrus*.Alii vero dicuntur ſingulares vagi, non quia vniuoce de pluribus dici poſſint, ſed quia confuſe rem ſingularem ſignificāt,vt,*hic homo,hoc ens*. Nam profecto hic terminus: *Aliquis homo*,communis eſt,neque debet dici ſingulare vagum, nam vno conceptu ſignificat plura diuiſim.

Quamobrem melius fieret iſta diuiſio termini ſingularis in terminum ſingularem determinatum, & indeterminatū ſeu indiſtinctum. Etenim ſingulare vagum,quale eſt; *Aliquis homo*, non eſt ſimpliciter terminus ſingularis,cum vniuoce de pluribus ſingularibus hominibus prædicetur:ſed, vt Dialectici diſtinguerent modum ſignificandi illius termini: *Aliquis homo*,à modo ſignificandi illius termini, *Homo*, dixerunt illum eſſe ſingulare vagum: quia ratione illius adiuncti, *Aliquis*, repugnabat ei accipi pro ſpecie communi,& vniuerſali; vt in prædicamento ſubſtantiæ amplius explicatur à Logicis.

Cap. II.

De Nomine.

INter ſimplices dictiones vel terminos cathegorematicos, & vniuocos *Nomen*, & *Verbum* primum dignitatis locum in oratione tenent: quamobrem in diſtincto capite de illis agere decreuimus. Horum diffinitiones ex doctrina *Ariſtot. lib.1. Periher.* accipiendæ ſunt, & explicandæ.

Nomen igitur eſt vox ſignificatiua ſecundum placitum ſine tempore, cuius nulla pars ſeparata eſt ſignificatiua, finita, & recta. Pro intelligentia huius diffinitionis præmiſit *Ariſtot.* duo fundamenta. Prius eſt, Ea quæ ſunt in voce, ſunt ſigna eorum, quæ ſunt in anima, & ea quæ ſcribuntur, ſigna ſunt eorum, quæ ſunt in voce. Poſterius fundamentum eſt, non eſſe eaſdem voces aut ſcripturas apud omnes: eſſe tamen eaſdem res, eaſdemque animæ paſſiones, & rerum in mente hominum ſimilitudines. *Definitio nominis.*

Tota

Tota itaque differentia, & varietas in humana intelligentia apud diuerſas gentes non in rerum diſſonantia, neque in earum ſimilitudinibus intra animam exiſtentibus, ſed in ſcriptura, & vocibus poſita eſt.

Circa prius fundamentum aduertat præceptor, nos potius ſenſum, quam verba Ariſtotelis propoſuiſſe. Ait namque Ariſtoteles: *Sunt ergo ea quæ ſunt in voce eorum quæ ſunt in anima paſſionum notæ.* Et vt Argyropylus trãsfert, *ſigna ſunt affectuum qui in anima ſunt.* Nam ſi nomine paſſionum & affectuum intelligeremus dũtaxat motus animæ, qui ad appetitũ pertinent, non eſſet vniuerſalis doctrina: intendit namque Dialecticus non ſolum de ſignis externis tales affectus exprimentibus, ſed etiam, & potius de illis ſignis tractare intendit, quæ intellectualium operationum repræſentatiua ſunt.

Circa ſecundum fundamẽtum eſt obſeruandum, eaſdem quidẽ res eſſe apud omnes, eoſdemque rerum ſimplices

plices conceptus, verumtamen non apud omnes nationes exercentur eodem modo compoſitiones mentales illorum conceptuum, ſed ſicut in vocibus differentia compoſitionis inuenitur; ſic etiam mentaliũ Orationum compoſitio varia in diuerſis nationibus & linguis correſpõdet. Sunt enim propriæ mentales phraſes ſingulis nationibus & linguis, & differentes modi dicendi, & concipiendi eaſdem veritates. Hæc doctrina hominibus in variis linguis peritis facile perſuadetur. Imo & experientia conſtat ei qui in Vaſconia lingua nutritus eſt in qua nullum verbum præter: ſum, es, fui & facio, facis, inuenitur declinabile: ſed omnia alia verba ſunt infinitiui modi. Vnde quod nos latina phraſi dicimus: *Petrus bene dormiuit*, dicunt Vaſconici in ſua phraſi. Dormire bene fecit Petrus. Hinc eſt vt difficillime aliarum linguarum phraſes addiſcant. Propter phraſim mentalium compoſitionum, quibus aſſueti ſunt.

Iam vero ad nominis diffinitionem

Digitized by Google

Explicantur ſingulæ particulæ definition. Nominis.

per ſingulas particulas explicanda accedamus. Cõtinet hæc diffinitio non minus quã ſeptẽ particulas. Prima eſt, vox quæ ponitur, vt ait *D. Thõ.* per modũ generis per quã ſeparatur nomen ab omnib. ſonis, qui non ſunt voces. Nã proprie vox eſt ſonus ab ore animalis procedẽs cũ imaginatione quadã, vt habetur *li. 2. de anima.* Dixit vero *D. Thõ.* per modũ generis; quia vox eſt aliquid naturale: nomen autẽ eſt aliquid artificiale rationis: & idcirco nõ poteſt eſſe proprie genus reſpectu nominis, ſed eſt quaſi materia, in qua propria ratio nominis inuenitur. De voce itaq; quod naturale eſt à Dialectico præſupponitur: quemadmodũ faber lignari⁹ nõ de quidditate lignorũ ſolicitus eſt: ſed de illorũ vtilitate, quatenus eius arti, & fini poſſunt conducere, inquirit. Cum igitur voces quarum proferẽdarum facultas à natura ipſa nobis data eſt, eatenus vtiles ſint præſertim ad Dialecticam conſiderationem pertineant, quatenus illis mediantib. ſignificatio rerũ & conce-

ptuum

ptuũ expreſſe exercetur, non oportet de natura vocis in Dialectica (vt quidã imprudẽter fecerũt) philoſophari.

Secunda particula eſt, *ſignificatiua.* Hæc ponitur ad differentiã vocũ non ſignificantium, ſiue ſint articulatæ, vt *Blitiri*, ſiue non ſint articulatæ, vt ſimplex emiſſio vocalis. A. vel etiã ſibilus. De qua particula mirũ eſt quã multa metaphyſicalia quidam ex modernis diſputẽt: quæ non ſolũ inutilia, ſed etiam incipientibus Dialecticam diſcere nociua ſunt. Nos igitur de ſigno & modis ſignificandi pauca in præſenti neceſſaria, eſſe cenſemus. In primis vtamur doctrina *D. Auguſtini*, ſignũ ita diffinientis. *Signum eſt, quod præter ſpeciẽ quã ingerit ſenſibus aliquid aliud facit in cognitionẽ venire.* Vt fumus viſus à longe non viſo igne facit venire in cognitionem, ignem illic ſubeſſe, vbi fumus eſt. Audis etiam hanc vocem, *leo*, ſed non vides leonem, nihilominus mente concipis illud animal. Vbi aduertẽ nomine ſpeciei in illa diffinitione intelligi debere ſimilitudinẽ quãdam *Diffinitio ſigni.*

à rebus ſenſibilibus noſtris ſenſibus impreſſam, per quam ſimilitudinem notitiam rei, quæ dicitur ſignum, habemus. Requiruntur enim duæ notitiæ, vt ſignum ſuam ſignificationem erga nos exerceat. Altera notitia eſt ipſius rei, quæ ſignum eſt. Altera notitia eſt rei ſignificatæ. Si enim ignis nullam notitiam habeas, nunquam fumus tibi ignem ſignificabit, quãuis de ſe ſignificatiuus ſit. Similiter ſi leonis nullam habeas notitiam, non poterit hæc vox, *leo*, tibi ſignificare.

Non deſinam hoc in loco aduertere, quam improprie loquantur quidam moderni, dum aiunt mentales conceptus ſigna eſſe rerum, quas expreſſe, & ſeipſis formaliter repræſentant. Etenim, etiam ſecundum Latinæ linguæ proprietatem, ratio ſigni, & ſignificandi imperfectam repræſentationem in ſe habet reſpectu rei repræſentatæ. Nam profecto ſi quis expreſſe aliquam veritatem doceat, inepte diceremus illã ſignificaſſe. Qui enim ſignificat, non ex integro rem præſentem

tem facit. Et quia voces mētales conceptus, non expreſſe, & formaliter repræſentant, ſed inſtrumenta quędam ſunt, quæ non adæquant rei ſignificatæ perfectionem: idcirco proprie ſigna, & ſignificare dicuntur. At vero mentales cōceptus quia omnem perfectionem rei repræſentatæ in ſeipſis formaliter in eſſe intelligibili continent, ideo non ſigna, ſed imagines expreſſæ rerum dicendi ſunt. Sicut & Verbum in diuinis imago quidem eſt Patris, non autem ſignum. Imo & in humanis filius hominis, eſt imago patris repræſentans patrem, & tamen nō ſignificat patrem, quia in eo quod repræſentat, non cenſetur aliud á ſe repræſentare, ſiquidem repræſentatum pari ratione ſimile eſt in natura ipſi filio. Sic etiam conceptus repræſentat illam prout formaliter in eſſe intelligibili continetur in ipſo conceptu, non dicitur repræſentare aliud à ſe, ſed repræſentando ſe repræſentat rem in ipſo contentam. Hæc pro viris doctis dicta ſint, licet aliquando lo-

quantur vt multi, & ſentiant vt pauci. Nam & *S. Thom.* interdum non tanto rigore loquitur.

De ſigno naturali & ad placit.

Signum diuiditur in *ſignum naturale*, & *ſignum ad placitum*. Signum naturale, *eſt ſignum quod ex natura rei ſignificat*, id eſt, *ſecluſa inſtitutione beneplaciti hominum*, v. g. *fumus*, naturale ſignum eſt ignis, quia ex natura ſua, & non ex beneplacito hominum repræſentat ignem præexiſtente cognitione ſui. Quæ repræſentatio fundatur in eo quod eſt effectus præſentaneus ipſius ignis. Similiter veſtigium animalis pulueri impreſſum ſignum eſt illius animalis, quatenus illac pertranſiuit. Neque tamen aſſerimus omnem effectum eſſe ſignum ſuæ cauſæ. Sunt enim effectus eiuſdem ſpeciei cum cauſa. Vt, *filius Petri*, ab illo genitus & tamen non ſignificat *Petrum*: nam vt diximus ad rationem ſigni pertinet repræſentare aliud à ſe vel à ſibi ſimili. Quare vbi effectus & cauſæ ſunt pariter ſibi ſimiles, non dicetur effectus ſignificare cauſam. Semper enim

ſignum

ſignum degenerat ab eo, cuius eſt ſignum.

At vero imago bene poteſt habere rationem imaginis & non ſigni,quando eſt eiuſdem ſpeciei cum eo, cuius eſt imago,ſicut filius eſt imago patris, & non ſignificat patrem.Imagines autem depictæ aut ſculptæ ſigna ſunt eorũ cuius ſunt imagines. Non enim repræſentãt aliquid ſibi ſimile,quamuis ipſę imagines ſint ſimiles rebus repræſentatis. Etenim imago repræſentat ſubſtantiam rei viuentis cum ipſa careat vita. Neque opus eſt in huiuſmodi conſideratione, quæ maioris momenti eſt, amplius Dialecticum immorari. Signa itaque naturalia, cum ex natura rei aliud à ſe repræſentent, eadem ſunt apud omnes.

Iam vero ſignum ad placitum illud eſt, *quod ipſa nominis etymologia explicatur.* Neque *Ariſtoteles* aliam diffinitionem neceſſariam putauit. Nihil enim aliud eſt, quam quod non natura ſua, ſed ex hominum beneplacito-

ſignificationem habet. Nihilominus non debemus exiſtimare voces apud homines ſic ad placitum ſignificare, vt nunquam habitus fuerit reſpectus ad aliquam proprietatem ipſis vocibus naturalem. Multa enim nomina & verba ad ſignificandum impoſita ſunt propter naturalem ſonitum vocis conuenientem cum rebus ſignificatis, vt nomen *Tuba*, & verbum *Taratantarizo*, & nomen, *ſpiritus*, vt ventum ſignificat, quod apud Hebræos dicitur, *Ruahh*. Et multa alia ſimilia in variis linguis inueniuntur. Memini hanc conſideratione in *D. Auguſtino* legiſſe, qui exemplum ponit in his dictionibus, *ſuaue, acre, aſperum*, in quibus & in aliis multis ipſa prolatione vocis conformitas eſt cum re ſignificata. Vt, *mugitus*, *rugitus*, quæ omnia per onomatopœiam dicuntur ſignificare. Nihilominus hãc conſiderationem in omnibus dictionibus non poſſumus vniuerſaliter facere. Hoc vnum eſt certum, quod etiam illæ dictiones, quæ Onomatopœiam habent, ſignificant

ſiçant ex hominum beneplacito.

Quarta particula eſt, *ſine tempore*, per quam nomen diſtinguitur à verbo, quod ſignificat cum tempore. Quid autem ſit ſignificare cum tempore, in diffinitione verbi explicanda patebit.

Quinta particula eſt; *Cuius nulla pars eſt ſignificatiua, ſeparata.* Ratio huius particulæ ea eſt, quia nomen imponitur ad ſignificãdam ſimplicem quidditatem rei prout à nobis primo concipitur. Et idcirco nomen rei non debet eſſe diuiſum in partes ſignificatiuas: ſed potius vnicam & ſimplicem ſignificationẽ habere debet: ſicut etiam vnicus cõceptus in mente habetur primo de ſingulis rebus, quã voce ſignificatiua exprimimus. Ponit autem exemplum, *Ariſtoteles* in hoc nomine, *Equiferus*, quod eſt nomẽ compoſitæ figuræ: quia in illo videbatur aliqua eius pars ſignificare, veruntamen inſinuat nihil ſignificare per ſe ſeorſum prout eſt pars illius dictionis, *Equiferus*, quo nomine ſignificamus

ſimplicem conceptum quem formamus de equo Sylueſtri, non prout exprimitur complexiua voce, equus ferus. Et ſimiliter dicendum eſt de hoc nomine, *Reſpublica*, quod quidem impoſitum eſt ad ſignificãdam communem hominũ in vnitate gubernationis congregationem, quatenus à nobis ſimplici conceptu intelligitur. Itaque neque Syllaba, *Res*, neque *Publica*, prout ſunt partes illius nominis ſignificant: tametſi initio compoſitionis & impoſitionis illius nominis, *Reſpublica*, habita fuerit ratio ſignificationis vtriuſque partis.

Sexta particula eſt, *finita*. Hæc ponitur ad excludendum à ratione nominis nomẽ infinitum, quale eſt, *Non homo*, de quo dicit *Ariſtot.* non eſſe nomẽ ſimpliciter, ſed eſſe nomen infinitum. Conſiderauit enim *Ariſtot.* rationem nominis eſſe, ſignificare aliquid determinatum, quod de re concipitur: at vero hoc quod dicimus: *Non homo*, nihil determinatum nobis de re ſignificata denotat: ſed potius, quid nõ ſit,

ſignifi-

ſignificat. Quamobrem dicitur nomẽ infinitum, id eſt non determinans ſua ſignificatione, quid ſit, quod per tale nomen concipimus: ſed indifferentiã habet in modo ſignificandi tam ad id, quod eſt, quam ad id, quod non eſt.

Vbi diligenter aduerte, quod quidam ita explicant dictum *Ariſtotelis* aſſignantis rationem, quare dicatur nomen infinitum, quoniam, inquit, ſimiliter in quolibet eſt, & quod eſt, & quod non eſt: aut vt *Argyropylus* tranſtulit, quoniam & quod eſt, & quod non eſt in ratione rerum ſine diſcrimine vllo ſignificat. Aiunt enim ſenſum horum verborum eſſe, quod, *Non homo*, ſimiliter ſignificat entia vera & entia fictitia. Ex qua intelligentia refutare intendunt, quod alii dicũt hoc nomen, *album*, ſignificare omne illud cui poſſumus imaginare cõuenire albedinem. Si enim hoc ita eſſet, ſequeretur, *Album*, non eſſe nomen: quia ſignificaret tam entia vera, quam fictitia. Sed reuera qui ſic interpretantur *Ariſtot*, non videntur nobis illius men-

tem

tem attingere. Nam ſi idcirco diceretur nomen infinitum: quo ſimiliter ſignificat entia vera & fictitia, ſequeretur hoc nomen, *ſignificabile*, eſſe nomen infinitum; nam etiam ſignificat entia vera & entia fictitia, cum vtraque ſignificari poſſint. Quapropter ſenſus legitimus illorum verborum eſt, quem *Argyropylus* inſinuat in ſua translatione, ſcilicet ideo appellari nomen infinitum, quia & quod eſt, & quod non eſt in ratione rerum ſine vllo diſcrimine ſignificat. Quaſi diceret, nomen infinitum ex modo ſuæ ſignificationis nec determinat, neque excludit quod eſt de ratione rerum, de quibus dicitur, verbi gratia, hæc propoſitio, *Equus eſt non homo*, vera eſt, in qua prædicatum eſt nomen infinitum, & dicitur de ſubiecto non determinando aliquid quod ſit intrinſecum in ratione equi, ſed neque excludendo illud, quia dumtaxat connotat negationem hominis. Ex dictis ſequitur hanc propoſitionem, *Chimera eſt non homo*, falſam eſſe, ſi verbum,

Eſt,

Eſt, dicat exiſtentiam vt *Ariſtoteles* ait *libr.* 1. *Priorum cap. vltimo*, propoſitionem quidem negatiuam nihil ponere in rebus: ſed affirmatiuam de prædicato infinito aliquid ponere. Quare negat hanc conſequentiam: *lignum non eſt album*, ergo lignum eſt non album. Intellexit igitur *Ariſtoteles* prædicatum, quod eſt nomen infinitum, non importare aliquid, quod determinate inueniatur in ratione ſubiecti. Alias profectò, ſi prior illa intelligentia eſſet legitima, ſequeretur vniuerſaliter de omni quod non eſt in rerum natura, vere prædicari: *Non homo*.

Fateor tamen *D. Thomam lib.* 1. *Periher. lectione* 4. aſſerere, hanc propoſitionem. *Chimera eſt non homo*: quia certe conſiderauit eam propoſitionem eſſe in materia naturali, propterea quod negatio importata per prædicatum intrinſece includitur in ratione ſubiecti: ac proinde copula, *Eſt*. abſoluitur à tempore, id eſt, non vnit extrema ſecundum exigẽtiam differentiæ

tiæ temporis præſentis. Sic etiam hæc propoſitio, *Antichriſtus eſt non homo*, eſt impoſſibilis, quia ratio ſignificata per prædicatum repugnat rationi ſignificatæ per ſubiectum.

Septima & vltima particula eſt. *Recta*, per quam excluduntur caſus nominis à ratione nominis ſimpliciter dicti. Ratio autem quare caſus nominis non ſimpliciter ſint nomina, ea eſſe poteſt à poſteriori, quia quando interrogamur quomodo aliqua res vocetur, nunquam reſpõdemus per aliquem caſum nominis: ſed reſpondemus proferentes rectum, v. g. ſi quis interroget: *Quod eſt nomen huius animalis? Aut huius herbæ?* Reſpondemus, *equus, vel petreſilinum.*

Huius rei ratio altera magis à priori eſt, quia nomen eſt non tamen rei, quatenus à nobis primo concipitur, prout in ſe eſt abſque comparatione illius ad alteram rem, vel abſq; habitudine ad aliud. At vero caſus nominis idcirco dicuntur, quia declinant ab illa ſimplicitate primi conceptus,

eo quod res concipitur cum quadam habitudine ad alteram, v. g. cum dicimus, *Hominis*, intelligimus quidẽ eandem rem, quam ſignificamus per vocem: *Homo*, ſed non omnino eodẽ modo, quia ex parte intellectus eſt quædam rei comparatio quamuis non actualiter ad aliam rem. Qui modus plene intelligi non poteſt ſine alio adiuncto. Vt cum dicimus, *filius hominis: equus hominis, Caput hominis*. Et in prima quidem comparatione intelligis aliquid genitum ab homine, in ſecunda vero, aliquid poſſeſſum: in tertia quod eſt pars hominis.

Placuit autem Grammaticis illum caſum appellare genitiuum, quia prę-cipua vel prima comparatio eſt generantis ad genitum. Sunt nihilominus plures aliæ habitudines illius caſus ad rem ſignificatam per alteram vocem, quæ illi adiungitur. Dicitur enim, *Deus hominis* & *homo Dei*, & *amicus hominis & Magiſter hominis* & *hominis diſcipulus*. Similiter & aliorum caſuum varias habitudines poteris conſiderare.

Quam-

Quamobrem hi caſus obliqui dicũtur, quaſi non recta via & ſincere rem ſignificantes, prout abſolute eſt in ſe.

Alia ratio à quibuſdam modernis aſſignatur, quia videlicet ſi obliquo adiungas verbum, non conſurgit verum aut falſum. v. g. *Hominis diſputat*. Et hãc octauam particulam adiiciunt diffinitioni *Ariſtotelis*, ſed tamen ſuperflua eſt. Neque vniuerſaliter vera eſt. Nam hæc oratio. *Pœnitet me peccati*, verum vel falſum continet, & tamen obliquus ille, *Me*, non propterea nomen eſt.

Lectio 10. Sed obiicitur cõtra prædictam doctrinam, quia in quibuſdam linguis non inuenitur declinatio nominum ſicut in lingua Hiſpanica & Hebraica, imo & lingua Græca caret ablatiuo, ergo in huiuſmodi linguis non opus eſt illa particula. *Recta*: in diffinitione nominis.

Reſpondetur, quod in illis linguis, quamuis ſit vnica terminatio vocis, tamen ex adiunctis differẽtia caſuum á recto

à recto intelligitur, ſæpe etiam quibuſdam articulis ea differentia denotatur, vt patet in lingua Hiſpanica. Græca vero lingua plus ſatis hanc differentiã exprimit, non ſolum terminatione vocis, ſed etiam variis præpoſitis articulis. At vero genitiuo vtuntur pro ablatiuo, præpoſito articulo diſtinctiuo.

Solent hoc in loco Moderni prolixe & importune diſputare: an in mente idem ſit conceptus qui formatur audita hac voce, *Hominis*. Cuius difficultatis determinatio pronunc capacitatem excedit diſcipulorum. Mihi certum eſt in mente eundẽ eſſe conceptum cathegorematicum nominis & obliqui. Cæterum an ille modus, qui variat rationem nominis & obliqui, ſignificetur ex parte obiecti, an vero dumtaxat ſe teneat ex parte intellectus exercentis illam comparationem & habitudinem rei, nihil retulerit ad veritatem vel falſitatem, quam Dialecticus inquirit in compoſitione.

Iam de nomine adiectiuo merito quæritur: An ſit nomen ſimpliciter & ſine addito. Ratio dubitandi eſt, quia non eſt aliqua particula in diffinitione nominis: per quam excludatur adiectiuum, verbi gratia, *albus*, à ratione nominis, ſed ex altera parte obſtat, quia ex adiectiuo & verbo non reſultat verum vel falſum. Vt ſi dicas, *albus ambulat*, niſi ſubintelligas ſubſtantiuũ *Homo*, vel aliud, non reſultat verum vel falſum. Reſpondetur nomen adiectiuum eſſe vere & proprie nomen, quia per nullam particulam diffinitionis excluditur. Quod enim poſſit reddere ſuppoſitum verbo, non impedit rationem nominis. Hoc enim prouenit ex eo, quod eſt nomẽ adiectiuum, & habet talem modum ſignificandi ſuum formale ſignificatum, vt non ſeorſum poſſit accipi, niſi pro ſuppoſito ſubſtantiui. Negare enim non poſſumus, quin adiectiuum nomen habeat aliquid de proprietate ſyncathegorematum, quorum ſignificationis completa cognitio ſine adiun-

ctione ad alterum haberi non poſſit. Neq; propterea nomen adiectiuum dicetur ſyncathegorema: Non enim deſinit ſignificare aliquid licet illud aliquid aliqualiter ſignificet: ſicut poſtea dicemus de verbo, quo ſignificat aliquid vnitiue.

Ex hoc intelliges quædam dicta à *D. Thoma*, in quibus nõ modicam differentiam eſſe docet inter adiectiuum & ſubſtantiuum. Nam 1. *part. quæſt.* 39. *artic.* 3. ait: *Adiectiua ſignificant per modum accidentis; ſubſtantiua vero per modum ſubſtantiæ.* Et in 3. *ſentent. diſtinct.* 5. ait, *adiectiua ſignificant tantum formam, ſubſtantiua vero formam & ſuppoſitum*, & ibidem: *adiectiua prædicantur tantum per informationem, ſubſtantiua vero etiam per identitatem.* In quibus omnibus dictis non intelligas adiectiuum ſolam formam ſignificare, ſicut, *Albedo*, ſignificat aliquid, quod eſt forma, qua aliquid eſt albũ. Sed mens *D. Thom.* eſt quod quamuis adiectiua ſint nomina concreta, tamen habent talem modum ſignificãdi, vt cũ adie-

ctiue accipiuntur, contenta ſint ſuppoſito ſui ſubſtantiui, vt ei applicent ſuum formale ſignificatum per modum adiacentis illi, pro quo accipitur ſubſtantiuum. Et hæc doctrina neceſſaria eſt pro loquutionibus de myſterio Sanctiſſimæ Trinitatis. Vbi hæc propoſitio. *Eſſentia Diuina generat*, hæretica cenſetur, quia prædicatum eſt verbum adiectiuum. Si autem diceres: *eſſentia Diuina eſt generans*. prædicato ſubſtantiue accepto, in genere neutro, fiet catholica propoſitio. Sed de hoc alias.

Quæret denique fortaſſis aliquis, cum præcipuum & primum notamen rei ſit mentis conceptus, quid cauſæ eſt quare *Ariſtoteles* non potius primo loco meminerit nominis mentalis, quam vocalis. Reſpondetur eam eſſe rationem, quia Philoſophus præſupponit id, quod omnibus hominibus natura inditum eſt, nimirum, conceptus rerum mente formare ex rebus ſenſibilibus quarum per ſenſum experientiã habet. Item hominibus naturale

turale eſt affirmare & negare aliquid de rebus cognitis. Naturale etiam eſt ex vno vero cognito ad alium inquirẽdum ratione hominem moueri. At vero quanuis hæc omnia primo& per ſe &principaliter mente exerceantur: tamen quia illud exercitium quo pacto fiet, difficillimum eſt cognoſcere quadam ſpirituali mentis reflexione: idcirco cõmodius fuit diſcipulos per ſigna ſenſibilia, quales ſunt voces, illam internam mentis exercitationem diſcipulis tradere. Huius rei gratia *Ariſtoteles* illud iecit fundamẽtum *initio libri Periher.* dicens,*ſunt ergo ea,quæ ſunt in voce, ſigna eorum, quæ ſunt in anima.* Fuiſſet enim nimis metaphyſicum in veſtibulo Dialecticę,ſpirituales mẽtis operationes diſcipulis proponere, nõ prius ordine vocũ præmiſſo. De ſcriptura vero nõ opus eſt rationem reddere quare de his, quæ ſunt in ſcripto ſigna, non dentur diffinitiones nominis, aut verbi. Nullam enim habent ſpecialem difficultatem præter illam, quæ de vocibus, quarum ſcripturæ

vicariæ ſunt, explicatur. Si quæ verò ſpecialis in ſcriptura difficultas eſt, ad Orthographiam & Grammaticalem punctuationem pertinebit, cuius ignorantia orationis ſenſum ſæpe variat.

Lectio 11. De pronominibus tandem, an ſint nomina ſimpliciter, dubitari poteſt. Ratioque dubitandi eſt, quia non apparet per quam particulam diffinitionis excludantur. Præſertim quia pronomina adiuncta verbo perfectam orationem conſtituunt, verbi gratia, *Ego ſum, Tu diſputas,* Sed pro altera parte facit, quod apud Grammaticos pronomẽ eſt alia pars orationis, quam nomen. Quidam aiunt idcirco pronomina non eſſe nomina, qua non ratione ſui ſed ratione nominum, pro quibus ponuntur, veram vel falſam propoſitionem efficiunt. Sed iſti non aduertunt id, quod iam diximus, illam conditionem in diffinitione nominis ſuperfluam eſſe, nam neque nomini adiectiuo conuenit, quod tamen vere nomen eſt.

Notan-

Notandum eſt igitur aliter pronomina à Grammaticis conſiderari, & aliter à Dialecticis. Grammaticus enim idcirco ait pronomen dici, quia ponitur loco nominis proprii, verbi gratia, *ego diſputo*, perinde eſt, ac ſi dicerem, *Dominicus diſputo*. Sed profecto hæc Etymologia nō neceſſe eſt, vt verum habeat, quotieſcunque pronomine vtimur: Nam etſi mihi nullum nomē proprium eſſet impoſitum, vere dicerem, *Ego diſputo*, Dicimus etiam, *hunc montem eſſe altiſſimum*, qui tamen proprium nomen non habet. Dialecticus autem aliquid in huiuſmodi pronominibus in modo ſignificandi intelligit, quod aliis nominibus non competit.

Habent enim pronomina demonſtratiua ſignificare demonſtratiue cū certa proprietate differentiæ perſonarum vel ſuppoſitorum, pro quibus accipiuntur, verbi gratia pronomen, *Ego*, ſingulare ſuppoſitum deſignat non quomodolibet, ſed ſingularem perſonam, quæ de ſeipſa

aliquid affirmat vel negat. Sic etiam pronomē, *Tu*, determinat perſonam, cui prima loquitur, & pronomen, *Ille*, vel, *Iſte*, vel, *Hic*, tertiam perſonam deſignat, de qua prima ad ſecundam loquitur. Hęc igitur pronomina, ſi duntaxat haberent demonſtratiue ſignificare, eſſent pure ſyncathegoremata, vt fortaſſis aliquando ſyncathegorematice accipiuntur, vt cum dicimus: *Hic homo currit*. Vbi dictio, *Hic*, ſignum eſt demonſtratiuum ſingularitatis & proprietatis hominis. Sed quia non ſemper neceſſe eſt rei demonſtratæ diſtinctum conceptum formare, ſed vnico ſimplici conceptu intelligimus rem demonſtratam pronomine, non video qua ratione pronomina excludantur à diffinitione nominis á Dialectico.

Sed obſeruandum eſt, non aſſerere huiuſmodi pronomina eſſe nomina communia, & vniuoca, quæ vnico conceptu ſignificent ſua ſignificata. Hoc enim falſum eſt: Nemo enim concipit audita iſta voce, *Ego*, vnum conce-

conceptum communem ſingulis hominibus qui illa voce vtuntur, dum de ſe ipſis aliquid affirmant aut negant. Quamuis enim vox communis ſit, tamen alium conceptum ſingularem exprimit, cum illam mihi applico, & cum Petrus ſibi illam applicat. Et idem ſentiendum eſt de pronomine, *Tu*, & de pronomine, *Hic*, vel, *Ille*, quando demonſtratiue accipiuntur. Dixi demonſtratiue, quoniã aliquando quædam pronomina relatiua ſunt, quæ non ſingulariter referunt antecedentia, ſed etiam in communi, verbi gratia cum dico: *Homo eſt animal rationale*, & *ille eſt riſibilis, Equus eſt animal hinnibile, qui eſt quadrupes.* Et de huiuſmodi pronominibus, arbitror non ſolum eſſe nomina, ſed veluti transcendentia, habentia tamen aliquam ſignificationem ſyncathegorematicam, quæ ſine officio referendi intelligi non poteſt.

Cap. III.

De diffinitione Verbi.

Lectio 12. VErbum prout à nomine diſtinguitur, præcipua pars orationis eſt. Comparatur enim verbum ad nomen, quaſi forma ad materiam. Nam cum verum & falſum in omni oratione ſit finis Dialecticæ conſiderationis, idque ſuperueniente verbo nomini compleatur: conſtat verbum quaſi informare ſubiectum nomen, vt ex vtroque conſurgat oratio vera vel falſa.

Vbi ante diffinitionem verbi notandum eſt huius dictionis, *Verbum*, apud Latinos latam eſſe ſignificationem. Etenim omnis dictio ſimplex verbum appellari poteſt. Veruntamē quia verba ad explicationem mentis inſtituta ſunt, nō immerito illa dictio quæ ſenſum mentis perfecte ſupra nomē explicat verbū quaſi per excellentiā ſpecialiter vocata eſt & hāc intendimus modo cū *Ariſtotele* diffinire.

Verbum,

Verbum, igitur, vt ex *Ariſtotele* colligitur vbi ſupra, *eſt vox ſignificatiua ad placitum cum tempore, finita & recta, cuius nulla pars ſeparatim ſignificat, & eſt nota eorum, quæ prædicantur.* In hac diffinitione verbi duæ duntaxat particulæ ſunt differentes ab eis, quæ in diffinitione nominis poſitæ ſunt & explicatæ. Videlicet, *ſignificare cum tempore*, &, *eſſe notam eorum, quæ prædicantur.* Illa prior diligenter explicanda eſt. Ait enim *Ariſtoteles*; *verbum eſt quod conſignificat tempus.* Quam ipſemet, ſicut *Diuus Thomas* aduertit, explicat exemplo. Nam *curſus* quidem ſignificat actionem nō per modum actionis, ſed per modum rei, & ideo curſus nomen eſt: *Currit* autem verbum eſt, conſignificat enim tempus cum actione, quod eſt conſignificare tempus, vel cum tempore, vt moderni loquuntur. Et hoc eſt, in quo potiſſima differentia inter nomen & verbum conſiſtit, vt aduertit *D. Thomas lib.* 1. *Periher. lectione* 4. Vbi tria conſiderat circa tempus.

Diffinitio verbi.

In pri-

In primis poteſt tempus conſiderari, vt eſt res quædam, & ſic nomine ſignificatur ſicut quælibet alia res.

Deinde poteſt conſiderari id quod tempore menſuratur prout menſuratur, quod quidem eſt motus, qui primo & per ſe tempore menſuratur, in quo motu conſiſtit actio & paſſio. Quamobrem verbum, quod ſignificat actionem, vel paſſionem, dicitur conſignificare tempus, vel ſignificare cum tempore, nimirum, quia in ipſa actione vel paſſione ſignificata, intelligimus illã tempore menſurari. Nam ſubſtantia ſecundum ſe conſiderata prout ſignificatur nomine aut pronomine, non habet tempore menſurari, ſed ſolum ſecundum quod ſubiicitur motui etiam prout per participium ſignificatur. Vt cum dicimus: *Petrus amans.* Neque enim verbum & participium differunt iuxta ſententiam *D. Thomæ* in hoc, quod eſt ſignificare cum tempore.

Tertio poteſt cõſiderari circa tempus ipſa habitudo temporis menſurantis,

rantis, quæ ſæpe ſignificatur per aduerbia temporalia, vt, *Cras*, *Heri*, *Pridie*, *Veſpere*, *Mane*, *Meridie*. Et hæc aduerbia non dicuntur conſignificare tempus, vel cum tempore, ſed ſolum ſignificāt quandam habitudinē temporis, quæ amplius explicabitur cum de particula ,*recta*, dixerimus. Hæc enim aliter in verbo, & aliter in nomine intelligenda eſt.

Sed operæpretium eſt prius aſſignare rationem, quare verbum infinitum excludatur à diffinitione verbi, nam ſi eſt eadem ratio, propter quam nomen infinitum excluditur á ratione nominis, non videbatur repetenda in diffinitione verbi.

Reſpondetur, *Ariſtotelem* voluiſſe aduertere ne quis falleretur & putaret verbum infinitum eſſe ſimpliciter verbum: quia ſignificat cum tempore, & eſt nota eorum, quæ prædicantur. Et idcirco voluit admonere, non eſſe ſimpliciter verbum ob eandem rationem, propter quam nec nomen infinitum nomen eſt.

Hic

Hic aduerte, quod verbum infinitum accipitur in vi vnius dictionis, verbi gratia. *Non currit*, alias ſi eſſent duæ dictiones, iam excluderetur per aliam particulam: *Cuius nulla pars ſeorſum ſignificat.*

Vbi etiam ſecundo aduerte, quod verba importantia priuationem, vt verbum, *Sileo*, quamuis importent negationem, ſunt tamen ſimpliciter verba, eo quod ſignificant illam negationem in ſubiecto determinato, videlicet in animali, quod aptitudinem habet ad loquēdum. Eſt autem alienum à verbo infinito determinare ſubiectum ſuæ negationis, ſed in hac parte omnino ſe habet vt nomen infinitum, vt ſupra ſatis explicatum eſt.

Lectio 13. Hoc in loco moderni prolixè quærunt, an verbum infinitum inueniatur in mente, & an in propoſitione reperiatur.

Ad vtramq; tamen interrogationē affirmanter reſpondemus. Et ratio prioris eſt in promptu, quia ſicut nomen infinitum inuenitur incomplexe

in

in mente,alias non excluderetur à ratione nominis; quia infinitum eſt,ſed quia partes eius ſeparatim ſignificant. Sic etiam ob eandem rationem verbum infinitum in mente inuenitur,vt vnus conceptus incomplexus , alias ſuperflue poneretur in diffinitione, verbi,*finita:*cum ſufficienter excluderetur per aliam: *Cuius nulla pars ſeparatim ſignificat.*

Deinde quod verbum infinitum in propoſitione inueniatur , probo; quia ſecundum *Ariſtotelem: verbum infinitum eſt nota eorum,quæ prædicantur; ſed hoc exercere non poteſt niſi in propoſitione.* Confirmatur, nam verbum infinitum dicitur tã de eo,quod eſt , quam de eo, quod non eſt: id quod fieri niſi in propoſitione non poteſt. Et deniq; omnis dictio ſignificatiua ad placitũ ad hoc inſtituta eſt, vt eius vſus ſit in propoſitione, ſed verbum infinitum eſt vox ſignificatiua ad placitum, ergo in propoſitione inueniri poteſt.

Sed obiiciunt,quia *Boetius* & *Albertus Magnus* & *D.Thom.*& *alij antiqui ſuper librum*

librum 1. *&* 2. *Periher.* negant verbum infinitum poſſe infinitari in propoſitione. Ad hoc & nos reſpondemus, id ipſum veriſſimum eſſe. Aliud enim eſt, verbũ infinitum inueniri in propoſitione; & aliud eſt, verbum ſemel poſitũ in propoſitione infinitari poſſe per additionem illius negationis, *Non.* Illud enim prius eſt quod nos aſſerimus, hoc autem poſterius etiam negamus cum antiquis. Nam poſtquam aſſero in mente, *Petrus currit*, ſi addidero negationem mentalem, fiet propoſitio negatiua. Neq; enim verbum mentale miſcetur cum negatione, vt fiat vnus conceptus incomplexus. Verumtamen cum dico in voce, *Petrus non currit*, ſi, *non currit*, accipiatur in vi vnius dictionis, correſpondet ei in mente vnus conceptus qui etiam eſt verbum infinitum & fit affirmatiua propoſitio.

Confirmant aliqui noſtram ſententiam ex eo, quod *Philoſophus lib.* 1. *poſter.* vtitur hoc ſyllogiſmo; omnes ſtellæ non ſcintillantes ſunt prope nos, Planetæ

netę non ſcintillant, ergo planetę ſunt prope nos. Qui tamē ſyllogiſmus non eſſet bonus, niſi minor eſſet affirmatiua de verbo infinito. Nam concluſio affirmatiua non poteſt ſequi niſi ex duabus affirmatiuis ſed de hoc *lib.* 5. dicendum erit.

Iam vero ad perfectam intelligentiam eius, quod eſt ſignificare cum tempore, neceſſe eſt illam particulam, *recta*, explicare. Nam quamuis in diffinitione nominis ſit poſita: tamen alia ratio rectitudinis conſideratur in verbo, & alia in nomine. Nomē enim recta vox eſt, quatenus, vt iam *capit.* 2. diximus, ſignificat id, quod primo cōcipitur de re, & vt primo nominamus illam, ac propterea nominatiuus dicitur. Verbum autem habet rectitudinem regulatiuam, quatenus actionē vel paſſionem cum tempore præſenti ſignificat. Reliquæ vero partes verbi, quæ ſignificant cum tempore præterito vel futuro, ſunt caſus verbi degenerantes à ratione perfecta verbi, ad quam pertinet ſignificare actionem

vel paſſionem, prout in pręſenti eſt in fieri. Huius rationem *D. Thomas lib.* 1. *Periher. lectione* 5. reddit. Quoniam, inquit, *Verbum proprie eſt, quod ſignificat agere vel pati* : & idcirco illud dicitur proprie verbum, quod ſignificat agere vel pati in actu præſenti. Hoc enim eſt ſimpliciter agere vel pati. At vero agere vel pati, prout ſignificatur in præterito, vel futuro, eſt agere vel pati ſecundum quid.

Item docet, quare verbum pręſentis temporis debeat eſſe vox recta, vt ſit ſimpliciter verbum. Nam præteritum & futurum dicitur & regulatur per reſpectum ad præſens. Præteritum quidem dicitur, quod fuit præſens: futurum autem, quod erit præſens; ergo verbũ, quod ſignificat cum tempore præſenti, regula eſt & menſura aliarum partium verbi, quæ deficiunt á ratione ſignificandi actionem vel paſſionẽ, quæ non eſt ſimpliciter actio vel paſſio niſi in tẽpore præſenti.

Et denique cum verbum ſit completiuum orationis, in qua eſt verum vel

vel falſum, omnis autem veritas & falſitas ad præſens tempus reuocãda ſit, merito illæ partes verbi, quæ non ſignificant actionem vel paſſionẽ prout tempore præſenti exercentur & menſurantur, caſus verbi dicuntur: non quia non compleant veritatem & falſitatem orationis, ſed quia talis veritas regulanda ſit per tempus, quod fuit præſens vel erit præſens, non per tẽpus, quod nũc eſt præſens & actualiter menſurãs actionẽ vel paſſionem.

Ex dictis ſequitur alias partes verbi, *Lectio 14.* quæ minus complent veritatem aut falſitatẽ orationis, multo minus verba ſimpliciter eſſe dicendas, quia magis recedunt ab illa perfecta ratione verbi, v. g. *Petre curre*; *cum Petrus curreret*; *vtinam ego currerẽ*, in quibus omnibus illæ partes verbi magis cadunt & degenerant à ratione verbi.

Præterea obſeruandum eſt circa priorẽ rationem *D. Thomæ*, vbi inquit, *proprie verbum dici, quod ſignificat agere vel pati*. Ex quo videtur ſequi, à ratione verbi excludendum eſſe illud, ꝙ non ſigni-

ſignificat proprie actionem vel paſſionem, qualia ſunt hæc verba, *ſileo, ſedeo, quieſco*. Imo & hoc verbum *ſum, es, fui*, quod primum omnium verborum locum tenet. Conſequens autem eſt falſum: quoniam omnia prædicta vere & proprie verba ſunt. Ad hãc coniectionem dico, nomine actionis, vel paſſionis debere intelligi etiam priuationem actionis, vel paſſionis, aut aliquid ſignificatum per modum actionis vel paſſionis, aut deniq; quaſi fundamentum omnis actionis, vel paſſionis, vel priuationis ipſarum. Fundamentum dico prout actualiter menſurabile eſt aliqua duratione. Diximus priuationem actionis vel paſſionis, vt includeremus verba priuatiua, qualia ſunt, *Sileo, Quieſco*. Dixi vero, vel per modum actionis vel paſſionis: vt includerem verba, quæ à Grammaticis dicũtur neutra: quale eſt verbum, *Sedeo*, *Iaceo*, quæ non important formaliter priuationem, ſed ſitum quendam. Sunt tamen verba, quia ipſum ſedere per modum actionis vel paſſio-

paſſionis ſignificant. Et fortaſſis hinc quidam ex Grammaticis negat eſſe verba neutra, & ait omnia eſſe actiua vel paſſiua: ita vt cum dico, *ſedeo*, intelligendum ſit: *ſedeo ſeſſionem.*

Sed rogarem ego, cum dico, *iaceo*, an ſit intelligēdum, *Iaceo iacturam.* Vaſconici quidem vtuntur ſimili phraſi, ita vt dicant: *facio dormire, facio iacere*, propter ipſius linguæ verborum penuriam: Latinis autem non opus eſt has intelligentias verborum inauditas apud Philoſophos tradere. Dialectico vero parum retulerit, ſintne appellanda verba neutra, actiua, vel paſſiua: dummodo ſciat non eſſe neceſſarium ad rationem verbi ſimpliciter, vt ſignificet proprie phyſicam actionem vel paſſionem.

Deniq; dixi ſatis eſſe ad rationem verbi, vt loco actionis vel paſſionis ſignificet fundamentum omnis actionis, vel paſſionis, vel priuationis: ne excluderem verbum, *ſum, es, fui*, quod re vera maxime proprie verbum eſt. Quamuis enim non ſignificet actio-

nem vel paſſionem, neque aliquid per modum actionis vel paſſionis, neque priuationem actionis vel paſſionis: tamen ſignificat fundamentum agēdi, vel patiendi, & nō quomodolibet, ſed vt menſurabile de præſenti aliqua duratione vt mēſura durationis, ſiue illa menſura ſit tēpus, quæ menſurat corruptibiles res, & eſſe illarum, ſiue ſit æuum, quod menſurat eſſe rerum incorruptibilium, ſiue ſit æternitas, quę à Theologis ponitur menſura durationis diuini eſſe: omnibus prædictis modis verbum illud, *ſum, es,* præſentis temporis habet vere & proprie rationem eminentē verbi, & eſt prima nota eorum, quæ prædicantur & includitur in omni alio verbo, cuius virtute omnia alia verba ſunt nota & copula eorum, quæ prædicātur. *Ariſtoteles* autē in diffinitione verbi nomine temporis voluit comprehendere omnem mēſuram durationis propterea, quod tempus nobis notiſſima menſura eſt eſſe rerum & actionis vel paſſionis earum. Hoc ipſum inſinuat *D. Thom. li. 1. Periher.*

Periher. lectione 4. vbi ait, per nobis notiſſima *Ariſtotelem* diffiniſſe.

Denique aduerte caſus verbi non variari per differentiam perſonarum, neque per differētiam pluralis & ſingularis, ſed proprie verbum eſt, *Amo, Amas, Amat, Amamus, Amatis, Amant.* Quia hęc variatio dūtaxat eſt ex parte ſubiecti, non ex parte actionis vel paſſionis, vel temporis conſignificati.

Vltima particula à nobis explicanda eſt, quam *Ariſtoteles* adiecit, *& eſt nota eorum, quæ prædicantur.* Hanc particulam aliqui ex modernis non appoſuerunt in diffinitione verbi, putantes eſſe ſuperfluam ad excludēdum participium à diffinitione verbi; quia participiū ſufficienter excludebatur per aliam particulam: *cum tempore.* Nos vero cum *D. Thoma*, vbi ſupra aſſerimus participium ſignificare cum tempore & conſequenter neceſſariam eſſe prædictam particulam. In primis, quia eſſe notam, id eſt, ſignum vnitiuum eorum, quæ prædicantur, eſt potiſſimum officium verbi, ergo

in diffinitione eius hæc virtus vnitiua debuit explicari. Deinde, quia per illam particulam, *cum tempore*, vix & ægre explicant, quomodo excludatur participium præſentis temporis á ratione verbi. Aiunt enim intelligendam eſſe particulam illam cum tempore determinato. Participium vero etiam pręſentis temporis ſignificat cũ tempore indeterminato. Vocant autem indeterminatum tempus participii, quia poteſt transferri per verbum ad tempus præteritum, & futurum, vt ſi dicas, *Petrus fuit amans, Petrus erit amans*, quod quidem de verbo præſentis temporis fieri non poteſt. Sed hæc voluntarie dicuntur, quia etiam verbum præſentis temporis poteſt transferri etiam ad id, quod futurum eſt, vt ſi dicas: *Antichriſtus poſſibiliter eſt.* Cum igitur *Ariſtoteles* ex profeſſo adiecerit illam particulam, *& eſt nota eorum, quæ prædicantur*, non eſt, quare nos illam taceamus; ſed illàm merito explicare debemus diligenter cum *D. Thom. lectione 5. lib. 1. Periher.*

Pro

Pro cuius intelligentia aduerte primo, quod cum *Ariſtoteles* dixiſſet, *& eſt ſemper eorum, quæ de altero dicuntur nota vel ſignum*, adiecit exempli cauſa dicens: *Vt eorum quæ de ſubiecto dicuntur*, vel, *in ſubiecto ſunt*, in quibus verbis duplicem modum prædicationis videtur inſinuaſſe, vt inquit *D. Thomas.*

Alter modus eſt, quando aliquid prædicatur eſſentialiter, vt, *homo eſt animal*, tunc dicitur de ſubiecto. Alter modus eſt, quando aliquid prædicatur ſicut accidens, & tunc dicitur eſſe in ſubiecto, vt in hac prædicatione: *Homo eſt albus.* Ex quo ſequitur, quod cum omnia verba ſignificent actionem vel paſſionem, quæ ſunt accidentia ſubiecto, fruſtra diſiunctiue loquutus eſt *Ariſtoteles*, dicens, *vt eorum quæ de ſubiecto dicũtur, & in ſubiecto ſunt.* Ad hoc reſpondet *Boetius*, quod vtraque pars diſiunctionis ad idem pertinet. Nam accidens de ſubiecto prædicatur & de ſubiecto eſt. Sed *D. Thomas* aliter explicat. Cum enim *Ariſtoteles* diſiunctione vtatur, aliquid

 per

per vtramq; partẽ inſinuaſſe videtur.

Dicendum igitur eſt, quod cũ *Ariſtoteles* dicit: *verbum eſt nota eorum quæ de altero prædicantur*: non intelligendus eſt ita, vt verbum ſignificet prædicatum: quin potius ipſa verba ſunt, quæ fere ſemper prædicantur. Eſt igitur vera intelligẽtia, verbum eſſe ſignum eorum quæ prædicantur: quia omnis prædicatio fit per verbũ ratione coniunctionis & vnionis importatæ per verbum, ſiue ſeipſum vniat, vt: *Petrus currit*, ſiue aliud prędicatum, vt *Petrus eſt currrens*.

Aduerte ſecundo, vt melius intelligas, quid ſit verbum eſſe notam eorum, quæ de altero prædicantur. Ait enim *Ariſtoteles*: *Ipſa igitur verba cum per ſe dicuntur nomina ſunt, & aliquid ſignificant*. Et probat *Ariſtoteles* non quidem quod verba vere & proprie nomina ſint, ſed quia habent hoc commune cum nominibus quod eſt ſignificare aliquid. Nam qui profert verbum, v. g. *Amo*, aliquem mentis conceptum exprimit. Et qui audit, ſimiliter concipit

cipit aliquid. Et hoc eſt, quod obſcure dicit *Ariſtoteles*. Nam qui dicit, mẽtem vtique affirmat, & qui audiuit, quieuit. Quod explicat *D. Thomas*, quantum ad primam operationem intellectus, quod nihil aliud eſt, quam concipere aliquid quod exprimitur verbo & percipitur audito verbo.

Veruntamen ſi eſt aut non eſt aliquis amans, non ſignificatur ſola prolatione verbi. Id quod cõfirmat, quia verbum ſolitarie prolatum nondum ſignificat aliquid eſſe, vel non eſſe; ſed ſignificat quandam compoſitionem, id eſt, coniunctionem, ſiue vnionem, quam ſine coniunctis & vnitis non eſt intelligere. Et hic eſt legitimus ſenſus *Ariſtotelis*, quem docet egregie *D. Thomas, ibidem*.

Occaſione huius doctrinæ *Ariſtotelis* multa miſcẽt moderniores de verbis adiectiuis & de verbo *ſum, es, fui*. Quod à Grammaticis ſubſtantiuum vocatur. Nobis autem hoc vnũ adnotare ſufficiat. Siue enim verbũ ſit adiectiuum, ſiue ſubſtãtiuum non eadem ratione

ratione dicitur ſubſtantiuum & adiectiuum, qua nomen dicitur ſubſtantiuum vel adiectiuum. Nomen enim dicitur ſubſtantiuum, quia reddit ſuppoſitum verbo & recipit informationem adiectiui, vt cum dico: *Homo eſt albus*. Adiectiuum vero dicitur verbum, non quia vnitiue ſignificet, ſed quia vltra verbum, *Eſt*, quod ſignificat id, quod primo competit cuilibet rei, importat inſuper aliquid per modum adiacentis ipſi eſſe rei. v. g. *Amo*, ſignificat actionem ſuperuenientem in eo eſſe. Perinde enim eſt, ſi dicas: *Petrus amat*, ac ſi diceres; *Petrus eſt amãs.* Nam verbum: *Amat*, vtrumq; virtualiter continet in vnitate conceptus & vocis. Habet itaque verbum; *Amat*, & omne verbum adiectiuum virtualiter incluſum verbum, *Eſt*, cui per ſe primo cõpetit vnitiue ſignificare. Vnde & verbum; *Amat*, vnitiue ſignificat, & ſeipſum vnit ſubiecto, de quo dicitur. Similiter & verbum, *Eſt*, virtutem habet vniendi ſeipſum ſubiecto, dum aliud prædicatum non eſt,

verbi

verbi gratia, cum dico, *Petrus eſt.*

Sed vt melius intelligatur, quomodo verbum ſit nota eorum quæ prædicantur, ſic argumentor. In hac propoſitione, *Homo non eſt equus*, verbum, *non*, vnit prædicatum cum ſubiecto, ergo poſitum in propoſitione, *non*, ſemper nota eſt eorum, quæ prædicantur. Conſequentia patet; & probo antecedens, quia in illa propoſitione prędicatum diſiungitur á ſubiecto, ſiquidem negatur de illo: ergo non coniungitur illi neque vnitur.

Hoc argumentum ſoluitur negando antecedens. Et ad probationem dico, dupliciter poſſe intelligi prædicatum diſiungi & ſeparari à ſubiecto; vno modo ſeparatione negationis ex parte rei ſignificatæ. Altero modo ſeparatione deſtruente vnitatem propoſitionis, ita vt in mente non inueniatur vnitas compoſitionis. Priore modo concedo antecedẽs, hoc enim in omni negatiua propoſitione inuenitur. Secundo vero modo nego antecedens, Semper enim in omni propo-

ſitione,

ſitione, vbi eſt prædicatum, eſt vnitas orationis ſeu propoſitionis, ſiue ſit affirmatiua, ſiue negatiua, ſiue ſit vera, ſiue falſa, vt, *homo eſt equus*, & *Nullus homo eſt lapis.* Et hoc eſt, quod *Ariſtoteles* inſinuat, cum ait, conſignificat quangam cõpoſitionem, quam ſine compoſitis non eſt intelligere. Ex quo infero, quod verbum ſignificat aliquid aliqualiter, quatenus ſignificat actionem vel paſſionem vnitiue inſtar dictionis ſyncathegorematicæ, cuius ſignificatio ſine alio adiuncto intelligi non poteſt. Nec propterea verbum ſyncathegorema eſſe dicendum eſt, nã ſyncathegoremata ſimpliciter nihil habent, niſi ſignificare aliqualiter. Hactenus de priore tractatu circa ſimplices orationis partes & terminos dicta ſufficiant. Et ad ſecundum tractatum procedamus.

LIBRI

LIBRI PRIMI, TRACTATVS SECVNDVS.

De oratione & eius partibus ſubiectiuis.

Cap. I.

De diffinitione Orationis.

HActenus de ſimplicibus dictionibus, quæ ſunt integrales partes orationis, diximus: nunc autem de ipſa oratione agendum eſt. Et à diffinitione incipientes non nouam, ſed antiquam proponimus. *Oratio eſt vox ſignificatiua ad placitum cuius partium aliquid ſignificatiuum eſt ſeparatim.* In huius diffinitionis explicatione pauca aduertenda ſunt. *Definitio orationis.*

Primo

Primo obſerua in eo, quod dicitur, *vox ſignificatiua*, aliquam vnitatem in ipſa voce ſignificante neceſſariam eſſe ſecũdum complexionem partium inter ſe. Non enim, quomodolibet proferas duas vel tres ſimplices dictiones, orationem conſtitues, verbi gratia ſi proferas, *Petrus, Quia, vel*, non protuliſti orationem; ſed plures voces ſignificantes non vt partes alicuius totius artificioſe compoſiti : at vero ſi dicas; *Homoalbus*, orationem protuliſti, cuius partes ſigillatim ſignificant. Similiter ſi dicas: *Velociter currit*, aut, *Petrus & Paulus*, orationem compoſuiſti. Si vero dixeris, *Petrus, Et*, non eſt oratio. Ratio eſt, quia vere & proprie oratio eſt, quando ſaltẽ duæ dictiones ita proferuntur in voce, vt vnũ ordinem rationis exiſtentem in mẽte exprimant. Vnde neceſſe eſt, vt altera pars alteram determinet, vel aliquid circa illam exerceat, alias ſingulæ dictiones habebunt rationem totius & non partium.

Nota ſecundo *Ariſtotelem* de induſtria

ſtria dixiſſe, *Cuius partium aliquid ſignificatiuum eſt ſeparatim*, vt inſinuaret complexum compoſitum ex cathegoremate & ſyncathegoremate, vt omnis homo, eſſe vere & proprie orationem, etiam ſi altera pars ſeparatim non ſignificet aliquid, ſed aliqualiter. Aliquando etiam poteſt fieri cõplexum, & oratio ex vna parte materialiter ſumpta & altera ſignificatiue. Vt, *Homo*, vel, *Blitiri*, imo ex duabus partibus materialiter ſumptis cum aliqua coniunctione fit complexum. Cuius partes ſe repræſentant, quaſi eſſent propria nomina ſui, vt ſi dicas. *Blitiri*, vel, *Sel.*

Tertio aduerte in eo, quod dixit *Ariſt. ſeparatim*, non intendiſſe excludere rationem partis, ita vt fiat ſeparatio, & quod antea erat pars, ſit modo totum, ſed intellexit, *aliquid ſignificat, ſeparatim*, hoc eſt, partialiter, iuxta ſignificationem totius. Et idcirco poſuit exemplum in hac voce, *Sorex*, vbi pars illa, *rex*, non ſignificat aliquid vt eſt pars illius dictionis, & tamen ſi il-

lam ita ſepares, vt efficias totũ quoddam, proculdubio regem ſignificat. Debet igitur conſiderari vt pars ſignificans partialiter & ſeparatim iuxta ſignificationem totius.

Nota quarto, quod cum *Ariſtoteles* adiecit, *cuius partium aliquid ſignificatiuum eſt, ſeparatim*, vt dictio, non vt affirmatio vel negatio, non intendit excludere orationem hypotheticam, id eſt, cõpoſitam ex orationibus perfectis à ratione & diffinitione orationis. Nam ſyllogiſmus oratio eſt, vt poſtea *lib.* 5. dicemus, & tamen partes eius ſignificãt vt affirmatio vel negatio. Sed legitima intelligẽtia *Ariſtotelis* eſt, ſufficere ad hoc, vt ſit oratio, quod pars ſignificet vt dictio: neque opus eſt, vt ſignificet ſicut affirmatio & negatio. Et ſic *D. Thomas in lectione 6. lib.* 1. *Periher.* ſoluit obiectionem cuiuſdam *Aſpaſii*, qui obiiciebat eã diffinitionem non conuenire omni orationi: nam ſyllogiſmus oratio eſt, & tamen partes ſignificant vt affirmatio vel negatio. Ad quod argumentum duplicem

ſolu-

ſolutionem aſſignat *D. Thomas*, alteram *Porphyrij* aſſerentis hic tantum diffiniri ſimplicem orationẽ, alteram ex *Alexandro & Amonio*, quod hic diffinitur oratio in communi, & idcirco debuit poni in diffinitione, id quod eſt commune ſimplici orationi, & compoſitæ, videlicet quod in omni oratione eſt aliquid ſignificans per modum dictionis ſimplicis, quæ non eſt affirmatio vel negatio. Non tamen excludit poſſibile eſſe in aliqua oratione inueniri partem, quæ ſignificet vt affirmatio & negatio. Ratio autem quare *Ariſtoteles* adiecerit: Non vt affirmatio & negatio, ea eſt, vt ait *D. Thomas*, quoniam *Ariſtoteles* frequenter vtitur verbo, *dicere*, pro, *Affirmare*, & ne quis putaret nomine dictionis ipſum affirmationem intelligere, adiecit, ***non vt affirmatio vel negatio.*** Ac ſi diceret, non eſt neceſſarium, vt pars orationis, quæ dictio eſt, ſignificet vt affirmatio vel negatio. Ex dictis ſequitur falſum fuiſſe *Simplicium*, quem *D. Thomas Ioannem Grammaticum* vocat, in eo,

quod dixerit *Ariſtotelem* hic non diffinire niſi orationem perfectam: quia non videbantur ei partes dici poſſe niſi totius perfecti. Hoc autẽ falſum eſt, nam lapides ſunt partes parietis, antequam domus ſit conſtructa.

Deniq; obſerua aliquando in ſimplici voce rationem orationis inueniri, quatenus illa vox ex antecedentibus vel ex vſu exprimit orationem mentalem etiam perfectam, vt ſi interroganti, *Quid faciam*, reſpondeam, *cogito*, vel *ſtudeo*, ſubintelligitur enim, *Ego*. Et cum dicimus, *pluit*, orationem perfectam mentalẽ exprimimus ſubintelligentes Deum, vel naturam, vt aiunt *Grammatici*. Aliqui tamen licentioſe nimis contendunt hanc doctrinam aſſerentes hæc aduerbia, *Semper*, *Vbique*, Orationes eſſe: quia tantum valent in virtute, ac ſi diceres, *In omni tempore, In omni loco*. Sed hac ratione etiam omnia verba adiectiua eſſent orationes: quia virtualiter idem eſt, *currit*, ac ſi diceres, *Eſt currens*.

CAP.

Cap. II.

De multiplici diuiſione orationis.

PRima diuiſio orationis eſt in *perfectam*, & in *imperfectam*. Perfecta oratio eſt, *quæ perfectum ſenſum in animo auditoris generat*. v.g. *Homo diſputat, Petre curre*. Imperfecta vero illa eſt, *quæ imperfectum ſenſum in animo auditoris generat*. v.g. *Homo diſputans*. Manet enim ſuſpenſus animus audientis expectans aliquid aliud dicendum. Et in vniuerſum omnes termini, quos moderni vocãt complexos, orationes ſunt imperfectæ, vt, *omnis homo*, *equus rufus*. Omnes autem orationes Imperatiui & Optatiui inter perfectas connumeramus, quoniam per eas perfectum ſenſum auditor concipit, ita vt nihil aliud expectet, vt percipiat loquentis ſenſum vel affectum. At vero ſimplex oratio ſubiunctiui modi non eſt perfecta, verbi gratia, *ſi Petrus diſputaret*, & *cum diſputarem*. Si autem dixeris. *Si Petrus diſputaret, efficeretur doctus*, iam tota illa oratio perfectiſſima eſt.

Multiplex diuiſio orationis.

F 3 Secun-

Secunda diuiſio eſt orationis perfectæ in *enũciationem*, ſeu *propoſitionem*, & in *orationem perfectam*, quæ non eſt propoſitio, qualis eſt: *Petre curre.* Propoſitio, vel enũciatio, *eſt oratio, verum, vel falſum ſignificans.* Hanc appellat *Ariſtoteles orationem enunciatiuam:* alias vero orationes quantumlibet perfectas, in quibus non eſt veritas vel falſitas, ad Dialecticum pertinere negat: ſed Rhetoricæ vel Poeticæ conſiderationi relinquendas eſſe cenſet. Moderni Dialectici diffinitioni propoſitionis adiiciunt particulam, *Indicando.* Sed ea particula ſuperflua nobis videtur. In primis, quia nulla ſimplex oratio ſignificat verum vel falſum, quin ſit indicatiui modi. Deinde quia ſi propoſitio diffinitur vt commune genus reſpectu ſimplicis propoſitionis, quæ dicitur cathegorica, & reſpectu propopoſitionis hypotheticæ, non recte diffinitur cum additione illius particulę, *indicando.* Quoniam hæc propoſitio, *ſi Petrus diſputaret, eſſet doctus*, ſignificat verum vel falſum, & non indicando.

Vt

Vt igitur diuiſio, quæ facienda eſt propoſitionis in *Cathegoricam* & *hypotheticam*, ſit bona, ſecludenda eſt illa particula, *indicando*, à diffinitione propoſitionis. Ex dictis ſequitur falſum eſſe, quod quidam ex noſtris doctiſſimus dixit, quod quemadmodum omnes caſus eiuſdem nominis cenſentur idem nomen, quia non differunt niſi in modo ſignificandi Grammaticali: ita omnes caſus eiuſdem verbi ſignificant idem, & non differunt niſi ſecundum conſiderationem Grammaticalem. Ex quo rurſus, quod peius eſt, intulit, has orationes, *Petrus diſputat*, *Petre diſputa*, *Petrus diſputares*, idem ſignificare: quia partes idē ſignificant, & nihilominus ſolam primā eſſe propoſitionē, propter modū ſignificandi indicatiui modi. Nos autem dicimus, quod quanuis caſus nominis & verbi nō differant quantum ad Cathegorematicam ſignificationē, tamē modus ille ſignificandi eandē rem non ſolum pertinet ad Grammaticam conſiderationē, propter cōgruitatem ſermonis

ſed etiam ad Dialecticam, quatenus ex illo differenti modo conſurgit in cõpoſitione orationis veritas aut falſitas. Neq; enim valet illa conſequentia, Partes orationis ſingulæ idem ſignificant, ergo tota ipſa oratio idem ſignificat. Nam partes harum orationum, *Equus eſt homo, Equus eſt hominis,* idem ſignificant: & tamen ipſæ orationes non idem ſignificant, cum altera ſit vera, & altera falſa. Ratio huius eſt, quia veritas, vel falſitas, quæ eſt in compoſitione, non ſolum conſurgit ex ſimplici ſignificatione partium, ſed etiam ex compoſitione. Hoc documentũ manifeſtius erit in ſequentibus. Falſum igitur eſt modum ſignificandi verum, vel falſum ad Grammaticalem conſiderationem pertinere: cum nihil ſit magis proprium Dialectico, vt *Ariſtoteles* inſinuat, quam in oratione talem modum ſignificandi conſiderare.

Denique circa modum ſignificandi vere vel falſe, ſiue verũ, vel falſum aduertat nouitius Dialecticus, non quomo-

quomodolibet oratio ſignificet verum vel falſum, ſtatim propoſitionis rationem in ea inueniri. Nam hæc oratio: *Verum vel falſum*, ſignificat verum vel falſum, & tamen non eſt propoſitio.

Dicendum igitur eſt, ſignificacare verum vel falſum, prout in diffinitione propoſitionis ponitur, intelligendum eſſe non in actu ſignato, ſed in actu exercito. Id quod *Ariſtoteles* inſinuauit dicens. *Eſt oratio in qua verum vel falſum eſt.* At vero in illa oratione, *verum vel falſum*, non inuenitur, verum vel falſum, ſicut in hac dictione, *Homo*, quanuis ſignificet hominem: nō inuenitur humana natura. Et hoc eſt quod diximus, orationem debere ſignificare verum vel falſum in actu exercito, vt ſit propoſitio. Nec ſufficere, eſſe ſignum veri vel falſi, quod in alio eſt. Et quanuis verum vel falſum ſit formaliter in compoſitione mentis, tamen quia compoſitio vocalis exprimit mentalem orationem, conſideratur quaſi vna propoſitio cū illa,

& dicitur vera vel falſa ab eo, quod res eſt, vel non eſt.

Cap. III.

De multiplici diuiſione propoſitionis.

Multiplex diuiſio propoſitionis.

PRima diuiſio enũciationis ſeu propoſitionis ab *Ariſtot.* facta *lib.*1. *Periher.* quam *D. Thom.* explicat *lectione* 8. eſt huiuſmodi. *Eſt autem*, inquit, *vna prima enunciatiua oratio affirmatio, deinde negatio. Cæteræ vero omnes coniunctione ſunt vnæ.* Hæc Ariſtoteles. Quibus verbis, vt ait *D. Thomas*, ſub breuiloquio duas diuiſiones enunciationis complectitur. Quarum vna hæc eſt: *Quædam enunciatio eſt vna ſimplex, quædam eſt coniũctione vna.* Altera vero ſubdiuiſio ſimplicis enunciationis eſt, in *affirmationem* & *negationem*. Et hanc diuiſionem viſus eſt *Ariſtoteles* priore loco collocaſſe: ſed reuera prior diuiſio eſt in *enunciationem ſimplicẽ* & *compoſitam*. Et ſimplicem diuiſit in *affirmationem* & *negationem*. Quare Moderni

merito

merito prius diuidunt propoſitionē, in *cathegoricam* & *hypotheticam*, id eſt, in *ſimplicē* & *compoſitam*. Cathegorica eſt illa, *quæ habet ſubiectum & prædicatum & copulam tanquam partes principales ſui*. Vt, *homo eſt albus, homo diſputat*. Subiectum quidem dicitur illud, *quod reddit ſuppoſitum verbo & de quo aliquid affirmatur, vel negatur*. Prędicatum vero eſt illud, *quod de ſubiecto affirmatur vel negatur*. Copula vero aliquando eſt diſtincta à ſubiecto & prædicato, vt in hac oratione, *Homo eſt animal*: aliquando vero eadem copula eſt ſimul prædicatum, vt *Homo diſputat*. Verbum enim adiectiuum ſignificat vnitiue, & ſimplici conceptu prædicati locum tenere poteſt & ſeipſum vnire ſubiecto. Tales igitur propoſitiones appellantur cathegoricæ, id eſt, prædicatoriæ; quia in illis vnum prædicatur de alio. Reliquæ vero vocantur hypotheticæ & ab *Ariſtotele* dicuntur coniunctione vnæ.

Eſt itaq; hypothetica non ſimplex affirmatio vel negatio, ſed conſtituta oratio

oratio ex duabus ſaltem cathegoricis aut ex duabus orationibus,in quarũ coniunctione reſultet verum vel falſum, quanuis illæ non ſint veræ vel falſæ. Sit exemplum vtriuſque. Tota hæc oratio : *Petrus diſputat, & Paulus currit*, eſt vna oratio coniunctione,in qua eſt verum vel falſum non ſolum in ſingulis cathegoricis, ſed etiam in tota hypothetica quæ denotat ſimul *Petrum diſputare*, & *Paulum currere*. Eſt alterum exemplum. In hac oratione, *ſi Petrus volaret, haberet alas*, non inuenitur verum aut falſum in ſingulis orationibus coniunctis, ſed in tota hypothetica, in qua ratione coniunctionis reſultat vnum verum vel falſum. Diffinitio itaque propoſitionis hypotheticæ non eſt præciſe componi ex duabus cathegoricis,ſed vel ex cathegoricis, vel ex aliis orationibus, quæ coniunctione adunatis continent verum vel falſum, vt in exemplo poſito reſultat vnum verum,imo & neceſſarium,*ſi Petrus volaret,haberet alas.*

Occaſione huius diuiſionis quæ-

ſtio

ſtio valde metaphyſica quanuis non aliena à Dialectico ſolet diſputari. An propoſitio ſit proprie genus, vt diuiditur in cathegoricam & hypotheticam. Ratio dubitandi eſt, quia genus cum diuiditur in ſpecies debet ſimpliciter conuenire ſingulis ſpeciebus, ſicut *animal* ſimpliciter conuenit *homini* & conuenit *equo*. At vero Hypothetica non eſt ſimpliciter propoſitio, cum non ſit ſimpliciter vna propoſitio, ſed ſecundum quid, ſcilicet coniunctione vna. Hanc quęſtionem diſputat *D. Thom.* vbi ſupra, & tandem concludit tres modos enuntiationis poſſe conſiderari: nam quædam eſt ſimpliciter vna, in quantum vnum ſignificat. Et quædam eſt ſimpliciter plures, in quantum plura ſignificat, & ſecundum quid vna, in quantum eſt cõiunctione vna. Quædam aliæ ſunt, quæ neque ſimpliciter ſignificant vnum, neque coniunctione aliqua vniuntur. Exemplum primi, *Homo eſt animal.* Exemplum ſecundi, *Petrus currit,* &, *Paulus diſputat.* Exemplum tertii, *Petrus*

Petrus currit, Ioannes ambulat, Paulus diſputat. Quæ tres propoſitiones neque in voce, neque in mente coniunguntur coniunctione ſubintellecta, alias conſtituerent vnam hypotheticam. Coniunctionem vero appellamus nō ſolum hanc dictionem, *&*, ſed etiam omnem illam quam *Grammatici* coniunctionem appellant, vt, *vel, ſi, Ergo*, & aliç, quæ hypotheticam propoſitionē conſtituunt. Adnotat etiam *D. Thom.* Ariſtotelem quatuor poſuiſſe differētias. Nam aliquando dicitur enunciatio plures, quæ æquiuoca eſt, & multa ſignificat abſque coniunctione, vt *canis eſt ſubſtantia.* Et hæc differentia cū aliis tribus ſuprapoſitis efficit quaternarium numerum.

De hac quæſtione dicam breuiter, ꝙ ſentio: exiſtimo enim omnē propoſitionē hypotheticā ſi de vnitate artificiali formaliter loquamur eſſe vnam orationē & enunciationē ſimpliciter loquendo, dūmodo ſit vniuoca. Nam de æquiuoca conſtat ſecundū *Ariſtot.* eſſe formaliter plures, licet materialiter,

ter,& Grammaticaliter vna videatur. Neq; hæc ſententia eſt contra *D. Thomã*,vt aliqui eius verba ſuperficialiter conſiderantes arbitrantur. Pro cuius intelligẽtia ſuppono cõmune fundamentum. Res cõparatione diuerſorũ generum habere nunc vnitatẽ, nunc pluralitatẽ. v. g. *ſex homines* in genere ſubſtantię non vnitatẽ ſed ſimpliciter pluralitatẽ habẽt. Si autẽ conſiderentur ſub genere quantitatis diſcretæ, ſunt vnum ſimpliciter,quia ſunt vnus ſenarius conſtitutus , ſexta vnitate. Quocirca dixit Ariſtoteles: *Bis tria non ſunt ſex.* Vbi nõ loquitur materialiter, ſed formaliter de ſenario,qui non cõponitur formaliter ex duplici ternario,neq; ex quaternario & binario. Inſtar huius in præſenti dicimus de vnitate vel pluralitate orationis & propoſitionis. Poteſt enim oratio vel propoſitio dupliciter cõſiderari; vno modo ſecundũ eſſe reale,quod habet,altero modo ſecundum rationẽ ſignificationis,verbi gratia hæc oratio, *Homo alb'*, ſecundum eſſe reale & phyſicum non
eſt

eſt vnum ſimpliciter, ſed duæ voces. Si autem conſideretur ſecundum ſignificationem totius complexi, vna oratio eſt & vnum ſignum ratione complexionis& coniunctionis,quam inter ſe habent illæ voces artificioſe coniunctæ.Sed contra. Partes illius orationis ſignificant, ergo nõ eſt vnum ſignum ſimpliciter, ſed duo ſigna.

Reſpondetur,quod etiã in ſignis eſt duplex cõſideratio. Poſſunt enim cõſiderari, vt materialiter ſe habeat ad cõpoſitionem tertii ſigni artificioſam, ex qua reſultat vnũ ſignum ſimpliciter attificioſe conſtitutum: de cuius ratione eſt, vt habeat partes materialiter, quarum quælibet ſit ſignum, & nihilominus vnitatem habent artificioſa coniunctione, ſicut *domus* habet partes artificioſas componẽtes vnum perfectum artificium.

Sic etiam hæc eſt vna oratio, *Homo iuſtus eſt homo ſapiens*, & tamen conſtat ex duplici oratione tanquam ex ſubiecto, & prædicato materialiter componentibus illam, in qua eſt ſignificatio

tio veri vel falſi vnica, quæ non eſt in ſingulis partibus. Hinc ad vnitatem propoſitionis hypotheticæ intelligẽdam patet via. Nam quemadmodum, *homo iuſtus eſt homo ſapiens*, eſt ſimpliciter vna oratio, ſic eſt vna propoſitio, quanuis materialiter conſtet ex duabus orationibus: ita etiam hæc hypothetica, *Petrus currit*, vel, *Petrus non currit*, eſt formaliter vna propoſitio, quãuis materialiter conſtet ex duabus. Non enim illa propoſitio hypothetica dumtaxat ſignificat duo vera vel falſa partialia, vel duo contingentia, ſed inſuper ſignificat vnum verũ neceſſarium ſimpliciter. Quod fieri non poſſet ſine vnitate ſignificationis totius. Similiter hæc propoſitio, *Petrus currit*, &, *Petrus non currit*, ſignificat vnũ falſum impoſſibile, & tamen conſtat ex duabus propoſitionibus partialiter ſignificantibus aliquid poſſibile. Et hæc conditionalis: *Si homo volat, habet alas*, ſignificat vnum neceſſarium ſignificatione totius, & tamen materialiter eſt compoſita ex duabus

propoſitionibus impoſſibilibus, ſicut vice verſa hæc propoſitio eſt impoſſibilis: *Si petrus eſt albus, Petrus diſputat*, & tamen conſtat ex duabus propoſitionibus veris, ergo neceſſe eſt conſiderare vnitatem ſignificandi in tota hypothetica ex artificioſa coniunctione conſurgere. Neque *D. Thomas* contrarium ſentire potuit, qui *in* 3. *par*. concedit, ſacramentum Euchariſtiæ eſſe vnum ſacramentum ſimpliciter, quanuis conſtet ex duplici materia & duplici forma materialiter, quia vtraque pars cõſtituit artificioſe ex diuina inſtitutione vnum ſignũ ſpiritualis refectionis. Cum igitur, inquit vbi ſupra, Hypotheticam eſſe vnam ſecundum quid in quantũ eſt coniũctione vna, intelligendus eſt loqui de vnitate ſimplicitatis, ſic enim hypothetica nõ eſt vna ſimplex ꝓpoſitio, ſed ſecundũ quid. Sed ſi loquamur de vnitate artificioſæ ſignificationis vna eſt dicenda ſimpliciter ꝓpoſitio & vna oratio: ſicut & ſyllogiſm⁹ eſt oratio. Hæc noſtra doctrina explicatur optimo exemplo.

Si quis diuidat numerum in numerum ſimplicem & numerum compoſitum, & numerus ſimplex ſit, qui non componitur ex numeris, vt binarius & ternarius, numerus vero compoſitus ſit, qui componitur ex numeris, vt quaternarius & reliqui, certum eſt reliquos numeros ſingulos eſſe ſimpliciter vnos quanuis componantur ex numeris, non autem habẽt vnitatem ſimplicitatis, eo quod ſunt compoſiti ex aliis numeris materialiter. Huic doctrinæ conſonant verba *Ariſtot. lib. 1. Periher. lectione* 8. *apud D. Thom.* Eſt autem enunciatiua vna oratio, aut quæ vnũ ſignificat, aut ea, quæ cõiunctione eſt vna. Plures vero ea, quæ plura & non vnum ſignificat, aut ea, quæ caret coniunctione: Hactenus de prima diuiſione.

Altera diuiſio cathegoricæ enunciationis eſt in *affirmatiuã* & *negatiuam* vel *in affirmationem* & *negationem*, vt loquitur *Ariſt.* Affirmatiua quidem eſt, *in qua prædicatũ affirmatur de ſubiecto*, vt, *Homo diſputat.* Negatiua eſt, *in qua præ-*

dicatum negatur de ſubiecto, vt *Homo non diſputat*. Hæ diffinitiones ſeu potius etymologię notiſſimę ſunt etiã Grammaticis. Et quidem in cathegoricis de ſimplicibus extremis facile eſt diſcernere inter affirmatiuam & negatiuam. Sed vbi contingit inueniri in vna cathegorica duo verba, neceſſe eſt obſeruare, vtra ſit principalis copula & reſpectu illius debet ſumi iudicium de qualitate propoſitionis, an ſit affirmatiua vel negatiua. Eſt exemplum in hac, *Petrus qui non currit eſt albus*, quæ ſimpliciter eſt affirmatiua, quia principalis copula, qua coniungitur prædicatum ſubiecto, non afficitur negatione. Alia vero copula cum ſuo relatiuo eſt pars ſubiecti, ac ſi diceres, *Petrus non currens eſt albus*. Sunt autem aliæ propoſitiones cathegoricæ, in quibus ſunt duę copulę æquales, verbi gratia, *Petrus diſputat & non eſt albus*, & huiuſmodi dicuntur à Modernis mixtæ qualitatis formaliter & expreſſe, quia partim ſunt affirmatiuę & partim negatiuæ. Veruntamen eas
rurſus

rurſus diuidunt in *virtualiter affirmatiuas*, & *virtualiter negatiuas*. Virtualiter affirmatiua eſt, *quæ per bonam cõſequentiam de ſe infert vnam pure affirmatiuam*, vt illa; *Petrus non diſputat, & eſt albus*, infert iſtam, *ergo Petrus eſt albus*. At vero virtualiter negatiua eſt, *quæ per bonam conſequẽtiam infertur ex vna pura negatiua*, v. g. hęc, *Petrus nõ diſputat*, vel, *eſt albus infertur*, ex hac. *Petrus non diſputat*. Ratio huius differentię eſt, quia proprietas affirmatiuæ enuntiationis eſt ponere aliquid in eſſe, ſed negatiuæ proprietas, eſt nihil ponere in eſſe: ergo propoſitio, quæ de ſe infert vnam affirmatiuam, merito appellatur virtualiter affirmatiua: quia ſi conſequens ponit aliquid in eſſe, neceſſe eſt vt antecedens id ipſum contineat, alias in bona conſequentia daretur antecedens verum & conſequens falſum: ſiquidem conſequens requireret plus ad ſui veritatem, quam antecedens. Rurſus propoſitio quæ infertur ex vna pure negatiua, cenſenda eſt virtualiter negatiua: quia cum antecedens

nihil ponat in eſſe, neceſſe eſt vt neq; conſequens ad ſui veritatem amplius requirat, quam antecedens, alias daretur antecedens verũ & conſequens falſum.

Sed profecto huiuſmodi propoſitiones ad hypotheticas facile reuocari poſſunt. Nunc autem de ſola cathegoricæ propoſitionis qualitate cum *Ariſtotele* decernimus. De qualitate vero hypotheticæ propoſitionis prædicta regula obſeruanda eſt, vt ea dicatur virtualiter affirmatiua, quæ infert vnam pure affirmatiuam, & ea dicatur virtualirer negatiua, quæ infertur ex vna pure negatiua. Si autem loquamur formaliter de qualitate hypotheticæ certe *Ariſtoteles* non aliam qualitatem agnouit, quam quæ eſt in cathegoricis. Nihilominus quibuſdam modernis placuit eas hypotheticas affirmatiuas vocare, quarum principalis copula non negatur, eas vero negatiuas, quarum principalis copula negatione afficitur. Exemplum primi. *Homo non diſputat*, &, *equus non currit*, affir-

affirmatiua eſt ſecundum illos, quia copula principalis, quæ eſt cõiunctio, *&*, non afficitur negatione, quanuis vtraq; copula cathegoricarũ negetur. Exemplũ ſecũdi. *Non omnis homo nõ diſputat:* vel *Petrus nõ currit*, eſt negatiua, quia copula principalis, vel afficitur negatione poſita in principio totius.

Veruntamen hoc documẽtum falſum exiſtimamus. Primo quia qualitas affirmationis vel negationis ꝓpria eſt copulæ verbalis. Deinde in exẽplis poſitis oſtendo falſum eſſe ꝙ aiunt. In primo quidẽ exemplo quia illa hypothetica copulatiua nihil ponit in eſſe, ſcilicet, *Homo non diſputat, & equus non currit*, imo æquiualet huic: *Non omnis homo diſputat*, vel, *omnis equus currit*, (ſuppono enim negationem ferri in totam hypotheticam) quam ipſi dicunt eſſe pure negatiuam, eo quod copula principalis, *vel*, negatur. Similiter in ſecundo exemplo eſt æquiualentia, cum iſta pure affirmatiua, *Aliquis homo diſputat* &, *Petrus diſputat*. Etenim negatio illa poſita in principio

totius hypotheticæ mutat, *vel*, coniunctionem in , *&* , cum ſit negatio malignantis naturæ,vt poſtea videbimus:vnde illam particularitatem,*vel*, mutat in vniuerſalitatē, *Et*,& hoc fortaſſis eſt,quod moderni dicunt, quod negatur illa copula , ſeu coniunctio hypotheticæ, videlicet quatenus negatio permutat illam quantum ad quantitatem , ſed certe negatio non mutat qualitatem copulatiuæ vel diſiunctiuæ per hoc , quod attingat ad coniunctionem. Secus autem in hypotheticis illatiuis, in quibus,etiam ſi vtraque pars ſit negatiua , poteſt illa hypothetica dici affirmatiua, vt iſta, *ſi homo non eſt animal, homo non eſt rationalis*, affirmat eſſe bonam conſequentiam, quanuis vtraque pars negatiua ſit. Et ſic in huiuſmodi hypotheticis habebit verum regula modernorum: nam & hæc propoſitio eſt negatiua, *Non ſi homo eſt ſenſibilis, homo eſt rationalis* , quanuis vtraque cathegorica ſit affirmatiua, ſed ſufficit, quod negatio feratur in coniunctionem illatiuam,

Si,

Google

Si, Neque enim negatio negat hominem eſſe ſenſibilem, neque negat eſſe rationalem, ſed duntaxat negat bonitatem conſequentiæ. Idem dico de iſta; *Non quia homo eſt riſibilis, homo eſt rationalis*, quæ pure negatiua eſt: non enim negat hominem eſſe riſibilem, neque negat eſſe rationalem, imo neque bonitatem conſequentiæ, ſed duntaxat cauſalitatem antecedentis ſupra conſequens.

Denique de quantitate cathegoricarum enunciationum parum nobis nunc dicẽdum eſt. Conſiderant enim Dialectici tres differentes interrogationes fieri poſſe circa enũciationem. Prima quidem. *Quænam ſit enunciatio*? Et reſpondendum eſt; *cathegorica* vel *hypothetica*. Secunda vero interrogatio eſt, *Qualis ſit propoſitio*? Et reſpondendũ eſt, *Affirmatiua* vel *negatiua*. Tertia tandem interrogatio eſt, *quanta ſit enunciatio?* Et reſpondendum eſt. Eſt *vniuerſalis* vel *particularis*, vel *indefinita*, vel *ſingularis*.

Vniuerſalis quidem eſt, *cuius ſubie-*

Digitized by Google

ctum vel pars ſubiecti in fronte propoſitionis poſita afficitur ſyncathegoremate vniuerſali, vt, *Omnis homo diſputat*, *Nullus homo eſt albus*, *Cuiuslibet hominis Brunellus currit*. Sunt autem ſigna vniuerſalia, quæ diſtribuunt terminum communem pro ſingulis ſignificatis, pro quibus accipitur ſecundum exigentiam copulæ.

Particularis vero propoſitio eſt, *cuius ſubiectum eſt terminus communis ſigno* particularizãte determinatus, vt, *Aliquis homo currit: Alicuius hominis Brunellus currit*. Indefinita autem eſt, *cuius ſubiectum eſt terminus communis nullo ſigno affectus*, v. g. *Homo currit*, *Hominis Brunellus eſt albus*. Singularis deniq; ꝓpoſitio eſt, *cuius ſubiectum vel pars ſubiecti in propoſitionis fronte eſt terminus ſingularis vel communis determinatus ſyncathegoremate ſingularizante*, verbi gratia, *Petrus currit*, *Petri equus currit*. *Hic homo currit*, *Huius hominis equus currit*. Omnes iſtæ enunciationes ſunt ſingulares.

Cæterum vtrum quando ſubiectum,

ctum, ſiue ſit terminus communis, ſiue ſingularis, ſupponit ſimpliciter, vt in hac, *Homo eſt ſpecies*, ſit dicenda illa enunciatio vniuerſalis, vel indefinita, in libro ſequenti dicendum eſt; nunc autem exiſtimo prædictam diuiſionem eſſe intelligendam, quando ſubiectum ſupponit perſonaliter.

Hactenus de primo libro.

LIBER

Digitized by Google

LIBER SECVNDVS, DE PROPRIETATIBVS logicalibus quæ accidunt termino poſito in propoſitione.

Tractatus vnicus.

Cap. I.

Ariſtoteles *Lib.* 1. *Periher.* poſt inſinuatam qualitatem & quantitatem propoſitionum, ſtatim acceſſit ad comparationem vnius propoſitionis cum altera ſecundum oppoſitionem. Sed nobis viſum eſt cum Modernis prius de proprietatibus extremo-

tremorum propoſitionis, quæ conſequuntur ipſa extrema, quatenus in propoſitione collocantur, in qua eſt acceptio & vſus terminorum, agere. Hæ proprietates ſunt quatuor. *Suppoſitio, Ampliatio, Reſtrictio*, & *Appellatio.* Atqui in hoc primo capite de ſuppoſitione, quid ſit, & quotuplex ſit, dicendum eſt.

Notandum eſt in primis, acceptionem termini, eſſe aliquid vniuerſalius reſpectu prædictarum quatuor proprietatum, non tamen dici proprietatem termini in propoſitione poſiti, quoniam acceptio termini nihil aliud eſt, quam poni in propoſitione, & vniri verbo pro ſuo ſignificato. Nam extra propoſitionem ſignificat quidem omnis dictio, ſed extra propoſitionem non accipitur, ſed cum eſt in illa & vnitur verbo pro ſuo ſignificato, tunc accipitur.

Hoc ſuppoſito: ſuppoſitio ſic diffinitur. *Suppoſitio eſt acceptio termini pro aliquo, de quo verificatur.* In qua diffinitione loco generis ponitur acceptio *Definitio ſuppoſitionis.*

termini,

termini, loco vero differentiæ ponitur pro aliquo de quo verificatur. Contingit enim terminum accipi: quia vnitur verbo pro ſuo ſignificato, vt ſi dicas, *Chimera currit*, chimera accipitur, ſed non ſupponit pro ſuo ſignificato: quia non verificatur de illo. Eſt enim verificari terminum quando res illa, quam ſignificat, & pro quo accipitur, exiſtit à parte rei ſecundum exigentiã differentię temporis importatæ per verbum. Vnde in hac propoſitione: *Antichriſtus fuit*, ſubiectum quidem accipitur pro ſuo ſignificato: ſed non ſupponit pro illo, quia de illo non verificabitur ſecundum differentiam temporis illius verbi, *fuit*. Sed in hac, *Adam fuit*, ſubiectum ſupponit: nam accipitur pro Adam, de quo verificatur, hæc enim eſt vera demonſtrato Adam ad intellectum, hoc eſt, vel fuit Adam.

Quid ſit verific.

Nota ſecundo nouitie, circa prędictam diffinitionẽ, nihil referre vel impedire, vt terminus dicatur ſupponere, ꝙ propoſitio in qua ponitur, ſit vera vel

vel falſa. In hac enim propoſitione; *homo eſt lapis*, vtrumque extremum ſupponit: quia vtrumque accipitur pro ſuo ſignificato, de quo verificatur, ſcilicet, lapis de lapide exiſtente, & homo de homine. Eſt tamen falſa, & impoſſibilis propoſitio illa, quia extrema non poſſunt pro eodem verificari, quod eſt neceſſarium ad veritatem affirmatiuæ propoſitionis. Neque intelligas, cum in diffinitione dicitur, pro aliquo de quo verificatur, eſſe neceſſarium, vt in ipſa propoſitione, in qua ſupponit, exerceat verificationem de ſuo ſignificato: Sed ſufficit, quod poſſit, ſecundũ exigentiam copulæ illius propoſitionis actualiter verificari de ſuo ſignificato, oſtenſo per pronomẽ demõſtratiuum, *Hoc*, à parte ſubiecti, & prædicatum vel ſubiectum illius propoſitionis, *homo eſt lapis*, à parte prædicati, vt ſi dicas, *hoc eſt lapis*, demonſtrando aliquod ſignificatum lapidis. Et vt in ſumma dicam, terminum verificari eſt vere affirmari de ſuo ſignificato ſecũdum exigentiam diffe-

differentiæ temporis importatæ per verbum enunciationis, oſtendendo pronomine demonſtratiuo ſignificatum termini.

Sed caue ne in tali verificatione varietur aliqua de proprietatibus Logicalibus, vel contingat æquiuocatio, verbi gratia, in hac propoſitione, *homo eſt pictus*, ſubiectum quidem ſupponit, ſed ſi velis verificare ſubiectum oſtendens imaginem hominis, & dicas, hoc eſt homo, æquiuocatio eſt: quia terminus, *homo*, per ſe ſumptus ſtat pro famoſiori ſignificato. Quare verificatio illius ſubiecti debet ita fieri, demonſtrata pictura, & dicendo, *hoc eſt homo pictus.* Similiter cum dicis, *homo eſt nomẽ*, ſubiectum quidem ſupponit, ſed quia materialiter ſupponit; non poteris verificare ſubiectum dicens, *hoc eſt homo*, ſed verificabis, ſi dicas oſtenſa ſcriptura vel voce, *hoc eſt dictio homo.*

Aduertunt etiam moderni, quod cum dicimus terminum accipi, & vniri verbo pro ſuo ſignificato, intelligendum

gendum eſſe vel pro ſe ipſo, ne excludamus acceptionem vel ſuppoſitionem materialem terminorum, qui pro ſe ipſis interdum vniuntur verbo ac ſi eſſent propria ſui nomina, ſuperfluum enim eſſet ipſis nominibus alia nomina imponere: nam per ſe ipſa in vſum enunciationis veniunt, vt de illis aliquid affirmetur vel negetur. Vt v.g. cum dicimus, *homo eſt dictio biſyllaba*, nihil minus præſtat ad rationem ſubiecti ipſamet dictio, *homo*, quam ſi imponeres illi nomẽ diſtinctum. Imo vero ſi res ipſæ per ſe poſſent vniri verbo, fruſtra illis nomina imponerẽtur. Sed quia hoc per ſe ipſas præſtare non poſſunt opus habent ſubſtitutis: In mente quidem conceptibus, in quibus ſunt res in eſſe intelligibili, & exterius in vocibus aut ſcripturis, quibus & ipſi conceptus exprimuntur, & res ad placitum ſignificantur. Quocirca proprius loqueremur, ſi diceremus voces ſupponi, & ſubſtitui pro rebus conceptis, quam cum dicimus ſupponunt; ſed loquẽdum eſt vt plu-

res,ſicut & in multis aliis libẽter ſcholæ dictionem amplectimur.

Denique aduerte,nos etiam in diffinitione ſuppoſitionis modernis morem gerere voluiſſe.Etenim antiquiores duntaxat nomen ſubſtantiuum ſupponere dixerunt, adiectiuum vero negauerunt ſupponere : quanuis vniatur verbo pro ſuo ſignificato, de quo verificetur.Et ideo Petrus Hiſpanus in diffinitione ſuppoſitionis dixit; *ſuppoſitio eſt acceptio termini ſubſtantiui,* vt excluderet adiectiuum. Nam vt ſupra ex doctrina *D. Thomæ* retulimus *in capite de Nomine :* Adiectiuum non affert ſecum ſuum ſuppoſitum, ſed dũ adiectiue accipitur, applicat ſuum ſignificatum formale ad ſuppoſitum ſubſtantiui. Quæ doctrina pro locutionibus in myſterio Trinitatis neceſſaria eſt; Nam *D. Thom.* 1.*p.q.*39.docet falſam eſſe hanc propoſitionem, *eſſentia generat*, quia verbum : *Generat*, eſt adiectiuum , neque habet per ſe ſuum ſuppoſitum, alias eſſet vera illa propoſitio:quia faceret hunc ſenſum:

Eſſen-

Eſſentia eſt res generans, quæ propoſitio Catholica eſt, cum illa altera ſit hæretica, quia in illa denotatur, quod diuina eſſentia aliquid à ſe diſtinctũ producit. Sed de hoc alias.

Nunc autem ſufficiat nouitiũ Dialecticũ noſſe differentiã loquendi de ſuppoſitione inter modernos, & antiquiores. Nos autem de ſuppoſitione non tam ſtricte loquimur, cũ dicimus in hac propoſitione, *homo eſt albus*, extrema ſupponere pro eodem. Quia vniũtur verbo pro ſuis ſignificatis, de quibus verificantur. Si tamen ſtrictius loqui velis de ſuppoſitione, dices ſubiectum illud ſupponere, prædicatum vero non ſupponere, ſed verificari. Neque tamen hic intelligas nomine ſuppoſiti illud duntaxat, ꝙ ſubſtantiale eſt, & per ſe ſubſiſtens: Non enim de phyſico ſuppoſito nunc loquimur, ſed de re, pro qua terminus accipitur, & plenarie ſubſtituitur: vt de illa poſſint affirmari vel negari, quæ rei cõueniunt, vel non conueniunt, ſiue actiones, ſiue paſſiones ſint, v. g. hoc nomẽ,

Albedo, ſupponit pro ſuo ſuppoſito, quia mediãte hac voce poteris enunciare de albedine eſſe intenſam vel remiſſam, & diſgregare viſum. At hoc nomen, *humanitas*, quamuis ſignificet naturam, quæ habet phyſicum ſuppoſitum, in quo ſubſiſtit, non tamen ſupponit pro illo, ſed pro ipſa natura humana in abſtracto, quæ eſt ſuppoſitum Dialecticum reſpectu illius termini *humanitas*. Sed hic terminus, *homo*, propter modum ſignificandi in concreto importat habentem humanitatem, tanquam phyſicum ſuppoſitum humanitatis, & etiam ſuppoſitum Dialecticum, quia pro illo ſubſtituitur ad enunciandum de homine actiones vel paſſiones ſibi conuenientes.

Ex hac doctrina poterit Theologus rationem reddere, quare hæc ſit vera, *Pater generat*, & hæc falſa, *Paternitas generat*, & hæc vera, *Deus generat*, & hæc falſa; *Deitas generat*, cum tamen paternitas, & pater, Deus & Deitas ad inuicem verificẽtur. Nihilominus propter

pter diuerſum modum ſignificandi, neque Pater ſupponit pro Paternitate, neque Paternitas pro Patre, neque Deitas pro Deo, neque pro habente Deitatem. Vnde quia veritas enunciationis, quæ eſt in compoſitione, conſurgit in mente non ſolũ ex identitate rerum in ſe ipſis, ſed etiam ex compoſitione extremorum in intellectu noſtro, hinc fit, vt illa ſit falſa, *Deitas generat*, & hæc vera, *Deus generat*. Hæc dixerim, vt Dialecticæ præceptores aduertant, quantum interſit ab initio in huiuſmodi proprietatibus Logicalibus Tyrones erudiri, ne poſtea in grauioribus diſciplinis ignorantia Dialecticæ aberrent.

CAP. II.

De diuiſione ſuppoſitionis prima.

PRima ſuppoſitionis diuiſio eſt in ſuppoſitionem *propriam*, & in ſuppoſitionẽ *impropriam*. Suppoſitio propria *eſt acceptio termini, pro aliquo, quod* *Suppoſitionis diuiſio.*

proprie ſignificat. Vt, *Leo*, in hac enunciatione, *Leo eſt fortiſſimus beſtiarũ*, ſupponit proprie. Suppoſitio vero impropria *eſt acceptio termini, pro aliquo, quod improprie ſignificat.* Vt in hac propoſitione. *Vicit Leo de tribu Iuda.*

Ad intelligentiam huius diuiſionis explicemus, quid ſit ſignificare proprie, & quid improprie. Vbi aduerte illa aduerbia, *proprie*, & *improprie*, non determinare verbum ſignificat, quãtum ad rationem formalem ſignificandi, quæ explicatur in diffinitione ſigni. Hæc enim ratio conſiſtit in hoc, quod res ſenſibilis præexiſtente cognitione ſui aliquid aliud à ſe repræſentet. Quocirca omne ſignum proprie ſignificat ſecundum hanc rationem. Sed in præſenti diuiſione, cum dicitur, *pro eo, quod proprie vel improprie ſignificat*, intelligendum eſt ex parte rei ſignificatæ. Quando enim terminus accipitur pro re, ad quam ſignificandam ex primæua impoſitione inſtitutus eſt, tunc dicitur accipi pro eo quod proprie ſignificat. Quando vero acci-

accipitur pro aliqua re, ad quam ſignificãdam propter aliquam ſimilitudinem cum primæuo ſignificato extenditur, tũc ſupponit improprie pro re, quam improprie ſignificat: quia res illa improprie eſt id, quod terminus ex primæua inſtitutione ſignificat. Et in hoc cõſiſtit, tota ratio improprietatis ſuppoſitionis.

Ex dictis ſequitur, hanc primam diuiſionem ſuppoſitionis, non eſſe analogi in analogata, ſed vtrumque membrum diuiſionis eſt ſimpliciter, & vere & vniuoce ſuppoſitio: quia eſt ſimpliciter acceptio termini pro aliquo, de quo verificatur.

Quæri ſolet circa ſuppoſitionem impropriã, an omnis locutio figurata apud Latinos contineat ſuppoſitionẽ impropriam? Cui quæſtioni breuiter occurrimus negãtes vniuerſaliter eſſe verum, quod quęritur. In primis, quia figurata locutio eſt apud Latinos, quę fit per Onomatopœiam, quando prolatio vocum conſonat cum re ſignificata, vt cum dixit Virgilius, Clamorq;

 virum

virum clangorque tubarum, & tamen hic nulla eſt impropria ſuppoſitio. Similiter Antonomaſia figurata locutio eſt, & tamen nihil improprietatis habet, vt quando *Philoſophus* accipitur pro *Ariſtotele*, & *Apoſtolus* pro *Paulo*, ex accommodatione vſus, propter excellentiam rei ſignificatæ, quæ inuenitur in *Ariſtotele*, & in *Paulo.* Neque enim hæc locutio deſtruit proprietatē ſuppoſitionis termini communis magis, quam ſi diceres, *hic Philoſophus, hic Apoſtolus.* Reliquas vero figuratæ locutionis ſpecies Latinæ linguæ præceptoribus relinquimus.

Quæſtio altera eſt; An ſuppoſitio impropria inueniatur in mente? Ad quā omnino negatiue reſpondemus. Et miror viros alioquin doctos opinatos fuiſſe impropriam ſuppoſitionem in mentis conceptu poſſe reperiri. In primis probatur hoc eſſe impoſſibile, quia per nullum mentis conceptum poteſt intellectus cognoſcere, niſi rē cuius ipſe conceptus expreſſa, & naturalis ſimilitudo eſt. Neq; enim conceptus

ceptus ex inſtituto transferri poteſt ad aliquid aliud repręſentandum pręter rem, cuius eſt formalis & naturalis ſimilitudo. Deinde ſi qua via id fieri poſſet maxime mediāte diſcurſu quo ex cognitione vnius ſolet homo moueri in cognitionem alterius, ſed hic diſcurſus non mutat prioris cōceptus repræſentationē, ſed in alterum conceptū peruenit, qui etiam naturaliter repræſentat id ipſum, pro quo nomen vocale improprie ſupponit. Exiſtimo autem idcirco falſos fuiſſe, qui oppoſitum opinantur: quia in huiuſmodi locutionibus impropriis intelligendis ſæpe vtimur phantaſmatibus rerum, quas ipſę voces proprie, vel improprie ſignificant. Et quidem ex comparatione vnius phantaſmatis cum altero peruenimus ad formandum in mente vnum conceptū connotatiuum, qui formaliter & naturaliter repræſentat rem, quam vox improprie ſignificare dicitur, connotando inquam reſpectum aliquem ſimilitudinis, vel proportionis ad rem, quam ex primæua

impoſitione eadem vox ſignificat vt v. g. in illa locutione Virgiliana, *poſt aliquot, mea regna videns, mirabor ariſtas.* Vbi *ariſtas* accepit pro annis, quia quotannis terra opportuno tempore ariſtas profert. In qua locutione impropria intelligenda vtimur phantaſmate ariſtæ annualis, & conſideramus ſingulis annis terram ariſtas producere, & inde formamus cõceptum annorum non abſolutum, ſed connotatiuum, propter affinitatem cum viciſſitudine productionis annalium ariſtarum.

Hæc omnia breuiſſime exercet intellectus, & delectatur homo huiuſmodi locutionibus magis, quam ſi abſolute diceret Poëta. *Poſt aliquot annos mea regna videns, mirabor.* Et ratio eſt, quia valde naturale eſt homini diuerſarum rerum comparatione ſubobſcure aliud inuenire, quam primitus ipſæ voces repræſentẽt. Et idcirco huiuſmodi locutionibus frequentius Poetæ, ac Rhetores vtuntur, vt auditores delectatione afficiant. Sed Philoſophos

loſophos ac Theologos, multo autem minus Dialecticos figuratæ locutiones decent. Quorum eſt veritatem ſyncere, & breuiter propriis locutionibus aſſerere.

Cap. III.

De diuiſione ſuppoſitionis propriæ.

IMpropria ſuppoſitione relicta, quæ parum ad inſtitutum Dialecticum attinet, deinceps propria ſuppoſitio diuiditur in *materialem ſimplicem*, & *perſonalem*. Suppoſitio materialis *eſt acceptio vocis vel ſcripturæ pro ſe*, vt, *homo eſt nomen:* vbi ſubiectum non pro ſignificato, ſed pro ipſa voce ſignificante accipitur. Quamuis enim voces proprie loquendo non ſignificent ſe, tamen hoc eſt illis peculiare, vt taliter ſe repræſentent, vt ipſiſmet in enunciatione vtamur non minus, quam ſi eſſent nomina ꝓpria ſui. Quem vſum etiam præſtant voces non ſignificatiuæ. Vt cũ dicis, *Blitiri eſt triſſyllabũ.* Neq; talis *Quid ſuppoſitio materialis.*

ſuppo-

ſuppoſitio dicenda eſt impropria: eſt enim acceptio vocis pro eo, quod proprie repræſentat. Hanc ſuppoſitionem materialem ex antecedentibus, & ſequentibus facile dignoſcet Dialecticus. Suppoſitio vero ſimplex à quibuſdam diffinitur cum Petro Hiſpano, *acceptio termini communis pro re vniuerſali.* Vt cum dicimus: *homo eſt ſpecies in genere animalis.* Sed hæc diffinitio aliis non placet, quia non conuenit termino ſingulari, qui poteſt ſimpliciter ſupponere, vt in hac propoſitione: *Petrus eſt indiuiduum.* Nobis etiam diſplicet illa diffinitio, nõ ſolum quia excludit terminum ſingularem: ſed quia non ſatis explicat rationem ſimplicis ſuppoſitionis, cum inquit, *eſt acceptio termini communis pro re vniuerſali.* Eſt enim magis confuſa hæc diffinitio, quam diffinitum, nulla enim res eſt vniuerſalis. Ob id alii aliter diffiniunt, ita vt ſuppoſitio ſimplex *ſit acceptio termini pro eo quod primo & per ſe & formaliter ſignificat.* Aiunt enim nomẽ, *homo*, primo, & per ſe, & formaliter,

Quid ſuppoſitio materialis.

non

non *Petrum* vel Paulum, ſed hominem conceptu communi repræſentare: quanuis Petrum vel Paulum ſecundario, & materialiter ſignificet. Sed fateor, neque hanc diffinitionem nobis placere, quia non minus quam præcedens obſcura eſt. Deinde nam in hac propoſitione, *homo eſt animal rationale*, ſubiectum accipitur pro re, quam primo, & per ſe, & formaliter ſignificat. Nam illud prædicatum eſt diffinitio hominis immediata, & adæquata, & non Petri vel Pauli, & tamen illa ſuppoſitio, non eſt ſimplex, ergo mala eſt diffinitio.

Notandum eſt igitur vt ſimplicis ſuppoſitionis diffinitionē legitimam deſignemus, quædam eſſe prædicata, quæ dicuntur vel negantur de ſubiecto ſecundum id, quod conuenit ei à parte rei, vt *homo eſt albus, homo currit*. Alia vero ſunt prædicata, quæ affirmantur vel negantur de ſubiecto ſecundum id, quod conuenit ſignificato ſubiecti, non prout eſt in re, ſed prout eſt in intellectu. Vt cū dico, *animal*

male ſt genus, homo eſt ſpecies. Iſta prædicata conueniunt ſubiectis non quatenus eorum ſignificata ſunt à parte rei, ſicut cõuenit currere vel eſſe album: ſed quatenus ſubiecta concipiuntur proprio conceptu. Quando igitur per prædicatum poſtulatur, talis conditio in ſubiecto, vt accipiatur ſecundum illam cõditionem pro ſuo ſignificato, & non aliter, quã prout eſt in intellectu, tunc ſubiectum ſupponit ſimpliciter.

Quid ſit ſimplex ſuppoſitio. Quocirca breuis & exacta diffinitio ſuppoſitionis ſimplicis ea eſt; *ſuppoſitio ſimplex eſt acceptio termini pro ſuo ſignificato, prout concipitur proprio conceptu.* Ad cuius maiorem intelligẽtiam nota. Semper quidem terminum, quotieſcunq; ille ſupponit, accipi pro ſuo ſignificato, mediãte eius proprio conceptu, ſed non ſemper denotatur prædicatum conuenire ſubiecto, quatenus res ſignificata concipitur proprio conceptu. Vt cum dico, *homo eſt albus, homo currit.* Equidem concipio hominem proprio conceptu, & adæquato. Sed

Sed non denoto neque affirmo rem ſignificatam per prædicatum conuenire rei ſignificatæ per ſubiectũ prout illa concipitur proprio conceptu. Etenim, homo curret, & erit albus, etiam ſi non concipiatur à nobis proprio, & adæquato cõceptu. At vero cum dico animal eſt genus non ſolum concipio rẽ ſignificatam per ſubiectũ ſuo ꝓprio cõceptu ſed etiã denoto prædicatum ei conuenire, quatenus ſic concipit̃, & non aliter. Hinc ſequit̃ etiam terminũ ſingularẽ poſſe ſimpliciter ſupponere, vt in hac propoſitione, *Petrus eſt indiuiduum*, vbi prædicatum affirmatur de ſubiecto poſtulans ad eius conuenientiam, vt ſubiectum concipiatur ꝓprio & ſingulari conceptu. Similiter in hac propoſitione, *Petrus eſt ſpecies*, quamuis ſit falſa: tamen ſubiectũ ſupponit ſimpliciter, quia ex vi ſignificationis prędicati denotatur prędicatũ cõuenire ſubiecto, prout concipitur ſingulari conceptu. Et propterea illa falſa eſt quia ſpecies poſtulat ſignificatum ſubiecti concipi conceptu commu-

communi ad multa indiuidua. Cum tamen proprius cõceptus ſubiecti ſit ſingularis.

Habemus igitur bonam eſſe diffinitionem hanc, *ſuppoſitio ſimplex eſt acceptio termini pro ſuo adæquato ſignificato prout concipitur proprio conceptu.* Et ad hoc inſinuandum tot particulas Moderni addiderunt, dicentes eſſe acceptionem termini pro eo, quod primo, & per ſe & formaliter ſignificat. Sed profecto per nullam harum particulam excluditur à ſuppoſitione ſimplici ſubiectum huius, *homo eſt animal rationale.* Cum tamen nõ ſupponat ſimpliciter, ſed vt videbimus perſonaliter. Noſtra autem diffinitione excluditur à ſuppoſitione ſimplici, quia prędicatum vt re vera conueniat ſubiecto, non poſtulat tale fundamentum, vt ſubiectum concipiatur proprio conceptu. Non enim homo eſt animal rationale, quia concipitur homo. Sed homo eſt ſpecies, quia concipitur proprio conceptu. Hoc enim habent termini ſecundæ intentionis,

vt cum

vt cum prædicantur de aliis, ea ratione prædicari denotentur, quatenus res ſignificata per ſubiectum proprio conceptu concipitur. Et hanc habebis regulam: quotieſcunq; fuerit ſuppoſitio ſimplex ſubiecti, prouenit à prædicato ſecundæ intentionis.

Quid ſit ſuppoſitio perſonalis.

Suppoſitio tandem perſonalis *eſt acceptio termini pro indiuiduis*, vt à modernis diffinitur. Sed neque iſta diffinitio legitima videtur. Nam ex illa ſequitur terminum ſingularem non poſſe ſupponere ſimpliciter. Ille etenim pro indiuiduo tantum poteſt accipi & tamen aliquando ſupponit ſimpliciter; cum prædicatum fuerit terminus ſecũdæ intentionis, poſtulans & denotans conuenire ſubiecto, quatenus concipitur proprio conceptu, & non aliter. Vt in hac propoſitione. *Petrus eſt indiuiduum*, aliter ſupponit, quam in iſta: *Petrus currit.* Nam ex iſta optime licet colligere. *Petrus currit* & *Petrus eſt homo*, ergo *homo currit*. Ex illa vero non licebit inferre. *Petrus eſt indiuiduum*, & *Petrus eſt homo*, ergo *homo eſt indiuiduũ*.

Nam fit variatio ſuppoſitionis perſonalis in ſimplicem: quia prædicatum illud indiuiduum ſecundæ intentionis eſt, poſtulans & denotans ſubiectum, quatenus proprio cõceptu concipitur eſſe indiuiduum. Talis igitur debet eſſe ſuppoſitio perſonalis, quæ excludat ſimplicem ſuppoſitionem.

Quidam modernus definit ſuppoſitionem perſonalem *eſſe acceptionẽ nominis communis pro ſuis mediatis ſignificatis.* Sed hæc diffinitio excludit omnia ſingularia à ſuppoſitione perſonali. Nam ſuppoſitio propria ſufficienter diuiditur in ſuppoſitionem *materialẽ ſimplicem* & *perſonalem.* Sed in hac propoſitione, *Petrus currit*, ſubiectũ ſupponit proprie non materialiter, neq; ſimpliciter, ergo debet ſupponere perſonaliter. Quamobrem ſuppoſitio perſonalis à nobis diffinitur *acceptio termini pro ſingularibus ſignificatis mediatis, vel immediatis, ſiue vnico abſolute & ſecundum ſe.* Sicut in hac, *homo currit*, accipitur pro ſingularibus mediate ſignificatis. Sed in hac, *Petrus currit*, accipitur

pitur ſubiectum ꝓ immediato ſignificato. Sed cõtra: Etiam in hac propoſitione, *Petrus eſt indiuiduum*; ſubiectum ſupponit ꝓ ſuo ſingulari & immediato ſignificato, & tamen non ſupponit perſonaliter, ſed ſimpliciter vt iã diximus, ergo mala eſt diffinitio. Reſpondetur ꝓpterea adiectam eſſe illã particulam abſolute & ſecundũ ſe, hoc eſt, prout à parte rei eſt, non prout concipitur ꝓprio conceptu, ſicut ſupponit in hac, *Petrus eſt albus.* Ex dictis ſequit̃ ſuperfluum eſſe diſtinguere aliã ſuppoſitionẽ perſonalẽ abſolutã, quæ ſit acceptio termini communis ꝓ ſuo immediato ſignificato non tamẽ pręciſe. Vt ſubiectũ huius propoſitionis; *homo eſt animal.* Etenim ſuppoſitio illi⁹ ſubiecti vere & proprie eſt ꝑſonalis, quia prædicatum non cõuenit ſubiecto ea ratione, quia cõcipitur conceptu cõmuni. Quãuis enim illic cõmuni conceptu concipiatur, nõ tamen vt ſic eſt animal, ſed, & realiter & ex natura rei homo eſt animal. Vnde neceſſe eſt, illã ꝓpoſitionẽ ęqualere vniuerſali omnis

homo eſt animal, in qua ſubiectum pro omnibus ſingularibus ſupponit. Non enim à parte rei inuenitur homo cõmunis. Neque quantumlibet homo concipiatur conceptu communi, diſtinguitur realiter à ſingularibus. Neque vere affirmabimus, *homo communis realiter eſt animal*. Hæc tamen vera eſt: *homo, qui concipitur conceptu communi, eſt animal*. Omnis itaque ſuppoſitio perſonalis abſoluta eſt. Nihil enim aliud importatur per abſolutam ſuppoſitionem, quam quod non ſit acceptio termini cum reduplicatione proprii cõceptus rei ſignificatæ. Hæc autem inuentio abſolutæ ſuppoſitionis ex mala intelligẽtia ſuppoſitionis ſimplicis ortum habuit. Nam vt excluderent ſubiectum huius propoſitionis, *homo eſt animal*, à ratione ſuppoſitionis ſimplicis, addiderũt illam particulam; *non preciſe*. Sed nos, qui per intrinſeca diffinimus ſuppoſitionem ſimplicem, non opus habemus perſonalis ſuppoſitionis aliud membrum diſtinguere, ſiue prædicatum conueniat ſubiecto

pro

pro immediato ſignificato, ſiue non conueniat: dummodo maneat ſubiectum, vt illic accipitur, aptū ad ſupponendum pro perſonis & ſuppoſitis, erit ſuppoſitio perſonalis. Et hoc pacto diſtinguemus poſtea ſuppoſitionem perſonalem in cōmunem & ſingularem, & in alias ſpecies accidentarias, quæ conſurgūt ex adiunctis ſyncathegorematibus.

Sed quærit curioſus, quare ſuppoſitio perſonalis à perſona denominetur, cum tamē ſæpe nomina, quæ perſonaliter ſupponūt, non pro veris perſonis accipiantur, vt in his propoſitionibus. *Albedo diſgregat viſum, omnis quantitas eſt diuiſibilis.*

Reſpondetur perſonalem ſuppoſitionem non à perſona proprie dicta denominari, quæ eſt rationalis naturæ indiuidua ſubſtantia, neque etiam vt perſona nominat ſuppoſitum naturæ ſubſtantialis, quod à Græcis dicitur hypoſtaſis: ſed accipitur vt importat ſuppoſitum locutionis, ſicut docet *D. Thom. in* 3. *ſenten. d.* 1. *q.* 2. *art.* 5.

ad 4. Hoc enim modo hoc nomen, *albedo*, accipitur pro ſuis ſuppoſitis, ſcilicet pro hac albedine & illa albedine. Quæ ſingulares qualitates ſuppoſita ſunt illius termini communis logicè loquendo de ſuppoſito reſpectu albedinis in abſtracto ſignificatæ.

Cap. IV.

De diuiſione perſonalis ſuppoſitionis in naturalem & accidentalem.

Diuiſio ſuppoſitionis perſonalis.

Tertio diuiditur perſonalis ſuppoſitio in *naturalē* & *accidētalem*. Suppoſitio naturalis eſt *acceptio termini pro omnibus, pro quibus natus eſt accipi*, vt in hac propoſitione: *Homo eſt animal rationale*. Ita diffinit *Petrus Hiſpanus*, & conſentiunt omnes moderni. Quidam adiiciunt, *vt ſit acceptio nominis communis*, intendentes à naturali ſuppoſitione excludere, imo & ab accidentali nomina ſingularia, ſed falluntur, quia differen-

differentia eſt in his duabus propoſitionibus. *Petrus currit* &, *Petrus eſt homo*, nam in altera ſubiectum ſupponit naturaliter, & in altera accidentaliter, & idcirco illa eſt vera: *Petrus eſt homo*, etiam non exiſtente Petro in mundo, & altera falſa eſt, quia curſus non poteſt conuenire Petro, niſi exiſtenti ſecundum differentiã temporis importati per copulam.

Sed antequam examinemus diffinitionem ſuppoſitionis naturalis, operæ precium eſt interponere diuiſionem quamdam materiæ propoſitionum, quæ in tractatu de oppoſitionibus à quibuſdam collocatur. Sed conuenientius hoc in loco ꝑponitur. Notandum itaque: Propoſitionum triplicem eſſe materiam, ſcilicet *naturalem*, *contingentem* & *remotam*. Naturalis materia eſt, *quando prædicatum ſignificat aliquid quod eſt de eſſentia ſubiecti, vel proprium eius*. Vt, *homo eſt animal*, *homo eſt rationalis*, *homo eſt riſibilis*. Hæ propoſitiones ſunt in materia naturali. Materia contingens eſt illa, in *Quid ſit materia propoſitionum & quotuplex.*

qua ſignificatum prædicati poteſt adeſſe & abeſſe ſignificato ſubiecti præter ipſius corruptionem, vt, *homo eſt philoſophus.* Remota materia eſt, *in qua ſignificatũ prædicati non poteſt conuenire ſignificato ſubiecti*, vt iſta propoſitio, *homo eſt lapis*, eſt in materia remota.

Examinatio huius diuiſionis perfecta non pertinet ad inſtitutionem minoris Dialectici. Quare in præſenti illa vtemur duntaxat, vt explicemus diffinitionem naturalis ſuppoſitionis. Obſeruandum eſt enim nõ eſſe idem dicere aliquam propoſitionem eſſe in materia naturali, & extrema ſupponere naturaliter. Pro cuius intelligentia arguitur primo contra diffinitionem ſuppoſitionis naturalis. In hac propoſitione ; *Omnis homo poſſibiliter currit*, ſubiectum accipitur pro omnibus, pro quibus natum eſt accipi, & tamen non ſupponit naturaliter, ergo mala eſt diffinitio. Probo minorẽ quia illa propoſitio eſt in materia accidentali cum prędicatũ poſſit adeſſe & abeſſe ſubiecto pter illius corruptionẽ.

Argui-

Arguitur ſecundo. In hac propoſitione: *Nullus homo eſt lapis*, ſubiectum accipitur & ſupponit pro omnibus, pro quibus aptus natus eſt accipi, & tamen non ſupponit naturaliter, ergo mala diffinitio. Probo minorem, quia in eius contradictoria, *homo eſt lapis*, nõ ſupponit naturaliter; cum illa propoſitio ſit in materia remota.

Arguitur tertio. In hac propoſitione: *homo eſt animal*, prædicatum ſupponit naturaliter, & tamen non accipitur ꝓ omnibus, pro quibus natum eſt accipi, ergo mala diffinitio. Probo maiorem: nam ſupponit perſonaliter, & non accidentaliter: ergo naturaliter, alias mala eſſet diuiſio.

Ad primum argumentum reſpondetur, diffinitionem intelligendam eſſe de acceptione termini pro omnibus, pro quibus natus es accipi, non virtute ampliationis, ſed potius ex propria natura rei ſignificatę per ſubiectum cui intrinſeca eſt res ſignificata per prædicatum. In illa autem propoſitione. *Omnis homo poſſibiliter currit*,

prædicatum non habet intrinſecam conuenientiam,vel repugnantiã cum ſubiecto:ſed eſt indifferens. Vnde illa propoſitio neque eſt in materia naturali, neque extrema ſupponunt naturaliter. Niſi forte aliquis velit dicere aduerbium, *poſſibiliter*, eſſe partẽ prædicati, & totum prædicatum habere naturalem connexionem cum ſubiecto,quæ fundatur in potẽtia naturali hominis ad curſum. Et quidem ſi ita eſſet, quod aduerbium illud modale efficeretur pars prædicati, non dubitarem aſſerere, ſubiectum ſupponere naturaliter, & propoſitionem eſſe in materia naturali. Veruntamẽ eſt contra cõmunem ſenſum Dialecticorum negantium huiuſmodi aduerbia modalia effici partem prædicati, ſed duntaxat aiunt modificare vnionem copulæ. Nam ſi efficerentur pars prædicati, iſtæ propoſitiones nõ eſſent contradictoriæ: *Omnis homo neceſſario currit, homo poſſibiliter non currit*, quia nõ participarent in extremis,vt poſtea in ſuo loco videbimus. Melior itaq; eſt prior ſolutio. Ad

Ad ſecundum argumentum nego minorem, & ad probationem nego antecedens. Imo dico extrema harum propoſitionem; *homo eſt lapis, nullus homo eſt lapis*, ſupponere naturaliter, non obſtante quod illę propoſitiones ſunt in materia remota. Id quod fortaſſis alicui nouum videbitur. Sed ego ſic oſtendo eſſe neceſſarium, quod dicimus. Nam ſuppoſitio perſonalis ſufficiēter diuiditur in ſuppoſitionem naturalem, & ſuppoſitionem accidentalem. Nemo enim tertiam ſuppoſitionem termini adiecit, ſcilicet, ſuppoſitionem remotam: ſed neque adiici poteſt. Nam cum ſuppoſitio perſonalis debeat eſſe acceptio termini pro ſuo ſignificato, non propterea deſinit ſupponere pro omnibus ſuis ſignificatis, quia propoſitio ſit in materia remota. Alias pro nullo ſupponeret prædicatum, vel ſubiectum iſtius, *homo eſt lapis*. Et confirmatur. Nam ſi illa propoſitio affirmatiua impoſſibilis eſt, non eſt ratio, quia extrema non ſupponant, ſed

quia

quia non ſupponunt pro eodem: imo adinuicem repugnant ſupponere pro eodem: Quia propoſitio eſt in materia remota. Habemus igitur intẽtum, quod extrema illius propoſitionis; *homo eſt lapis*, ſupponunt pro ſuis ſignificatis non accidentaliter, ergo naturaliter: ac proinde pro omnibus ſuis ſignificatis. Non enim eſt maior ratio, quare ſupponat pro vno, quam pro alio. Confirmatur, quia illa propoſitio, *homo eſt lapis*, eſt æternæ falſitatis, ſicut ſua contradictoria, *Nullus homo eſt lapis*, eſt æternæ veritatis, ergo copula verbalis abſoluitur à tempore: ac proinde ſi extrema ſupponunt, neceſſe eſt vt accipiantur pro omnibus ſuis ſignificatis, aut pro nullo: ſed non pro nullo, vt oſtendimus, ergo pro omnibus ac proinde ſupponũt naturaliter.

Ex dictis ſequitur, ꝙ cum dicimus terminũ naturaliter ſupponere, quando accipitur pro omnib. ſuis ſignificatis nõ ratione ampliationis, ſed ex naturali cõnexione extremorum, debet adiici vel ꝓpter naturalem repugnantiam,

tiã, quæ includitur in ipſa natura rerũ ſignificatarũ per extrema. Nam tam naturale eſt homini non eſſe lapidem, ſicut eſſe animal rationale. Et ſicut iſtæ duæ propoſitiones. *Nullus homo eſt animal*, & *homo eſt animal*, ſunt contradictoriæ, ac proinde extrema eodem modo accipiuntur pro ſuis ſignificatis, & affirmatiua eſt neceſſaria, negatiua impoſſibilis; ita etiam iſtæ duæ. *Nullus homo eſt lapis*, &, *homo eſt lapis*, ſunt contradictoriæ & negatiua per ſe eſt neceſſaria & affirmatiua eſt per ſe falſa: ac proinde ſicuti in negatiua ſubiectum & prædicatum ſupponunt pro ſuis ſignificatis omnibus, pro quibus termini ſunt apti nati accipi & pro illis redditur neceſſaria propoſitio: ita in affirmatiua extrema accipiuntur pro omnibus ſuis ſignificatis & pro omnibus illis ex natura extremorum redditur falſa propoſitio. Sequitur ſecundo, quod copula abſoluitur à tempore non ſolum, quando prædicatum eſt de intrinſeca ratione ſubiecti, vel proprietas eius, ſed etiam, quando

quãdo prædicatum habet naturalem repugnantiam cum natura rei ſignificatæ per ſubiectũ. Confirmatur, nam hic ſyllogiſmus eſt demõſtratio: *omnis homo eſt ſenſibilis, nullus lapis eſt ſenſibilis, ergo nullus lapis eſt homo.* Igitur in minori copula abſoluitur à tẽpore, ac proinde extrema ſupponunt naturaliter. Probo conſeq. quoniam alias illæ præmiſſæ eſſent inhabiles, quia mediũ in affirmatiua teneretur minus reſtricte quàm in negatiua. Qui eſt defectus intrinſecus, vt videbimus in tractatu de ſyllogiſmis.

Sequitur deniq; verum eſſe, quod diximus, non æquiualere, terminum ſupponere naturaliter, & propoſitionem, in qua exiſtit, eſſe in materia naturali. Ratio eſt quia materia propoſitionum diuiditur ex parte rerum ſignificatarum quatenus altera alteri naturaliter ineſt, vel naturaliter repugnat, vel indifferentiam habet. Et ſic eſt triplex materia, ſcilicet naturalis, remota, & contingens. At vero ſuppoſitio perſonalis in duo tantũ membra

bra diuiditur, ſcilicet in ſuppoſitionem naturalem, & ſuppoſitionem accidentalem. Suppoſitio autem naturalis termini reſpicit omnia ſignificata illius, pro quibus accipitur non ex vi ampliationis, ſed ex eo, quod copula abſoluitur à tempore propter naturalem connexionem, vel repugnantiam inter extrema. De ſuppoſitione autem accidentali ſtatim dicemus, ſi prius tamen ſoluerimus tertium argumentum.

Ad tertium argumentum reſpondetur. Prædicatum illius propoſitionis; *homo eſt animal,* naturaliter ſupponere, nam accipitur pro omnibus ſuis ſignificatis. Sed inde non ſequitur, quod pro omnibus illis debeat verificari de ſubiecto. Aliud eſt enim terminum ſupponere pro omnibus ſuis ſignificatis, & aliud propoſitionẽ verificari pro omnibus illis. Quemadmodum cum dico, *homo eſt albus,* ſubiectum non reſtringitur, ſed ſupponit pro ſingulis hominibus exiſtentibus, nihilominus ꝓpoſitio non verificabitᷓ

niſi

niſi pro homine albo. Nam ſi reſtringeretur ſubiectum pro homine albo, hæc eſſet vera, *omnis homo eſt albus*. Eſſet enim ſenſus, *Omnis homo albus eſt albus*. Nam ſignũ diſtributiuum, *omnis*, neque ampliat, neque reſtringit acceptionem termini, ſed diſtribuit pro omnibus ſignificatis, pro quibus terminum inuenit ſupponentem. Sic etiam cum dico, *homo eſt animal*, vel *omnis homo eſt animal*, non opus eſt, vt prædicatum de ſubiecto affirmetur pro omnibus ſignificatis per terminum, *animal*, neque enim diſtributiue ſupponit prædicatum.

Triplex definitio ſuppoſitionis accidentalis.

Iam vero de ſuppoſitione accidentali manifeſtior erit via, vt eius diffinitionem intelligamus. Quæ tripliciter definitur, primo à *Petro Hiſpano*. Suppoſitio accidentalis eſt *acceptio temini pro illis duntaxat ſignificatis, de quibus verificatur ſecundũ exigentiam adiuncti verbi*. Vt accipitur ſubiectum huius, *homo diſputat*. Accipitur enim tantum pro prçſentibus hominibus. Secunda diffinitio eſt aliorum modernorum.

Sup-

Suppoſitio accidentalis contingit, *ubi prædicatum non eſt de intrinſeca ratione ſubiecti.* Tertia diffinitio eſt, cuiuſdam moderni. Suppoſitio accidentalis eſt *acceptio nominis communis non pro omnibus ſuis ſignificatis.* Et ponit exemplum in hac propoſitione, *homo iuſtus eſt probus.*

Omnes hæ diffinitiones videntur eſſe diminutæ. Prima quidem non videtur exprimere formalem rationem accidentalis ſuppoſitionis. Nam cum terminus dũtaxat accipitur pro ſignificatis, de quibus verificatur ſecundum exigentiam adiuncti verbi; aliunde prouenit huiuſmodi limitatio. Quemadmodum cum dico, *homo eſt animal,* ſubiectum ſupponit naturaliter pro omnib. ſuis ſignificatis, neq; coarctatur ad ea tantum ſignificata, quæ exiſtunt ſecundum differentiam temporis præſentis, & in hoc quidem prouenit ex comparatione extremorum adinuicem, quæ inter ſe habent, vel naturalem connexionem, vel repugnantiam; ita etiam in ſuppoſitio-

Digitized by Google

ne accidentali alicuius termini oportet conſiderare habitudinem prædicati cũ ſubiecto, vnde prouenit, quod ſubiectũ accidentaliter ſupponat pro his tantum ſignificatis, de quibus verificari poteſt ſecundum exigentiam differentiæ temporis importatæ per copulam. Inde enim limitatur ſuppoſitio termini.

Secunda vero diffinitio etiam videtur diminuta: nam ex illa ſequitur ſubiectum huius propoſitionis, *homo eſt lapis*, ſupponere accidẽtaliter quod falſum eſt. Nam, vt diximus, copula abſoluitur à tempore ratione rerum ſignificatarum per extrema quæ habent intrinſecam & naturalem repugnantiam. Non igitur ſatis eſt dicere ſuppoſitionem accidentalem eſſe, quando prædicatum non eſt de intrinſeca ratione ſubiecti: ſed oportebat adiicere, quando prædicatum poteſt conuenire ſubiecto & non eſt de intrinſeca ratione eius.

Tertia denique diffinitio in duobus deficit. Alterum eſt, quia non aſſignat

gnat rationem formalem, quare nomen ſupponat accidẽtaliter, quando non pro omnibus ſuis ſignificatis accipitur, ſiquidẽ, quantum eſt ex parte ſuæ ſignificationis, aptitudinẽ habet, vt pro omnibus accipiatur. Secundo deficit, quia excludit nomẽ ſingulare à ſuppoſitione accidentali, cũ tamen in hac propoſitione, *Petrus eſt albus*, ſubiectum ſupponat accidentaliter, non quia non accipiatur pro omni ſuo ſignificato, ſed quia aſtringitur, vt ſolum accipiatur pro Petro exiſtenti ſecundum differentiam temporis importatam per verbum. Ac proinde nõ exiſtente Petro etiam ſi ſint alia alba, pro quibus prędicatum accipitur, erit falſa illa propoſitio affirmatiua, quia eſt de ſubiecto non ſupponente. Accidit itaque illi termino ita coarctari propter accidentalem cõuenientiam prædicati cũ ſubiecto. At vero quando aliquod prædicatum habet naturalem connexionẽ, vel repugnantiam cũ illo ſubiecto ſingulari, nõ eſt, quare negemus illum ſupponere naturaliter

& accipi pro Petro ſiue exiſtenti, ſiue non exiſtenti, vt in his propoſitionibus: *Petrus eſt homo, Petrus eſt lapis.* Nulla itaque ratione nomen ſingulare debet excludi à ſuppoſitione naturali vel accidentali. Denique deficit autor illius diffinitionis etiam in ipſo exemplo, quod inducit in hac propoſitione, *homo iuſtus eſt probus.* Nam in illa propoſitione copula abſoluitur à differentia temporis, cum ſit propoſitio per ſe & neceſſaria, quia prædicatum eſt de ratione ſubiecti. Tametſi pars ſubiecti vtraq; reſtringatur ab altera. Nam hæc reſtrictio partium ad inuicem non deſtruit naturalem ſuppoſitionem totius ſubiecti, quod eſt terminus complexus. Vnde etiam non opportebat in diffinitione dicere acceptio nominis, quia in rigore cõplexum non poteſt dici nomen.

Ex dictis poſſumus colligere diffinitionem ſuppoſitionis accidentalis magis formalē, & per intrinſeca. Suppoſitio accidentalis eſt acceptio termini pro ſuo ſignificato, de quo verificatur

ficatur ſecundum exigentiam verbi propter indifferētiam prædicati cum ſubiecto. In qua diffinitione includimus etiam terminum ſingularem, & non excludimus communem. Item conuenimus cum *Petro Hiſpano*.

Sed inſuper explicamus formalem rationem ſeu radicalem, vnde proueniat terminum accidentaliter ſupponere. Ex hac diffinitione & aliis aſſignatis ſequitur, quod quotieſcunq; ſubiectum ſupponit accidentaliter, etiam prædicatum debet ſupponere accidentaliter. Et quotieſcunque ſupponit naturaliter debet etiam prędicatum naturaliter ſupponere. Nam vtrumque extremum eximitur à differentia temporis importata per verbum. Sequitur tertio, quod quotieſcunq; propoſitio eſt in materia contingenti, extrema ſupponūt accidentaliter, quia vtrumq; extremū aſtringitur differentiæ temporis importatæ per verbum. Sequitur quarto: Quotieſunq; propoſitio eſt in materia naturali, extrema ſupponunt naturali-

ter, non tamen vice verſa. Nam cum ꝓpoſitio eſt in materia remota etiam tunc extrema ſupponunt naturaliter pro omnibus ſuis ſignificatis, vt iam explicatum eſt.

Sed quærit Logicus aut metaphyſicus: An hæc propoſitio: *animal eſt homo*, ſit in materia naturali, & extrema ſupponant naturaliter. Pro parte negatiua eſt argumentum, quia prædicatum non eſt de intrinſeca ratione ſubiecti, quamuis non repugnet ei: ergo non eſt in materia naturali, ſed potius accidẽtali propter indifferentiam prædicati ad ſubiectum. Ac proinde extrema ſupponunt accidẽtaliter pro his tantum ſignificatis, quæ exiſtunt. Sed in oppoſitum eſt, quia hic ſyllogiſmus eſt demonſtratio in *Darapti, omne riſibile eſt homo, omne riſibile eſt animal, ergo animal eſt homo.* Sed antecedens pro vtraque præmiſſa eſt neceſſariũ & æternæ veritatis: ergo & conſequens. Non autem poſſet eſſe neceſſarium, *animal eſt homo*, niſi copula abſolueretur à tempore: ergo illa propo-

propoſitio eſt in materia naturali & extrema ſupponunt naturaliter.

Huic obiectioni Reſpondetur illam propoſitionem, *animal eſt homo*, eſſe in materia naturali & extrema naturaliter ſupponere pro omnibus ſuis ſignificatis, quanuis illa propoſitio non reddatur vera & neceſſaria pro omnibus ſignificatis ſubiecti. Non enim eſt propoſitio de omni: Sed ſufficit, quod prædicatum ſit de intrinſeca ratione alicuius animalis, & in hoc ſenſu concluditur illa propoſitio ſyllogiſtice ex præmiſſis neceſſariis & per ſe. Sed de hoc alias.

Cap. V.

De reliquis diuiſionibus ſuppoſitionis.

QVarta diuiſio fit à *Petro Hiſpano* ſuppoſitionis accidentalis in ſuppoſitionem *communem* & ſuppoſitionem *diſcretam*. Suppoſitio communis eſt *acceptio termini communis*, vt *homo*

Alia diuiſiones ſuppoſitionis accidental.

homo currit. Suppoſitio diſcreta vel ſingularis *eſt acceptio termini ſingularis, vel communis ſingularizati pro nomine demonſtratiuo.* Vt, *Petrus currit, hic homo eſt albus.*

Circa hanc diuiſionem aduerte in primis, potuiſſe *Petrum Hiſpanum* perſonalem ſuppoſitionem accipere pro diuiſo, & non ſolum accidentalem, vt includeret etiam naturalem, in qua termini poſſunt ſupponere communiter, vel ſingulariter. Nam in hac propoſitione, *homo eſt animal*, ſubiectum non minus communiter ſupponit, quam in hac, *homo eſt albus*, & in hac, *hic homo eſt animal*, non minus ſingulariter ſupponit ſubiectum, quam in hac, *hic homo eſt albus.* Neque erat inconueniens ſuppoſitionem perſonalem dupliciter diuidi, primo in naturalem & accidentalem, & ſecundo in communem & ſingularem. Nam reſpectu diuerſarum rationum idem diuiſum poteſt duabus diuiſionib. ſubſterni.

Aduerte ſecundo, quam præter commu-

communem modum loquendi Dialecticorum diffinierint aliqui ſuppoſitionem accidentalem eſſe acceptionem nominis communis. Ecce enim *Petrus Hiſpanus* diuidit accidentalem ſuppoſitionem in communem & ſingularem; ergo non coarctatur accidentalis ſuppoſitio duntaxat ad nomen commune.

Aduerte tertio, nomen commune poteſt ſingulariter ſupponere non ſolum in voce, ſed etiam in mente, dum adiungitur illi ſyncathegorema demonſtratiuum, vel quomodolibet alias reſtringatur nomen commune ad ſupponendum pro vno tantum ſingulari. Vt ſi dicas, *hic homo currit, homo qui eſt Petrus diſputat*, ille terminus, *homo*, in voce & in mente ſupponit ſingulariter.

Deniq; ad intelligentiam huius diuiſionis ſufficit dignoſcere inter terminum communem & ſingularem. Ille enim dicitur communis, *qui ex modo ſuæ ſignificationis poteſt pro pluribus vniuoce accipi*, ſingularis vero, *qui ex*

modo ſuæ ſignificationis poteſt vniuoce pro vno tantum ſupponere. Diximus,*ex modo ſuæ ſignificationis*, quia ſunt aliqui termini communes, quibus à parte rei naturaliter repugnat correſpondere plura ſignificata, qualis eſt hic terminus, *ſol, mundus, luna,* qui ſunt termini communes ex modo ſuæ ſignificationis, & prout à nobis concipiuntur. Et vniuoce ſupponerent pro pluribus, ſi Deus crearet plures mundos & lunas. Sed maior difficultas eſt de hoc nomine, *Deus*, ſi pro vero Deo accipiatur, nam repugnat intrinſece ex parte rei ſignificatæ eſſe plures Deos. Eſt enim intrinſecum & eſſentiale Deo, vt ſit hic Deus. Nihilominus propter imperfectum modum noſtri conceptus, quo Deum concipimus cõfuſe, & non ſicuti eſt, dicũt eſſe terminum communem. Nam ſi per impoſſibile aliquis admitteret duos veros Deos, eodem conceptu repræſentaret illos duos ſingulares Deos.

Quinta diuiſio eſt ſecundum *Petrum Hiſpanum*, ſuppoſitionis cõmunis

in

in ſuppoſitionem *determinatam* & *confuſam*. Suppoſitio determinata eſt *acceptio termini communis, vel indefinite ſine ſigno, vel cum ſigno particulari*, vt, *homo diſputat, quidam homo diſputat*. Suppoſitionem vero confuſam ait *eſſe acceptionem termini communis cum ſigno vniuerſali*, vt ſupponunt extrema huius propoſitionis, *omnis homo eſt animal*, & huius etiam, *tantum animal eſt homo*. Rurſus diuidit confuſam ſuppoſitionem in *diſtributiuam* & *confuſam tantum*. Confuſa diſtributiua *eſt acceptio termini diſtributi*, vt ſupponit ſubiectũ huius, *omnis homo eſt animal*. Confuſa vero tantum *eſt illa acceptio termini confuſe ſupponentis & non diſtributiue*. Vt prædicatum huius, *omnis homo eſt animal*. Hæc Petrus Hiſpanus.

Fateor tamen diuiſionẽ prędictam & ſubdiuiſionem diſtinctius & cõmodius fieri potuiſſe ad vtilitatem Dialecticæ diſputationis ſub hac forma. Suppoſitio communis alia eſt *diſtributiua* & alia *particularis*. Suppoſitio diſtributiua *eſt acceptio termini cõmunis, qui ab aliqua*

aliquo ſigno vniuerſali ſic afficitur, vt vniuerſaliter accipiatur pro omnibus ſuis ſignificatis ſecundum exigẽtiam copulæ, vt ſubiectum huius, *omnis homo currit*, & huius: *Nullus homo eſt animal.* Vbi etiam prædicatũ diſtributiue ſupponit. Suppoſitio vero particularis *eſt acceptio termini communis non diſtributi*, vt ſi dicas, *homo eſt albus, quidam homo eſt albus.* Sed hæc ſuppoſitio particularis eſt duplex. Alia enim eſt *determinata* & alia *confuſa.* Determinata ſuppoſitio eſt *acceptio termini ex parte, cuius propoſitio pro vno tantum ſuppoſito verificari poteſt.* Sic ſupponit ſubiectũ harum, *homo eſt albus, homo nõ eſt albus.* Particularis vero ſuppoſitio cõfuſa eſt *acceptatio termini ex parte, cuius propoſitio non poſtulat ad ſui veritatem vnum ſuppoſitum*, vt prædicatum huius, *omnis homo eſt animal*, ſupponit confuſe: quia illa propoſitio ad ſui veritatem non exigit prædicatum pro vno aliquo ſuppoſito accipi. Neque enim poteris inferre ex hac propoſitione: *omnis homo eſt animal*; aliquod animal eſſe omnem hominem

nam

nam prædicatum in illa vniuerſali pro alio & alio ſuppoſito ſigillatim poteſt reſpondere ſingulis ſuppoſitis ſubiecti. Dixi, poteſt reſpondere; quia ſi aliquod animal determinatum fuerit omnis homo, etiam illa erit vera, *omnis homo eſt animal.* Non enim exigit, ſed neque excludit, cum ſuppoſitio eſt confuſa, poſſe propoſitionem pro aliquo determinato ſuppoſito verificari: ſed manet indifferens, & idcirco cõfuſa ſuppoſitio dicitur. Hæc omnia melius exemplis & exercitio intelliguntur, quam diffinitione comprehendantur.

Quidam moderni voluerunt diffinire ſuppoſitionem confuſam termini per hoc *quod accipitur pro ſuis ſignificatis diſiunctim numeratis*, vt ſi dicas, *omnis homo eſt animal*, perinde eſt ac ſi diceres, *omnis homo eſt hoc animal, vel hoc, animal, vel hoc animal*, ſed hæc explicatio non ſolum eſt inutilis ad veritatẽ propoſitionis vel falſitatem indagandam, ſed etiam confuſior explicatio eſt veritatis illius propoſitionis collocando

pro

pro prædicato totum illud diſiūctum infinitum. Quamobrem nos diximus non opus eſſe ad ſuppoſitionem confuſam termini deſignare immediate aliquod ſignificatum particulare ad veritatē vel falſitatem propoſitionis indagandam Sed aliūnde incipiendū eſt ad huiuſmodi indagationem, ſcilicet, ex parte ſigni vel termini vnde cōfuſio prouenit. v.g. ſi veritatem huius, *omnis homo eſt animal*, velis examinare, prius debes ſingula ſignificata ſubiecti ſigillatim demonſtrare ſub hac forma, *hic homo eſt animal & iſte homo eſt animal*: &c. & tunc iam prædicatum ablata confuſione verificabitur in ſingulis propoſitionibus pro aliquo determinato ſuppoſito.

Solent in hoc loco Moderni numerare ſigna vel terminos, à quibus prouenit ſuppoſitio diſtributiua vel confuſa. Nā determinata ſuppoſitio manifeſta eſt; vbi terminus communis nullo ſigno afficitur, vel cum aliquo particulari adiungitur. Vt *homo diſputat, quidam homo diſputat*. Signa itaque diſtri-

diſtributiua vel Grãmaticis nota ſunt, v. g. *omnis, nullus, non, nec, nemo*, & coniunctio, *Et*, ſi diuiſim accipiatur: Sicut in hac propoſitione, *Petrus & Paulus eſt homo*: In qua ſubiectum nõ eſt totum illud, *Petrus & Paulus*: ita vt coniunctio efficiatur pars ſubiecti, ſic enim eſſet falſa ꝓpoſitio, nã fieret ſenſus, *aliquid, quod eſt Petrus & Paul⁹, eſt homo albus*. Eſt itaq; ſubiectũ illius terminus cõmunis conſtans ex duobus ſingularib. diuiſim, ſupponit enim ꝓ Petro & ſupponit pro Paulo. Id quod in eius contradictoria manifeſtius eſt. *Petrus vel Paulus non eſt homo albus*, quæ vera eſt, altero illorũ nigro exiſtenti. Æquiualet enim huic: *Aliquid, quod eſt Petrus vel Paulus, non eſt homo albus*. Et eius cõtradictoria affirmatiua æquiualet huic, *omne, quod eſt Petrus vel Paulus, eſt homo albus*. Vnde falſa eſt in caſu poſito. Si autem coniunctio, *&*, copulatim acciperetur, ſicut in hac ꝓpoſitione; *Petrus & Paulus ſunt duo homines*, tũc totũ ſubiectũ eſt terminus ſingularis collectiuus & coniunctio efficitᷣ pars ſubiecti.

Iam

Documenta circa ſigna diſtribuentia.

Iam vero obſeruanda ſunt documēta circa officium ſignorum diſtribuentium & confundentium terminos. Primum documentum ſit. Signa vniuerſalia affirmatiua habent diſtribuere terminum communem immediatum & confundere mediatum, niſi forte aliunde impediantur. v.g. in hac propoſitione, *omnis homo eſt animal,* ſubiectum accipitur diſtributiue & prædicatum confuſe. Si autem præponas negationem eidem propoſitioni & dicas: *non omnis homo eſt animal,* impeditur à negatione, ne diſtribuat ſubiectum, & ipſamet negatio impeditur à ſigno vniuerſali affirmatiuo, ac proinde ſubiectum manet determinate ſupponens & prædicatum diſtributiue. Et hoc propter naturam negationis, quam dicunt eſſe malignantis naturæ: quia totum, quod poſt ſe inuenit, deſtruit, & eius oppoſitum ponit.

Negatio eſt malignantis naturæ.

Secundum documentum eſt, ſigna vniuerſalia negatiua diſtribuunt omnes terminos communes poſt ſe poſitos,

ſitos niſi aliunde impediantur. v. g. *Nullus homo eſt albus,* ſubiectum & prædicatum ſupponunt diſtributiue. Sed in hac. *Nullus homo non eſt albus*, prædicatum ſupponit confuſe, nam æquiualet huic. *Omnis homo eſt albus.* Si autem dicas. *Nullus homo eſt omne album,* ſubiectum ſupponit diſtributiue & prædicatum cõfuſe. Æquiualet enim huic, *omnis homo album non eſt.*

Vnde ſit tertium documentum. Quotieſcunque ablata negatione remanet aliquis terminus diſtributus reſpectu alterius determinate ſupponentis, tunc appoſita negatione aut ſigno negatiuo terminus diſtributus remanet confuſe reſpectu alterius, qui ſupponebat determinate, qui poſita negatione diſtributiue ſupponit.

Quartum documentum, ſi ablato ſigno vniuerſali negatiuo ſupereſt aliquis terminus diſtributus reſpectu alterius confuſe ſupponentis, tunc iterum poſita negatione terminus diſtributus trãſit in determinatam ſuppoſitionem:& terminus, qui erat con-

fuſe,tranſit in diſtributiuam ſuppoſitionem reſpectu alterius ſupponentis determinate. Eſt exemplum. Si ab hac propoſitione, *Non omnis homo eſt animal,* auferas negationẽ, remanet ſubiectum diſtributum reſpectu prædicati confuſe ſupponentis. Si vero iterum adiicias negationem, ſubiectum ſupponit determinate,& prędicatum reſpectu illius diſtributiue. Ex dictis collige obiter, malam eſſe conſequẽtiam à confuſa ad determinatam ſuppoſitionẽ. Sed à determinata ad confuſam bona eſt conſequentia. v. g. ſi ex hac, *omnis homo eſt animal*, inferas, *ergo animal eſt omnis homo*, mala eſt conſequentia, nam antecedẽs eſt verum, & conſequens falſum. E contrario vero bona eſt conſequentia, v.g. *aliquod animal eſt omnis homo, ergo omnis homo eſt animal.* Nam plus requirit ad ſui veritatem antecedẽs, quam conſequens. Sed de hoc inferius plura dicemus.

Vltimum documentum ſit. Quando vnum ſignum negatiuum fertur in alterum negatiuum, inuicem ſe impe-

impediunt, ita vt neutrius virtus vltra ſecundum ſignum tranſeat, v. g. ſi dicas; *Nonnullus homo eſt animal.* Perinde eſt, ac ſi vtrumque ſignum auferas à propoſitione. Manet enim ſubiectum determinate ſicut & prædicatum, & propoſitio eſt affirmatiua. Si autem dicas; *Nullus homo non eſt animal*, ſubiectum quidem diſtribuitur & copula manet affirmata & prædicatū ſupponit particulariter cōfuſe, & tota æquiualet huic, *omnis homo eſt animal.*

Præterea notanda ſunt alia ſigna, quæ à Dialecticis vocātur, *ſpecialia confuſionis*, quoniam ſpecialem habēt interpretationem. Huiuſmodi ſunt, *Promitto, Requiritur, Peto, Opto.* Item, *Neceſſario, Neceſſe eſt*, & omnia aduerbia numeralia: vt *bis, ter, quater*, &c. Quæ omnia terminū communē, in quem feruntur confundūt: ita vt ad veritatem ꝓpoſitionis nō requirat determinatū vnum ſuppoſitū ex parte illius termini. v. g. Cum dico, *promitto tibi equum*, non determino aliquē equum ſingularē: ſed indifferēter promitto equum *Signa ſpecialia confuſionis.*

quem dare voluero. Similiter cum dico, *requiritur equus ad equitandum*, non deſigno aliquē equum: Nullus enim equus requiritur ad equitādum: quia ſine quolibet equo ſignato poterit fieri equitatio Similiter, *Petrus bis cantauit miſſam*, & tamen nullam miſſam bis cantauit. Supponit enim confuſe accuſatiuus ille. In his exemplis & ſimilibus confuſa ſuppoſitio eſt illius termini, in quem feruntur illa verba vel aduerbia. Quæ omnia communi modo loquendi regulanda ſunt. Senſus igitur illius propoſitionis. *Requiritur equus ad equitandum*, conditionalis eſt ſi equitatio fit, equo fit. Neq; aliud requiritur ad veritatem illius propoſitionis quam bonitas conſequentiæ. Et idem eſt iudicium de iſta, *Neceſſarius eſt equus ad equitandum.*

Vnum tamen non deſinam aduertere circa verbum, *promitto*, videlicet non valere conſequētiam à determinata ad confuſam, ſicut neque à confuſa ad determinatam. Non enim valet. *Promitto tibi equum, ergo aliquem*

equum

equum tibi promitto; & hoc manifeſtum eſt. Sed vice verſa non valere conſequentiā, videbitur alicui fortaſſe falſum. Sed re bene inſpecta, verum apparebit. Et ratio eſt. Nam ſi ego habeam duos equos, ex quibus Brunellum promitto, & Brunellus interim forte moriatur, tunc antecedens eſt verum, ſcilicet, aliquem equum promiſi. Et tamen conſequens eſt falſum promiſi equum. Et probatur. Quia omnis qui promiſit equum, obligat ſe dare equum. Sed mortuo Brunello iam non tenebor dare equum, Non enim fuit forma obligationis in communi, ſed in particulari pro iſto equo deſignato. Si autem ſub hac forma promiſiſſem, *Promitto tibi equum*, proculdubio tenerer, mortuo Brunello, adimplere promiſſum dando equum.

Tandem de relatiuorū ſuppoſitione diſtributiua vel determinata vel confuſa multa miſcent moderni, quæ à latinæ Linguæ peritis mutuanda ſunt. Nihilominus vt aliquid tempori concedamus, regulas quatuor

ex *Petro Hiſpano* in medium proferam.

Prima regula eſt: Relatiuum generans ſenſum copulatiuum, vt, *homo qui eſt doctus diſputat*, æquiualet huic; *homo diſputat, & ille eſt doctus*. Dicit illa propoſitio æquiualere copulatiuæ, quia illa formaliter eſt cathegorica, nam totum illud; *homo, qui eſt doctus*, & ſubiectum reſpectu principalis copulæ, *diſputat*. Aliam enim copulam adiunctam relatiuo vocat copulam implicationis. Sed hæc aduertentia parum vtilitatis habet. Nam cum dicitur, *homo, qui eſt doctus diſputat*, breuius & magis latine diceretur, *homo doctus diſputat*. Et vniuerſaliter vbi inueneris talẽ copulam implicationis, pone loco illius participium, & nullam inuenies difficultatem ad miniſterium diſputandi in oppoſitionibus enunciationum & in materia ſyllogiſmorum.

Secunda regula: Relatiuum referẽs copulatiue ſuum antecedẽs poſitum in altera cathegorica, refert illud reſtricte pro eo, pro quo antecedentis cathegorica verificari poſtulat. v. g. *homo*

homo eſt albus &, *ille diſputat*, facit hunc ſenſum *& ille homo, qui eſt albus diſputat.* Vtilitas huius regulæ eſt, vt intelligas non ſatis eſſe ad veritatem ſecundæ cathegoricæ, loco relatiui poni antecedens, ſed neceſſe eſt, vt cum illa reſtrictione verificetur cathegorica relatiui.

Tertia regula. Relatiuum reciprocum ſupponit ſicut ſuum antecedens ſigillatim, vt, *omnis homo diligit* ſe. Relatiuum, *ſe*, ſupponit diſtributiue ſigillatim: ita vt ſingulis ſuppoſitis ſubiecti diſtributi reſpondeant ſingula ſuppoſita relatiui.v. g. cum deſignantur ſingulares ſubiecti, *iſte homo diligit ſe*, iam relatiuum etiam ſingularizatur, ac ſi dicas, *Petrus diligit Petrum, Ioannes diligit Ioannem*, & in hac propoſitione, *homo non eſt ipſemet*, relatiuum ſupponit determinate ſed ſigillatim: ita vt ad idem ſuppoſitum deſignatum in ſubiecto referatur & ſingularizetur prædicatum: hæc etiam regula parum vtilitatis habet: Nam latinæ Linguæ periti de reciprocatione

ſui & *ſuus* certiora præcepta tradiderunt.

Vltima regula: Relatiuum non reciprocum ſupponit eadem ſuppoſitione diſtributiua, vel determinata, vel confuſa, qua ſupponeret ſuum antecedens, ſi eodem ſitu collocaretur. v. g. *omnis homo diſputat* &, *ille docte loquitur*, dicunt relatiuum, *ille*, ſupponere determinate. Sed profecto in communi vſu loquendi illud relatiuum, *ille*, in illa copulatiua eſt quaſi reciprocum: ac ſi diceres, *omnis homo diſputat*, &, *ipſemet docte loquitur*. Sed de huiuſmodi plus ſatis dictum eſt.

Cap. VI.

De Ampliatione & reſtrictione.

Quid ampliatio & reſtrictio.

SEcunda & tertia proprietas Logicalis eſt *ampliatio* & *reſtrictio*: de quibus, quia ad inuicem opponuntur, ſimul agendum eſt. Diffinitur itaque Ampliatio, *extenſio termini à minori ad maiorem ſuppoſitionem vel acceptionem.*

Reſtri-

Reſtrictio vero *eſt coarctatio termini à maiori ad minorem ſuppoſitionem vel acceptionem.* Exemplum prioris diffinitionis ſit, *Homo poſſibiliter eſt iuſtus.* Exemplum ſecundæ, *Homo iuſtus eſt Dialecticus.* In priore exemplo *homo* dicitur ampliari. In ſecundo vero reſtringi.

Pro harum diffinitionum intelligentia aduerte, nos de induſtria addidiſſe particulam illam, *vel acceptionem*; quia, vt terminus amplietur, non eſt neceſſarium, vt ſupponat; ſed ſufficit, ſi accipiatur pro ſuo ſignificato. Etenim ſubiectum huius: *Antichriſtus eſt vel fuit*, ampliatur, & tamen non ſupponit. Et ſimiliter in hac propoſitione, *equus albus currit*, equus reſtringitur, etiam ſi nullus ſit equus, pro quo ſupponat.

Nota ſecundo quod cum in vtraq; diffinitione fiat comparatio à minori ad maiorē, vel à maiori ad minorem; neceſſe eſt deſignare aliquem ſtatum ſuppoſitionis, reſpectu cuius maior vel minor ſuppoſitio reguletur. Vnde regula certa erit iudicandi, quænam

 ſit

ſit ampliatio, & quæ reſtrictio, ex copula præſentis temporis. Si enim terminus accipitur pro pluribus, quam acciperetur reſpectu copulæ temporis præſentis, dicitur ampliari: ſi autem pro paucioribus, dicitur reſtringi, vt in exemplis poſitis videre licet. Vnde ſequitur, totum illud ſubiectum, *homo iuſtus*, neque reſtringi neque ampliari, cum dicimus, *homo iuſtus eſt ſapiens*: quanuis *homo* reſtringatur pro *iuſto*, & *iuſtus* pro *homine* reſtringatur. Sed totum complexum ſimul non reſtringitur: ſed accipitur pro omni ſuo ſignificato reſpectu copulæ de præſenti.

Sed eſt argumentum contra regulam. In hac propoſitione: *omnis homo fuit albus*, prædicatum reſtringitur & tamen nõ accipitur pro paucioribus, quam acciperetur reſpectu copulæ præſentis temporis, ergo non eſt certa regula.

Reſpondetur, quod quamuis ex modo ſignificationis & differentiæ temporis verbi de præterito à parte

poſt,

poſt, neque pro pluribus, neque pro paucioríb. reſtringatur prædicatum, quam copula de præſenti poſtulat, nihilominus, quia differentia temporis, vt præteritum eſt, debet regulari per differentiam verbi præſentis temporis; idcirco placuit merito Dialecticis ſtatum ſuppoſitionis termini conſtituere reſpectu copulæ de præſenti: ita vt omnis alia differentia, quæ non includit præſentis temporis ſuppoſita, cēſeatur reſtrictio. Omnis autem alia acceptio termini, quæ non excludit ſuppoſita præſentis, & inſuper amplectitur alia alterius differentiæ temporis, eſt ampliatio. Acceptio vero termini, quæ excludit, vel non includit præſentis temporis omnia ſuppoſita, reſtrictio eſt.

Ex quo ſequitur, quod in hac propoſitione, *omne album fuit nigrum*, ſubiectum ampliatur: quia non ſolum accipitur pro præſentibus albis, ſed etiã vltra pro albis præteritis. At vero prædicatum, *nigrum*, reſtringitur: quia coarctatur ita pro præterito nigro, vt nullo

nullo modo accipiatur pro præſenti nigro.

Sequitur ſecundo in hac propoſitione, *omnis homo eſt & fuit albus*, prædicatum reſtringi ab illa copula copulata, ita vt non accipiatur pro quolibet albo præſenti, ſed pro illo tantũ quod ſimul eſt album, & fuit album. Subiectum vero ampliatur, quia accipitur pro omni homine præſenti vel præterito, & pro omni illo diſtribuitur. Non itaque ſufficit, vt terminus amplietur, quod accipiatur cum pluribus differentiis temporis copulatim, ſed requiritur, quod disiunctim accipiatur pro omni illo, quod eſt vel fuit, aut eſt vel erit.

Nota tertio, duplicem eſſe ampliationẽ vel reſtrictionem. Alteram reſpectu plurium ſuppoſitorũ aut pauciorum, alteram reſpectu plurium temporis differentiarum. Illa cõuenit tantum terminis communibus: hæc vero etiam ſingularibus, vt in hac; *Antichriſtus poſſibiliter eſt*; *Adam eſt vel fuit*. Et vtraque ſuo modo poteſt dici maior

maior vel minor ſuppoſitio, cum ſit extenſio termini vel coarctatio reſpectu ſui ſignificati, pro quo verbo vnitur.

Deniq; tota difficultas diiudicandi in ſpeciali, quiſnam terminus amplietur vel reſtringatur, eſt in cognoſcendo, quænam ſint dictiones ſiue cathegorematicæ, ſiue ſyncathegorematicæ, copulatiuæ vel reſtrictiuæ. Et quidem de reſtrictiuis nulla regula datur à Dialecticis, ſed ſola diffinitione reſtrictionis contenti ſunt, relinquentes iudicium communi modo loquendi. At vero Ampliationis diiudicandæ non minus, quam octo regulas conſtituunt, quas etiam ad communem modum loquẽdi poterant remittere.

Qua in re aduertat Dialecticus, vbi fuerit obſcuritas in modo loquendi, diſtinguendum eſſe, an ſic vel aliter terminus accipiatur: v.g. volunt Dialectici, quod verbum præteriti temporis ampliet ante ſe ad illud, quod eſt vel fuit, & poſt ſe reſtringat ad illud, quod fuit in aliquo tempore determi-

terminato, ita vt hæc ſit vera, *Adam fuit omnis homo*. Nam antequam Heua creata fuiſſet, erat omnis homo. Verum tamen quidam aliter concipiunt & videtur illis prædicatum diſtribui pro omni homine præterito. Similiter in hac propoſitione; *omnis homo fuit in arca Noe*, aliqui concipiunt, quod in aliquo tempore determinato verificabatur in tempore præterito, quod omnis homo erat in arca Noë, reliquis hominibus ſuffocatis. Alii vero concipiunt omnem hominē ſiue præſentem ſiue præteritum aliquando fuiſſe in arca Noe. Et hęc eſt communis ſententia modernorum: In huiuſmodi ergo controuerſia melius eſt diſtinguere & conuenire, quam contentionibus deſeruire.

Vnum tamen certiſſimum eſſe debet verbum pręteriti temporis,& verbum futuri temporis ampliare ante ſe terminos connotatiuos quantum ad formale ſignificatum, vt ſi dicas, *album fuit nigrum*, non eſt ſenſus, quod aliquo tempore fuerit album nigrum, hoc

hoc enim impoſſibile eſt: ſed ſenſus eſt, quod album, quod eſt vel fuit album, fuit nigrum, nõ pro eodem tempore determinato ſed pro eodem vel pro alio. Similiter dicẽdum eſt de iſta, *album erit nigrum*, & de iſta, *iuſtus erit peccator.* Volunt autẽ Dialectici, quod etiam quantum ad ſuppoſita termini poſiti ante verbum præteriti temporis, vel futuri fiat ampliatio, vt ſi dicas: *omnis homo erit albus*, terminus, *homo*, accipiatur & diſtribuatur non ſolum pro futuris, ſed etiam pro præſentibus: ita vt illa propoſitio ſit falſa, niſi homines etiam præſentes ſint futuri, & futuri albi. Et hic eſt communis modus loquendi modernorum Dialecticorum. Si quis autem aliter ſenſerit, melius erit in diſputatione diſtinguere, quam proterue contendere.

Iam vero de Ampliatione quatuor aduerbiorum, ſcilicet, *Poſſibiliter, Impoſſibiliter, neceſſario, contingenter*, modales propoſitiones conſtituentium, ſuo loco dicendum erit: & ſimiliter de ampliatione verborum, *incipit* & *deſinit*,

definit, & de eorum Appellatione in *lib.*4.decernemus quid ſit ſentiẽdum. Denique de verbis ſignificantibus actum animi interiorem ita manifeſtum eſt, Ampliare vſque ad impoſſibilia, vt non opus ſit prolixas regulas conſtituere. v. g. *concipio Chimeram, deſidero volare, ſignifico hircoceruum*, certũ eſt ea verba ampliare accuſatiuos, quos regunt etiam vſque ad impoſſibilia, videlicet ad id, quod eſt, vel fuit, vel erit, vel poteſt eſſe, vel imaginatio eſt.

Quid ſit alienatio. De Alienatione tãdem vnum verbum dicendum eſt. Eſt enim Alienatio *diſtractio termini à propria ad impropriam acceptionem.* Vnde quot modis contingit terminum impropriè accipi, tot etiam modis alienatur. Hæc autem alienatio poteſt prouenire vel ex prædicato, vel ex adiuncto, v. g. *homo eſt pictus*, alienatur ſubiectum à prædicato, vel ſi dicas; *homo mortuus ſepelitur*. Aliquando etiam ratione totius orationis & vſu loquendi, vt ſi dicas, *Petrus eſt quidam leo*, alienatur

nomen

nomen leo, vt accipiatur pro homine forti, vel crudeli. Hæc omnia ex communi modo loquendi conſideranda ſunt.

Sunt etiam quædam aliæ proprietates, quæ ad reſtrictionem reduci poſſunt, qualis eſt diminutio & remotio. Nam diminutio *eſt detractio ſignificati ratione termini adiuncti*, vt ſi dicas: *Aethiops eſt albus ſecundum dentes.* Neque tamen intelligas ſignificationẽ termini, *albus*, minui: ſemper enim ſignificat habentem albedinem: ſed tamen ratione adiuncti non applicat ſuum formale ſimpliciter ad ſubiectũ, ſed duntaxat ad illam partem expreſſam per adiũctam particulam ſecundum quid. Si autem dicas; *Simia eſt homo ſecũdum quid*, iam eſt alienatio quia diſtrahitur terminus à propria ad impropriam acceptionem. Remotio autem *eſt detractio termini ab omni ſuppoſitione.* Vt ſi dicas: *homo irrationalis currit*, efficis ratione adiuncti, vt homo cum illo adiuncto pro nulla re poſſit ſupponere, neque proprie, neque im-

M proprie.

proprie. Cum autem dicis, *homo mortuus ſepelitur*, non remouetur homo omnino à ſuppoſitione: ſed improprie ſupponit pro cadauere, tūc enim mortuus, accipitur nominaliter pro eo, quod in præſenti vita caret, quam antea habuerat. Si autem participialiter acciperetur, falſa eſt propoſitio. Nam ille homo, qui eſt mortuus, non ſepelit, quia non manet ſuppoſitū: ſed perſona quæ mortua fuit. Hoc autem exceptionem habet in Chriſto Domino, eo quod manet ſuppoſitum & perſona, quæ fuerat vere homo. Et idcirco hæc propoſitio vera erat & Catholica quando eius corpus ſepeliebatur, *homo mortuus ſepelitur*. Si tamen mortuus participialiter accipiat vt ſit ſenſus, *hic homo mortuus fuit, & ſepelitur*, veriſſima eſt. Probatur. Quia hæc perſona, ſiue hic filius Dei eſt vel fuit homo, qui mortuus eſt, & nūc ſepelitur. Etenim filius Dei vere & proprie ſepeliebatur propter vnionē perſonalem ad corpus, ſicut filius Dei vere & proprie deſcendit ad inferos, ꝑpter vnionem

nem perſonalē ad animam. Quia igitͨ ſi mortuus participialiter accipiatͨ, ampliat ad id, ꝙ eſt vel fuit, ſicut ſi diceres, ***homo qui fuit***, ſequitur veram fuiſſe illam propoſitionem, ***hic homo mortuus***, demonſtrata pſona filii Dei, *ſepelitur*. Fateor tamē, quod ex cōmuni vſu loquēdi ***mortuus*** nominaliter accipitur, niſi quando adiungitur cum verbo *eſt* vel *fuit*, vel *erit*, vt ſi dicas, ***homo eſt mortuus***, &c, ***Chriſtus qui eſt in cælo eſt mortuus pro nobis***. Et: ***Petrus erit mortuus***. In quibus propoſitionibus Chriſtus & Petrus proprie ſupponunt.

Sed fortaſſe quæris, vtrum in hac propoſitione, ***homo moritur***, ſubiectum ſupponat proprie vel improprie. Videtur enim eſſe impropriam ſuppoſitionem, quia prędicatum alienat ſubiectum, cum ſit verbū præſentis temporis importans priuationem vitæ, ergo non poteſt prędicatum conuenire ſubiecto proprie ſupponenti.

Reſpondetur eſſe quædam verba præſentis tēporis, quæ ampliant ſubiectum ad id, quod eſt vel immediate

ante hac fuit, ſicut verbum, *deſinit.* Tunc enim vere homo deſinit, quando non eſt, ſed immediate ante hoc inſtans fuit. Et tale verbum eſt, *moritur*, quare hæc propoſitio vera fuit in ſenſu proprio in illo inſtanti mortis Chriſti, *Chriſtus moritur.* Sufficit enim quod immediate ante hoc inſtãs fuerit Chriſtus.

Reliquum erat ad complemẽtum huius materiæ de Ampliatione & Reſtrictione regulas & documenta ſtatuere argumẽtandi ab amplo ad non amplum, & à reſtricto ad non reſtrictum. Sed hæc omnia *lib.* 3. dicemus.

Cap. VII.

De Appellatione.

Definitio appellationis.

VLtima proprietas ex his, quæ poſſunt accidere termino poſito in propoſitione, conſideranda, eſt Appellatio. Cuius diffinitio eſt: Appellatio *eſt applicatio ſignificati formalis vnius termini ad ſignificatum formale alterius.* Quæ duplex eſt. Quædam eſt *realis*, & quædam

quædam *rationis*. Realis *eſt applicatio accidentis realis ad formale alterius termini*, vt in hac propoſitione, *Petrus eſt magnus logicus*, in qua terminus ille, *magnus*, ſic accipitur, vt magnitudo non ad perſonam Petri in quantitate, ſed ad logicam, quæ in illo eſt, denotetur applicari; Appellatio vero rationis, *eſt applicatio accidentis rationis*, vt in hac, *homo eſt ſpecies*.

Hæc ſunt à *Petro Hiſpano* dicta & ab omnib. Dialecticis Modernis admiſſa. Pro quarum diffinitionum intelligẽtia neceſſe eſt, recolere diuiſionem *in lib.* 1. factam de termino in abſolutum & connotatiuum. Nam in diffinitione appellationis in communi videtur inſinuari non cõtingere appellationem niſi inter duos terminos cõnotatiuos. Nam ſi appellatio eſt applicatio ſignificati formalis vnius termini ad ſignificatum formale alterius, neceſſe eſt, vtrumque terminum habere ſignificatum formale & materiale. Id quod in exemplo poſito de appellatione reali, *vt Petrus eſt magnus*

logicus, manifeſtum eſt. Nam tam, *magnus*, quam, *logicus*, terminus connotatiuus eſt. Alter enim magnitudinem, alter logicā formaliter ſignificat per modum alteri adiacentis, quę eſt diffinitio termini connotatiui. At vero in appellatione rationis non eſt facile diſtinguere, quomodo inueniatur applicatio ſignificati formalis vnius termini ad ſignificatū formale alterius: vt in hac, *homo eſt ſpecies*, prædicatum quidem terminus cōnotatiuus eſt ſignificans de formali accidēs rationis, quæ dicitur ſecunda intentio. At vero ſubiectum, *homo*, terminus abſolutus eſt. Quomodo ergo verificabitur, ꝙ ad formale ſignificatum illius prædicatū illud, *ſpecies*, applicet ſuū formale ſignificatum, ꝙ eſt accidens rationis, quod dicitur ſecūda intentio ſpeciei. Nullo enim modo homo habet formale ſignificatum, cui poſſit applicari formale ſpeciei. Homo enim hominem realem dicitur ſignificare. Dicitur enim ſignificare naturam humanam ſeu humanitatē in ſuppoſito. Sed homini

homini reali conuenire non poteſt: quia non inuenitur homo realis, quin ſit ſingularis, ac proinde non erit ſpecies: rurſus natura humana ſiue humanitas non eſt ſpecies: non enim illa eſt quæ prędicat de indiuiduis. Nullũ igitur ſignificatum formale habet ille terminus, *homo*, cui applicetur ſignificatum formale ſpeciei. Si autem dixeris, ſignificatum formale illius termini, *homo*, eſſe quidem hominem realem, ſed non prout eſt in ſe, ſed prout eſt in conceptu mentis; Contra quia iſte terminus, *homo*, non ſignificat hominem eſſe in conceptu mentis, alias eſſet terminus ſecundæ intentionis. Habeo igitur intẽtum non eſſe bonam illam diffinitionem appellationis in cõmuni datam, ſiquidem non conuenit appellationi rationis, quæ vera appellatio eſt.

Pro intelligentia huius difficultatis memor eſto eorum, quæ diximus de ſuppoſitione ſimplici & naturali. Nunc autem notandum eſt in his tribus propoſitionibus. *Homo eſt animal* *Explicatio appellationis rationis.*

rationale , *homo currit* , *homo eſt ſpecies*, ſubiectum illud eundem conceptum habere in mente & idem ſignificare: ſed acceptio & ſuppoſitio diuerſa eſt. Nam in hac propoſitione, *homo eſt animal rationale*, ſupponit naturaliter non ſolum pro homine, ſecundum quod immediate ſignificatur per idem terminum & conceptum communem, ſed etiam pro ſingulis indiuiduis poſſibilibus: & idcirco ſuppoſitio naturalis eſt etiam perſonalis. At vero in hac, *homo currit*, ſubiectum illud ſupponit accidentaliter, propterea quod actio currendi contingentem conuenientiam habet cum re ſignificata per ſubiectum: & illud prędicatum quando conuenit homini, idcirco conuenit: quia immediate actio currēdi accidit Petro, & quia Petrus currit, homo dicitur currere, vel quia Paulus currit. Cæterum non quia Petrus eſt animal rationale vel riſibilis, idcirco homo eſt animal rationale & eſt riſibilis: ſed potius vice verſa, quia illa prædicata habent per ſe naturalem, & in-

& intrinſecam conuenientiam cum homine: idcirco dicuntur de ſingularibus, quæ continentur ſub ratione hominis. Iam vero in illa tertia propoſitione, ***homo eſt ſpecies***, neque ſubiectum ſupponit naturaliter, neque accidentaliter, quia non ſupponit perſonaliter, ſuppoſitio enim perſonalis eſt quæ diuiditur in naturalem & accidentalem. Sed ſupponit ſimpliciter, propterea quod accipitur ab intellectu, vt ſupponat pro ſuo immediato ſignificato, taliter ꝙ excludat à prædicatione prędicati ſignificata mediata, qualia ſunt ſuppoſita ſingularia illius termini, ***homo***. Nunc igitur cum in diffinitione appellationis in communi dicitur, ***eſt applicatio ſignificati formalis vnius termini ad ſignificatum formale alterius***, intelligendum eſt de formali alterius termini eo modo quo formale ſignificatum habuerit. Si enim fuerit terminus abſolutus, ſignificatum formale eius erit illud quod immediate & per ſe primo ſignificat. Deinde debet intelligi de ſignificato for-

mali præciſe, ſcilicet, excludendo ſignificatum materiale eo modo, quo materiale habuerit. Atqui per hanc doctrinam explicatur noſtra difficultas. Nam *homo* cum ſit terminus abſolutus, non aliud habet ſignificatũ formale præter illud, quod immediate & per ſe primo ſignificat mediante conceptu communi, quem exprimit dum ſignificat hominẽ verum & realem. Quando igitur tale fuerit prædicatum, vt virtute ſuæ ſignificationis poſtulet rem ſignificatam immediate per ſubiectum, vt quatenus illo proprio conceptu concipitur, ſubiiciatur prædicato; tunc prædicatum applicat ſuum ſignificatum formale, quod eſt accidens rationis ad formale ſignificatum ſubiecti. Itaque quamuis ſemper *homo* in propoſitione accipiatur mediante cõceptu hominis tanquam conditione, ſine qua non ſupponit neque accipitur: tamen quando prædicatum eſt talis ſignificationis, vt illam conditionẽ in formalitatem quodammodo conuertat, eo quod ſecundum

dum illam præciſe conuenire denotatur ipſi ſubiecto; tunc eſt vera appellatio rationis: quia eſt applicatio ſignificati formalis rationis ad immediate ſignificatum, pro vt formaliter eſt in ratione ſecundum conceptum adæquatum rei ſignificatæ. Hinc ſequitur has propoſitiones eſſe falſas, *Petrus eſt ſpecies, homo eſt genus, homo eſt differentia*, quia illa prædicata non poſſunt conuenire talibus ſubiectis, cum illa reduplicatione, quatenus propriis & adæquatis cõceptibus concipiunt. Hactenus de Appellatione rationis.

Iam vero de *Appellatione reali* cognoſcenda & dignoſcenda duæ regulæ conſtituuntur. Prior eſt. Quando adiectiuum ponitur à parte prædicati, & ſubſtantiuum à parte ſubiecti, non eſt appellatio, ſed ſola applicatio adiectiui ad ſuppoſitum ſubſtantiui, v. g. in hac propoſitione: *Petrus logicus eſt magnus*, non denotatur magnitudo conuenire Petro ratione logicæ, ſi autem logicus cõcipiatur in hac propoſitione vt pars prædicati, etiã ſi antecedat *Duæ regulæ de appellatione reali.*

copu-

copulam, erit vera appellatio, vt ſi proferas, *Petrus*, & quadam ſuſpenſione ſpiritus facta proſequaris, *logicus eſt magnus*, perinde eſt, ac ſi diceres *eſt logicus magnus*.

Secunda regula. Quando adiectiuum & ſubſtantiuum ſunt à parte eiuſdem extremi, tunc adiectiuum appellat ſupra formale ſubſtãtiui. Ex hac regula intelliges, quod in ſymbolo dicitur, *& homo factus eſt*. Nam ſubiectum illius propoſitionis non eſt, *homo*, neque totum illud, *homo factus*; ſed filius Dei vnigenitus, de quo præceſſerat, *Qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem deſcendit de cælis, & incarnatus eſt de Spiritu ſancto ex Maria virgine, & homo factus eſt*. Vbi manifeſtum eſt illud complexum, *homo factus*, eſſe prædicatum, & participium, *factus*, applicare ſuum ſignificatũ formale non ſimpliciter ad ſuppoſitum ſubſtantiui, quod eſt filius Dei, ſed ratione humanitatis. Et miror quendam modernum in ſuis inſtitutionibus Dialecticis pro comperto habuiſſe, hanc propoſitio-

poſitionem eſſe falſam, *Chriſtus eſt homo factus*: quia ſubſtantiuum ponitur ante adiectiuum: Cum tamen in ſymbolo ponatur ſubſtantiuum ante adiectiuum à parte prædicati: & nihilominus illa propoſitio ſit Catholica, quam ille dicit ex vi verborum negari debere. Operæprecium erit hic aduertere obiter circa terminum, *homo*, quod quamuis ex modo ſuæ ſignificationis ſit terminus abſolutus, tamē vt dicitur de filio Dei, talem habet acceptionem, quantum ad proprietates Dialecticas, ac ſi eſſet terminus connotatiuus. Vniuoce quidem dicitur de nobis & de filio Dei; ſed quia ſuppoſito filii Dei ex tēpore ſecundū fidem Catholicam vnita eſt humana natura, perſonis autem creatis humanæ naturæ, vſque adeo intrinſeca eſt humanitas, vt illa deſtructa, deſtruantur perſonæ & perſonis deſtructis, etiam in illis humana natura deſtruatur: idcirco quando *homo* dicitur de nobis, omnino ſe habet vt terminus abſolutus quantum ad Dialecticas proprie-

proprietates quæ accidunt termino poſito in propoſitione. At vero reſpectu filii Dei, quantum ad iſtas proprietates appellationis & ampliationis, perinde ſe habet, ac ſi terminus eſſet connotatiuus. Itaque differentia non eſt in modo ſignificandi ipſius nominis, ſed quantum ad proprietates, quæ ex tali acceptione conſurgunt. Hinc ſequitur hanc propoſitionem eſſe veram, oſtenſo Chriſto, *hic homo creauit Angelos*, quia ſubiectum ampliatur quantum ad formalitatem importatam per terminum, *homo*, perinde atque in iſta, *iſte equus claudus cucurrit velociter ante annos tres* : Non enim erat claudus quando currebat. Sed ſenſus eſt, *iſte equus, qui eſt vel fuit claudus, currebat olim velociter*. Similiter hæc propoſitio eſt falſa, *iſte homo eſt factus*, vbi, *iſte homo*, tenet locum ſubiecti, & ratio eſt, quia prædicatum adiectiuum applicat ſuum ſignificatum formale ad ſuppoſitum ſubſtantiui, & non ratione humanitatis. Sed hæ regulæ ex communi modo concipiendi corrigendæ

gendæ ſunt. Nam profecto ſi dicas, *hoc album eſt intenſum*, demonſtrato lacte, appellatio eſt: quia denotatur intenſio ſignificata formaliter per prædicatum conuenire ſubiecto ratione albedinis, quod eſt ſignificatum formale ſubiecti, & confirmatur eſſe veram illic appellationem. Quia hæc eſt mala conſequentia, *hoc album eſt intenſum*, demonſtrato lacte, &, *hoc dulce eſt hoc album, ergo hoc dulce eſt intenſum*; & non alia ratione niſi quia variatur appellatio.

Præterea de appellatione rationis ſolent aliæ duæ regulæ conſtitui. Prior eſt. Quando prædicatum eſt ſecundæ intentionis, eſt appellatio ſupra primarium ſignificatum ſubiecti, prout concipitur proprio conceptu, vt dictum eſt. Qualia ſunt hæc prædicata, *vniuerſale, genus, ſpecies, diffinitur, diuiditur*, & ſimilia. Sed tamen limitant hanc regulam, dummodo illa intẽtio ſignificata per prędicatũ ſit de intentionib. quæ reſpiciunt res. Quæ limita-

limitatio ponitur ad excludēdam appellationem prædicati huius propoſitionis, *homo eſt ſignum ad placitum*: quia non applicat ad formale ſignificatum ſubiecti, propterea quod illa intentio ſigni, reſpicit non rem, ſed terminum: ac proinde ſubiectum quanuis materialiter ſupponat, ſed ſupponit tamen quaſi perſonaliter pro omnibus ſingularibus ſibi ſimilibus.

Altera regula eſt terminus ſignificans actum animi interiorem appellat ſupra proprium conceptum termini, in quem fertur. v.g hæc verba, *ſignifico, cognoſco, deſidero, volo*, ſignificant actum animi interiorem, ac proinde applicāt ſuum ſignificatum formale ad ſignificatum accuſatiui, in quem feruntur ſecundum proprium conceptum ipſius ſignificati v. g. *cognoſco venientem, appeto dulcem cibum*, dicūt eſſe appellationem rationis. Sed tamen quanuis verba importantia actum animi interiorem appel'ēt modo prædicto, vt, *concipio hominem, concipio album*: tamen ſignificantia actum animi

animi interiorem pertinentem ad potentiam appetitiuam nõ videntur appellare ſupra proprium conceptum rei ſignificatæ per accuſatiuum, aut quod idem eſt, ſupra rem prout concipitur proprio conceptu. Nam profectò qui deſiderat honorem, vel appetit cibum aut potum, non hæc appetit quatenus concipiuntur propriis conceptibus. Neque ſub hac ratione appetitus fertur in illud obiectum. Nam ſi ſub ea ratione formali appeterentur, ſtatim atque deſiderantur, haberentur: quia iam ſunt in conceptu & cognitione deſiderantis. Potius igitur dicendum eſt, huiuſmodi verba applicare ſuum formale ſignificatum ad rem, quæ eſt obiectum ſub ratione conuenientiæ ad appetentem vel deſiderantem. Sed omnia hæc vt iam diximus, ex communi modo loquendi ſapientum penſanda ſunt.

Deniq; circa nomina vel terminos numerales ſpecialis difficultas eſt, An adiuncti nominibus ſubſtantiuis vel adiectiuis appellent ſupra ſuppoſita *De appellatione numeralium.*

 vel

vel ſupra rationem formalem ſignificatam per ſubſtantiuum. Cuius difficultatis reſolutio vtilis erit futuris Theologis pro materia de Trinitate & incarnatione. De qua re tres regulæ ſolent à Modernis conſtitui.

Prima eſt, *nomen numerale primitiuæ ſpeciei additum termino ſubſtantiali appellat vnitatem aut pluralitatem ratione formæ ſubſtantialis ſubſtantiui, ſed ſi addatur adiectiuo, non numerat formas, ſed ſuppoſita.* v. g. ſi dicas, *tres homines*, nomen illud numerale numerat tres naturas humanas, ſi autem dicas *tria* qualia non numerat qualitates ſed ſuppoſita. Hæc ſecunda pars verior mihi eſt & magis diſtincta quam prior. Cum enim dico, *Petrus eſt vnus ſciens*, vera propoſitio eſt. Non propter vnitatem ſcientiæ: quia poteſt habere plures ſcientias, ſed propter vnitatem ſuppoſiti ſubſtantialis, ſiue habeat vnam ſiue plures ſcientias. Si autem nomen numerale coniunctum cum adiectiuo numeraret duntaxat formam ſignificatam, hæc eſſet vera, *Petrus eſt*

tres

tres ſcientes, ſi triplicem ſcientiam haberet. Similiter hæc eſſet vera, ſi vnica albedo ineſſet tribus hominibus, *Iſti homines ſunt tres albi*, ergo nomen numerale tantũ numerat ſuppoſita dum coniungitur adiectiuo. Eſt itaque regula quantum ad ſecundam partem certiſſima.

Ex qua ſequitur quod cum in ſymbolo dicitur, *non tres omnipotentes, ſed vnus omnipotens, non tres æterni ſed vnus æternus*: nomen, *omnipotens*, &, *æterni*, non adiectiue ſed ſubſtantiue accipiuntur à Theologis. Sed de priore parte regulæ non eſt tanta infallibilitas. Nam cũ dico, *Petrus & Paulus ſunt duo homines*, proculdubio non ſolum dualitatem conſtituo in humana natura, (quam regula appellat formam ſubſtantialẽ ſignificatam per ſubſtantiuum) ſed etiã & potiſſime aſſero dualitatem in ſuppoſitis. Non igitur tale nomẽ numerale numerat præciſe formam ſubſtantialem ſignificatam per ſubſtantiuum. Et confirmatur. Nam ſi Pater & Filius & Spiritus ſanctus

aſſumerent eandem ſingularem naturam humanam (quod Theologi poſſibile eſſe dicunt) tunc hæc propoſitio eſſet vera; *Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt tres homines*. Probatur, quia ſi eſſent vnus homo, eſſent vnum ſuppoſitum humanæ naturæ, quod falſum eſt: quia rurſus ſi eſſent vnũ ſuppoſitum, vel illud eſſet Pater, vel Filius, vel Spiritus ſanctus (ſuppono enim q; in illo caſu immediate fieret vnio ad proprietates perſonales diuinas, ſicut modo facta eſt immediate ad filiũ in proprietate perſonali. Vnde non poterat deſignari hic Deus tanquam immediatum ſubſiſtens in humana natura. Similiter ſi verbum Diuinũ aſſumeret duas naturas humanas ſicut aſſunipſit vnam, ſequeretur, quod eſſet duo homines, ac proinde duo ſuppoſita humanæ naturæ. Etenim homo importat ſubſiſtentem in humanitate. Sed de hac re in materia de incarnatione latius diſputãt Theologi.

Nunc autem breuiter dicam meam ſenten-

ſententiam. Exiſtimo enim primam illam partem regulæ iuxta ſententiam *D. Thomæ* multo aliter eſſe explicandam. Quam ego ſic cōſtituo. Nomen numerale primitiuæ ſpeciei adiunctū ſubſtantiuo ſignificanti ſubſtantiam in concreto numerat non ſolum ſuppoſita, ſed etiam formam vel naturam ſignificatam, v. g. *Petrus & Paulus ſunt duo homines*, non ſolum propter dualitatem humanę naturę, ſed etiam propter dualitatem ſuppoſitorum. Similiter in hac propoſitione: *Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt tres Dij*, non ſolum multiplicatur natura Deitatis, ſed etiam multiplicantur ſuppoſita. Sed falſa eſt, illa propter multiplicationem Deitatis. Cæterum in illo caſu, ſi tres perſonæ aſſumerent eandem humanitatem, ſatis probabiliter dicitur, quod eſſent tres homines: quia tunc ille terminus, *homo*, licet non mutaret ſignificationem, vt ſupradiximus, nihilominus quantum ad proprietates logicales, haberet ſe, vt ſe habēt termini ſignificantes accidens

Deum eſſe trinum & vnum. Trinum quidem propter Trinitatem perſonarum, vnum autem propter vnitatem Deitatis ſubſiſtentis. Nullatenus tamen dicemus, Deum eſſe triplicem: quia triplicitas dicit multiplicitatem, quæ ſimplicitati diuinę repugnat. Cuius differentiæ nulla melior ratio aſſignabitur, quam vſus loquendi ſanctorum Patrum & Theologorum, qui cognita rerum natura, ita locuti ſunt de tanto myſterio. Vide quæ diximus ſuper *primam partem quæſt.* 36. *artic.* 4. *dubio* 1.

Aliæ duæ regulæ quæ à Modernis diſtinguūtur clariores ſunt. Eſt enim ſecunda Regula: *Nomen numerale additum adiectiuo numerat ſuppoſita.* Quam regulam nos extendimus etiā ad ſubſtantiua connotatiua & ſignificantia formaliter accidens: vt, *artifex, doctor.* Quorum exempla ſupra ſunt poſita. Tertia regula. *Nomen numerale denominatiuum ſi adiiciatur ſubſtantiuo ſiue abſoluto ſiue connotatiuo, appellat numerum duntaxat ſupra concretum ſubſtantiui.*

Et ponunt exemplum in hac, *Deus eſt vnus & vnicus*. Vbi intelligimus vnum concretum ſubſiſtens, pro quo immediate ille terminus, *Deus*, ſupponit non determinās perſonas. Item concedimus, *Deus eſt trinus*, quia eſt tria ſuppoſita perſonalia. Sed ꝑfecto hoc ſecundum exemplum deſtruit regulam. Nam adiectiuum, *trinus*, eſt numerale deriuatiuæ ſpeciei, & coniungitur cum ſubſtantiuo; *Deus*; & tamen non appellat numerum ſupra concretum ſui ſubſtantiui: ſed potius numerat ſuppoſita perſonalia, non autem immediatū ſuppoſitum, prout ſignificatur illo termino, *Deus*. Quamobrem multo melius nos diximus, hæc documenta iuxta commùnem modum loquendi Eccleſiæ Catholicæ regulanda eſſe. Hæc de proprietatibus logicalibus dixiſſe ſufficiat.

LIBER

LIBER TERTIVS, DE MODO SCIENDI SIVE DISSERENDI.

Tractatus primus.

CAP. I.

IAm doctrinę ordo poſtulat, vt ad potiſſimum Dialecticæ finem ſenſim accedamus. Hoc enim proprium Dialecticæ eſt, omnibus aliis ſcientiis modum ſciendi tradere. Neque tamen nunc de perfecto ſciendi modo tractationem inſtituimus: de hoc enim in poſtremo libro noſtrarum inſtitutionum agendum eſt. Hic autem hoc tertio libro non eo rigore loquendi de modo perfecte ſciendi,

ſed de via neceſſaria ad illum diſſeremus. Nimirum de modo faciendi perſpicuum, quod mente obſcurum eſt. Hic modus faciendi diffinitur ſic. *Oratio alicuius ignoti manifeſtatiua dicitur modus ſciendi.* Qui triplex eſt: *Diffinitio, Diuiſio;* & *argumentatio.*

Diffinitio modi ſciendi. Pro intelligentia propoſitæ diffinitionis & diuiſionis nota primo, orationem in diffinitione modi ſciẽdi loco generis collocari, quatenus indifferenter ſe habet ad orationem perfectam & imperfectam. Neque enim omnis modus ſciendi eſt oratio perfecta. Sed quidam modus ſciendi eſt imperfecta oratio, quidam vero perfecta.

Sed eſt obiectio in contrariũ. Nam ſupra libro ſecundo, oratio per ſe primo diuiſa fuit in orationẽ perfectam & imperfectam, ergo non poteſt iterum diuidi per ſe primo in orationem, quæ ſit modus ſciendi, & orationem quæ nõ ſit modus ſciendi. Confirmatur, quia modus ſciendi eſt per ſe oratio, ſicut homo eſt animal, ergo omnis modus

modus ſciendi eſt oratio perfecta, vel omnis modus ſciendi eſt oratio imperfecta. Alias oratio in communi immediate diuideretur duabus diuiſionibus tanquam genus in ſpecies vel differentias.

Hoc argumentum ſolet aliquos nimium vrgere: ſed profecto non habet tantum difficultatis, quantũ in fronte promittit. Primo quidem, quia huiuſmodi diuiſiones non ſunt tam exactæ generis in ſpecies conſtitutas per differentias proprias contrahẽ es genus, ſicut in prædicamento ſubſtantiæ ſolent fieri diuiſiones. Cum enim oratio diuiditur in orationem perfectam & orationem imperfectam, illæ differentiæ perfecti & imperfecti ab effectu accipiuntur. Quoniam perfecta perfectum ſenſum generat in animo auditoris, imperfecta vero imperfectum. Non enim perfectio illa & imperfectio formaliter conſtituit ſpeciẽ orationis: ſed importat proprietatem quandã, quæ orationi accidit. Omnis enim oratio perfecte& vniuoce habet oratiõ-

orationis diffinitionẽ, quæ nihil aliud requirit ad perfectam eſſentiam orationis, quam vt habeat partes per ſe ſignificatiuas iuxta ſignificationem totius: omnis itaque oratio perfecte oratio eſt. Cum autẽ dicitur quædam imperfecta, ex eo talis dicitur: quia non perfectum ſenſum generat in animo auditoris.

Quamobrem non eſt incõueniens vt iterum diuidatur oratio in modum ſciendi & in orationem, quæ non eſt modus ſciendi, nam alterum membrum diuiſionis non eſt per ſe ſpecies orationis, ſcilicet, non modus ſciendi, cum ſit illa differentia mera negatio. Sed intentio Dialectici diuidẽtis orationem in modum ſciendi & in orationem, quæ non eſt modus ſciendi, eſt ex omnibus orationib. eligere eas, quæ inſignem vtilitatem præſtant ad ſcientiæ acquiſitionem. Deinde etiam in diuiſionibus, quæ fiunt in prædicamento ſubſtantiæ, aliquid ſimile accidit propter humanæ cognitionis imperfectionem. Nam primo diui-

diuiditur ſubſtantia in corpoream,& incorpoream, & rurſus ſubſtãtia corporea diuiditur in viuentem & non viuentem, & deinceps ſubſtantia viuens in ſenſitiuam & inſenſitiuam. Et nihilominus omnis ſubſtantia incorporea eſt viuens & non comprehenditur in aliquo membro determinato diuidente ſubſtantiam corpoream,in ſubſtantiam viuentem & non viuentem. Vnde videbatur prius diuidenda ſubſtantia in viuentem & non viuentem, & rurſus ſubſtantia viuens in corpoream & incorpoream. Etenim ſubſtãtia viuens vniuocum genus eſt ad viuentem corpoream & incorpoream. At vero ſi ita deſcenderemus diuidẽtes rurſus ſubſtantiam corpoream viuẽtem in ſenſitiuam & inſenſitiuam, qualis eſt planta,iam non vltra poterat procedere diuiſio ad ſubſtantias corporeas non viuentes: ac proinde excluderentur à recta linea prædicamenti ſubſtantiæ, niſi iterum aſcẽderemus ad corpoream ſubſtantiam viuentem, & diuideretur in cor-

poream

poream & immaterialem. Quia igitur prædicamentalis diuiſio in vſum hominum fiebant, placuit *Ariſtoteli* primo diuidere ſubſtantiam in corpoream & incorpoream & relicta incorporea, quæ nobis occulta eſt, deſcendit ad corpoream viuentem: cum tamen ratio vitæ non ſit limitata ad genus corporis ſiquidem inuenitur perfecta in omnib. incorporeis ſubſtãtiis. Hæc dicta fuerint non pro tyronibus, ſed ꝓ ipſis præceptoribus, vt non tam exacte velint diffinitiones & diuiſiones proprietatum Dialecticarum examinare: quæ ſæpenumero dantur per accidẽtales proprietates & ab effectu.

Iam vero altera particula, quæ locum differentiæ obtinet, quæ eſt alicuius ignoti manifeſtatiua, explicãda eſt. Non enim quomodolibet aliqua oratio ſignificet vel manifeſtet tibi aliquid, quid ignorabas, erit modus ſciendi, ſed illa ſolũ, quæ per ſe & ex modo intrinſeco ſignificandi manifeſtatiua eſt alicuius ignoti. v. g. ignoras Epiſcopum ægrotare, & aliquis dicit tibi

tibi, *Epiſcopus ægrotat*, tunc illa oratio non eſt modus ſciendi: neq; enim per ſe manifeſtatiua eſt eius, quod tu ignoras, magis quam ſi legeres illam ſcriptam in pariete. Si tamen aliqua via te certiorem reddit de ægritudine Epiſcopi, hoc profecto nõ ex ſe habet, ſed ex autoritate dicentis. Et tunc in mente modum ſciendi exerces, ſi credis Epiſcopum ægrotare Hunc enim diſcurſum mente exerces. Iſte qui dicit, *Epiſcopus ægrotat*; eſt verax, neq; mentiendi occaſionẽ habet, *ergo Epiſcopus ægrotat*. Ecce quomodo illa oratio ex modo ſuæ ſignificationis & compoſitionis non eſt manifeſtatiua ignoti.

Modus ſciendi triplex.

Deinceps prædicta deffinitio magis explicatur ex ipſa diuiſione modi ſciendi, ſunt enim membra diuiſionis quaſi exempla adæquata ipſius diffinitionis modi ſciendi. Diuiditur itaq; modus ſciendi in diffinitionẽ & diuiſionem & argumentationem. Nobis autẽ libet in primis de diuiſione agere; idq; nõ immerito. Nam diuiſio via eſt ad diffinitionem ſicut & diffinitio ad ar-

ad argumentationem. Deinde quia omnem diffinitionem præcedit diuiſio ſiue entis, ſiue ſubſtãtiæ, aut quantitatis, vel reliquorum alicuius ſupremi generis. Quod ſi via perfectionis procederemus, primum locum obtinebat argumentatio, ſecundum diffinitio, tertium diuiſio. At quia nunc in Dialecticis inſtitutionibus ab imperfectis ad perfectiora proceditur, primum locum obtineat Diuiſio.

Triplex itaque eſt modus ſciendi. Cuius ſufficientia hac via oſtenditur. Nam ignotum aliquid eſſe dupliciter contingit, vno modo incomplexe ſignificatum: & ſic dupliciter poteſt ignorari, vno modo: Quid ſit: alio modo; quotuplex ſit. Et tunc tale ignotum diffinitione & diuiſione manifeſtatur. v. g. ignoras quid ſit triangulus & dicitur tibi. Figura habens tres angulos æquales duobus rectis. Hæc eſt diffinitio. Ignoras rurſus quid ſit angulus rectus, & dicitur tibi, angulus reſultans ex duabus lineis, quarum altera perpẽdiculariter ſuper alteram cadit.

cadit. Etiam hæc eſt diffinitio. Sed rurſus ignoras quotuplex ſit, & tunc diuiditur triãgulus in ſuas ſpecies, vel differentias, & illa eſt diuiſio. Deinceps ignoras vel dubitas aliquam enunciationem verane ſit aut falſa, & tunc argumentatione, ignorantia vel dubiũ excluditur. v. g. Dubitat quis, an vita ſtudioſa ſit delectabilior, quã vitioſa. Tunc tali argumẽtatione manifeſtatur, illi, vitam ſtudioſam delectabiliorem eſſe. Nam quod eſt conuenientius naturæ hominis, eſt ei delectabilius: ſed vita ſtudioſa eſt homini conuenientior, ergo delectabilior. Ecce ſufficientiam diuiſionis, quia nõ eſt alius modus ignorandi ex parte ignoti.

Veniamus iam rurſus ad diffinitiones earũdem ſpecierum modi ſciendi. Adhuc enim ignoras, quid ſit diuiſio, quid diffinitio, quid argumentatio. Quæ omnia ſingulis diffinitionibus manifeſtanda ſunt.

O CAP.

CAP. II.

De Diuiſione.

EST itaq; *diuiſio oratio rem per ſuas partes aut terminum per ſuas ſignificationes diſtribuens.* Vbi duplex diuiſio inſinuatur. Altera *rei*, altera *multiplicis ſignificationis nominis*. Sed hæc ſecunda diuiſio parũ aut nihil pertinet ad Dialecticum. Eſt enim Grammatici conſiderare varias ſignificationes nominum æquiuocorum, ſiue à caſu, ſiue à conſilio. Vt ſi dicas, *Hominũ alius viuus, alius pictus*, vel *canis, alius eſt marinus, alius latrabilis*; nullius rei diuiſionem facis, ſed duntaxat diuerſæ ſignificationes vnius nominis explicãtur. Id quod prodeſſe ſolet Dialectico volenti diffinire canẽ. Prius enim debet æquiuocam vocẽ diſtinguere: & deinde diffinire rem ſignificatam, de qua diſſerere parat. Et hoc ſatis ſit pro diuiſione quid nominis. Circa diffinitionem diuiſionis rei quę eſt oratio rem per ſuas partes diſtribuens; aduerte, diſcipule, quod aliquãdo vocamus diuiſionem

totam

totam orationem compoſitam ex diuiſo & partibus diuidentibus: ita vt totum hoc appellemus diuiſionem.v.g. *Animalium aliud rationale, aliud irrationale:* vel, *animal aliud eſt rationale & aliud irrationale*. Aliquando vero duntaxat orationem quæ continet diſtinctim vel copulatim partes diuidentes, dicimus eſſe diuiſionem. v. g. *rationale vel irrationale*. Seu *aliud rationale & aliud irrationale*. Et hic eſt proprior & formalior modus loquendi. Nam diuiſio non eſt enunciatio: ſicut neque diffinitio, quanuis tam diuiſio quam diffinitio enunciationem poſſit conſtituere.

Nota ſecundo quod quia diuiſio in partes ſemper eſt alicuius totius, neceſſe eſt, vt ſicut multipliciter dicitur totum, ita etiam & diuiſio multiplex ſit. Aliud enim eſt *totum Phyſicum* quod componitur ex partibus eſſentialibus, de quarum neutra ipſum totum prędicatur. Sicut *homo* cõponitur ex corpore & anima rationali in quo diuidimus animã à corpore & corpus ab anima, non quia realiter ſeparatæ

 ſint,

ſint, ſed intellectu diſtinguimus realem vnam partem ab altera, vere negantes vnam de altera prędicari. Nam anima non eſt corpus, neque corpus eſt anima. Aliud eſt *totum mathematicum* quale eſt continuum & quantitas diſcreta. Aliud dicitur *totum integrale phyſicũ vel artificiale*. Vt *homo* diuiditur in caput, in pectus, & brachia, & reliqua membra. Et *domus* in ſuas partes. Verum eſt tamẽ quod iſta diuiſio integralis annexa eſt diuiſioni quantitatis, quæ per ſe primo diuiditur in partes integrales.

Aliud eſt *totum eſſentiale metaphyſicum*: & hoc eſt duplex.

Aliud *eſſentiale potentiale*, & *aliud eſſentiale actuale*. Eſſentiale quidem potentiale eſt, quod diuiditur in ea, quæ non actualiter ſed in potentia continet. Tale eſt *genus* quod diuiditur in differentias vel ſpecies, quas continet nõ actualiter in ſua eſſentia ſed in potentia: ſicut *animal* diuiditur per rationale & irrationale, & in hominem & equum, & cæteras ſpecies. Deinde diuiſio

uiſio metaphyſica & eſſentialis eſt, quãdo diuidimus partes ſpeciei, quæ actualiter continentur in ſpecie & in diffinitione eius, v. g. ſicut in eſſentia hominis conſideramus & diuidimus genus & differentiam quæ actualiter includuntur in homine, v. g. conſideramus hominem eſſe animal & eſſe rationale, in quo non diſtinguuntur huiuſmodi partes niſi ratione. Quæ tamen diſtinctio fundamentum habet in re. In huiuſmodi itaque diuiſionibus metaphyſicis partes ſingulæ non diſtinguuntur realiter à toto: ſed de illo prædicantur, vt, *homo eſt animal, homo eſt rationalis*, vel etiam totum prædicatur de partibus, vt *homo eſt animal, equus eſt animal.* Sed inter partes totius potentialis diſtinctio realis eſt, vt inter rationale & irrationale, inter hominem & equum. At vero inter partes totius actualis non eſt realis diſtinctio, ſed rationis tantum, vt inter rationale & animal. Et quanuis differentia dicatur eſſe extra eſſentiam generis à Metaphyſicis: non tamen ſunt

quent & exhauriant confuſionem diuiſi.

Tertia conditio. Membra diuidentia debent eſſe inter ſe oppoſita, vel realiter, vel ſuis rationibus formalibus. Iſtæ conditiones inueniuntur in hac diuiſione. *Animalium aliud rationale, aliud irrationale.* Nam animal ſuperius quid eſt ad rationale & ad irrationale. Nam ad plura ſe extendit quam ſingula membra diuiſionis. Item ſecunda conditio illic inuenitur: nam rationale vel irrationale ſimul adæquat diuiſum & confuſionem eius exhaurit; omne enim animal eſt rationale vel irrationale: & rurſus omne rationale vel irrationale eſt animal.

Tertia denique conditio in illa diuiſione manifeſta eſt, nam membra diuidentia inter ſe realiter ſunt oppoſita: nullum enim rationale eſt irrationale, nec vice verſa. Diximus autem ſatis eſſe, ſi formaliter opponantur. Nam in hac diuiſione: *Bonorum aliud honeſtum, aliud vtile, & aliud delectabile,* non neceſſe eſt, vt membra realiter

ter diſtinguantur. Virtus enim bonũ honeſtum eſt & valde vtile & delectabile. Sed ratio honeſti formaliter diſtinguitur à ratione vtilis & à ratione delectabilis. Nam ratio honeſti conſiſtit in eo, quod eſt bonum per ſe appetibile : ratio vero vtilis quatenus medium eſt ad præmium: ratio vero delectabilis eſt conſequens rationem honeſti, & ſtudioſæ operationis. Sed tamen vice verſa inuenitur ratio delectabilis ſine vtili & honeſto, ſicut in fornicatione. Rurſus ratio vtilis ſine delectabili inuenitur in ſumptione amaræ potionis. Imo etiam ſine honeſto vt in auaritia.

Ex dictis ſequitur hanc eſſe malam diuiſionem. *Animalium aliud homo, aliud bipes*: quia rationale includit bipedem. Et rurſus quia non omne animal eſt bipes, vel rationale.

Solet quarta regula conſtitui à modernis, vt diuiſio ſit tantum bimembris vel ſaltẽ reducibilis ad duo membra: ſed iſta conditio non eſt neceſſaria, quanuis bona diuiſio determinata

membra debeat continere. Nam diuiſio quæ in infinitum procedit, non poteſt exhaurire confuſionem diuiſi; quia tanta confuſio eſt in proceſſu ad infinitum, quanta in toto diuiſo. Qua propter præter omnem artém diuideretur *homo* per ſingula ſuppoſita quæ in infinitum poſſent multiplicari. Satis enim eſt ad Dialecticam vtilitatem noſſe vltimam ſpeciem, quæ diuiſionem formalem non habet. Diuidi tamen poteſt materialiter in ſingularia indiuidua de quorum ſingulis prædicatur.

Sequitur ſecundo, diuiſiones, quæ fiunt per contradictoria, minus eſſe vtiles ad exhauriendam confuſionem diuiſi, verbi gratia ſi dicas. *Animalium aliud homo, aliud non homo,* Quia non homo, nullam particularem rationẽ animalis dicit. Qua propter animal aut diuidendum eſt per ſpecies proximas, vt ſi dicas; *Animal aliud rationale, aliud hinnibile, aliud rudibile,* &c. ſed quia ſpecies ſunt fere infinitæ, hæc diuiſio artificioſius reducitur ad duo membra

bra,ſcilicet,*rationale & irrationale*.Quorum alterum potiſſimam ſpeciem exprimit,alterum vero priuationem differentiæ illius ſpeciei includit. Priuationem, inquam, quæ ſupponit aptitudinem in genere non in ſpecie. Alias equus non eſſet irrationalis, quia ipſe non eſt aptus habere rationem. Sed dicitur animal irrationale, quia ſecundum rationem animalis genericam intelligitur aptitudo ad rationem. Similiter etiam ſubſtantia diuiditur in ſubſtantiam corpoream & incorpoream. Vbi alterum membrum ponitur poſitiuum, non quia ſit potiſſima ſpecies; ſed quia nobis eſt notiſſima. Alterum vero membrum priuatiue importat ſubſtantias immateriales nobis minus intelligibiles, niſi ſub negatione corporis.

Denique aduerte quod quando ex ignorantia differentiarum rerum, quæ ſub diuiſione totius prædicabilis poterant cadere, cogimur vti diuiſione non ſolum priuatiua ex parte

vnius

vnius membri, ſed etiam contradictoria per negationem expreſſe ſignificatam in altero membro: ſemper neceſſe eſt, vt diuiſum repetatur in membris diuidentibus, verbi gratia in hac diuiſione. *Corporum aliud ſenſibile, aliud inſenſibile,* neceſſe eſt, ſic intelligere diuiſionem ac ſi diceres, *Corporũ aliud eſt corpus ſenſibile, aliud corpus inſenſibile.* Nam angelus videtur eſſe inſenſibilis & tamen non eſt corpus: Ac proinde membra non eſſent inferiora reſpectu diuiſi. Poterat tamen quis negare, Angelum eſſe inſenſibilem, ſicut non eſt irrationalis, propterea, quod hæc adiectiua non ſolum dicũt negationem, ſed aptitudinem in immediato genere. Sed quando diuiſio fit per contradictoria membra, tunc omnino in altero neceſſe eſt diuiſum comprehendere. Vt v. g. ſi in propoſito dicas. *Orationum alia eſt modus ſciendi, & alia eſt non modus ſciendi.* Neceſſe erit ſubintelligere; alia eſt oratio, quæ eſt modus ſciendi, & alia eſt oratio, quæ nõ eſt modus ſciẽdi. Alias ſi, non modus

modus ſciendi, eſſet integrum membrum diuiſionis, eſſet mala diuiſio: quia alterum membrum, ſcilicet, non modus ſciendi, verificatur de nomine: quod tamen non eſt modus ſciendi: Ac proinde deficeret prima conditio bonæ diuiſionis. Hactenus de diuiſione, quæ eſt infimus modus ſciendi, dicta ſufficiant.

Cap. III.

SEcundo loco de diffinitione dicẽdum eſt, quid ſit & quotuplex ſit. *Diffinitio eſt oratio naturam rei aut termini ſignificationem explicans.* Vbi ſtatim duplex diuiſio inſinuatur, altera quæ dicitur, *Quid rei*, quæ naturam rei diſtincte explicat: Altera, *quid nominis*, quæ quidem duntaxat nominis ſignificationem exponit. Quam quidem negamus ſimpliciter aut proprie diffinitionem eſſe. Et probamus. Primo quidem, quia quamuis hic modus explicandi conueniens ſit, & aliquando neceſſarium pręambulum ad rei diffinitionem

nitionem inquirendam, vt inquit *Ariſtot. lib. 1. Topicorum*: tamen vt ille ait *lib. 2. Poſter. c.* 10. non proprie diffinitio, ſed interpretatio dicenda eſt. Cum enim quis dicit: *Album eſt habens albedinem*, ſignificationem quid nominis interpretatur: nullius tamen rei differentiam aut proprietatem explicat. Sed qui dicit: *album eſt coloratum diſgregatiuum viſus*, iam rei ſignificatæ naturam & proprietatem manifeſtat. Neque obſtat, quod ſimul etiam ipſius nominis ſignificationem explicatius proferat. Non enim propterea dicenda eſt diffinitio, Quid nominis, quia diffinitio quid nominis duntaxat hoc habet, vt nominis ſignificationem explicet, neque vltra progreditur. Ad diffinitionem, Quid nominis, poſſunt reduci etymologiæ nominum, vt *lapis* dicitur à lædendo pedem.

De diffinitione igitur *Quid rei* nobis diſſerendum eſt. Circa cuius intelligentiam notandum in primis, hoc nomen *diffinitio*, vel vt aliis magis placet,

placet, *definitio* vel finitio deriuatum fuiſſe in vſum Dialecticorum ab antiquiore ſignificatione rerum, quæ ſecluſo ordine ad orationem finiri vel diffiniri dicuntur. Aqua enim in vaſe pleno exiſtens ab illo realiter diffinitur. Et vt *Quintilianus* ait, vt agrorum fines agros definiunt & claudunt, alioſque ab aliis ſecernunt; ſic definitiones, quibus rerum naturæ declarantur, eſſentias earum circunſcribunt, aliaſque ab aliis diſtinguunt.

Quamobrem ſicut de Diuiſione diximus, nomen, *diffinitio*, in priore ſignificatione eſt primæ intẽtionis terminus: in ſecunda vero eſt terminus ſecundæ intentionis: ſicut oratio, quæ genus diffinitionis eſt, ac proinde definitum correlatiuum ipſius etiam eſt terminus ſecundæ intentionis. Et in hac ſignificatione ipſa diffinitio diffinitur, vt ſit oratio naturam rei explicans. Vt autem naturam rei propriis finibus, quibus continetur, oratio explicet, neceſſe eſt conſtare orationem

ex ge-

ex genere & differentia. Et ratio eſt, quia cum omnis eſſentia de qua diffinitio deſideratur, habeat aliquid in quo conueniat cum aliis, & aliquid quo ab eis diſtinguatur; conſequens eſt, vt omnis bona diffinitio duabus ſaltem vocibus conſtare debeat. Et quidem vt *Boetius* ait, *tractatu de diuiſione*, ſi omnes ſpecies ſuis nominibus appellarentur, ex duobus ſolum verbis omnis fieret diffinitio, hoc eſt, ſi ſpecierum differentiæ eſſent nobis notæ, duabus vocibus conſtaret diffinitio. Altera quidem, quæ ſignificet & exprimat conceptum conuenientiæ; altera vero, quæ differentiam ab aliis exprimat. Ac proinde genus diffinitionis dicitur oratio, in quo cum aliis orationibus conuenit. Sed eius differentia ab aliis conſiſtit in hoc, quod rei naturam, de qua quæritur, Quid ſit, ſuis propriis finibus diſtincte complectitur.

Nota ſecundo, id quod etiam de diuiſione proportionabiliter aduertimus, nomine diffinitionis aliquando

etiam

etiam apud *Ariſtotelem* intelligenda eſt, duntaxat ipſa oratio, quæ de diffinito conuertibiliter prædicatur. Vt, *animal rationale*, quæ prędicatur de homine, ſic ait 1. *Periherm. c.* 4. Ipſam nominis rationem diffinitionemve, niſi vel eſt, vel erat, vel erit, aut aliquid tale addatur non eſſe enunciationem. Et *lib.* 2. *poſter. c.* 3. inquit. In diffinitione nihil de aliquo prædicatur. Aliquando vero nomẽ, diffinitio, ſumitur pro tota enũciatione, in qua diffinitum continetur vt ſubiectum, vt, *homo eſt animal rationale.* Docet enim *Ariſtot.* 1. *poſteriorum cap.* 7. & 2. *Poſterio. c.* 10. diffinitionem aut eſſe principium demonſtrationis, aut concluſionem, aut totam ratiocinationem, ſola verborum collocatione à demonſtratione differentem. Item 2. *Poſterio. c.* 3. ait omnem diffinitionem eſſe vniuerſalem & affirmatiuam. Et in hac acceptione ait *Quintilianus* diffinitionẽ eſſe rei propoſitæ propriam & dilucidam & breuiter comprehenſam verbis enunciationẽ. Prior tamen acceptio frequentius

tius eſt in vſu Dialecticorum, & ita nos vtimur in præſenti.

Tres conditiones bonæ diffinitionis.

Nota tertio, tres cõditiones à Modernis Dialecticis bonæ diffinitionis numerari. Prima cõditio eſt, vt cõſtet ex genere & differentia. Genus dicitur aliquid ſuperius, & generalius in quo diffinitum conuenit cũ aliis: differentia vero eſt illa pars, quę explicat naturam rei, quatenus ab aliis cõtentis in illo ſuperiori diſtinguitur. Et de illo genere aiunt conuenire, vt ſit immediatum diffinito. Quod eſt dicere, quod inter ipſum & diffinitũ non mediet aliquid, quod ſit ſuperius ad diffinitum v.g. Hæc non eſt bona hominis diffinitio: *Homo eſt corpus rationale*, quia inter corpus & hominem mediat corpus viuens, & rurſus viuens ſenſibile, quod eſt animal. Secunda cõditio eſt, vt diffinitio diſtinctius ſignificet, quã diffinitum. Tertia, vt diffinitio non ſit redundans neque diminuta. Sed profecto iſtæ duæ conditiones ſuperfluæ nobis videntur, ſi prima exacte ſeruetur. Nam ſi diffinitio conſtat ex proprio

prio genero immediato & ex propria differentia, ſtatim fit conſequens, diffinitionem clarius ſignificare quam diffinitum, quod ſub vno conceptu confuſo eandem rem ſignificat. Tertia item cõditio ex eadem prima conſequitur. Vt nihil habeat diffinitio ſuperfluum aut diminutũ. Quæ omnia in hac diffinitione, *animal rationale*, cõſtant, Si tamen Angeli eſſent animalia rationalia, vt quidam olim falſo ſunt arbitrati, eſſet diminuta illa diffinitio hominis. Vnde addendum eſſet, mortale: vel aliquid aliud, quod nos ab Angelis diſtingueret.

Ex dictis ſequitur diffinitum & diffinitione adinuicem alterum de altero æqualiter dici & conuerſim vniuerſaliterque prædicari, ita vt de quocunq; prædicatur diffinitum, debet prædicari diffinitio & vice verſa: Niſi forte aliqua logicalis proprietas deſtruatur in huiuſmodi conſequentiis à diffinitione ad diffinitum, vel à diffinito ad diffinitionem, ſiue affirmatiue ſiue negatiue.

Diſſinitio triplex. Diuiditur præterea diffinitio in plures ſpecies omiſſa diſtinctione quid rei & Quid nominis. Diffinitio Quid rei eſt triplex *Quidditatiua*, *deſcriptiua*, & *cauſalis*, quatenus etiam tripliciter natura rei explicari poteſt, vno modo per partes intrinſecas & eſſentiales. Altero modo per accidentia propria. Tertio per cauſas extrinſecas, qualis eſt efficiens & finalis.

Diffinitio itaque *quidditatiua eſt diffinitio rei per intrinſecas partes eſſentiales*. Hæc duplex eſt altera *metaphyſica*, quæ datur per proprium genus & propriam differentiam, vt, *animal rationale*. Et altera, quæ dicitur Phyſica, quæ datur per partes ſignificantes materiam & formam, ex quibus ens naturale componitur verbi gratia, ſi à Phyſico quæras: *Quid ſit homo*: reſpõdebis intra rationem ſui ſubiecti, *eſt ens naturale compoſitum ex corpore & anima rationali.* Et ideo dicitur diffinitio Phyſica, quia obiectum naturalis Philoſophiæ eſt ens mobile ſiue naturale, quod eſt compoſitũ ex materia & forma. Quo-

circa

circa Phyſicus in ſuis diffinitionibus ſemper compoſitione vtitur aut ordine ad compoſitionem. Illa vero prior dicitur metaphyſica: quia metaphyſicus rationem entis conſiderat ſecundum abſtractionem à materia ſenſibili & motu. Ac proinde diffinitio illa, quæ non datur per partes, quæ realiter componant diffinitum, ſed quæ intrinſece conſtituant vnum ens perfectum in ſuo genere, dicitur metaphyſica. Sed de hoc alias.

Diffinitio *denique Deſcriptiua eſt diffinitio rei per eius accidentia*: quæ ſi ſunt propria magis accedit diffinitio ad eſſentiam rei, à qua dimanãt huiuſmodi accidentia, verbi gratia ſi dicas, *homo eſt animal riſibile* vel *diſciplinabile*. At verò, ſi accidentia ſint communia & ex multis ſimul iunctis orationẽ conſtituas, quæ non niſi de homine prædicari poſſit, tunc valde accidentalis eſt diffinitio, & à ratione diffiniendi, ac proinde ab vtilitate modi ſciendi aliena: v.g. ſi dicas *homo eſt animal erectum bipes pulchrũ, magni cerebri*, vel ali-

quid aliud ſimile quorũ accidentium aggregatio in alio animali non reperiantur; Certe talis diffinitio non proxime deſcribit rei naturam, ſed quaſi à longe circunſcribit eſſentiam rei. Et tales circunſcriptiones magis videntur ænigmata quam modi ſciendi: & obſcuriores ſunt quam diffinitum.

Hoc genere deſcriptionis Rhetores & Poetæ vti ſolent. Sed à Dialectico longe abſit.

Porro circa omnia prædicta de diffinitione (vt non mireris poſtea, ſi in diffinitionib. quibus ſcientiæ vtũtur, etiam ipſa Dialectica, nõ tam ad vnguem videris obſeruari diffiniendi rationẽ iuxta documẽta data) animaduertendum eſt humanam cognitionẽ imperfectã eſſe in genere intellectualiũ creaturarũ, quia omnis noſtra cognitio ortum habet à ſenſu & à cognitione rerũ ſenſibilium p phantaſmata ſingularia, in quibus latent rerũ eſſentiæ maxime ſubſtantiæ cũ ſuis ſpeciebus, & idcirco vix illam rerũ differentiã penetramus, ſed ex effectibus, quos in

in rebus ſenſibilibus experimur, rerũ proprietates potius quam eſſentiales differẽtias agnoſcimus. Ac proinde in nulla diffinitione intrinſecã & eſſentialem differẽtiam ſpecierum generis ſubſtantiæ poſitã inuenimus, niſi forte in diffinitione hominis in qua rationale ſeu ratiocinatiuum nominis differẽtia exiſtimatur, per quam eſſentialiter conſtituit in eſſe animalis. Sed nõ deſunt, qui negent rationale eſſentiale eſſe hominis. Differẽtiam ſed humani intellectus conditionẽ & ꝓprietatem deſignat, per q̃ homo differt ab intellectualibus creaturis, quia veritatẽ ex veritate cogn ta diſcurrendo inquirit. Hoc enim eſt ratiocinari, ad q̃ actionem rationale immediatum ordinem dicit. Ac proinde non videtur eſſe eſſentia; quia eſſentia non immediate per ſe ipſam ordinatur ad operationem niſi mediante potentia operatiua. Nihilominus qui aſſerimus *rationale* eſſe differentiam eſſentialem hominis non intelligimus per rationale potẽtiam, per quam ratiocinatur

homo: ſed radicem, vnde talis potentia & operatio talis egreditur, & hoc ipſum fortaſſe poſſumus dicere de alijs diffinitionibus, in quibus loco differentiæ incognitę proprias paſſiones ſubſtituimus, vt cum dicimus, *equus eſt animal hinnibile*, volumus radicem potentiæ, quæ hinnit inſinuare. Ex dictis ſequitur, *quod ſi ea, quæ in proſpectu noſtro ſunt*, vt inquit ſapiens, *inuenimus cum labore, quæ in cælis ſunt, quis inueſtigabit?*

Sed quorſum exēpla extranea quærimus de modo ſciendi differētes? Recolamus diffinitionē nominis & verbi, & inueniemus in eis plures multo quam duas partes diffinitionis. Neq; proprium genus, ſed loco illius vocē poſuimus. Differentiam vero per ſex particulas cum Ariſtotele circumlocuti ſumus. Hoc igitur documentum habeamus, vt quando poſſibile fuerit, per duas particulas diffinitionē, quæ naturam rei explicet, conſtituere, non plures apponamus. Sed vbi diffinitio obſcura nimis remanet, non oportet tam

tam parcos eſſe Dialecticos, vt non apponant plures partes, quibus rei naturæ facilius innoteſcat.

Iam vero de diffinitione cauſali exempla ponamus ſiue ex parte cauſæ efficientis, ſiue finalis, ſiue ex vtraque ſimul. De cauſa quidem finali plurima exempla ſuppetunt in omnibus artificialibus, quæ ad vſum hominũ fiunt. Sicut domus diffinitur eſſe ædificium ad protectionem & habitationem hominũ, ita gladius ad ſcindẽdum, calamus ad ſcribẽdum optime diffiniuntur. Per cauſam autem ſolam efficientem raro aſſignantur diffinitiones. Vt ſi quæram: *quid eſt Ecclypſis lunæ.* Et reſpondeas, *eſt interpoſitio terræ inter ſolem & lunam*, non rationem formalem ecclypſis, ſed cauſam efficientem profers. Nam interpoſitio terræ inter ſolem & lunam cauſa efficiens eſt ecclypſis lunæ.

Tandem de modo inueſtigandi rerum diffinitiones non eſt pręſentis inſtituti exacte diſſerere, ſed ſummarie inſinuaſſe ſufficiat. Duplicem viam

Digitized by Google

ad inueniẽdam diffinitionem docuit *Plato in Sophiſta & Phadro.* Quem *Ariſtoteles etiam lib.2. Poſter.c.* 14. *& lib.1. Topicorum c.*14. admittit, licet non omnino approbet.

Altera via eſt proceſſus per diuiſionem: Altera per collectionem. Per diuiſionem quidem, exemplo ſequenti hæc via declaratur. Vt Si quis diffinire parat rem aliquam, incipiat mente cõſiderare quid communiſſimum eſt illi rei cum cæteris. Videlicet, in quo genere generaliſſimo collocetur: & deinceps diuidat genus illud per ſuas ſpecies vel differẽtias ſpecierũ conſtitutiuas Quod ſi adhuc res illa cũ aliis in altero membro diuiſionis conuenit; diuidatur iterum illud commune per alias differentias, donec perueniās ad vltimam differentiam rei, cuius diffinitionem inquiris, verbi gratia vis noſſe diffinitionem hominis: & conſideras eum non eſſe accidens ſed ſubſtantiam, quod genus eſt generaliſſimum ac proinde diuidendum in ſubſtantiam corpoream & incorpoream.

ream. Deinceps corpoream in viuentem, & vita carentem: deinceps corpoream viuentem diuide in ſenſitiuam & vegeratiuam: ac tandem ſenſitiuam in rationalem & irrationalem. Vbi iam omnis diuiſio formalis differentiæ ceſſat. Quærebas enim de diffinitione hominis: quæ ſpecies quamuis cõmunis ſit multis indiuiduis, ſed eſt indiuiſibilis formaliter. Neque enim indiuidua & ſingularia formaliter & ſpecifice differũt ſed ꝑ cõditiones indiuiduãtes ex parte materiæ ſignatæ.

§. Altera via quæ dicitur per modum collectionis, ſimilium conſideratione perficitur, verbi gratia. Si velit aliquis infimæ ſpeciei diffinitionem colligere; conſiderare debet rationem adæquatam, propter quam indiuidua illius eodem nomine appellantur. Et illa erit diffinitio talis ſpeciei, verbi gratia ſi vis definire hominem, conſidera Petrum & Paulum & alios ſingulares homines, quorũ quilibet homo eſt & dicitur, quatenus ratio hominis in ſingulis vna eſt. Non enim quilibet eorũ dici-

dicitur & eſt homo, quia corpus eſt, vel quia ſubſtantia, vel quia ſentit, vel quia viuit: ſed certe quia rationale animal eſt. Sed nobis profecto hic modus minus vtilis videtur ad ſcientiæ acquiſitionem. Hac enim via difficilius eſt in legitimam diffinitionẽ peruenire.

Iam de diffinitione, & diffinito cõſequenter tãquam de correlatiuo diffinitionis, quædam documenta ſunt obſeruanda. Primum eſt; duplex eſſe diffinitum, ſcilicet, remotum & propinquum, quidam moderni aiũt, diffinitum propinquum eſſe nomen ſignificans rem; cuius natura exprimitur per diffinitionem; remotum vero eſſe rem ipſam. Nihilominus diffinitum remotum eſſe principale diffinitum; minus autem principale eſſe nomen reſpectu diffinitionis quid rei (nam diffinitum diffinitionis quid nominis non diſtinguitur in propinquum & remotum; quia ipſum nomen vtriuſque rationem habere dicũt) ſed profecto in diffinitione quid rei, quanuis vtile

vtile ſit inquirere quodnam ſit diffinitum propinquum & remotum, tamen hæc differentia non eſſet conſtituenda inter rem & nomen rei, cuius natura diffinitione explicatur. Et ratio mihi euidens eſt, quia in diffinitione Quid rei ipſum nomen non eſt diffinitum, vt iam diximus, ergo neque propinquum, neque remotum, ergo hæc differentia ad res ipſas transferenda eſt, quæ vere & proprie diffiniuntur oratione diffinitiua. Dicimus ergo rem eſſe diffinitum proximum, cuius natura immediate & adæquate, ac per ſe primo explicatur in diffinitione Quid rei. Diffinitum autem remotum res illa erit, cuius natura quidem diffinitione explicatur, ſed non per ſe primo & adæquate, vel immediate. Verbi gratia huius diffinitionis, *animal rationale*, propinquum diffinitum eſt, *homo*, remotum vero eſt, *Petrus*, cuius natura ſecundario & non adæquate & immediate exprimitur diffinitione, quæ ad amplius ſe extendit quam ad Petrum. Neque tale diffi-

diffinitum conuertitur cum diffinitione.

Verum eſt tamen quod diffinitum propinquum & adæquatum ita eſt res ipſa, vt non adæquate diffiniatur prout ſecundum ſe inuenitur à parte rei, non enim à parte rei eſt homo communis diſtinctus à ſingularibus : ſed dicitur diffinitum per ſe primo & adæquatum, vt ſubeſt communi conceptui mentis, in quo conceptu nulla eſt differentia inter Petrum & Paulum & alia ſingularia ſed homo vt in illo conceptu relucet communis eſt omnib. ſingularibus : vnde in hac propoſitione, homo eſt diffinitum vel diffinitur hac diffinitione, *Animal rationale*, ſubiectum ſupponit ſimpliciter. Quare non licet inferre, *ergo Petrus eſt diffinitum*, niſi cum addito remote vel in quantum homo.

Secundum documentum nullum ens per accidens diffinitur vna diffinitione, ex *Ariſtotelis lib. 7. metaphyſic. lect. 3. apud S. Thomam.* Ratio eſt, quia ens per accidens non eſt vnica natura & eſſen-

eſſentia quæ vna diffinitione explicetur. Hæc eſt doctrina *Ariſtotelis* 7. *metaphyſic.* & 12. *tex.* 42. & 6. *Topicorum c.* 5. verbi gratia, *homo albus* non vnica diffinitione ſed pluribus coniunctis poteſt diffiniri vt ſi dicas; *Animal rationale coloratum diſgregatiuum viſus.* Hinc eſt, vt æquiuoca non diffiniantur, niſi prius diſtinguantur ex *Ariſtot.* 6. *Topico. cap.* 5. Sed hoc intelligendum eſt de æquiuocis, quæ diſtinctis conceptibus ſignificantur. Nam quædam Analoga ab *Ariſtotele* vnica diffinitione diffiniuntur. v. g. *Natura eſt principium motus & quietis.* Et tamen natura analogice dicitur de materia & forma, quia forma magis natura eſt, quã materia, vt ipſe *Ariſtoteles* docet.

Tertium documentum, omne diffinitum vt diffinitum, debet eſſe vniuerſale, vt ait *Ariſtot. lib.* 1. *Poſter. c.* 7. & *lib.* 2. *c.* 14 & *lib.* 7. *metaphyſic.* Ratio huius eſt: quia inquit, ſingularia ſunt corruptibilia & mutabilia: vniuerſalia vero ſunt immutabilia. Sed hęc ratio explicatione opus habet. Arguitur enim

contra

contra illam. De homine in communi demonſtratur, quod ſit corruptibilis, de quo tamen eſt diffinitio & ſcientia. Secundo, quia illa ratio deficit in ſingularibus incorruptibilibus, qualis eſt ſol & luna: & tamen quatenus ſingularia ſunt, ꝓprie diffiniri queunt.

Ad primum argumentum, reſpondetur quod id ipſum quod de homine demonſtratur, ſcilicet eſſe corruptibilem; eſt neceſſarium & æternæ veritatis, & fundatur in ipſa diffinitione hominis ratione generis & compoſitionis Phyſicæ, quæ in illo intrinſece inuenitur. Ratio autem *Ariſtotelis* procedit de iis, quæ per ſe corrumpuntur. Vt *hic homo*, *hic equus*. Homo vero in communi, vt in communi cõſideratur, non per ſe corrumpitur, ſed ratione indiuiduorum. Quanuis ipſa paſſio corruptibilis in communi per ſe conueniat homini, non quidem per ſe primo & adæquate, ſed quatenus eſt corpus compoſitum ex materia, quæ eſt potentia ad aliam formam.

Ad ſecundum reſpondetur, quod de

de ſingularibus immaterialibus bene poteſt eſſe ſcientia,ſicut de Deo,& de Angelis. De Deo quidem, quia ſua immaterialitate vincit omnem rationem entis in communi, quantumuis abſtrahatur à materia. De Angelis vero, quia illorum indiuiduatio ab ipſamet ſpecie promanat per hoc, quod non habet ſpecies Gabrielis aliquid intrinſecum per quod indiuiduatur. Vt in *materia de Angelis in noſtris commentariis ſupra primam partem* latius diximus,poterit eſſe ſcientia:neq; enim erit diſtincta de ſpecie & de indiuiduo. Cæterum de ſubſtantiis corporalibus incorruptibilibus ſingularib⁹ non eſt ſcientia,vt ſingularia ſunt. Poterat enim Deus alia indiuidua creare eiuſdem ſpeciei cum ſole& luna,de quibus eadem ſcientia eſſet, ſicut de iſtis creatis in ſingulari. Vnde talis ſcientia non reſpicit illa ſingularia,vt ſingularia ſunt, ſed quatenus ſpecificam ſolis vel lunæ rationem habent. Denique ratio magis adæquata,quare ſingularia non diffiniuntur, ea vi-

detur eſſe, quia diffinitio formalem quidditatem rei explicat. At vero ſingularia de quibus Ariſtoteles loquitur, materialia ſunt. Et materialiter ex parte materiæ ſignatæ diſtinguuntur. Ac proinde nihil formalitatis adiiciũt ſupra ſpeciem, ratione cuius diffiniri poſſint. Verum quia ſingularia quæ corrumpuntur, magis habent de materialitate & potentialitate; quatenus eorum materia non eſt ſatiata forma ſpecifica, idcirco minus diffinibilia ſunt, præter quam quod eorum diuiſio in infinitum abiret ac proinde ſingula diffiniri non poſſent.

Quartum documentum ſola ſpecies habet proprie diffinitionem Hoc documentum eſt *Ariſtotelis lib. 7. metaph. & D. Thomæ* ibidem *lectione* 10. Ratio eſt quia vera & propria diffinitio eſſentialis quidditatiua conſtare debet ex proprio genere & differentia propria, ſed hæc non inueniuntur niſi in ſola ſpecie, ergo ſola ſpecies proprie diffinitur. Probatur minor. Nam de ſingularibus iam diximus

non

non habere differentiam formalem. Item ſuprema genera ſunt maxime vniuerſalia; neque conſtant ex genere & differentia, alias eſſet abitio in infinitum; Neque darentur ſuprema genera.

Notandum vero circa hoc documentum, accidētia poſſe diffiniri proprie, licet imperfecte. Ratio eſt, nam habent accidentia proprium genus & differentiam, verbi gratia. *albedo eſt color diſgregatiuus viſus.* Diximus autem, imperfecte, quoniam accidentium eſſentia & quidditas imperfecta eſt, cū nō ſint entia per ſubiectū, ſed in alio, ſcilicet in ſubſtantia: ac proinde diffinitur accidens aliter, quam ſubſtantia, nimirum per ſe ſubiectum, quod non eſt eſſentia accidentis: vt ait *D. Thomas in 2. ſententia. diſtinctione* 35 *articulo* 2. *ad* 1. Vbi ait, Nihil perfecte diffinitur niſi ſubſtantia. Et idem dicit *libro ſeptimo, metaphyſic. lectione* 3.

Sed contra documētum arguitur. Animal diffinitur quod eſt corpus

ad inueniẽdam diffinitionem docuit *Plato in Sophiſta & Phædro.* Quem *Ariſtoteles etiam lib.2. Poſter.c.* 14. *& lib.*1.*Topicorum c.*14. admittit, licet non omnino approbet.

Altera via eſt proceſſus per diuiſionem: Altera per collectionem. Per diuiſionem quidem, exemplo ſequenti hæc via declaratur. Vt Si quis diffinire parat rem aliquam, incipiat mente cõſiderare quid communiſſimum eſt illi rei cum cæteris. Videlicet, in quo genere generaliſſimo collocetur: & deinceps diuidat genus illud per ſuas ſpecies vel differẽtias ſpecierũ conſtitutiuas Quod ſi adhuc res illa cũ aliis in altero membro diuiſionis conuenit; diuidatur iterum illud commune per alias differentias, donec perueniās ad vltimam differentiam rei, cuius diffinitionem inquiris, verbi gratia vis noſſe diffinitionem hominis: & conſideras eum non eſſe accidens ſed ſubſtantiam, quod genus eſt generaliſſimum ac proinde diuidendum in ſubſtantiam corpoream & incorpoream.

ream. Deinceps corpoream in viuentem, & vita carentem: deinceps corpoream viuentem diuide in ſenſitiuam & vegetatiuam: ac tandem ſenſitiuam in rationalem & irrationalem. Vbi iam omnis diuiſio formalis differentię ceſſat. Quærebas enim de diffinitione hominis: quæ ſpecies quanuis cõmunis ſit multis indiuiduis, ſed eſt indiuiſibilis formaliter. Neque enim indiuidua & ſingularia formaliter & ſpecifice differũt ſed ꝑ cõditiones indiuiduãtes ex parte materiæ ſignatæ.

Altera via quæ dicitur per modum collectionis, ſimilium conſideratione perficitur, verbi gratia. Si velit aliquis infimæ ſpeciei diffinitionem colligere; conſiderare debet rationem adæquatam. propter quam indiuidua illius eodem nomine appellantur. Et illa erit diffinitio talis ſpeciei, verbi gratia ſi vis definire hominem, conſidera Petrum & Paulum & alios ſingulares homines, quorũ quilibet homo eſt & dicitur, quatenus ratio hominis in ſingulis vna eſt. Non enim quilibet eorũ dici-

dicitur & eſt homo, quia corpus eſt, vel quia ſubſtantia, vel quia ſentit, vel quia viuit: ſed certe quia rationale animal eſt. Sed nobis profecto hic modus minus vtilis videtur ad ſcientiæ acquiſitionem. Hac enim via difficilius eſt in legitimam diffinitionẽ peruenire.

Iam de diffinitione, & diffinito cõſequenter tãquam de correlatiuo diffinitionis, quædam documenta ſunt obſeruanda. Primum eſt; duplex eſſe diffinitum, ſcilicet, remotum & propinquum, quidam moderni aiũt, diffinitum propinquum eſſe nomen ſignificans rem; cuius natura exprimitur per diffinitionem; remotum vero eſſe rem ipſam. Nihilominus diffinitum remotum eſſe principale diffinitum; minus autem principale eſſe nomen reſpectu diffinitionis quid rei (nam diffinitum diffinitionis quid nominis non diſtinguitur in propinquum & remotum; quia ipſum nomen vtriuſque rationem habere dicũt) ſed profecto in diffinitione quid rei, quanuis

vtile

vtile ſit inquirere quodnam ſit diffinitum propinquum & remotum, tamen hæc differentia non eſſet conſtituenda inter rem & nomen rei, cuius natura diffinitione explicatur. Et ratio mihi euidens eſt, quia in diffinitione Quid rei ipſum nomen non eſt diffinitum, vt iam diximus, ergo neque propinquum, neque remotum, ergo hæc differentia ad res ipſas transferenda eſt, quæ vere & proprie diffiniuntur oratione diffinitiua. Dicimus ergo rem eſſe diffinitum proximum, cuius natura immediate & adæquate, ac per ſe primo explicatur in diffinitione Quid rei. Diffinitum autem remotum res illa erit, cuius natura quidem diffinitione explicatur, ſed non per ſe primo & adæquate, vel immediate. Verbi gratia huius diffinitionis, *animal rationale*, propinquum diffinitum eſt; *homo*, remotum vero eſt, *Petrus*, cuius natura ſecundario & non adæquate & immediate exprimitur diffinitione, quæ ad amplius ſe extendit quam ad Petrum. Neque tale

diffi-

diffinitum conuertitur cum diffinitione.

Verum eſt tamen quod diffinitum propinquum & adæquatum ita eſt res ipſa, vt non adæquate diffiniatur prout ſecundum ſe inuenitur à parte rei, non enim à parte rei eſt homo communis diſtinctus à ſingularibus: ſed dicitur diffinitum per ſe primo & adæquatum, vt ſubeſt communi conceptui mentis, in quo conceptu nulla eſt differentia inter Petrum & Paulum & alia ſingularia ſed homo vt in illo conceptu relucet communis eſt omnib. ſingularibus: vnde in hac propoſitione, homo eſt diffinitum vel diffinitur hac diffinitione, *Animal rationale*, ſubiectum ſupponit ſimpliciter. Quare non licet inferre, *ergo Petrus eſt diffinitum*, niſi cum addito remote vel in quantum homo.

Secundum documentum nullum ens per accidens diffinitur vna diffinitione, ex *Ariſtotelis lib. 7. metaphyſic. lect. 3. apud S. Thomam.* Ratio eſt, quia ens per accidens non eſt vnica natura & eſſen-

eſſentia quæ vna diffinitione explicetur. Hæc eſt doctrina *Ariſtotelis* 7. *metaphyſic.* & 12. *tex.* 42. & 6. *Topicorum c.* 5. verbi gratia, *homo albus* non vnica diffinitione ſed pluribus coniunctis poteſt diffiniri vt ſi dicas; *Animal rationale coloratum diſgregatiuum viſus.* Hinc eſt, vt æquiuoca non diffiniantur, niſi prius diſtinguantur ex *Ariſtot.* 6. *Topico. cap.* 5. Sed hoc intelligendum eſt de æquiuocis, quæ diſtinctis conceptibus ſignificantur. Nam quædam Analoga ab *Ariſtotele* vnica diffinitione diffiniuntur. v. g. *Natura eſt principium motus & quietis.* Et tamen natura analogice dicitur de materia & forma, quia forma magis natura eſt, quã materia, vt ipſe *Ariſtoteles* docet.

Tertium documentum, omne diffinitum vt diffinitum, debet eſſe vniuerſale, vt ait *Ariſtot. lib.* 1. *Poſter. c.* 7. & *lib.* 2. *c.* 14 & *lib.* 7. *metaphyſic.* Ratio huius eſt: quia inquit, ſingularia ſunt corruptibilia & mutabilia: vniuerſalia vero ſunt immutabilia. Sed hęc ratio explicatione opus habet. Arguitur enim

contra

contra illam. De homine in communi demonſtratur, quod ſit corruptibilis, de quo tamen eſt diffinitio & ſcientia. Secundo, quia illa ratio deficit in ſingularibus incorruptibilibus, qualis eſt ſol & luna: & tamen quatenus ſingularia ſunt, ꝓprie diffiniri queunt.

Ad primum argumentum, reſpondetur quod id ipſum quod de homine demonſtratur, ſcilicet eſſe corruptibilem; eſt neceſſarium & æternæ veritatis, & fundatur in ipſa diffinitione hominis ratione generis & compoſitionis Phyſicæ, quæ in illo intrinſece inuenitur. Ratio autem *Ariſtotelis* procedit de iis, quæ per ſe corrumpuntur. Vt *hic homo, hic equus*. Homo vero in communi, vt in communi cõſideratur, non per ſe corrumpitur, ſed ratione indiuiduorum. Quanuis ipſa paſſio corruptibilis in communi per ſe conueniat homini, non quidem per ſe primo & adæquate, ſed quatenus eſt corpus compoſitum ex materia, quæ eſt potentia ad aliam formam.

Ad ſecundum reſpondetur, quod de

de ſingularibus immaterialibus bene poteſt eſſe ſcientia, ſicut de Deo, & de Angelis. De Deo quidem, quia ſua immaterialitate vincit omnem rationem entis in communi, quantumuis abſtrahatur à materia. De Angelis vero, quia illorum indiuiduatio ab ipſamet ſpecie promanat per hoc, quod non habet ſpecies Gabrielis aliquid intrinſecum per quod indiuiduatur. Vt in *materia de Angelis in noſtris commentariis ſupra primam partem* latius diximus, poterit eſſe ſcientia: neq; enim erit diſtincta de ſpecie & de indiuiduo. Cæterum de ſubſtantiis corporalibus incorruptibilibus ſingularib⁹ non eſt ſcientia, vt ſingularia ſunt. Poterat enim Deus alia indiuidua creare eiuſdem ſpeciei cum ſole & luna, de quibus eadem ſcientia eſſet, ſicut de iſtis creatis in ſingulari. Vnde talis ſcientia non reſpicit illa ſingularia, vt ſingularia ſunt, ſed quatenus ſpecificam ſolis vel lunæ rationem habent. Denique ratio magis adæquata, quare ſingularia non diffiniuntur, ea videtur

Q detur

detur eſſe, quia diffinitio formalem quidditatem rei explicat. At vero ſingularia de quibus Ariſtoteles loquitur, materialia ſunt. Et materialiter ex parte materiæ ſignatæ diſtinguuntur. Ac proinde nihil formalitatis adiiciũt ſupra ſpeciem, ratione cuius diffiniri poſſint. Verùm quia ſingularia quæ corrumpuntur, magis habent de materialitate & potentialitate; quatenus eorum materia non eſt ſatiata forma ſpecifica, idcirco minus diffinibilia ſunt, præter quam quod eorum diuiſio in infinitum abiret ac proinde ſingula diffiniri non poſſent.

Quartum documentum ſola ſpecies habet proprie diffinitionem Hoc documentum eſt *Ariſtotelis lib. 7. metaph. & D. Thomæ* ibidem *lectione* 10. Ratio eſt quia vera & propria diffinitio eſſentialis quidditatiua conſtare debet ex proprio genere & differentia propria, ſed hæc non inueniuntur niſi in ſola ſpecie, ergo ſola ſpecies proprie diffinitur. Probatur minor. Nam de ſingularibus iam diximus

non

non habere differentiam formalem. Item ſuprema genera ſunt maxime vniuerſalia, neque conſtant ex genere & differentia, alias eſſet abitio in infinitum; Neque darentur ſuprema genera.

Notandum vero circa hoc documentum, accidētia poſſe diffiniri proprie, licet imperfecte. Ratio eſt, nam habent accidentia proprium genus & differentiam, verbi gratia. *albedo eſt color diſgregatiuus viſus.* Diximus autem, imperfecte, quoniam accidentium eſſentia & quidditas imperfecta eſt, cū nō ſint entia per ſubiectū, ſed in alio, ſcilicet in ſubſtantia: ac proinde diffinitur accidens aliter, quam ſubſtantia, nimirum per ſe ſubiectum, quod non eſt eſſentia accidentis: vt ait *D. Thomas in* 2. *ſententia. diſtinctione* 35. *articulo* 2. *ad* 1. Vbi ait, Nihil perfecte diffinitur niſi ſubſtantia. Et idem dicit *libro ſeptimo, metaphyſic. lectione* 3.

Sed contra documētum arguitur. Animal diffinitur quod eſt corpus

viuum ſenſibile & tamen eſt genus, ergo non ſolum ſpecies diffinitur. Reſpondetur animal diffiniri quidem, ſed in quantum eſt ſpecies viuentis, in quantum vero genus eſt, diuiditur in rationale & irrationale, vel in ſpecies inferiores. Sed non diffinit, niſi quantum ad ea, quæ actualiter includit. Nam ſi animal, quatenus genus eſt, diffiniretur, tunc maxime diffiniretur ſupremum genus, quod eſt ſubſtantia, ſed hoc nullatenus diffinitur diffinitione Quid rei, quia non conſtat ex genere & differentia, ergo nullum genus ſub ratione generis diffinitur. Habemus itaq; diffinitum debere eſſe vniuerſale ſed non omne vniuerſale diffiniri poteſt, ſed illud dumtaxat, quod conſtat ex genere & differentia.

Ex prædicto documento ſequitur differentiam ſpeciei conſtitutiuam & generis diuiſiuam diffiniri non poſſe niſi diffinitione Quid nominis. Et ratio eſt, quia differentia non conſtat ex genere & differentia neque directe

ſub

ſub genere collocatur. Sequitur etiam, quod neq; formæ ſubſtantiales, quæ vere & proprie ſunt partes componentes phyſice ſubſtantiam corpoream, poſſe proprie diffiniri. Ratio eſt, quia non conſtant ex proprio genere & differentia, verbi gratia: *anima non eſt proprie ſpecies, ſed forma ſpeciei.* Diffiniuntur autem huiuſmodi formæ aliquo modo, vel per ordinem ad totum, cuius partiales formæ ſunt, vel per ordinem ad alteram partem, quæ eſt compars ad compoſitionem totius. Et ſic diffinitur *anima, actus corporis phyſici organici potentia vitam habentis.* Si autem quæras, Quid ſit anima rationalis? Reſpondendum eſt *eſſe formam, qua homo eſt homo:* vel *eſſe formam hominis, quæ eſt primum principium intrinſecum ratiocinandi.*

CAP. I.

De Argumentatione.

TErtia ſpecies modi ſciendi dicitur *Argumentatio* ſiue argumentum: ad quam tanquam ad finem diuiſio & diffinitio ordinatur. Et idcirco fuſius verſabimur in explicatione argumẽtationis. In primis aduerte ex *D. Thoma in 3 ſentent. diſtinct. 23 quæſt. 1. artic. 1. ad 4. & de veritate quæſt. 4. artic. 2. ad 9.* quod argumentum proprie dicitur *proceſſus rationis de notis ad ignota manifeſtanda*: vnde dicit *Boetius lib. 2. de differentiis topicis: argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem.* Et quia tota vis argumenti conſiſtit in medio termino, ex quo ad ignotorum probationem proceditur; ideo ipſum medium dicitur argumentum, ſiue ſit ſignum, ſiue cauſa ſiue effectus. Deinde quia in medio termino quaſi in principio, ex quo argumentando proceditur, continetur virtute totus proceſſus argumentationis; ideo deriuatum eſt nomen,

men, *Argumentum*, ad hoc, vt quælibet breuis prælibatio futuræ narrationis dicatur argumentum. Sicut in Epiſtolis Pauli ſingulis præmittuntur argumenta. Denique quia principium vel medium dicitur argumentum, in quantum habet virtutē manifeſtandi concluſionem, & hoc ineſt ei ex lumine intellectus, cuius eſt inſtrumentū. (Omnia enim, quæ arguuntur à lumine manifeſtantur) ideo ipſum lumen quo manifeſtantur principia, poteſt dici argumentum principiorum: ſic etiam ipſa principia ſunt argumētum concluſionis. *Epheſ. 5.*

Ex his quatuor modis accipiendi nomen, *Argumentum*; de primo in præſenti agendum eſt. Et in eadem ſignificatione vtemur nomine, *Argumentatio*, & nomine, *Conſequentia*; ſiue vt latiniores aiunt, *Conſequutio*; Eſt itaque tertius modus *ſciendi proceſſus rationis ex aliquo noto ad aliud probandum*. Quæritur autem, an mala argumentatio ſit dicenda argumentatio, & mala conſequentia ſit dicendā conſe- *An mala argumentatio ſit*

ſimpliciter argumentatio.

conſequentia. Et ratio dubitandi eſt, quia mala diuiſio non eſt ſimpliciter diuiſio apud Dialecticos, neque mala diffinitio eſt ſimpliciter diffinitio: ergo mala argumentatio ſiue conſequentia non eſt ſimpliciter argumentatio vel conſequentia.

Sed in oppoſitum eſt, quod propoſitio falſa, eſt ſimpliciter propoſitio, ergo mala conſequentia dicenda eſt ſimpliciter conſequentia.

Pro ſolutione huius interrogationis aduertendum eſt, non eandem eſſe rationem boni argumenti & bonæ conſequentiæ. Eſt enim bona conſequentia aliquid communius, quam bonum argumentum ſeu bona argumentatio. Nam hæc eſt bona conſequentia; *omnis homo eſt lapis, Petrus eſt homo, ergo Petrus eſt lapis:* ſed non eſt bonum argumentum. Ratio huius eſt, quia bonum argumentum non ſolum includit bonitatem conſequentiæ, ſed etiam antecedentis veritatem notam, ex qua illuminetur conſequens. At vero quando antecedens

eſt

eſt falſum, nō poteſt illuminare concluſionem. Sed bonitas conſequentię nihil aliud promittit quam ſi conceſſeris antecedens, debeas concedere conſequens.

Malum itaq; argumentum ex duplici capite poteſt contingere; nimirum vel ex malitia conſequentiæ, vel ex falſitate antecedentis. Mala vero conſequentia ob id ſolum erit mala, quia conſequēs non colligitur ex antecedenti, etiam ſi concedatur antecedens. Hoc ſuppoſito ad interrogationem factam dicendum eſt, malum argumentum, vel malam conſequentiam non eſſe ſimpliciter argumētum neque cōſequentiam. Huius ratio eſt ex diffinitione argumenti, quæ eſt ratio rei dubiæ faciens fidem, hoc eſt, proceſſus rationis humanæ de notis ad ignota vel minus nota. Sed malum argumētum non hoc efficit. Eſt enim potius obſcuratio, quam illuminatio. Sicut igitur homo mortuus non eſt homo, quia caret vita, ſic malum argumentum non eſt argumētum: quia

 caret

caret illuminatione. De conſequentia etiam mala proportionabiliter loquendum eſt, & eſt negandum, eſſe ſimpliciter conſequẽtiam, quia re vera conſequẽs non ſequitur ex antecedenti etiam cõceſſo: quia nullam habet colligationẽ cum illo. Vt ſi dicas, *Petrus eſt albus, ergo Petrus eſt doctus*: eſt vana conſequentia; quanuis ſecundũ vocem habeat figuram cõſequentiæ, & ſignificet alterum ex altero inferri. Vnde negantes conſequẽtiam, ſolent dicere; nulla eſt conſequentia: quia re vera non eſt conſequentia.

Ad obiectionem in oppoſitum facile occurritur negando conſequentiam. Non enim eſt eadem ratio de propoſitione falſa, & de mala argumentatione vel conſequentia. Nam diffinitio propoſitionis indifferens eſt ad ſignificandum verum vel falſum ſed duntaxat diffinitur per modum ſignificandi enunciando, ſiue illud, quod enunciat, ſit verum vel ſit falſum. Imo eadem numero propoſitio nunc eſt vera poſtea falſa, abſque aliqua

qua mutatione ſui. Vt, *Petrus currit*, eadem propoſitio eſt in mente, & in voce, & Petro currente vel non currente tranſit de vera in falſam. Id quod argumentationi cel conſequẽtiæ non accidit. Sed argumentum quod ſemel eſt bonum ſemper eſt bonum, & conſequẽtia quæ ſemel eſt bona, ſemper eſt bona.

Nihilominus vt vulgo Dialecticorum aliquid concedamus, aliquando nomine argumenti & conſequentiæ indifferenter vtemur pro argumento bono vel malo, & pro conſequentia bona vel mala.

Diffiniunt itaque vulgo Dialectici argumentationem & conſequentiam ſiue bonam ſiue malam in hac forma. *Argumentatio eſt oratio, in qua vno dato alterum conſequitur.* Et aiũt, orationem poni loco generis, quanuis propoſitio ſit genus proximum. In qua re vehementer falluntur. Quanuis enim propoſitio ſit aliquid ſuperius argumentationi, tamẽ non eſt proprie genus. Et probatur, quia propria paſſio generis

generis debet prædicari de ſpecie; ſed propria paſſio propoſitionis eſt eſſe veram vel falſam, & tamen hæc non conuenit conſequentiæ & argumentationi: quæ non eſt vera vel falſa; ſed bona vel mala. Item illa diffinitio. *In qua vno dato alterum conſequitur*, non videtur, vt illi intendunt, malæ conſequentiæ conuenire. Nam re vera in mala conſequẽtia conſequens etiam dato antecedente re vera non conſequitur. Et ideo alii diffiniunt *eſſe orationem, in qua vnum denotatur ſequi ex altero*. Et alii *eſſe orationem aggregatam ex antecedente propoſitione & conſequente, illationis nota mediante*. Proculdubio hæ duæ diffinitiones tam bonæ quã malæ conſequentiæ conueniunt.

Nos autem ex his duabus vltimis diffinitionibus vnam cõficiamus, qua bonam & malam argumentationem & conſequentiam vtcunque complectamur. *Argumentatio eſt oratio; in qua vna propoſitio ex altera virtute coniunctionis illatiuæ denotatur conſequi.* Sunt vero quatuor illatiuæ coniunctiones communes

Quatuor cõiunctiones illatiuæ.

munes bonis & malis conſequentiis. Nimirum, *Si, Ergo. Igitur, Quia*, Prima conſtituit conditionalem cõſequentiam, vt *ſi homo volat, habet alas*. Secunda & tertia conſtituit conſequentiam rationalem. Quarta cauſalem, Omnis itaque argumentatio conſtat antecedente & conſequente & nota illationis. Non tamen eodem ordine collocantur cum illis coniunctionibus illatiuis. Etenim, quando conſequentia conſtituitur coniunctione, *Si*, vel, *quia*; erit antecedens propoſitio, quæ immediate ſequitur coniunctionem, altera vero propoſitio ſiue antecedat coniunctionem, ſiue mediate ſequatur, erit conſequens v. g. *ſi homo volat, habet alas*. Vel, *homo habet alas, ſi homo volat*. Similiter, *quia homo eſt rationalis, eſt riſibilis*. Vel, *homo eſt riſibilis, quia eſt rationalis*. Semper eſt antecedens propoſitio immediata coniunctioni. Ad has igitur tres figuras argumẽtadi ſeu diſputandi reuocantur omnes conſequentiæ, ſiue bonæ ſiue malæ ſint.

CAP.

Cap. II.

His ita conſtitutis antequam ad formam Dialecticam diſſerendi accedamus, neceſſe eſt prius oſtendere, quid requiratur ad veritatem propoſitionum quatenus ad rationẽ diſputandi poteſt conducere. Verum quia argumentatio propoſitio hypothetica eſt; & hypothetica ex cathegoricis conſtat; dicendum eſt in primis, quid requiratur ad veritatem cathegoricæ enunciationis.

Primum documentum ſit: ad veritatem cathegoricæ enunciationis affirmatiue requiritur, quod extrema ſupponant, & quod pro eodem ſupponant aut verificentur iuxta exigentiam proprietatũ logicalium. Etenim hæc ꝓpoſitio, *homo eſt doctus*, vera eſt; ſed hæc eſt falſa, *omnis homo eſt doctus*, quia quamuis extrema ſupponant, & pro eodem ſupponant, vel verificentur: tamẽ non verificantur pro eodem ſecundum exigentiam ſuppoſitionis diſtributiuæ. Cauẽdum igitur eſt, ne aliquid contingat circa extrema propoſi-

poſitionis affirmatiuæ contra regulas alicuius proprietatis logicalis. Alias non ſufficiet ad eius veritatem quod extrema ſupponant ac verificẽtur de eodem.

Secundum documentum: Ad veritatem propoſitionis negatiuæ ſufficit, ſi alterum extremum non ſupponit, vel ſi vtrunque ſupponit non tamen pro eodem, vt hęc eſt vera: *Petrus non eſt Paulus*: quia quanuis extrema ſupponant, non tamen pro eodem: & hæc etiam eſt vera. *Antichriſtus non currit*, quia ſubiectum non ſupponit.

De Hypothetica documenta dari poſſunt; niſi prius fiat diuiſio hypotheticæ in ſuas partes. Diuiditur enim enunciatio in ſimplicem, & in eam, quæ coniunctione eſt vna, vt ſupra explicatum eſt, iuxta numerum variarum coniunctionũ; quæ cathegoricas vniunt. Numerus vero harum cõiunctionum ſupra tres illatiuas quaternarius eſt. Diximus enim tres eſſe illatiuas: *Si Igitur*, vel *ergo*, Quia, Super has adiicimus, *Et vel, ſiue*; *Aut*; *Nec*, quæ

tantum

tantum valet ſicut & non. Prima igitur ſpecies hypotheticarum ſit copulatiua cuius partes cõiunguntur coniunctione, *&*, vel, *Nec*. Vt, *Petrus diſputat*, *&*, *Ioannes ambulat*. Item *Petrus non diſputat nec Ioannes ambulat*. Altera ſpecies eſt diſiunctiua, cuius partes coniunguntur coniunctione *vel*, *Aut*, *ſiue*, In illatiuis etiã hypotheticis tres formæ inueniuntur. Conditionalis, cuius partes coniunguntur coniunctione, *ſi*, Rationalis, cuius partes cõiunguntur coniunctione *Ergo*, vel, *Igitur*. De his etiam hypotheticis illatiuis, quæ cum ſint conſequentiæ non deſinunt etiam eſſe propoſitiones, oportet documenta ad illarum veritatem vel falſitatem dignoſcendam proferre.

Primum documentum: ad veritatem propoſitionis copulatiuæ neceſſe eſt vtramque partem eſſe veram: & conſequẽter ad falſitatem vnam partem eſſe falſam.

Secundum documentum. Ad veritatem diſiunctiuę ſufficit vnam partem eſſe veram, & conſequenter ad falſita-

falſitatem requiritur vtraque pars falſa. Et quod diximus de veritate & falſitate, intellige de neceſſitate & impoſſibilitate. Semper enim copulatiua ſequitur debiliorem partem, & ab ea denominatur. Diſiunctiua vero ſequitur firmiorem partem & ab ea denominatur, v.g. hæc copulatiua, *Petrus currit &, Ioannes eſt* equus, eſt impoſſibilis. Hæc autem, *Petrus currit & Ioannes eſt homo*, eſt contingens. Similiter hæc diſiunctiua, *Deus eſt, vel homo eſt equus*, eſt neceſſaria, hæc autem; *Petrus currit vel equus eſt homo*, non eſt impoſſibilis: ſed contingens, quia firmior pars eſt contingens quam impoſſibilis. Nota vero circa primum documẽtum & ſecundum, quod quanuis ad veritatẽ copulatiuæ ſufficiat, vtramq; partem eſſe veram; tamen ad poſſibilitatem non ſufficit vtramque partem eſſe poſſibilem. Sed requiritur eſſe cum altera compoſſibilem. Vnde hęc copulatiua, *Petrus currit & Petrus non currit*, eſt impoſſibilis: quia, quanuis vtraq; pars ſit poſſibilis, neutra tamen

eſt compoſſibilis cum altera. Similiter ad neceſſitatem diſiunctiuæ non requiritur alteram partem eſſe neceſſariam, ſed ſufficit partes eſſe incompoſſibiles in falſitate. Et idcirco hæc eſt neceſſaria, *Petrus currit vel Petrus non currit*, quamuis vtraq; pars ſit contingens: Neutra enim cum altera in falſitate conuenire poteſt.

Tertium documentum pro illatiuis. Si propoſitio hypothetica fuerit conditionalis, nihil aliud requirit ad ſui veritatem quam bonitatem conſequentiæ. *Vt ſi homo volet, habet alas*, vera propoſitio eſt non obſtante falſitate antecedentis & conſequentis. Ratio eſt, quia conditionaliter loquens nihil affirmat vel negat de antecedentis vel conſequentis veritate: ſed duntaxat aſſeuerat bonam eſſe conſequentiam. Et hoc eſt, quod vulgo dicitur, *Conditionalis nihil ponit in eſſe*, hoc eſt circa antecedens vel conſequens. Nihilominus aliquid aſſeuerat, ſcilicet bonam eſſe conſequentiam: Ac ſi diceret: *neceſſe eſt*

omne

omne quod volat alas habere: Obſeruandum eſt autem coniunctionem illam, *Si*, non ſemper illatiue accipi, ita vt conſequentiam conſtituat, verbi gratia in hac propoſitione. *Si cras viſitaueris me, dabo tibi equum.* Hæc enunciatio non eſt conſequentia conditionalis: nam poterit ſtare veritas antecedentis cum falſitate conſequentis. Et tamen, qui ſic promittit animo adimplendi promiſſum, non mentitur: & nihilominus poſſibile eſt antecedens eſſe verum, & conſequens falſum: aut propter inconſtantiam promittentis, vel quia factus eſt impotens ad implendum promiſſum. Porro, Si Deus aut Propheta Dei aliquid ſub conditione promiſerit, tunc bona erit conſequentia in materia. Noſtrum itaque documentum non intelligitur, quando coniunctio, *Si*, ſumitur promiſſorie.

Alias præterea acceptiones habet hæc coniunctio, quæ magis ad Theologorum diſputationem pertinent, v. g. cum Thomiſtæ aiunt; *ſi Adam non*

 peccaſ-

peccaſſet, filius Dei non fieret homo. E contrario vero Scotiſtæ aiunt; *Etiam ſi Adam non peccaſſet, nihilominus filius Dei fieret homo.* Neutri vero accipiunt coniunctionem illam, *Si*, in vi conſequentiæ formalis: Sed loquuntur ex ſuppoſitione voluntarii decreti diuini, ſecundum quod vtraque factio opinatur differentem fuiſſe ordinem diuini decreti ex parte rerum, quæ ſub diuino conſilio ordinem inter ſe habent. Etenim in ipſo Deo, ſiue Adam peccaſſet, ſiue non peccaſſet, ſiue filius Dei fieret homo, ſiue non fieret, nulla differentia inueniretur, apud quem non eſt tranſmutatio neque viciſſitudinis obumbratio. Vnde Theologus qui proprie & cum reuerentia diuinæ puritatis & maieſtatis loqui deſiderat, omnem differentiam & varietatem in rebus decretatis collocet. Ita ſane vt Thomiſta dicat, talem ordinem fuiſſe decretatum à Deo inter incarnationem Verbi & permiſſionem peccati primi parentis, vt niſi in remedium peccati permiſſi Verbum diuinum

nium non fieret caro. Scotiſta vero neget, talem ordinem fuiſſe per ſe decretatum, neq; in aliquo genere cauſę incarnatione verbi à permiſſione peccati dependentiam habuiſſe. Neque vice verſa permiſſionem peccati ab incarnatione verbi dependere. Sed omnino inter ſeſe hæc duo per accidẽs ſe habere, & per accidens contigiſſe ex parte decreti circa incarnationem, quod peccatum Protoparentis permitteretur & præuideretur à Deo futurum. Nihil modo nos definimus: ſed duntaxat modum loquendi præſtamus. Accipitur itaque coniunctio illa, *ſi*, concomitanter, non abſolute illatiue. Idem iudicium eſt de quibuſdam futuris conditionatis contingentibus, quæ aliqui moderni Theologi fingunt habere medium inter futurum abſolutũ & inter poſſibile futurũ, ac proinde ſcientiam quandam mediam in ipſo Deo imaginantur, quæ nec ſit ſciẽtia intuitiua, nec ſcientia ſimplicis intelligentiæ. Sed de hoc alias noſtram ſententiam tulimus.

Quartum documentum. Ad veritatem propoſitionis hypotheticæ quæ eſt conſequentia rationalis, requiritur & ſufficit ſupra bonitatem conſequentiæ, antecedens eſſe verum. Non diximus etiam conſequens eſſe verum: quia hoc ſuperflue diceretur. Nam ſi bona eſt conſequentia & antecedens eſt verum, non poterit conſequens eſſe falſum. v. g. hæc hypothetica eſt vera propoſitio, *homo eſt riſibilis: ergo eſt rationalis*. Hæc autem eſt falſa propoſitio, *Homo eſt equus: ergo homo eſt ſenſibilis*, quia non ſufficit bonitas conſequentiæ. Etenim qui ita ratiocinatur, affirmat antecedens.

Quintum documentum. Ad veritatem hypotheticæ, quæ eſt conſequentia cauſalis, requiritur & ſufficit bonitas conſequentiæ & veritas antecedentis, & quod res ſignificata per antecedens ſit cauſa vel ratio rei ſignificatæ p conſeques. Vnde hæc eſt falſa propoſitio, *quia homo eſt riſibilis, eſt rationalis*, hæc autem vera; *Quia homo eſt rationalis, eſt riſibilis*. Item hæc eſt vera; *Quia*

Quia Deus eſt immutabilis, eſt ætern⁹, Quia quamuis in Deo nihil ſit cauſa alicuius, quod eſt in Deo: tamen aliqua attributa diuina ſunt nobis ratio demonſtrandi alia.

In hoc etiam documento obſeruandum eſt, coniunctionem illam, *Quia*, non ſemper cauſaliter accipi ex parte rerum: ſed aliquando importare rationem cognoſcendi cauſam ex effectu: ſic vt logici & Philoſophi appellent demonſtrationem, *Quia*; Eam, quæ procedit ab effectu ad cauſam, vt, *luna ecclypſatur; ergo terra interponitur inter Solem & Lunam.* Et huiuſmodi locutiones inueniuntur in ſacris literis, v.g. Ioannis 16. *Ipſe Pater amat vos: quia vos me amaſtis.* Vbi certum eſt, Patrem dilectione ſua cauſam fuiſſe amoris diſcipulorũ ergaChriſtum. Aliquãdo etiã coniũctio; *Quia*, accipit non cauſaliter, ſed ſpecificatiue, hoc eſt: determinatiue vt accipitur Ioannis c. 5. *Poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt.* Vbi dictio: *Quia*, determinat & denotat poteſtatẽ iudiciariã

datam eſſe homini Chriſto in ipſa humanitate exercendam, quando venturus eſt viſibilis iudex iudicare viuos & mortuos. Aliquando etiam dictio; *Quia*, accipitur pro; *Quod*, in ſacris literis. Iuxta illud Matthæi 6. *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis; Non occides.*

Habemus itaque ex dictis; argumentum & conſequentiam non conuertibiliter dici. Item neque bonum argumentum neque bonam conſequentiam idem eſſe. Semper enim argumentum, ſi proprie loquamur, amplius requirit, quam bonitatem conſequentiæ, videlicet, vt antecedens aliquo modo illuminet conſequens.

Sed contra hæc eſt bona conſequentia, *homo eſt equus, ergo eſt ſenſibilis*: ſed eſt malum argumētum, quoniam antecedēs eſt aperte inutile ad probandum conſequens. Obſeruandum eſt tamen, diſtinctionem bonæ vel malæ conſequentiæ propriam eſſe Dialectici, ſed diſtinguere inter bonum & malum argumentum non ſolum Dialectici eſt, ſed etiam cuiuslibet ſapientis

tis in qualibet diſciplina. Ratio eſt, quia bonum argumentũ debet conſtare ex vero antecedente, cuius veritas ex cognitione phyſica vel metaphyſica aut mathematica ſiue theologica pendet. Quocirca tametſi Dialecticus formam argumentandi præſtet & modum etiam inquirendi veritatem per communia præcepta, tamẽ non omnis cognitio veritatis ad eum pertinet, ſed ad alias reales ſcientias: quæ rerum naturas perſcrutãtur. De quarum diſciplinarũ diſtinctione nec metaphyſicus ſine Dialectica, nec Dialecticus ſine metaphyſica perfectum iudicium ferre poterit.

His ita conſtitutis iam opportune de locis argumentandi ſecũdum formam Dialecticã, pręter ſyllogiſmum, differendum nobis eſt. Erit autem operæ pretium prius diſputandi normam pro tyronibus interponere. Neceſſe eſt enim in exercitio diſputandi Dialecticos tyrones certis quibuſdã documentis inſtruere. Etenim teſte *Ariſtotele*, exercitatio eruditionis con-

ſummatio eſt. Hanc autem formam in præcedentib. de induſtria non tradidimus, quia logicalium proprietatũ diffinitiones ignorantibus, diſputandi materia non ſuppetebat. Dicamus in primis quid ſit diſputatio. *Eſt enim duorum cõcertatio circa verum examinandum, dum alter defendit aliquam propoſitionem, & alter impugnat.* Quæ diſputatio ad veritatis manifeſtationẽ & confirmationem ſi candido animo fiat, plurimum vtilitatis habet. Si vero ambitioſa contentione exerceatur ab aliquo, potius ad ipſius veritatis offuſcationem quam manifeſtationẽ deſeruit.

CAP. III.

De Dialectica diſputandi forma.

Forma diſp. PRimum omnium defenſoris locũ tenens propoſitionem proferat, q̃ ſe defenſurũ profitetur. Deinde Impugnatoris officium erit, argumentum proponere ſuccincte & diſtincte.

Quod

Quod quidem ex antecedēte & conſequente & illationis no:a cōſtare neceſſe eſt. Tunc reſpondens, fideliter matureque totum argumentum integre repetat: interimque dum repetit, perpendat duo. Alterum eſt, an verum vel dubium vel æquiuocum ſit antecedens. Alterum an ipſa conſequentia bona ſit. Deinceps vt moris eſt, iterum incipiat repetere argumētum reſpondens ad antecedens, concedo; vel nego: vel etiā diſtinguo antecedens, cum fuerit ſimplex propoſitio. Si autem antecedens habuerit duas propoſitiones, quarū altera vocatur maior, & altera minor; reſpondeat prius ad maiorem concedo; vel nego; vel diſtinguo, vel tranſeat. Cum autē concedit antecedens vel maiorē, proſequatur eodem modo ad minorē, vel ad conſequentiam; circa quā nunquam diſtinguēdum eſt. Bene tamen licebit diſtinguere conſequēs. Et ſuppoſito vno ſenſu vel altero, regrediatur ad conſequentiam, vt eā concedat vel negeti. Et tunc probatio relinquitur impu-

impugnatori. Obſeruandum eſt tamen conſequẽs nunquam negari debere, nam ſi conceditur antecedens & conſequentia, fruſtra negabitur conſequens. Nihilominus, quando impugnator concludit aliquam propoſitionem quæ non eſt contraria neque contradictoria propoſitioni propugnantis, licebit propugnatori dicere, tranſeat totum, vel, cõcedo totum. Et hoc maxime faciet, quando conſequens fuerit manifeſte verum. Eſt alterum documentum à reſpondente obſeruandum, quãdo diſtinxerit antecedens vel partem antecedentis. Tunc enim debet proſequi ſecũdum ſenſum conceſſum vel ad minorem vel ad conſequentiam concedendo vel negando. Vt ſupradictum eſt. Similiter aduertat ſe teneri defendere vt verum ſi quid tranſire permiſerit, perinde enim eſt ac ſi conceſſerit, quantum attinet ad conſequentiam. Et idcirco caueat dicere, *Tranſeat*, niſi quando certiſſimus eſt de malitia cõſequentiæ vel de veritate conſequentis.

tis. Quare tutiſſimum eſt tyronibus reſpondentib. vbicunq; falſum proponitur conſtanter negare. Hactenus de officio reſpondentis, cuius partes ſunt pauca loqui. Neque ſtatim proferre eorumq; concedit vel negat rationem. Sed potius ſua intereſt, omnẽ probationis laborem ad arguentem remittere; donec ipſe arguens deficiat & quærat à reſpondente alicuius differentię rationem ad quam deuentum eſt. Deinceps etiam argumentatori candido, qui non ſophiſtice contendere intendit, ſuæ leges ſunt præſcribendę. Huius primum documentum ſit, vt quãtum potuerit ſine Amphibologia loquatur, & aperte & breuiter proponat argumentum in quo conſequens immediate contradicat concluſioni propoſitæ. Sunt enim qui per ambages reſpondentem capere affectant, præſupponentes aliunde fundamenta, ex quibus non immediate argumentantur contra concluſionem: ſed volunt habere illa quaſi in depoſito & in ſubſidiis, ex quibus

in

in diſcurſu diſputationis probant aliquid, quod ſibi negandum fore, præſagiunt. Neque enim audent poſtea de nouo & repente illis fundamentis vti, quia non ſunt tam certa, vt negari non poſſint. Nam ſi certiſſima eſſent, fruſtra illa præmitterent ante diſputationem. Quamobrem hic modus argumentandi ſemper mihi captioſus & ſophiſticus viſus eſt. Preſertim cum de rebus maioris momenti diſputatio ineunda eſt. Neque exiſtimo reſpondētem teneri huiuſmodi fundamenta præmiſſa concedere vel negare, niſi tam euidentia ſint vt ea negare impudentiæ tribueretur: Sed tunc ipſe arguens argueretur de ſuperfluitate; verbi gratia ſi arguens cum catholico præſupponeret, Deum eſſe trinū & vnum: Et cum Mathematico præſupponeret : *Quæcunque ſunt æqualia vni tertio ſunt æqualia inter ſe.* Si vero præſupponat aliqua fundamenta quæ reſpondenti non ſunt certa, quanuis videantur probabilia, licitum erit reſpondenti neque concedere, neque

negare,

negare, ſed petere ab argumentatore, vt intra formam argumenti proponat illa fundamenta: & tunc videbit an ſint concedenda vel neganda. Sæpe enim contingit, vt arguens ſupponat aliquam probabilem opinionem; quę tamen non ſtat cum altera probabili ſententia quam reſpondens tuetur. quanuis enim verum vero conſonet, non tamen, omnis aſſertio probabilis ſtat cum altera probabili aſſertione. Contingit enim duas opiniones ſeorſum quamlibet eſſe probabilem, & tamen eſſe de aſſertionibus contradictoriis verbi gratia vnus dicit, *relatio diſtinguitur realiter à ſuo fundamento:* & alter dicit, *nulla relatio diſtinguitur realiter à ſuo fundamento.* Quo circa reſpondens non prudenter agit, dum talia fundamenta prodige admittit; niſi certus fuerit nullatenus ſuæ propoſitioni contradicere.

Secundum documentum in fauorem arguentis eſt; vt quando ex vno ſimplici antecedente poterit immediate inferre contradictorium propoſitio-

poſitionis defendendæ, non vtatur ſyllogiſmo, ſed taceat maiorem vel minorē: vt poſtea probet conſequentiam ſi negata fuerit. Et hic modus argumentandi dicitur enthimematicus & gratiſſimus auditoribus: ſed reſpōdenti facilis quidem ad recitandum, ſed difficilior ad reſpondendum: non enim bonitas vel malitia conſequentiæ ita patet ac ſi proponeretur ſimul maior & minor.

Tertium documentum. Boni & grati argumentatoris eſt, vt ſi negatur ſibi conſequētia probet directe conſequentiam: vel aſſignando locum Dialecticum irrefragabilem, vel concludendo in conſequenti cōditionalem, ergo ſi hoc eſt hoc, Illud eſt illud. Hoc aduertenm propter perperam argumentantes, qui dum illis conſequentia negatur, alio medio ad idem conſequens probandum, ſæpe vtuntur & ſic multiplicant argumēta nullum proſequētes. Alii vero non aliam probationē conſequentiæ proferunt, quam repetere argumentum, quod nimis

nimis faſtidioſum eſt, & à præſidente in publica diſputatione minime admittendum. Denique diſputantes ad manifeſtationem veritatis debent omnino cauere à nimia vocis acrimonia & clamoribus: Sed nec languore tepeſcere debent. Sophyſtæ vero qui ſapientes apparere affectant, legant *Ariſtotelem in libris Elenchorum*, vbi eorum conditiones exacte depingit. De officio tandem patroni præſidentis pauca etiam inſinuanda ſunt, vt cum vtilitate diſputatio procedat.

Patroni eſt in primis ſumma attentione mentis pręeſſe: totiuſque diſputationis proceſſum comprehendere: vt opportuno tempore ſententiam definitiuam circa tenendam veritatem proferat. Patroni eſt curare, vt præſcripta forma inter diſputantes obſeruetur. Patroni eſt, propugnatori potius quam impugnatori patrocinari: niſi forte quando dum impugnatori auxilium ferre videtur: aliunde magis apparet argumenti fallacia quo facilius à reſpondente diſſoluat. Quo

S docu-

documento nos ſæpe vtimur cũ præſidẽtis officio fungimur. Patroni tandem eſt, dum diſputatio rite procedit; tacere: niſi forte breui inſinuatione auxilium reſpondenti ferre valeat; ſi viderit illũ vacillare vel anxium eſſe, alias relinquat diſputantes donec diſputatio ad finem peruenerit & præſidentis iudicium poſtulet. Hæc forma & diſputandi methodus ſi in ſcholis obſeruaretur, nihil pulchrius, nihil vtilius, aut delectabilius mihi accidere poteſt, quam huiuſmodi diſputationibus intereſſe. Quando vero præſcriptæ leges non ſeruantur, nihil faſtidioſius, nihil inutilius, auditoribus contingit.

Cap. IV.

De Locis argumentandi.

RELiquum eſt iam, vt promiſſis ſtemus, antequam ad enunciationũ ad inuicem comparationem, ſiue per oppoſitionem, ſiue per æquipollentiam accedamus; prius de quibuſdam argu-

argumentandi locis præter ſyllogiſticum diſſeramus. Neque tamen eſt animus de omnibus ad diſſerendum accommodatis locis ſermonem facere: ſed de illis tantum, ex quibus per neceſſariam conſequentiã argumentantis intentum concluditur; diſſeremus. Nam cognitio locorum ex quibus probabilis duntaxat conſequutio efficitur, facilius vſu diſputandi & ſapientũ ac Rectorum lectione, quam artis præuentione acquiritur: dummodo prius diſcipulus neceſſariæ cõſequentiæ documentis fuerit inſtructus.

Duo fundamenta argumentandi.

Horſum igitur viſum eſt operæ precium: duo prima & inter omnia potiſſima principia naturali lumine ab omnibus cognita tanquam omnis argumẽtationis firmiſſima fundamẽta præmittere. Alterum metaphyſicum eſt, & ab *Ariſtotele lib.* 4. *metaphyſic. tex.* 9. deſumptum, ſcilicet, *Quodlibet eſt vel non eſt:* &, impoſſibile eſt de eodem affirmare & negare. Quod principiũ merito *dignitatis dignitatum* ad ꝙ

S 2 omnes

omnes demonſtrationes decurrunt appellatur. Alterum eſt Dialecticum. Nimirum in omni bona conſequentia ſi antecedens eſt verum, & conſequens debet eſſe verum. Hæc duo prima principia probatione nulla indigent, quia omni argumentatione priora ſunt. At vero aliqua explicatione opus habent. Nam illud prius principium non ſolum in illa vniuerſalitate propoſitum primum eſſe exiſtimandum eſt, ſed etiam de quacunque re in ſingulari vel in ſpecie vel in genere exerceri poteſt. Vt verbi gratia *Petrus eſt* vel *non eſt equus. Petrus eſt* vel *non eſt albus, equus eſt* vel non *eſt animal.* Hinc conſequenter huius principii contradictorium eſt euidenter per ſe falſum, videlicet, *aliquid non eſt & eſt.* Nihil enim magis ab intellectu alienum, quam de eodem affirmare & negare. Eſſet enim rationalis natura ab Autore ſuo male condita, ſi duabus cognitis contradictoriis ſenſum præberet. Tunc enim aſſentiret falſo ſub ratione falſi. Quemadmodum enim

enim humana voluntas non poteſt ferri in malum ſub ratione mali, quia eſt inclinatio à ſummo bono rationali naturæ indita, cuius obiectum eſt bonum ſub ratione boni, ita & intellectus indito lumine à ſummo vero, non poteſt aſſenſum præbere niſi vero vel ſub ſpecie veri occultato. At quando eſt expreſſa contradictio in obiecto, ſub nulla ratione veri occultari poteſt: deſtruitur enim primum illud principium, *Quodlibet eſt vel non eſt*. Quamobrem authori naturæ aſſcriberetur error ille qui tale lumen indidit vt ſub ratione falſi mens aliquid amplecteretur.

Alterum principium, quod Dialecticum appellauimus, non quia ſit inuentum Dialecticorum, vel quia ex illo probabiliter procedatur, vt ſolet appellari Dialecticus ſyllogiſmus, qui ex probabilibus procedit vel concludit: Sed idcirco Dialecticum diximus, quia maxime ad exercitium in materia Dialecticæ diſciplinæ accommodatum eſt. Eſt itaque primum princi-

pium naturali lumine cognitum: ita vt nulla ratione probari poſſit. Nam ſi illud principium quis probare intenderit, neceſſe erat, vt per bonam conſequentiam id efficeret. Illa vero conſequentia niſi præſupponat principiũ illud eſſe verum, inutilis omnino erit. Etenim quanuis aliquis cõceſſerit antecedens & conſequentiam, negaret conſequens. Nam diceret, in bona conſequentia poſſe antecedens dari verum, & conſequens falſum. Igitur in omni argumentatione ſemper prę ſupponitur, in omni bona conſequentia non poſſe antecedens eſſe verum, & conſequens falſum. Ac ꝑinde nulla argumentatione hoc principium probari poterit. Ratio vero explicatiua huius principii ex cognitione terminorum habetur. Nam ſi propoſitio antecedens eſt ſimpliciter vera, eius veritas conſiſtit in adæquatione intelligentiæ ad rem ſicut eſt, ergo nihil in ea falſi contineri poteſt: ac proinde nec poterit falſitatem parere. Si igitur conſequentia eſt bona & antecedens

cedens verum, neceſſe eſt & conſequens eſſe verum.

Implicat enim contradictionem falſum in vero contineri. Sed vides in hac noſtra ratione explicatiua, etiam nos vti conſequentia bona ex vero principio, & inde conamur explicare illius primi principii veritatem.

Pręſupponimus enim in bona conſequentia ſi antecedens eſt verum, & conſequens verum eſſe debere. Fruſtraque iam laborabimus contranegantem illud principium, ſicut neque diſputandum eſt contra negantem, *Quodlibet eſt vel non eſt.* Ex dictis ſequitᷣ argumentantis ſummā victoriam eſſe trahere reſpondentem ex conceſſis per bonam conſequentiam ad concluſionem in qua contradictionis implicatio eſt.

Iam vero ex illo principio Dialectico indemonſtrabili aliæ concluſiones euidenter deducuntur & regulæ, quæ ad illud principium reducuntur. Moderni regulas decem proponunt *Decē regulæ.*

ad diſſerendum neceſſarias. *Prima eſt*. Ex vero ſemper verum infertur: alias daretur in bona conſequentia antecedens verum,& conſequens falſum. *Secunda regula*, Falſum non niſi ex falſo ſequitur. Iſtæ duæ regulæ ſunt tam proximæ illi principio, vt probatione non egeant. *Tertia regula*. In bona conſequentia ſi antecedens eſt neceſſarium, conſequens debet eſſe neceſſarium, nec ſufficit eſſe verum. Probatur, quoniam alias poſſet dari antecedens verum, & conſequens falſum. Nam ſi antecedens eſt neceſſarium, ſemper eſt verum; ſi vero conſequens non eſt neceſſarium, poterit aliquando eſſe falſum, ac proinde tunc dabitur antecedens verum, & conſequẽs falſum. *Quarta regula*. In bona conſequentia ſi antecedens eſt poſſibile, conſequens non poteſt eſſe impoſſibile. Probatur, quia cõſequens impoſſibile ſemper erit falſum: & cum antecedens ſit poſſibile, poterit aliquando eſſe verum, ergo tunc dabitur antecedens verum, & conſequens falſum.

Quinta

Quinta regula. In bona conſequentia ſi conſequens eſt contingens, antecedens nõ poteſt eſſe neceſſarium. Hæc patet, quia antecedens neceſſarium ſemper eſt verum: conſequens autem contingens, poterit eſſe falſum, ergo in bona conſequentia poterit dari antecedens verum, & conſequens falſum. *Sexta regula*, ſi antecedẽs eſt contingens, conſequens non poteſt eſſe impoſſibile. Probatur, nam contingens dicimus quod indifferens eſt ad verum vel falſum: igitur contingens poterit eſſe verum, & tunc conſequẽs erit falſum, cum ſit impoſſibile. *Septima regula.* Quidquid ſequitur ad conſequens bonæ conſequentiæ, ſequitur ad eius antecedens, v. g. hæc eſt bona conſequentia. *Petrus diſputat*, ergo loquitur. Rurſus hæc eſt bona; *Petrus loquitur*, ergo mouet linguam. Igitur de primo antecedẽte ad vltimum conſequens, bona erit conſequentia. Hæc regula demonſtratur deducendo ad impoſſibile. Nam detur oppoſitum quod B, bene ſequatur ex A. &

 ex B.

ex B. ſequatur C. & nihilominus C. non ſequatur ex A. tunc ſi argumentor C. non ſequitur ex A. ergo A. poterit eſſe verum & C. falſum (ſi quidē in mala conſequentia poſſibile eſt dari antecedens verum, & conſequens falſum.) Tunc vltra ſic proſequor A. eſt verum, ergo B. eſt verum quod concedebatur bene ſequi ex A. deinceps B. eſt verum, ergo C. erit verum quod concedebatur ſequi ex B. Ac tandem habeo intentum C. eſſe verū & falſum. *Octaua regula.* Quidquid repugnat conſequenti bonæ conſequentiæ repugnat antecedenti. Probatur, nam alias ſi non repugnat antecedenti, poterit eſſe verum cum illo, repugnat autem conſequenti, ergo tunc conſequens erit falſum antecedente exiſtente vero. *Hæc regula* ſub aliis verbis poteſt conſtitui. In bona conſequētia ex oppoſito conſequentis ſequitur oppoſitum antecedentis: quæ eadem ratione demonſtrat, quoniam alias in bona conſequentia daretur antecedens verū, & conſequens falſum.

falſum. Quod ſic oſtendo. Nam ſi oppoſitum conſequentis non infert oppoſitum antecedentis, ergo poterit ſtare in veritate cum antecedēte. Sed tunc conſequens erit falſum, exiſtente ſuo contradictorio vero, ergo, &c. *Nona regula.* Ex impoſſibili ſequitur quodlibet, videlicet verum, falſum, neceſſarium, impoſſibile, contingens. *Decima regula.* Neceſſarium ſequitur ex quolibet, ſcilicet, ex impoſſibili, ex neceſſario, ex contingenti, ex falſo, ex vero. Iſtæ *duæ regulæ* ſimul explicandæ ſunt. Poſſunt enim dupliciter intelligi, præſuppoſita bonitate conſequentiæ, vno modo permiſſiue. Nimirum quod ex impoſſibili poſſit ſequi omnis differentia enunciationis non tamen quod quælibet enunciatio neceſſario conſequatur ex impoſſibili. Et ſimiliter intelligatur *decima regula.* Non vt quodlibet neceſſarium ſequatur ex qualibet differentia enunciationis cuiuslibet: ſed quia poſſibile eſt ex qualibet differentia enunciationis ſequi neceſſa-

neceſſarium. Atqui hæc intelligentia *harum regularum* planiſſima eſt exemplis. v. g. bene ſequitur *omnis equus eſt rationalis, omnis lapis eſt equus*, ergo *omnis lapis eſt rationalis*: ecce vbi ex impoſſibili ſequitur impoſſibile. Item hæc eſt bona conſequẽtia, *omne viuens eſt planta, omnis arbor eſt viuens*, ergo *omnis arbor eſt planta* Ecce neceſſarium ſequitur ex impoſſibili. Item bene ſequitur, *omne ens neceſſario currit, Petrus eſt ens*, ergo *Petrus currit.* Ecce vbi contingens ſequitur ex impoſſibili. Et multa alia exempla poterit præceptor diſcipulis proponere ad intelligẽtiam vtriuſque regulæ. Altera intelligentia *nonæ & decimæ regulæ* eſt huiuſmodi, vt eo ipſo quo antecedens eſt impoſſibile, ſtatim quælibet enunciatio bene ſequatur ex illo, vt ſi dicas *Petrus eſt equus* ergo *lapis eſt leo*, ergo *equus eſt hinnibilis*, ergo *Petrus currit*. Et ſimiliter propoſitio neceſſaria quælibet ex quolibet antecedẽti bene inferri. Ratio ſic opinantium eſt, quia putant omnem bonitatẽ conſequentiæ in hoc conſi-

conſiſtere, ſi non fuerit poſſibile in ipſa dari antecedens verum & conſequens falſum. Et omnem malitiam conſequentiæ in hoc aiunt conſiſtere ſi in illa poſſit dare antecedens verum & conſequens falſum. Sic igitur probant duas prædictas regulas. Si antecedens eſt impoſſibile, nõ poterit dari antecedens verum & conſequens falſum. Rurſus ſi conſequens eſt neceſſarium, non poterit dari conſequens falſum & antecedens verum.

Nihilominus hæc ſententia ab aliis merito non probatur, quorum ratio melior videtur. Quia bonitas conſequentiæ non conſiſtit in pura negatione: ſed in aliqua connexione inter ſignificatum conſequentis & antecedentis, ita vt intellectus conuincatur ex antecedente conceſſo, etiam alias impoſſibili, concedere conſequens. At vero in hoc diſcurſu *equus eſt lapis*, ergo *homo eſt aquila*, nulla intellectui repræſentatur connexio, vt etiamſi antecedens conceſſerit, teneatur illud conſequens concedere. Deinde

conſe-

conſequentiæ malitia non ſolum oſtenditur, quando in propriis terminis datur antecedens verum & conſequens falſum : ſed etiam declaratur quando in alia conſequentia ſimilis formæ datur antecedens verũ & conſequens falſum. Aſſignabo itaq; hanc conſequentiam ſimilis formæ. *Equus eſt animal* ergo *homo eſt aquila*: vbi antedens eſt verum& conſequens falſum, ergo altera conſequentia mala erat. Probo autem eſſe ſimilitudinem formæ inter illas conſequentias. Non enim impedit ſimilitudinem formæ ſi antecedens vnius ſit in materia remota & alterius in materia naturali: dummodo ſeruetur eadẽ qualitas & quantitas in enunciationibus, eademque logicalis proprietas. Neq; tamen deſtruitur aliquis formalis modus argumentandi in Dialectica deſignatus, qui etiam debet ſeruari in ſimilitudine formæ. Igitur illæ duæ conſequentiæ ſunt ſimilis formæ. Niſi forte velis dicere locum argumentandi legitimum eſſe ab antecedenti impoſſibili: quem

quem nullus Philoſophorum cõmemorauit. Ad rationem autem contrariæ ſententiæ ſatis reſponſum eſt, ad malitiam conſequẽtiæ ſufficere quod in ſimili forma detur antecedens verum & conſequens falſum. Vbi obſerua ſufficere quidem ad malitiam conſequentiæ, ſi poſſit dari antecedẽs verum & conſequens falſum, non autem ſufficere ad bonitatẽ, ſi non poſſit dari antecedens verum & conſequẽs falſum in particulari materia. Porro ad maiorem intelligentiam prædictorum eſt mihi vnum argumentum in fauorem oppoſitæ ſententiæ aſſerentis ex impoſſibili ſemper effici bonam cõſequentiam. Sic argumentor. Ex omni impoſſibili ſequuntur duæ contradictoriæ (*ſaltem implicite*) ſed ex duabus contradictoriis per bonam conſequentiam & formalem ſequitur quælibet enunciatio, ergo ex impoſſibili ſequitur quęlibet propoſitio. Hæc conſequentia patet ex *ſeptima regula*. Nam quidquid ſequitur ad conſequens bonæ conſequentię ſequitur

ad eius

ad eius antecedens. Maior probatur ex diffinitione impoſſibilis. Nihil enim eſt impoſſibile niſi contradictionem ſaltem implicite contineat; alias poſſet à Deo fieri, cuius omnipotentia ad omnia quæ non implicant contradictionem ſe extendit. Minor vero probatur. Et aſſumo has duas contradictorias; *Petrus currit & Petrus non currit:* & volo inferre ex illis hanc propoſitionem, *equus eſt leo.* Sic argumentor. *Petrus currit & Petrus non currit,* ergo *Petrus currit,* à copulatiua ad partem. Rurſus *Petrus currit* ergo *Petrus currit* vel *equus eſt leo,* à parte diſiunctiuæ ad totam. Tandem ab hac diſiunctiua cum deſtructione prioris partis infero poſitionem alterius, ſic procedens. *Petrus currit* vel *equus eſt leo,* ſed *Petrus non currit,* vt conceſſum erat in primo antecedenti, ergo *equus eſt leo.* Et proportionabiliter poteris inferre quamlibet aliam propoſitionem ad libitum tibi propoſitam, ſi proceſſeris per tres illas conſequentias, quarum quælibet formalis eſt & neceſſaria.

Hoc

Hoc argumentum non eſt vulgare. Et facie tenus videtur intentum ſuum probare. Nihilominus, ſi quis attente introſpexerit, ſolubile eſt. Id quod ego ſic oſtendo. Quanuis enim prima illa conſequentia, à copulatiua ad partem formalis conſequentia ſit, & etiam ſecunda conſequentia, à parte diſiunctiuæ ad totam ſit formalis: tamen in tertia conſequentia, in qua argumentamur à diſiunctiua cum deſtructione vnius partis ad poſitionem alterius, inuenitᷣ ipſa deſtructio vnius partis non ſequi formaliter ex antecedentibus. Etenim per accidens eſt ad formalitatem conſequentiæ à copulatiua ad partem, quod ipſa copulatiua contineat duas cõtradictorias. Eſt etiam multo magis per accidẽs, quod dum argumentamur à parte diſiunctiuæ ad totam, illa pars diſiunctiuæ fuerit deducta ex vna copulatiua quæ conſtabat ex duabus contradictoriis. Ac proinde quando in vltima conſequentia repente emergit deſtructio alterius partis diſiunctiuæ, illa deſtru-

Digitized by Google

ctio non conſecuta eſt formaliter per conſequentiam formalem in quantum deſtructio eſt partis diſiunctiuæ, ſed materialiter contigit; quod in prima copulatiua altera pars alteriꝰ fuerit deſtructiua. Quocirca hic diſcurſus erit ſimilis formæ cum illo. *Petrus currit*, & *Paulus non diſputat*, ergo *Petrus currit*. Rurſus *Petrus currit*, ergo *Petrus currit* vel *equus eſt leo*. Deinceps in tertia conſequentia inuenies deeſſe deſtructionem alterius partis diſiunctiuæ, quæ non ſequitur ex antecedentibus. Non enim poteris dicere, *ſed Petrus non currit*, ergo *equus eſt leo*. Nam in prima copulatiua altera pars non deſtruebat priorem. Quod autem iſte ſecundus diſcurſus ſit ſimilis formæ cum priore, probatur: quia prima hypothetica copulatiua eſt ſimilis formæ cum copulatiua ſecundi diſcurſus, vtraque enim continet duas partes eiuſdem quantitatis & qualitatis. Neque in illis eſt differentia aliqua in proprietate logicali. Secunda etiam conſequentia ſimilis formæ eſt, vt pa-
tet.

tet. Tertia denique conſequentia ſi ponas deſtructionem alterius partis, bona eſt & ſimilis formæ, ſed minor erit falſa ſi dicas, *ſed Petrus non currit*, non enim habes, vnde formaliter deducatur illa deſtructio. Fatemur tamen ſi quis concederet duas contradictorias, conuinceretur concedere vſque ad vltimam illam conſequentiam: ſed conuinceretur non ex formalitate conſequentiarum: ſed ex materiali conceſſione duarum contradictoriarum in illis terminis, vbi copulatiua continet duas contradictorias. Atqui hoc pacto nos etiam fatemur ex duabus contradictoriis conceſſis, poſſe materialiter concludi quamlibet enuciationem, non tamen formaliter vt oſtenſum eſt.

Alterum argumentum principale fieri poteſt contra tertiam regulam in qua dicitur. In bona conſequentia ſi antecedẽs eſt neceſſariũ conſequens debet eſſe neceſſarium. Sic argumentor. Hæc eſt bona conſequentia. *Deus dixit Petrũ negaturũ*, ergo *Petrus eſt nega-*

turus. Antecedens eſt neceſſarium & tamen conſequens non erat neceſſariũ, ergo regula fallit. Maior ab omnibus conceditur, quia illa conſequentia fundatur in infallibilitate diuinæ præſcientiæ & veracitate dicentis, qui mentiri non poteſt. Quod autem antecedẽs ſit neceſſarium, probant quia erat propoſitio de preterito & ad præteritum non eſt potentia. Quemadmodum, *Adam fuit*, dicitur modo neceſſaria. Denique conſequens non fuiſſe neceſſarium, probatur: quia quantumlibet Deus prædixerit Petrum negaturum nihilominus Petrus libere negauit Chriſtum, alias nõ peccaſſet. Hoc argumentum maiorem difficultatem tangit quam quæ nouitiis poſſit omnino explicari. De qua re late diximus *in noſtris Commentariis ſupra primam partem quæſt*. 14. *artic*. 13. *dub*. 2. *ad* 3. Nunc autem ſufficiet aſſerere illam regulam debere intelligi, tum de bona conſequentia formali, tum etiam de antecedente neceſſario ſimpliciter & ex propriis terminis: & ſic nullam

nullam inſtantiã habebit. At vero cõſequentia propoſita non eſt formalis, multa enim præſupponit non neceſſaria ſimpliciter, ex quibus materialem tantum bonitatem habet. Nunc enim in illa conſequentia antecedens eſt verum, *Deus dixit Petro, ter me negabis*, & conſequens eſt falſum, dum infertur, *ergo ter eſt negaturus*. Iam enim Petrus non eſt negaturus Chriſtum. Si autem fuiſſet formalis conſequentia, quotieſcunque daretur antecedens verum, daretur etiam conſequẽs verum. Igitur illa conſequentia tantum fuit bona pro tunc, ſuppoſito quod Deus dixit, & ſuppoſito quod Petrus nondum negauerat: quæ duo non ſunt ſimpliciter neceſſaria. Poſſibile enim fuit Deum nõ dixiſſe & Petrum non eſſe negaturum. Vnde ad argumentum in forma dupliciter poteſt Dialecticus reſpondere. Primo quidem negando conſequentiam eſſe formalem; nam conſequentia formalis quæ ſemel eſt bona ſemper eſt bona. Secundo negando antecedens

eſſe ſimpliciter neceſſarium, ſed tantum ex ſuppoſitione non neceſſaria ſimpliciter. Sicut hæc ppoſitio, *Adam fuit*, nō eſt ſimpliciter neceſſaria, nam alias eſſet æternæ veritatis, quæ tamē erat falſa ante quā Adam fieret. Deinde ſi aliquam bonitatē habet illa conſequentia etiam conſequens eſt neceſſarium ex ſuppoſitione nō ſimpliciter. Id quod *D. Thomas vbi ſupra ad 2. argumentum* dixit, Conſequens eſt neceſſarium, vt ſubeſt antecedēti, & non in ſe ſimpliciter. Quemadmodum *Ariſtoteles dixit lib. 1. Periher. cap. 6. Omne quod eſt, quādo eſt, neceſſe eſt eſſe.* Eſt enim ac ſi diceret, *Impoſſibile eſt aliquid eſſe & non eſſe & neceſſe eſt eſſe ſi eſt.* In quō modo loquendi neceſſitas conſequentiæ inſinuatur, non autem neceſſitas abſoluta ipſius enunciati. Eadem explicatio adhibenda eſt *quintæ regulæ.* In qua dictum eſt, *ſi conſequens eſt contingens, antecedens non poteſt eſſe neceſſarium.*

Intelligenda eſt enim de ſimpliciter neceſſario, & non de neceſſario ex ſuppoſitione.

Alia

Alia difficultas eſt quænam ſit ratio, quare ex vero non poſſit ſequi niſi verum; & tamen ex falſo poſſit ſequi verum. Ratio dubitandi eſt: quia non minus opponitur falſum vero, quam verum falſo, ergo ſi falſum non poteſt contineri in vero, neque ex illo inferri, pari ratione verum non poterit contineri in falſo neque ex illo inferri.

Reſpondetur rationem differentiæ duplicem eſſe. Prior eſt, quia verum conſurgit vndique ex integra cauſa: habet enim rationem boni. Falſum autem habet rationem mali & ex particulari defectu conſurgit. Etenim vna propoſitio copulatiua, cuius vna pars eſt falſa & altera vera, ſimpliciter dicitur tota falſa: quia talem modum habet ſignificandi, vt non ſolum dicat vel repræſentet illam veritatem quam continet: ſed etiam importet vtramq; ſimul eſſe veram, ac propterea tota copulatiua dicitur falſa. Nihilominus ſi illa pars quæ vera eſt ſeparetur ab altera, erit vera abſolute &

ſimpliciter. Hinc eſt, vt ex antecedēti ſimpliciter falſo poſſit inferri conſequens ſimpliciter verum, vt patet in conſequētia, à copulatiua ad partem. Deinde etiam ſi antecedens nihil veri contineat, poterit aliquando ex illo inferri conſequens verum. v. g. bene ſequitur, *omnis lapis eſt viuus* & *omnis homo eſt lapis*, ergo *omnis homo eſt viuus*. Continet enim antecedēs, quod ſimpliciter falſum eſt, bonitatem ſyllogiſticam & conſequētiam neceſſariam. Et hæc eſt ſecunda ratio. Non enim neceſſe eſt vt veritas conſequētis cauſetur ex falſitate antecedētis: ſed ſufficit quod aſſenſus antecedētis ſi concederetur, eſſet cauſa aſſenſus conſequentis quantū ad ſubſtantiam ipſius aſſenſus, non quantum ad veritatem contentam in conſequenti. Bonitas enim conſequentiæ ſolum penſatur ex veritate iſtius cōditionalis, *ſi omnis lapis eſt viuus, & omnis homo eſt lapis, omnis homo eſt viuus*. Quæ propoſitio vera eſt. Nihil enim aliud affirmat, neque ponit in eſſe, quam quod ſi ante-

cedens

cedens cōcedatur debet cōcedi conſequens propter intrinſecam connexionem medii cum extremitatibus: quæ connexio immediate regulatur per principium ſyllogiſmorum regulatiuum, de quo ſuo loco dicemus.

CAP. V.

DEinceps ordo huius tractatus poſtulat vt præfatas regulas in locis argumentandi Dialecticis exerceamus. In primis neceſſe eſt definire quid ſit locus Dialecticus. Cuius diffinitio à Cicerone in ſuis Topicis ea eſt. *Locus eſt argumentandi ſedes. Vt enim earum rerum, quæ abſcondita ſunt, demonſtrato & notato loco, facilis eſt inuentio: ſic cum peruestigare argumētum volumus, locos noſſe debemus.* Hæc Cicero. Ac ſi diceret, *locus eſt vbi inuenitur radix & fundamentum argumētandi.* Ariſtoteles etiam *in lib. 2. Rhetoricorum cap. vlt.* vocat locum, *elementū*, propterea, quod ſimplex cum vocat locum, elemēntum, propterea quod ſimplex cum ſit, mul- *Diffinitio loci.*

T 5 torum

torum támen eſt origo & initium argumentorum : ſicut elementum naturale intrat in compoſitionem multarum rerum. Item *Boetius lib.* 1. *de differentia Topicorum*; *locus*, inquit, *eſt, id vnde ad propoſitam quæſtionem conueniens trahitur argumentum*. Nos vero hic aduertimus, quod locus Dialecticus aliquando accipitur pro ſimplici ſede ſiue elemento ſiue initio : vnde argumentum procedit. Aliquando accipitur pro tota argumentatione, quæ includit tanquam partem initium ſeu fundamentum & ſedem vnde proceditur. Quemadmodum in ſuperioribus diximus quod diffinitio, aliquando accipitur pro oratione, quæ conſtat ex genere & differentia, aliquando pro enunciatione, quæ conſtat ex diffinito & diffinitione, vt, *homo eſt animal rationale*. Ita etiam nũc, cùm quoſdam locos argumentandi enarrabimus, vtemur indifferenter nomine loci.

Solent Rhetores multipliciter huiuſmodi locos diuidere. In primis diuidunt

uidunt locum in locum qui dicitur, *Maxima*, & in locum qui dicitur; *Differentia maximæ*, vt diuidit *Boetius lib. 2. Topicorum.* Locus Maxima, dicitur propoſitio per ſe nota, fidem aliis ſubminiſtrans. Vocant propoſitionẽ per ſe notam; quamcunque, quæ cognitis terminis ab omonibus approbatur, etiam ſi non ſit in ſe intrinſece neceſſaria: vt verbi gratia. In qualibet arte id, quod maxima pars artificium dicit, pro vero habendum eſt. Id autem quod dicitur fidem aliis ſubminiſtrans, nihil aliud eſt, quam continere in ſe virtutem probandi aliquid aliud.

Deinde locus, Differentia maximę eſt receptaculum plurium maximarum; qualis eſt locus d ffinitionis, locus autoritatis. Nam ex loco diffinitionis plures maximæ ſolent deduci, quemadmodum etiam ex loco autoritatis. Porro proſequutio huius tractatus, de locis argumentandi aliter à Dialectico, aliter à Rhetorico ordinanda eſt. Quamobrem nos qui

ad

ad Dialecticorum vtilitatem hæc rudimenta ſcribimus, eos tantum locos commemorabimus,qui in ſchola frequētiores & vtiliores ſunt. Non enim Dialecticum aut Philoſophum aut Theologū decet de locis qui ad permouendos affectus valent, ſed de illis qui ad conuincendum intellectum ordinantur,differere. Legi atque perlegi libros octo topicorum & duos elenchorum Ariſtotelis,in quibus infinitum fere numerum locorum argumentandi recte & ſophyſtice inueni. Nam in ſolis Topicorum libris curioſi interpretes duodecim ſupra tercentum locos argumentandi annumerarunt. Alii qui rem Dialecticam nimis rhetorice tractauerunt ad plures quam viginti argumentandi locos reduxerunt. Nobis tamen octo capita ſiue fundamenta varie argumentandi ſufficere vidētur Dialectico qui ad Theologiam ſiue Philoſophiam properat.

Primus & potiſſimus Primus locus Dialecticis & Rhetoribus communis eſt ex diffinitione

&ap-

&appellatur ab eis locus diffinitionis, ſiue argumentatio quæ ex diffinitione deriuatur. Omnia enim dubia emergentia circa vnamquamque rem ex diffinitione ſoluēda ſunt, vt habemus ex *Ariſtotele*. *locus eſt diffinitio.*

Hic locus argumentandi multipliciter exercetur. A diffinitione ad diffinitum, & vice verſa efficax argumētum eſt. Deinde à negatione diffinitionis ad negationem definiti, & vice verſa efficaciter concluditur. Item à diffinitione ad definitum cum eodē addito, & vice verſa, bona erit conſequentia. v. g. *eſt homo albus, ergo eſt animal rationale album.* Amplius, A negatione vnius partis diffinitionis ad negationem diffiniti certa conſequentia eſt, ſi enim vna pars diffinitionis negatur de aliquo non poterit ei tota conuenire, ac proinde nec diffinitum. Verum vice verſa à negatione diffiniti ad negationē cuiuslibet partis diffinitionis, non erit bona conſequentia, vt ſi arguas, *non eſt homo, ergo non eſt animal:* ſed à negatione diffiniti ad negationem

tionem differẽtiæ adæquatæ, quæ eſt in diffinitione bona erit conſequentia, & vice verſa. v. g. *Non eſt homo, ergo non eſt rationale.* Denique á diffinitione ad propriam paſſionem diffiniti, & vice verſa bona ſit conſequutio, *vt eſt animal rationale, ergo eſt riſibile.* Hæc vniuerſalia documenta intelligenda ſunt, niſi forte committatur aliquis defectus logicalis, vt in ſequentibus patebit.

Secundus locus à diuiſione. Secundum caput eſt ꝑ conſequentiis quæ procedunt ex bona diuiſione alicuius communis diuiſibilis. Quæ conſequentia multis modis variantur. In primis à diuiſo ad ipſam diuiſionem, quæ diſiunctim continet partes diuidentes, & vice verſa bona ſit conſequentia. v. g. *eſt animal, ergo eſt rationale, vel irrationale.* Deinde à negatione diuiſi ad negationem diuiſionis ſub eadem forma. v. g. *Non eſt animal, ergo non eſt rationale vel irrationale.* Verum à negatione vnius partis diuiſionis ad negationem diuiſi non eſt bona conſequentia; quanuis vice verſa bona ſit.

na ſit. Ratio eſt quia ſingula membra diuiſionis ſunt inferiora reſpectu diuiſi. Hæc duo capita argumentandi frequentiſſima ſunt & in promptu habenda; non ſolum in Dialectica ſed in omni ſuperiori diſciplina.

Tertium caput arguēdi ſit ex qualitate ꝓpoſitionis affirmatiuæ vel negatiuæ, vnde ſæpe ſumitur argumentū: & hoc dupliciter vel ab affirmatiua ad negatiuā vel à negatiua ad affirmatiuam, quibuſdā præſcriptis legibus. *Tertius locus.*

Sit igitur prima regula. Ab affirmatiua ad negatiuam prædicato variato penes finitum & infinitum bona erit conſequētia. v. g. *homo eſt albus, ergo homo non eſt non albus.* Similiter *homo eſt non albus, ergo homo non eſt albus.* *Ab affirmatiua ad negatiuam.*

Secunda regula. A negatiua ad affirmatiuam variato prædicato de finito in infinitū & de infinito infinitū, bona erit conſequētia, dummodo in antecedenti ponatur conſtantia ſubiecti iuxta exigentiam temporis importati per copulam. Conſtantiam dicimus propoſitionem affirmatiuam,

quæ

quæ importat exiſtentiam rei ſignificatæ per ſubiectum propoſitionis negatiuæ, ex qua fit conſequutio ad affirmatiuam. Ecce exemplum. *Homo non eſt albus, & homo eſt*, ergo *homo eſt non albus*. Si enim non poneres cõſtantiam illam; *& homo eſt*, dabitur antecedens verum & conſequens falſum, nullo exiſtente homine in rerum natura, quoniam antecedens verificabitur per non ſuppoſitionem extremorum, cum ſit pure negatiuum, conſequens vero erit falſum, cum ſit propoſitio affirmatiua de ſubiecto non ſupponente.

Sed contra. Hæc eſt mala conſequentia, *omnis homo non fuit albus & homo eſt, ergo omnis homo fuit non albus*. Igitur regula non eſt certa. Antecedens probatur, nam antecedẽs erit verum & conſequens falſum, in caſu, quo nullus homo anteceſſerit & modo ſint homines. Reſpondetur, Hoc argumentum non eſſe inſtantiam contra regulam: quia conſtantia non ponitur iuxta exigentiam copulæ, propterea

pterea quod ſubiectum illud ſupponit ſeu potius accipitur ratione Ampliationis pro omni homine, qui eſt vel fuit. Quocirca conſtãtia debet poni vniuerſaliter pro omni homine, qui eſt & fuit: ſic vt ponatur exiſtentia etiam pro tempore præterito. Erit igitur hæc legitima conſtantia, *omnis homo fuit non albus.* Obſeruandum eſt enim, conſtantiam ſemper debere eſſe vniuerſalem: niſi quando particularis propoſitio æquiualet vniuerſali. v. g. In illa prima conſequentia: *homo non eſt albus & homo eſt*, ergo *homo eſt non albus*, illa cõſtantia, *homo eſt*, æquiualet huic in materia: *omnis homo eſt.* Sed cum copula de extrinſeco tempore non æquiualet conſtantia particularis vniuerſali.

Hic modus argumentandi deſumptus eſt ab *Ariſtot. lib. 2. Periher.* & fundatur in hoc quod termini contradictorii non poſſunt de eodem verificari. Fundatur etiam in eo, quod de qualibet re exiſtenti alterum terminum ex duobus contradictoriis neceſſe eſt

V affirma-

affirmari.v.g.*ſi Petrus eſt, & non eſt albus, ergo eſt non albus.* Alias vel darentur duæ contradictoriæ ſimul veræ vel falſæ.

Sed obiicit aliquis hanc doctrinam locum habere quando ſubiectum eſt ſingulare vel diſtribuit. At vero quãdo ſubiectũ eſt cõmune & accipitur determinate vel indefinite, non poterunt inferri duæ contradictoriæ, ſed duæ ſubcontrariæ, quæ poſſunt eſſe ſimul veræ, vt *homo eſt non albus, & homo non eſt non albus.* Reſpõdetur nihilominus, quod ſi ex illa indefinita: *homo eſt albus*, non inferretur iſta, *ergo homo non eſt nõ albus*, probaremus duas contradictorias veras in hac forma. Detur antecedens verum & conſequens falſum, iam contradictoriũ conſequentis erit verum, ſcilicet: *omnis homo eſt non albus.* Ex quo infertur cõtradictoria antecedẽtis, ſcilicet, *omnis homo non eſt albus.* Et eadem eſt ratio, argumentando à negatiua ad affirmatiuam, poſita cõſtantia legitima ſubiecti, vt ipſe poteris exercitio experiri.

Quartum

Quartum caput & genus argumẽtandi eſt in hypotheticis. De induſtria etenim prætermittimus aliũ modum argumentandi in cathegoricis, qui eſt per conuerſionem & permutationem extremorum, faciendo de ſubiecto prædicatum & de prædicato ſubiectum. Nam de hoc opportunius ad miniſterium ſyllogiſmorum agẽdum eſt *in lib.5.* *Quartus locus quinque regulis continetur.*

Nunc autem circa hypotheticas quædam regulæ notandæ ſunt.

Prima eſt. A copulatiua, cuius copula conſtituens copulatiuam non negatur, ad partem copulatiuæ ſemper eſt bona conſequentia. v.g. *Petrus non currit* &, *Paulus diſputat*, licebit inferre vtram velis partem copulatiuæ. Quoniam ad veritatem copulatiuæ, vt diximus, requiritur vtriuſque partis veritas. Diximus tamen, Cuius copula coniunctiua non negatur; nã quando negatur, æquiualet coniunctioni diſiunctiuæ, vel. Eſt exemplũ. *Non Petrus diſputat & Paulus loquitur.* Vbi ſi negatio ſeruetur in totam copulatiuam

æquiualet huic, *Petrus non diſputat*, vel, *Paulus non loquitur.*

Secunda regula. A parte diſiunctiuæ ad totam bona eſt conſequentia. Ratio eſt quia hæc eſt natura diſiūctiuæ, vt ad ſui veritatem ſufficiat vnicam partem eſſe veram, licet habeat plurimas partes. v. g. *Petrus eſt homo*, vel *Paulus diſputat*, vel *equus eſt lapis.* Tota diſiunctiua dicitur vera à veritate vnius partis. Nam ille qui ſic loquitur non aſſeuerat ſingulas partes eſſe veras, ſed dumtaxat vnam in confuſo enunciationem. Et iurare poteſt in illa diſiunctiua ſe verum dixiſſe. Hæc regula etiam debet intelligi, dummodo coniunctio diſiunctiua non negetur: tunc enim æquiualet copulatiuæ. Exemplum ſit. *Non Petrus diſputat*, vel, *homo eſt lapis*, æquiualet huic. *Petrus non diſputat*, &, *nullus homo eſt lapis.* Negatio enim præpoſita quidquid poſt ſe inuenit, deſtruit, & eius oppoſitum ponit.

Tertia regula. Ab hypothetica cauſali vel rationali ad hypotheticam copula-

pulatiuam bona eſt conſequẽtia. Ratio eſt. Nam cauſalis & rationalis vltra bonitatem conſequentiæ poſtulant vtramque partem veram eſſe: Id quod ſufficit ad veritatem copulatiuæ.

Quarta regula. A cauſali ad rationalem & à rationali ad conditionalem bona eſt conſequentia. Ratio eſt, quia quidquid requirit cõditionalis ad ſui veritatem, requirit etiam rationalis & aliquid amplius, & rurſus, quidquid requiret rationalis, requirit etiã cauſalis, & aliquid amplius. Igitur quotieſcunque fuerit vera cauſalis, etiam erit vera rationalis, ac multo magis erit vera conditionalis. Sed vice verſa nulla erit conſequentia, quoniam antecedens minus poſtulat ad ſui veritatem, quam conſequens, ac proinde facile dabitur verum antecedẽs conſequente exiſtẽte falſo: quod eſt contra primũ principium bonitatis conſequentiæ.

Quinta regula. A copulatiua ad hypotheticam illatiuam & à cõditionali

ad copulatiuam ſemper eſt mala conſequentia. Ratio eſt, quia copulatiua non poſtulat, vt altera pars inferatur ex alia, id quod requiritur ad hypotheticam illatiuam. Rurſus conditionalis nullius partis veritatem exigit, vt ſit vera: copulatiua vero vtramq; partem veram eſſe requirit, quo fit, vt à neutra hypothetica ad alterā fiat bona conſequutio, & eadem ratione neque à diſiunctiua ad conditionalem, neque à conditionali ad diſiunctiuam fiet conſequentia bona. Reliqua vero ſi forte alia ſint conſideranda in argumentatione ab hypothetica ad hypotheticam facile dignoſcentur ex documētis ſupra poſitis, ſi aduertit Dialecticus requiſita ad veritatem ſingularum hypotheticarum.

Quinto loco viſum eſt collocare ordinem conſequentiarum, quæ fiunt ex parte acceptionis & ſuppoſitionis terminorum. De quibus *prima regula* ſit. Quotieſcunq; variatur ſuppoſitiō termini ſecundū differentias duarum diuiſionum quæ primæ poſitæ ſunt, videli-

videlicet, ſuppoſitionis in propriam, & impropriam, & ſuppoſitionis propriæ in materialem ſimplicem & perſonalem; non eſt bona conſequentia. Ratio comunis huius regulæ eſt: quia in tali variatione aut eſt æquiuocatio vocis, aut quaſi æquiuocatio. Quando enim terminus in vna propoſitione proprie accipitur, & in alia improprie, conſtat eſſe æquiuocationem. Item cum terminus ſupponit materialiter pro ſe in vna propoſitione, & in alia pro re ſignificata, etiam eſt æquiuocatio: nam alio conceptu ſe repræſentat, & alio rem. Denique cum in vna propoſitione accipitur ſimpliciter, & in alia perſonaliter, eſt quaſi æquiuocatio.

Nam tametſi eodem conceptu mediante nomen accipiatur ſimpliciter vel perſonaliter: tamen ex vi alterius dictionis quæ appellat ſupra ſignificatum illius termini ratione ꝓprii conceptus rei, ita vt prædicatum denotetur conuenire rei ſignificatæ, non prout eſt realiter in ſe

ſed prout eſt in illo cõceptu adæquato:perinde eſt ac ſi terminus æquiuoce variaretur, quando tranſit de ſimplici ſuppoſitione ad perſonalem aut vice verſa. Hic defectus coincidit cũ alio de quo paulo poſt dicemus, qui eſt variatio appellationis.

De ſuppoſitione vero naturali & accidentali non aſſignamus modo regulam argumentandi; quia hæc differentia reducitur ad modũ argumentandi ab amplo ad non amplum, vel à non reſtricto ad reſtrictum. vt in hac conſequentia; *omne animal currit, omnis homo eſt animal, ergo omnis homo currit.* In qua committitur defectus non ſolum intrinſecus, quia medium vbi nõ diſtribuitur, tenetur minus reſtricte, quam vbi diſtribuitur, vt *lib.* 5. dicemus, ſed etiam extrinſecus ex parte termini, *homo*, qui in antecedente non coarctatur, ſed abſoluitur ab exiſtentia preſentis temporis, & ſupponit pro omnibus ſuis ſignificatis, ſiue exiſtãt, ſiue non exiſtant: ſed in conſequenti non accipitur, niſi pro nunc exiſtentibus.

bus. Vnde defectus illius conſequentiæ eſt ab amplo ad non amplum affirmatiue ſine conſtantia non ampli; vt ſtatim videbimus.

Dicamus conſequenter de conſequentiis, quæ pertinent ad modum argumentãdi cum variatione ſuppoſitionis termini penes diſtributionẽ, vel non diſtributionem, & confuſionem.

Secunda regula. A termino diſtributo ad ipſum non diſtributum bona eſt conſequentia, non tamen vice verſa v.g. bene ſequitur: *omnis homo currit, ergo homo currit*, non tamen è contrario. Sed contra. Iſta conſequentia non valet; *omnis homo eſt indiuiduum: ergo homo eſt indiuiduum*; igitur regula deficit. Reſpondetur, illam conſequentiam non valere, quia eſt contra primam regulam. Nam hæc ſecunda illam præſupponit, & duntaxat locum habet in ſuppoſitionibus perſonalibus.

Tertia regula. A ſuppoſitione confuſa ad determinatam mala eſt conſequentia. v. g. *omnis homo eſt animal, ergo*

 aliquod

aliquod animal eſt omnis homo. Ratio huius regulæ eſt, quoniam antecedens ex parte confuſæ ſuppoſitionis prædicati poterit verificari ſiue pro vno determinato animali, ſiue pro diuerſis ſingularibus: at conſequens coarctatur, vt verificetur ad vnicum tantum animal, quod omni homini debet cōpetere. Vnde facilius reddetur verum antecedens, quam conſequens.

Sed contra hęc eſt bona cōſequentia; *omnis homo diſputat, ergo homo diſputat:* & tamen argumentamur ex parte prædicati à confuſa ad determinatam ergo regula deficit. Reſpondetur regulam eſſe intelligendā, quando proceditur à confuſa ſuppoſitione reſpectu alterius termini diſtributi, ad determinatam reſpectu eiuſdem termini diſtributi: & quia in conſequenti illius conſequentiæ nulla eſt diſtributio, non poteſt committi iſte defectus. Sed replicatur. Hęc conſequētia nihil valet; *Requiritur equus ad equitandum; ergo aliquis equus determinatus requiritur ad equitandum*, & tamen in conſequēti nulla

nulla eſt diſtributio, ergo ſufficiẽs eſt intelligentia. Reſpondetur quod verbum, *requiritur*, eſt de ſignis ſpecialibus confuſionis confundentibus terminum poſt ſe poſitum: & quia idem verbũ; *Requiritur*, manet in conſequẽti reſpectu cuius idẽ terminus, qui in antecedẽti ab illo confundebat, manet determinate reſpectu illius; perinde eſt, ac ſi maneret diſtributio, à qua in altera conſequentia confundebat. Sit igitur intelligentia adæquata regulæ. Quãdo in conſequẽti manet ſignum ꝙ erat cauſa cõfuſionis termini in antecedẽti poſiti, & idẽ terminus manet determinate reſpectu eiuſdẽ ſigni; tũc fit mala argumẽtatio à confuſa ad determinatã. Verũtamen à determinata ad confuſam bona eſt conſequentia. Ratio eſt, quia plus requirit ad veritatem antecedẽtis ex parte termini determinate ſupponentis, quam ad veritatẽ conſequentis, in quo idem terminus confuſe ſupponit. Sed hoc intelligitur niſi variet appellatio, qualis inuenitur ſpecialiter in verbo; *Promitto*,

æquiualet huic, *Petrus non diſputat*, vel, *Paulus non loquitur*.

Secunda regula. A parte diſiunctiuæ ad totam bona eſt conſequentia. Ratio eſt quia hæc eſt natura diſiūctiuæ, vt ad ſui veritatem ſufficiat vnicam partem eſſe veram, licet habeat plurimas partes. v. g. *Petrus eſt homo*, vel *Paulus diſputat*, vel *equus eſt lapis*. Tota diſiunctiua dicitur vera à veritate vnius partis. Nam ille qui ſic loquitur non aſſeuerat ſingulas partes eſſe veras, ſed dumtaxat vnam in confuſo enunciationem. Et iurare poteſt in illa diſiunctiua ſe verum dixiſſe. Hæc regula etiam debet intelligi, dummodo coniunctio diſiunctiua non negetur: tunc enim æquiualet copulatiuæ. Exemplum ſit. *Non Petrus diſputat*, vel, *homo eſt lapis*, æquiualet huic. *Petrus non diſputat*, &, *nullus homo eſt lapis*. Negatio enim præpoſita quidquid poſt ſe inuenit, deſtruit, & eius oppoſitum ponit.

Tertia regula. Ab hypothetica cauſali vel rationali ad hypotheticam copula-

pulatiuam bona eſt conſequẽtia. Ratio eſt. Nam cauſalis & rationalis vltra bonitatem conſequentiæ poſtulant vtramque partem veram eſſe: Id quod ſufficit ad veritatem copulatiuæ.

Quarta regula. A cauſali ad rationalem & à rationali ad conditionalem bona eſt conſequentia. Ratio eſt, quia quidquid requirit cõditionalis ad ſui veritatem, requirit etiam rationalis & aliquid amplius, & rurſus, quidquid requiret rationalis, requirit etiã cauſalis, & aliquid amplius. Igitur quotieſcunque fuerit vera cauſalis, etiam erit vera rationalis, ac multo magis erit vera conditionalis. Sed vice verſa nulla erit conſequentia, quoniam antecedens minus poſtulat ad ſui veritatem, quam conſequens, ac proinde facile dabitur verum antecedẽs conſequente exiſtẽte falſo: quod eſt contra primũ principium bonitatis conſequentiæ.

Quinta regula. A copulatiua ad hypotheticam illatiuam & à cõditionali

ad copulatiuam ſemper eſt mala conſequentia. Ratio eſt, quia copulatiua non poſtulat, vt altera pars inferatur ex alia, id quod requiritur ad hypotheticam illatiuam. Rurſus conditionalis nullius partis veritatem exigit, vt ſit vera: copulatiua vero vtramq; partem veram eſſe requirit, quo fit, vt à neutra hypothetica ad alterã fiat bona conſequutio, & eadem ratione neque à diſiunctiua ad conditionalem, neque à conditionali ad diſiunctiuam fiet conſequentia bona. Reliqua vero ſi forte alia ſint conſideranda in argumentatione ab hypothetica ad hypotheticam facile dignoſcentur ex documẽtis ſupra poſitis, ſi aduertit Dialecticus requiſita ad veritatem ſingularum hypotheticarum.

Quinto loco viſum eſt collocare ordinem conſequentiarum, quæ fiunt ex parte acceptionis & ſuppoſitionis terminorum. De quibus *prima regula* ſit. Quotieſcunq; variatur ſuppoſitio termini ſecundũ differentias duarum diuiſionum quæ primæ poſitæ ſunt, videli-

videlicet, ſuppoſitionis in propriam, & impropriam, & ſuppoſitionis propriæ in materialem ſimplicem & perſonalem; non eſt bona conſequentia. Ratio cõmunis huius regulæ eſt: quia in tali variatione aut eſt æquiuocatio vocis, aut quaſi æquiuocatio. Quando enim terminus in vna propoſitione proprie accipitur, & in alia improprie, conſtat eſſe æquiuocationem. Item cum terminus ſupponit materialiter pro ſe in vna propoſitione, & in alia pro re ſignificata, etiam eſt æquiuocatio: nam alio conceptu ſe repræſentat, & alio rem. Denique cum in vna propoſitione accipitur ſimpliciter, & in alia perſonaliter, eſt quaſi æquiuocatio.

Nam tametſi eodem conceptu mediante nomen accipiatur ſimpliciter vel perſonaliter: tamen ex vi alterius dictionis quæ appellat ſupra ſignificatum illius termini ratione ꝓprii conceptus rei, ita vt prædicatum denotetur conuenire rei ſignificatæ, non prout eſt realiter in ſe

ſed prout eſt in illo cõceptu adæquato: perinde eſt ac ſi terminus æquiuoce variaretur, quando tranſit de ſimplici ſuppoſitione ad perſonalem aut vice verſa. Hic defectus coincidit cũ alio de quo paulo poſt dicemus, qui eſt variatio appellationis.

De ſuppoſitione vero naturali & accidentali non aſſignamus modo regulam argumentandi: quia hæc differentia reducitur ad modũ argumentandi ab amplo ad non amplum, vel à non reſtricto ad reſtrictum. vt in hac conſequentia, *omne animal currit, omnis homo eſt animal, ergo omnis homo currit.* In qua committitur defectus non ſolum intrinſecus, quia medium vbi nõ diſtribuitur, tenetur minus reſtricte, quam vbi diſtribuitur, vt *lib.* 5. dicemus, ſed etiam extrinſecus ex parte termini, *homo*, qui in antecedente non coarctatur, ſed abſoluitur ab exiſtentia præſentis temporis, & ſupponit pro omnibus ſuis ſignificatis, ſiue exiſtãt, ſiue non exiſtant: ſed in conſequenti non accipitur, niſi pro nunc exiſtentibus.

bus. Vnde defectus illius conſequentiæ eſt ab amplo ad non amplum affirmatiue ſine conſtantia non ampli; vt ſtatim videbimus.

Dicamus conſequenter de conſequentiis, quæ pertinent ad modum argumentãdi cum variatione ſuppoſitionis termini penes diſtributioné, vel non diſtributionem, & confuſionem.

Secunda regula. A termino diſtributo ad ipſum non diſtributum bona eſt conſequentia, non tamen vice verſa v. g. bene ſequitur *omnis homo currit, ergo homo currit*, non tamen è contrario. Sed contra. Iſta conſequentia non valet; *omnis homo eſt indiuiduum: ergo homo eſt indiuiduum*: igitur regula deficit. Reſpondetur, illam conſequentiam nunquam valere, quia eſt contra primam regulam. Nam hæc ſecunda illam præſupponit & duntaxat locum habet in ſuppoſitionibus perſonalibus.

Tertia regula. A ſuppoſitione confuſa ad determinatam mala eſt conſequentia. v. g. *omnis homo eſt animal, ergo*

 aliquod

aliquod animal eſt omnis homo. Ratio huius regulæ eſt, quoniam antecedens ex parte confuſæ ſuppoſitionis prædicati poterit verificari ſiue pro vno determinato animali, ſiue pro diuerſis ſingularibus: at conſequens coarctatur, vt verificetur ad vnicum tantum animal, quod omni homini debet cõpetere. Vnde facilius reddetur verum antecedens, quam conſequens.

Sed contra hęc eſt bona cõſequentia; *omnis homo diſputat, ergo homo diſputat:* & tamen argumentamur ex parte prædicati à confuſa ad determinatam ergo regula deficit. Reſpondetur regulam eſſe intelligendã, quando proceditur à confuſa ſuppoſitione reſpectu alterius termini diſtributi, ad determinatam reſpectu eiuſdem termini diſtributi: & quia in conſequenti illius conſequentiæ nulla eſt diſtributio, non poteſt committi iſte defectus. Sed replicatur. Hęc conſequẽtia nihil valet; *Requiritur equus ad equitandum; ergo aliquis equus determinatus requiritur ad equitandum*, & tamen in conſequẽti nulla

nulla eſt diſtributio, ergo ſufficiẽs eſt intelligentia. Reſpondetur quod verbum, *requiritur*, eſt de ſignis ſpecialibus confuſionis confundentibus terminum poſt ſe poſitum: & quia idem verbũ; *Requiritur*, manet in conſequẽti reſpectu cuius idẽ terminus, qui in antecedẽti ab illo confundebat̃, manet determinate reſpectu illius; perinde eſt, ac ſi maneret diſtributio, à qua in altera conſequentia confundebat̃. Sit igitur intelligentia adæquata regulæ. Quãdo in conſequẽti manet ſignum ꝙ erat cauſa cõfuſionis termini in antecedẽti poſiti, & idẽ terminus manet determinate reſpectu eiuſdẽ ſigni; tũc fit mala argumẽtatio à confuſa ad determinatã. Verũtamen à determinata ad confuſam bona eſt conſequentia. Ratio eſt, quia plus requirit̃ ad veritatem antecedẽtis ex parte termini determinate ſupponentis, quam ad veritatẽ conſequentis, in quo idem terminus confuſe ſupponit. Sed hoc intelligitur niſi varieẗ appellatio, qualis inuenitur ſpecialiter in verbo; *Promitto*,

mitto, &, *me obligo*, quia vt ſupradiximus, hæc conſequentia non valet; *Aliquem equum determinatum tibi promitto, ergo promitto tibi equū*: propterea quod eſt maior obligatio, quę requiritur ad veritatem conſequentis, quam ad veritatem antecedentis, & poterit dari antecedens verum, ſi abſque culpa promittentis moriatur particularis ille equus, & conſequens erit falſum. Nam ſi promiſiſſet equum, maneret obligatus adhuc, illo mortuo, dare equum: Sed non obligabitur, ergo non promiſit equum.

Denique non opus eſt aliam regulam conſtituere de ſuppoſitione termini indefiniti & de ſuppoſitione termini affecti ſigno particularitatis. Etenim cęteris paribus æquiualent propoſitiones in quibus hæc ſola variatio inuenitur. v. g. *Quidam homo currit*, &, *homo currit*, æquiualentes ſunt. Imo quantumlibet terminus cōmunis huiuſmodi ſigno adiungatur, poterit cōfundi, ſicut ſi non adiungeretur cum illo. v. g Hæc eſt vera; *omnis homo eſt aliquod*

quod animal. Vbi ſignum, *aliquod*, nihil aliud determinat, quam inſinuare, ꝙ cum dicimus: *omnis homo eſt aliquod animal*, requirit ad ſui veritatem quod quilibet homo deſignatus ſit aliquod animal in particulari. Nam animal vniuerſale non diſtinguitur realiter à ſingulis animalibus: neque enim eſt idea communis à parte rei, quæ prædicetur communiter de ſingularibus, ſicut *Platonem* ſenſiſſe opinatur *Ariſtoteles*. Hoc tamen documentum videtur habere exceptionem in enunciationibus doctrinalibus, in quibus pręceptores & legislatores indefinite loquuntur: ſed vniuerſaliter intendunt definire, vel leges ferre. v. g. hęc propoſitio, *Triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis*, doctrinalis eſt: in qua præceptor de omni triangulo loquitur & promittit ſe demonſtrare habere tres angulos æquales duobꝰ rectis. Similiter dicit legislator, *homo, qui arma ad hoſtes tranſtulerit, occidatur:* quæ loquutio vniuerſali æquiualet.

Cap. VI.

Quid inductio ſiue aſcenſus.

SExto loco de argumentatione, quę dicitur inductio, opportune dicemus. De quo modo argumẽtandi meminit *Ariſtot. lib.* 1. *Topicorum.* A cuius diffinitione incipientes, dicimus. Inductio, quæ & aſcenſus à Modernis dicitur, *eſt à ſingularibus ad vniuerſale progreſſio.* Moderni adiiciunt *à ſingularibus ſufficienter enumeratis.* v. g. *Iſte ignis calefacit, & iſte, & ille*, & ſic de ſingulis, *ergo omnis ignis calefacit. Alij* vero non ſolum à ſingularibus indiuiduis progreſſum inductione fieri affirmãt, ſed etiam ab ſpeciebus ad genus progreſſum, inductionem vocant. v. g. *omne animal nutritur, & omnis planta nutritur, ergo omne viuens nutritur*, & in vniuerſum omnem progreſſionem ab inferioribus ad ſuperius factam vocãt inductionem.

Verum inter Dialecticos magis vſitata eſt inductio quæ ab indiuiduis ad aliquid illis cõmune procedit. Hunc modum argumentandi tanquam primo

mo autori aſcribit *Ariſtoteles Socrati*, vt patet, *lib.* 12. *Meth. cap.* 4. quia *Socrates* primus inuenit ac diffiniuit vniuerſalia, quæ ex ſingularibus inductione facta colligebat. Hic modus confirmandi valde accommodatus eſt ad ſenſum, à quo omnis noſtra cognitio originem trahit.

In inductione obſeruandum eſt, vt omnia ſingularia numerentur quæ commode commemorari poſſunt: ſin autem ſine faſtidio numerari nequeunt, tunc addendum eſt, & ſic de ſingulis.

Diuiditur vero inductio in affirmatiuam & negatiuam: vtroq; enim modo fieri poteſt progreſſio à ſingularibus ad vniuerſale. Sed antequam oſtendamus, an inductio ſit formalis conſequentia, prius de deſcenſu, qui vice verſa procedit, dicamus.

Deſcenſus diffinitur, ab vniuerſali ad ſingularia ſufficienter enumerata progreſſio v. g. *omnis mater diligit filium ſuum*, ergo *hæc mater diligit filium ſuum*, *& iſta*, *& illa*, &c. Diuiditurque *Quid deſcenſus.*

ſicut

ſicut aſcenſus in affirmatiuum & negatiuum. Alia diuiſio tam aſcenſus quam deſcenſus eſt ſecundum differẽtias ſuppoſitionis termini communis diſtributi, vel non diſtributi, vel confuſe ſupponentis. Hac via eſt prima ſpecies aſcẽſus copulatiuus, quando fit progreſſio à ſingularibus copulatiue numeratis per propoſitionem copulatiuam v. g. *hic ignis calefacit, & iſte ignis calefacit*, & ſic de ſingulis, *ergo omnis ignis calefacit*. Et ſimiliter negatiue fieri poteſt v. g. *hæc nix non calefacit, neque iſta, neque illa, ergo nulla nix calefacit*.

Altera forma eſt aſcenſus ſiue affirmatiui ſiue negatiui, quando proceditur diſiunctiue per propoſitionem diſiunctiuam, vel procedendo à ſingularibus ad commune, vel à communi ad ſingularia. v. g. *Iſte homo eſt albus, vel iſte homo eſt albus, ergo homo eſt albus*. Aut vice verſa: *homo eſt albus; ergo iſte homo eſt albus, vel iſte homo eſt albus*, vel ſic de ſingulis.

Alius eſt aſcenſus, vel deſcenſus proce-

procedens non per propoſitiones copulatiuas, vel diſiunctiuas, ſed per terminos ſingulares copulat m, vel diſiunctim acceptis. v. g. *Iſte homo, & iſte homo, & iſte homo*, & ſic de ſingulis, *currit, ergo omnis homo currit*. Item *Petrus, vel Ioannes, vel Franciſcus, currit, ergo homo currit*.

Sed eſt obſeruandũ, quando ſingularia numerantur coniuncta per coniunctionem, *&*, dupliciter poſſe accipi coniũctionem illam; vno modo collectiue, vt in hac; *Iſte Apoſtolus & iſte Apoſtolus*, &c. *ſunt duodecim, ergo omnes Apoſtoli ſunt duodecim*. Altero modo coniunctio, *&*, diuiſiue accipitur quando denotatur prædicatum ſingulis partibus copulati conuenire, vt in hac, *hic homo, & iſte homo, & ille*, &c. *eſt doctus, ergo omnis homo eſt doctus*. Verum hic modus indu ionis æquiualet copulatiuo aſcenſui. Hic obiter aduerte coniunctionem illam, *&*, quando copulatim diuiſiue accipitur, reputari vniuerſalitatem, neque effici partem extremi id quod *lib. 4. de oppoſitionibus*

X amplius

amplius explicabitur. Etenim hæ duæ propoſitiones contradictoriæ ſunt: *Petrus, & Paulus currit; Petrus vel Paulus non currit*, ergo participant in ſubiecto, *ergo* coniunctio, *&*, non efficitur pars ſubiecti, ſed eſt vniuerſalitas; ac ſi diceres: *omne quod eſt Petrus, vel Paulus, currit:* & in ſua contradictoria mutatur in particularitatem, *vel*, & totum ſubiectum eſt terminus cõmunis: ac ſi dicere *aliquid quod eſt Petrus, vel Paulus non currit.* Habet enim duo ſuppoſita ſubiectum vtriuſq; propoſitionis, non obſtante quod partes illius ſubiecti ſunt termini ſingulares. His ita conſtitutis, neceſſe eſt ſecernere ſingulos aſcenſus, vel deſcenſus & illorum vſum pro terminis varie ſupponentibus, accõmodare per certa quædam documenta.

Primum documentum ſit. Aſcẽſus vel deſcenſus copulatiuus eſt accommodatus termino ſupponenti diſtributiue, ſiue affirmatiuus ſiue negatiuus ſit progreſſus.

Secundum documentum. Aſcenſus vel

deſcen-

deſcenſus diſiunctiuus debitus eſt termino ſupponenti determinate.

Tertium documentum. Aſcenſus vel deſcenſus copulatim progrediens & diuiſiue poterit accommodari termino ſupponenti diſtributiue: quia re-uera æquiualet copulatiuo. Quando vero, *Et*, accipitur collectiue eſt accommodatus termino communi cui adiungitur ſyncathegorema; *omnes*, vel, *omnia*, non diſtributiue ſed collectiue acceptum. v. g. in hac propoſitione, *omnes Planetæ ſunt ſeptem*, collectiue accipitur ſyncathegorema, *omnes*: cui talis aſcenſus vel deſcenſus debetur, *hic Planeta & hic Planeta*, (numerando ſingulos) *ſunt ſeptem*.

Quartum documentum. Termino ſupponenti confuſe accommodant aliqui aſcenſum vel deſcenſum diſiunctum, non diſiunctiuum: v. g. ſi dicas, *omnis homo eſt animal*, loco prędicati licebit ponere vnum diſiunctum complexum; Hoc pacto; *omnis homo eſt hoc animal, vel hoc animal, vel hoc animal*, vel ſic de aliis. Sed profecto talis

aſcenſus vel deſcẽſus inutilis eſt, quia magis confuſe ſupponit illud diſiunctum quam ſimplex prædicatum, *animal*.

Quæſtionem celebrem, An Inductio & deſcenſus ſit ſemp bona & formalis conſequentia, libet in hoc loco breuiter diſputare. Pro cuius intelligentia notandum eſt, conſequentiam diuidi in conſequentiam bonam ſimpliciter, & infallibilem, & in conſequentiam bonam ſecundum quid. Conſequentia bona ſimpliciter & infallibilis ſolet dici conſequentia formalis: & eſt ea in qua neque in ſe neq; in alia ſimilis formæ poteſt dari antecedens verum & conſequens falſum v. g. *omnis homo eſt lapis, omnis arbor eſt homo*, ergo *omnis arbor eſt lapis*. De induſtria exemplum poſui in propoſitionibus impoſſibilibus, vt ſciat Dialecticus, non curãdum eſſe de veritate aut falſitate propoſitionum, quando agitur de formalitate conſequentiæ. Deinceps conſequentia bona ſecundum quid, eſt duplex. Altera eſt, quæ in

certa

certa quadam materia nõ patitur antecedens eſſe verum & conſequens falſum. Qualis eſt hæc. *Homo eſt animal, ergo omnis homo eſt animal.* At vero in alia materia in ſimili forma dabitur antecedens verum & conſequens falſum. Vt in hac. *Homo eſt doctus, ergo omnis homo eſt doctus.* Alia conſequentia dicitur bona ſecundum quid, quæ probabiliter ſed nõ infallibiliter procedit. Et tales conſequentiæ ſunt, quæ ſolent procedere ab effectibus, qui vt in plurimum ſolẽt eſſe indicium aliorum euentuum, vel aliquarum cauſarum. Nihilominus contingit dari aliquando antecedens verum & conſequens falſum. v. g. *cælum veſpere rubicundum eſt, ergo altera die erit ſerenitas. Flat Auſter, ergo pluuia cito erit.* Et multæ aliæ ſimiles cõſequentiæ, quibus opiniones generantur ex antecedẽtibus veroſimilibus.

Nota ſecundo, conſequẽtiam formalem eſſe quæ in omni materia & in omnibus terminis ſimilis formæ ſemper bona eſt. Similitudo autẽ formæ *Quid ſit ſ-*

militudo forma.

inter duas conſequentias debet conſiderari ſecundum qualitate & quantitatem propoſitionum, & ſecundum omnem modum ſuppoſitionis terminorum; ſecundum eaſdem proprietates logicales, & inſuper ſeruari debet idem locus, & eadē forma argumentandi. v. g. ſi vna procedit à diffinitione ad diffinitum, & altera ſic debet procedere à diffinitione ad diffinitum. Si altera ſyllogiſtice in certa figura & modo: ſimiliter & altera in eadem figura & modo debet fieri. Si vero aliqua conſequentia non tenet per aliquē modum Dialecticum aut Rhetoricum, non cogitur quis illam negat aliam proferre ſimilis formæ quæ per aliquē locum Dialecticum aut Rhetoricum procedat. Variatio denique materiæ naturalis aut accidentalis non tollit ſimilitudinē formæ conſequentiarum.

His ita conſtitutis, ad propoſitam quæſtionem reſpondetur, & ſit prima concluſio. Inductio ſiue aſcenſus non ſemper eſt formalis conſequētia. Probatur

batur primo, *Ariſtotelis* autoritate, qui inductionem inter Topicos arguendi modos annumerauit: neq; vſus eſt illa particula, *& ſic de ſingulis*; niſi forte intelligendo, de ſingulis, quæ experimur. Secundo probatur; nam ſi illa particula, *& ſic de ſingulis*, talem habeat ſenſum; & ſic de ſingulis omnibus, ſiue quæ experimur, ſiue quæ non experimur, eſſet inutilis modus arguendi. Nam quod intendimus probare, præſupponitur in antecedenti. Proportionabiliter dicimus, quando in Inductione ponitur conſtantia, vt aiunt eſſe neceſſariam in aſcenſu diſiunctiuo negatiuo. Idem enim inconueniens ſequitur: nam aſſerere inconſtantia in antecedenti, *& iſti ſunt omnes homines*; hoc ipſum magis difficile eſt, quam cõſequens probandum.

Ex dictis ſequitur quod vis & vtilitas inductionis ea eſt, vt ex ſingularibus omnibus quæ experimur inferat vniuerſalis ſiue affirmatiua, ſiue negatiua tanq̃ valde vero ſimilis: maxime

ſi non appareat ratio, quare non ita ſe res habeat in eis, quæ non experimur, ſicut in illis, quę experimur. v. g. ſi quis ita proceſſerit: *hic coruus eſt niger*, *& hic alius eſt niger*, & ſic de omnibus, quos ſenſu cognoſcimus, *ergo omnis coruus eſt niger.* Profecto hic diſcurſus non neceſſario conuincit intellectũ. Nam pari ratione Æthiops, qui nunquam viderit hominem album, colliget omnem hominem eſſe nigrum. Nihilominus probabiliter concluditur *omnem coruum eſſe nigrum.*

Si itaque hoc modo intelligatur inductio, in ſola copulatiua inductione, ſiue affirmatiua, ſiue negatiua, locum habet noſtra intelligentia. Ratio eſt, quia inductio diſiunctiua ex qualibet parte antecedẽtis efficit, quod intendit. v. g. *hic homo eſt albus, vel hic homo eſt albus, ergo homo eſt albus.* Neque enim opus eſt numerare omnes ſingulares, vel dicere, *vel ſic de ſingulis.* Et idcirco neque vera inductio eſt, neque vtilitatem habet in vi inductionis. Valet enim conſequentia illa per alium locum

cum argumentandi ab inferiori ad ſuum ſuperius, vt ſtatim videbimus.

Secunda concluſio. Si quis ſpernẽs vtilitatem inductionis, velit aſcenſum neceſſariam conſequentiam, aut etiam deſcenſum efficere, neceſſe eſt, vt in aſcenſu copulatiuo affirmatiuo ponat in antecedenti illam particulam *& ſic de ſingulis*; quæ quidem ſufficit abſque conſtantia neceſſariam conſequentiam efficere. Sed eſt obſeruandum particulam illam, *& ſic de ſingulis*, debere in ſua communitate manere pro omni tempore. Nam ſi determinaretur duntaxat ad omnia ſingularia, quæ ſunt in hoc inſtanti, facile daretur antecedens verum & conſequens falſum in euentu, in quo omnes homines, qui ſunt in inſtanti B. ſint albi, & illis permanentibus, craſtina die naſcantur alii nigri. Tunc enim conſequẽtia aſcenſus copulatiui quæ fit in inſtanti B. maneat ſcripta profecto craſtina die, antecedens erit verum & cõſequens erit falſum. Id quod in hoc exemplo videre licet. *Iſte homo*

eſt albus, & iſte homo eſt albus, & ſic de ſingulis, qui fuerint demonſtrati in inſtanti B, ſed conſequẽs erit falſum, *ergo omnis homo eſt albus*. Non igitur debet coarctari particula, *& ſic de ſingulis*, ad eos duntaxat, qui exiſtebant in inſtanti B; ſed debet manere abſolute in cõmunitate ſuæ ſignificationis. Et tunc bona erit conſequentia, & antecedens erit falſum pro illa particula; *& ſic de ſingulis*. Nam demonſtratis nigris, falſum eſt, *hic homo eſt albus*. Erit tamen inutilis ille modus argumẽtandi. Proportionabiliter hoc ipſum experieris in aſcenſu copulatiuo negatiuo: in quo debet poni particula, & ſic de ſingulis, in eodẽ ſenſu. Tertia concluſio. In deſcenſu affirmatiuo copulatiuo, v. g. *omnis homo currit, ergo iſte homo currit & iſte homo currit*, ſi quis velit efficere bonã conſequentiã, in qua nõ poſſit dari antecedẽs verum & conſequẽs falſum, debet ponere in antecedenti conſtantiam hanc, *& iſti homines ſunt omnes homines*, videlicet iſti homines demonſtrandi. Verum tamẽ inutile fiat argumentũ & ridiculũ. Quar-

ta concluſio. In aſcēſu diſiunctiuo negatiuo eſt etiā neceſſaria conſtantia, ne detur antecedēs verū & cōſequens falſum. v. g. *Iſte homo nō currit, vel hic homo non currit, ergo aliquis homo non currit:* niſi ponas cōſtantiā, *& iſti homines ſunt omnes homines*; erit mala conſequentia & craſtina die antecedens erit verū & conſequēs falſum; ſi omnis, vel aliquis homo eorū, qui demonſtrati ſunt moriaē, & craſtina die omnis homo currat. Si autē poſueris conſtātiam in antecedenti, iam erit falſa conſtantia: ac proinde non dabiē antecedēs verum, & conſequēs falſum. Quinta cōcluſio. Aſcenſus ſiue deſcēſus diſiunctus erga terminū ſupponentē confuſe, immediate quidē fieri poteſt; nec dabiē antecedēs verū & conſequens falſum: eſt inutilis ꝓceſſus, quia tā confuſum manet diſiūctum, q̄ erat ipſe terminus ſimplex ſupponens confuſe, v. g. *omnis homo eſt animal, ergo omnis homo eſt hoc animal, vel hoc animal,* vel ſic de ſingulis. Hic autē obſerua, ꝙ reſolutio termini ſupponentis cōfuſe à ſigno vniuerſali non

non poteſt reſolui per aſcenſum vel deſcenſum, priuſquam reſoluatur illa vniuerſalitas per aſcẽſum vel deſcenſum. Et tunc iam ablata eſt confuſio termini & ſupponit determinate. Quando vero confuſio prouenit à ſigno ſpeciali cõfuſionis, vt in hac propoſitione; Requiritur equus ad equitandum; non ſolum non poteſt immediate fieri deſcenſus ſupra terminum confuſum; ſed ſi aliqua explicatio debet fieri illius propoſitionis, ea erit per conditionalem; *ſi equitatio ſit, equo ſit.* Et nihil aliud eſt neceſſarium ad veritatem illius propoſitionis, Requiritur equus ad equitãdum, quam bonitas illius conſequentię conditionalis. Sunt tamen alia ſigna ſpecialia confuſionis quæ non habent eandem explicationem. v. g. *promitto tibi equum: teneor dare eleemoſynam pauperi.* Hæc nõ opus habent alia explicatione, quam quæ habetur ex communi intelligentia ſapientum. Non enim poteris inferre ex illis propoſitionibus, *ergo promitto tibi iſtum equum,* neque, *ergo teneor*

dare

dare eleemoſynam huic pauperi, vel huic pauperi. Quamuis enim dando vnum equum ſingularem adimpleo promiſſum, & ſimiliter dando eleemoſynam huic pauperi adimpleo præceptum, quia non poſſum dare duobus; tamen in mea electione eſt eligere vel equum ſingularem, vt adimpleam promiſſum, vel pauperem ſingularem, cui conferam eleemoſynam & adimpleam præceptum.

Denique circa confuſionem termini à ſigno vniuerſali prouenientem obſerua, quod ſi facias deſcēſum immediate circa ipſum terminum diſiunctiue procedendo committes defectum, qui dicitur ab vnica diſtributione ad plures. v. g. *omnis homo eſt animal, ergo omnis homo eſt hoc animal, vel omnis homo eſt hoc animal:* vel ſic de ſingulis. Similiter etiã obſerua in aſcenſu copulatiuo ſub termino ſtante diſtributiue priuſquam ſub termino ſtante determinate committi alium defectum, qui dicitur, à pluribus determinatis ad vnicam. v. g. *homo non eſt hoc animal,*

Defectus ab vnica diſtributione ad plures.

A pluribus determinatis ad vnicam.

animal, & homo non eſt hoc animal, &c. *ergo homo non eſt animal*, antecedens eſt verum & conſequens falſum, vt patet: neq; ob alium defectum niſi propterea, quod ſit argumentum à pluribus determinatis ad vnicam.

Cap. VII.

Modus argumentandi quis?

SEptimo loco de recto modo argumentãdi in aliis proprietatibus logicalibus, ſcilicet, in Ampliatione & Reſtrictione & Appellatione: ac de defectibus, qui in eiſdem ſolent contingere, dicendum nobis eſt. Et quidem quid ſint hæ proprietates logicales *Ampliatio, Reſtrictio & Appellatio*, dictum eſt libro ſecundo. Nunc autem documenta recte argumentandi in illis proprietatibus profeiamus.

Notandum vero eſt, eandem eſſe proportionẽ argumentandi inter hæc omnia, Ab amplo ad non amplum, ſiue ad minus amplum, ſiue ad reſtrictum. Item argumentari à non reſtricto ad reſtrictum ſiue ad magis reſtrictum,

ctum, eandem habet proportionem. Item argumentari à ſuperiore vel cõmuniore ad inferius vel minus commune, eadẽ etiam eſt proportio cum prædictis, & eadem requiruntur ad bonitatem conſequentiæ: & ſimiles defectus committuntur, eademque documenta pro iſtis omnibus modis argumentandi deſeruient. Et vt breuius agamus, & diſtinctius intelligas ea documenta; ſtatue tibi literam, A, ſignificantem amplum ſiue minus reſtrictum, ſiue non reſtrictum, ſiue ſuperius vel communius. Literam vero, B, ſit ſignificatiua non ampli vel minus ampli, vel reſtricti, vel magis reſtricti, vel inferioris vel minus communis.

Hoc ita conſtituto ſit primum documentum. Proceſſus ab, A, in B, affirmatiuus, vt ſit bona conſequentia, debet fieri cum diſtributione ipſius, A, & conſtantia, B, alias erit mala conſequentia: Si deficiat diſtributio vel conſtantia. Sit exemplum bonæ conſequentiæ. *Omnis homo currit, & homo*

albus

albus eſt, ergo omnis homo albus currit. Si autẽ abſtuleris diſtributionem ab, A, vel nõn appoſueris conſtantiam, B, facile dabis tu antecedẽs verum & conſequens falſum.

Secundum documentum. Si proceſſus ab, A, in, B, fiat negatiuus, non opus eſt conſtantia, B: ſed ſufficit, & requiritur diſtributio ipſius, A. Exemplum eſt: *Nullus homo currit ergo nullus homo albus currit.* Item, *nullus homo poteſt currere*, ergo *nullus homo currit.*

Tertium documentum. Si proceſſus fiat à, B, in A, affirmatiue: nihil aliud requiritur, quam quod non diſtribuatur, A, v. g. *homo albus currit, ergo homo currit.* Item, *homo eſt albus, ergo homo poſſibiliter eſt albus.*

Quartum documẽtum. Proceſſus negatiuus à, B, in A, requirit vt ſit bona conſequentia, quod adſit conſtantia ipſius, B, & quod non diſtribuatur A. & ſic eſt bona hæc conſequentia: *homo albus non currit, &, homo albus eſt, ergo homo non currit.* Sed ſi nõ ponatur conſtantia, facile dabitur antecedens verum

rum & conſequens falſum; ſi nullus homo albus ſit, & omnis homo currat. Similiter hęc eſt mala conſequentia; *Currens non eſt album, ergo currens poſſibiliter non eſt album*, nam antecedens eſt verum: ſi nullum animal currat & conſequens falſum, nam eius contradictoria eſt vera, *omne currẽs poſſibiliter eſt album.*

Circa prædicta documenta duo cauenda ſunt; alterum eſt, ne forte ſeruatis documentis ex parte vnius termini, non ſeruentur ex parte alterius, vel aliquis alius defectus committatur. Alterum eſt ne forte conſtantia imperfecta ſit non complectẽs ſuppoſita pro quibus conſequens poteſt reddi falſum. Debet enim poni conſtantia vniuerſaliter pro quolibet ſuppoſito, pro quo poteſt reddi cõſequens falſum. Nihilominus quia conſtantia præſentis temporis ſine diſtributione ſubiecti, quantum ad rationem præciſe exiſtendi, æquiualet vniuerſali: non eſt conſuetum ponere illam cũ diſtributione. Idem enim eſt

dicere: *homo exiſtit, & omnis homo exiſtit.* Et hic defectus diſtributionis conſtantiæ apparet, ſi argumentemur à negatiua ad affirmatiuam cum copula de extrinſeco tempore, prædicato variato penes finitum & infinitum, verbi gratia, hæc conſequentia non valet: *Homo non fuit albus & homo eſt, ergo homo fuit non albus.* Cuius antecedẽs erat verum in primo inſtanti creationis Adam, vt patet. Sed conſtantia ponenda eſt ſecundum exigentiam copulæ de pręterito, *& idem homo fuit, vel omnis homo fuit.*

Regula contra argumẽta cum variatione appellationis.

Circa modum procedendi in appellationibus terminorum, quædam breuiter neceſſe eſt aduertere: quæ potius pertinent ad malitiam & fallaciam conſequentiarum, quam ad legitimum locum argumentandi. Vnde ſit Prima rẹgula. Quotieſcunque variatur appellatio realis efficitur mala conſequentia, verbi gratia, *Petrus eſt magnus logicus, ergo Petrus eſt magnus.* Nec vice verſa. *Petrus eſt magnus, & eſt logicus, ergo eſt magnus logicus*, excipiunt

piunt aliqui, niſi forte conſequentia teneat per alium locum: vt hæc conſequentia eſt bona, *Deus neceſſario eſt creans, ergo Deus poſſibiliter eſt creans:* quia procedit à ſubalternante ad ſubalternatam, Non obſtante, quod, *neceſſario*, appellat neceſſitatem ſupra ſignificatum formale prædicati. Veruntamen non exiſtimo illam eſſe formaliter appellationem, Ratio eſt, quia modus ille, *Neceſſario*, vnionem prædicati cum ſubiecto modificat ſecundum ſignificationem prædicati, ſiue ſit abſoluta, ſiue connotatiua: ac proinde virtualis quædam appellatio eſt ſupra actualem creationem importatam per illud participium: *creans.* Concedimus itaque hanc eſſe exceptionem regulæ: quia reuera illa appellatio magis eſt reſtrictio: & conſequentia tenet, ſicut proceſſus à, B, in, A, affirmatiue ſine diſtributione, A.

Altera regula in Appellationibus rationis vniuerſaliter eſt mala conſequentia, vbi interuenit ſecunda

intentio ſignificata per terminum appellantem, verbi gratia: *homo eſt ſpecies, ergo animal eſt ſpecies.*

Tertia regula. In appellationibus, quæ prouenıũt à termino ſignificante actum animæ, aut aliquam aliam actionem; non valet conſequentia à non appellante ad appellantem, verbi gratia, mala conſequentia eſt; *venientem cognoſco, ergo cognoſco venientem.* Sed vice verſà, dicunt bene valere. Similiter hæc non valet; *Petrus facit hunc calceum, & hic calceus eſt corium, ergo Petrus facit corium.* Similiter non valet; *Deus concurrit ad actum generationis humanæ, & talis actus eſt fornicatio, ergo concurrit ad fornicationem.* Sed in his omnibus & ſimilibus vſus loquendi & ſentiendi ſapientum conſulendus eſt.

Hactenus de proprietatibus logicalibus quomodo argumẽtationi deſeruiant, & quomodo in eis fallaciæ committantur, ſatiſdictum eſt. Neque me latet, eſſe plures alios tum locos à quibus argumentum deſumitur, tum etiam conſequentiarum modos

dos plures eſſe. Sed exiſtimaui operæ precium me facturum, ſi ad prædicta capita tantam locorum argumentandi multitudinem, & fallaciarum numerum reducerem. Porro *Ariſtot. lib. 2. Priorum capite* 24. argumentationum quatuor genera docuit videlicet, *ſyllogiſmum, enthimema, exemplum: Inductionem.* Ad hæc quatuor omnis artificioſus modus argumentandi reduci poterit. Imo ſi attente conſideremus ad ſyllogiſmum & inductionem omnem argumentandi modum reducere poterimus. Etenim Enthimema ſyllogiſmus eſt truncatus: in quo vna præmiſſa ſubticetur. v. g. *omnis virtus eſt laudabilis, ergo iuſtitia eſt laudabilis.* Ecce vbi ſubticetur; *Iuſtitia eſt virtus*, quæ propoſitio ſi poneretur, fieret ſyllogiſtica argumentatio. Deinde, Exemplum eſt quaſi diminuta Inductio. nam ex vno ſingulari facto intẽdimus colligere aliquam vniuerſalem enũciationem, vel aliquam aliam ſingularem. v. g. *Petrus vigiliis & oratione, & ieiuniis ac literarum exercita-*

tione doctus Theologus euaſit : ergo qui ita ſe geſſerit ſicut ille, obtinebit ſacræ Theologiæ eruditionem. Reliqui vero loci, qui à quibuſdam Dialecticis multiplicantur magis ad Rhetoricum, quam ad Dialecticum attinent. Et idcirco ab illis enarrandis ſuperſedimus.

LIBER

Digitized by Google

LIBER QVARTVS, DE ENVNCIATIONVM OMNIum oppoſitione & æquipollentia.

Tractatus primus.

CAP. I.

In hoc quarto libro facile nobis erat *Ariſtotelis* textũ interponere à *cap.* 5. *lib.* 1. *Periher.* vſque ad libri ſecundi finẽ. Sed quia nos in hoc opere breuitati & claritati ſimul ſtudemus, eam moroſam diligentiã prætermittimus. Nihilominus ita tractatum de oppoſitionibus, & æquipollentiis in omni enunciationum genere ſuis numeris abſolutũ dare curabimus, vt Ariſtotelicæ doctrinæ immemores nõ ſimus.

Quid oppoſitio Dialectica.

Principio à diffinitione Dialecticæ oppoſitionis inter ſimplices enunciationes incipiendum eſt. Et quidem *Ariſtoteles lib.* 1. *Perihermenias cap.* 4. *circa finem* prius de cõtradictoriis enunciationibus meminit, vt inde ad alia duo degenerantis oppoſitionis genera deſcenderet. De contradictoria itaque oppoſitione ſic ait: Fieri poteſt, vt omne quod affirmauit quiſpiam, negetur: & quod negauit quiſpiam, affirmetur. Quare patet, cuilibet affirmationi negationem, & cuilibet negationi affirmationem eſſe oppoſitam. Atque hoc ſit contradictio, affirmatio & negatio, quæ opponũtur. Opponi autem dico, quæ eiuſdem de eodem & non æquiuoce, & quæcunque alia determinauimus ad Sophiſtarum moleſtias euitandas. In quibus verbis videtur Ariſtoteles ſe remittere ad *lib.* 1. *Elenchorum cap.* 4. Vbi ait: *Contradictio eſt vnius & eiuſdem, non nominis, ſed rei, non nominis ſynonymi, ſed eiuſdem.* Hæc ille. Ex cuius doctrina ſola contradictionis diffinitio ea videtur eſſe; *Affir-*

matio,

matio & negatio eiuſdem de eodem, ſicut ipſe dixit vbi ſupra; Atque hoc ſit cõtradictio affirmatio & negatio, quę opponuntur: opponi autem ea dico, (ſcilicet, affirmationem & negationẽ) quæ eſt eiuſdem de eodem, & non æquiuoce. Vbi Diuus Thomas ſic ait: *Contradictio eſt oppoſitio affirmationis & negationis*: reliqua vero quæ adiiciuntur potius deſeruiunt ad explicationem diffinitionis, quam ad eius integritatem.

Pro cuius rei maiori intelligentia aduerte: Idcirco Ariſtotelem ita præmiſiſſe, fieri ſane poteſt, vt omne, quod affirmauit quiſpiam, negetur. Vbi de negatione loquitur, quæ deſtruit totaliter, quod alius affirmauerat. Verbi gratia dicit Petrus: *omnis homo eſt doctus*: Reſpondet Ioannes *Non omnis homo eſt doctus*. Ioannes quidem omnino negat, quæ alius affirmauerat. Si autem quis alius tertius dicat: *Nullus homo eſt doctus*: non expreſſe negat, quod Petrus affirmauerat: ſiquidem vniuerſalitatem relinquit in ſub-

iecto: quia vniuerſaliter negat hominem eſſe dctum, ac proinde non contradictoriam profert: ſed contrariam propoſitionē, vt paulo poſt dicemus. Si itaque loquamur de negatione omnimoda, & totaliter deſtruente, quod quis affirmauerat, ſufficit ponere in diffinitione cōtradictionis, quod ſit oppoſitio affirmationis & negationis.

Vnde etiam colligitur talem affirmationem & negationem debere eſſe eiuſdem de eodē, id eſt, eiuſdem prædicati de eodem ſubiecto. Nam vt ait D. Thom. ſupra, oppoſita debent eſſe circa idem. Neque enim opponuntur, *Plato currit*, *Socrates non currit*: ſicut non opponuntur, *Plato diſputat*, *Plato non currit*. Oportet ergo, vt ſit vera oppoſitio inter affirmationem & negationem, vt tam affirmatio quam negatio ſint de eodem ſubiecto, & de eodem prædicato.

Hinc præterea ſequitur identitatem tam ſubiecti, quam prædicati neceſſariam eſſe non ſolum ſecundum

nomen,

nomen, ſed ſecundum rem ſignificatam. Vnde hæ propoſitiones non ſunt contradictorię: *Petrus currit: Petrus non velociter currit:* quia illud aduerbium *velociter*, modificat actionem ſignificatam per verbum, & efficitur pars prædicati, ac proinde non eſt eiuſdem de eodem affirmatio & negatio. Erit igitur breuis & artificioſa diffinitio contradictoriæ oppoſitionis, ſi dixeris, *eſſe oppoſitionē affirmationis & negationis.* Ex hac enim diffinitione omnes aliæ conditiones colliguntur, ſi intelligatur, vt à nobis explicata eſt, imo à Diuo Thoma, vt ſupra.

Hinc iam via aperitur ad intelligēdum alios duos modos oppoſitionis degenerantes à perfecta oppoſitione affirmationis & negationis: In quibus negatio non perfecte fungitur officio ſuo, deſtruens quidquid affirmatio continet. Pro cuius intelligentia aduerte cum Ariſtotele vbi ſupra cap. 5. illud certum & vniuerſale fundamentum, Neceſſarium eſſe enunciare quoniam ineſt aliquid aut nō ineſt,

aliquan.

aliquando quidem alicui eorum,quæ vniuerſalia ſunt: vt homini: aliquando vero alicui eorum quæ ſunt ſingularia, vt Petro.

Hoc ſuppoſito, diffinit Ariſtoteles enunciationes contrarias dicens: *Si ergo aliquis vniuerſaliter enunciet de vniuerſali competere aut non competere quippiam; erunt enunciationes tales contrariæ.* v. g. *Omnis homo eſt albus, nullus homo eſt albus.* Quando vero de vniuerſalibus (hoc eſt, de rebus ſignificatis per terminum communem) non vniuerſaliter enunciat, non ſunt cõtrariæ: quanuis ſignificata contingat eſſe contraria. v. g. *homo eſt animal, homo non eſt animal*, non ſunt contrariæ: quanuis ſi earum ſignificata conſiderentur in propria materia naturali, æquiualẽt iſtis, *omnis homo eſt animal, nullus homo eſt animal.* Verumtamẽ ſecundum formam affirmationis & negationis non ſunt contraria. Ecce enim alias duas eiuſdem formæ; *Homo currit, homo non currit*, quæ non contrariæ, ſed ſubcontrariæ dicũtur & ſunt: quia ſunt quaſi

filiæ

filiæ duarum contrariarũ, & ſub illis continentur & militant, Verbi gratia, ſub iſtis, *Omnis homo currit, nullus homo currit*; continentur iſtæ, homo currit, homo non currit: quæ ſimul vera inueniri poſſunt.

Ex hac doctrina colligit Ariſtoteles affirmationem & negationem opponi contradictorie; quando altera vniuerſaliter altera non vniuerſaliter ſignificat. Ponit exemplum in iſtis; *omnis homo eſt albus, non omnis homo eſt albus*: & in iſtis: *Nullus homo eſt albus & quidam homo eſt albus.* Contrariæ vero enunciationes ſunt, cum vniuerſaliter vtraque affirmatio & negatio ſignificat de eodem. Ex quo infert, impoſſibile eſſe, contrarias ſimul eſſe veras: ſed contingit cõtradictorias ipſarum vniuerſalium aliquando eſſe veras, verbi gratia. *Homo eſt albus, homo non eſt albus*, quæ inter ſe ſunt ſubcontrariæ, vtraque tamen earum eſt contradictoria alteri ex cõtrariis: & vtraq; eſt alteri ſubalternata, quaſi ſub illa nata. De qua re poſtea plura dicemus.

Deni-

Denique vt Ariſtotelis documentis ſatisfaciamus, adiecit ille verbis ſubobſcuris contradictorias ita ſe habere, vt neceſſario altera ſit vera, & altera falſa. At vero propoſitiones, quæ ſunt vniuerſalis ſubiecti non vniuerſaliter, hoc eſt, in quibus manet ſubiectum terminus communis non diſtributus, non neceſſe eſt, vt ſemper altera ſit falſa & altera vera: nam vtraque poterit eſſe vera. Reliqua vero quæ Philoſophus in illo capite dicit, ex iis, quæ ſtatim explicaturi ſumus, manifeſtiora fient.

Cap. II.

Documenta modernorũ.

DEinceps, vt nouitios Dialecticos erudiamus, operæpretium erit oppoſitionis inter enunciationes documenta, more modernorum, apertius proponere ac diſtinguere. Atque in primis diffinitio oppoſitionis in cõmuni, quæ eſt inter duas enunciationes à modernis vna, licet analogice, aſſignatur. Aiunt enim; *oppoſitio eſt affirmatio & negatio eiuſdem de eodem veritate,*

Diffinitio oppoſitionis

ritate & falſitate, vel ſola veritate, vel ſola falſitate formaliter repugnantes. Hæc diffinitio non abs re à Modernis pro Nouitiis poſita eſt. In qua quidem loco generis ponitur affirmatio & negatio eiuſdem de eodem. Sed hoc non eſt æqualiter cõmune tribus modis oppoſitionis, qui in ipſa diffinitione inſinuantur. Etenim vt ſupra diximus, affirmatio & negatio eiuſdem de eodem ſi ſimpliciter & integre accipiatur neceſſe eſt negationem deſtruere quidquid in affirmatione ſignificatur. Et hoc pacto affirmatio & negatio eiuſdem de eodem eſt propria diffinitio contradictionis. At vero ſi affirmatio & negatio eiuſdem de eodem non eo rigore conſideretur, ſed duntaxat contenti ſimus, ſi affirmatio & negatio conſtent ex eodem ſubiecto, & eodem prædicato; hoc pacto aliquid commune eſt affirmatio & negatio eiuſdem de eodem contradictoriis contrariis, & ſubcõtrariis. Vnde pro cõtradictoriis ponitur illa particula; *veritate & falſitate repugnantes:* pro

ſecundum modernos.

pro contrariis vero ponitur altera: *ſola veritate*, pro ſubcontrariis autem ponitur tertia: *ſola falſitate*. Atque iſto modo vnius affirmationis triplex negatio inueniri poteſt: non autem proprie illo modo proprio contradictoriis; de quo Ariſtoteles dixit vbi ſupra: Vnius affirmationis vnam tantum eſſe negationem: loquebatur enim de negatione complete & perfecte deſtruente, quidquid affirmatio ponit. Ex prædicta diffinitione colliguntur tres leges pro tribus modis oppoſitionis.

Lex contradictoriarum. Prima lex eſt contradictoriarum, vt non poſſint ſimul eſſe veræ, neque falſæ: quæ lex demõſtratur deducendo ad impoſſibile, nam vtroque modo dignitas illa dignitatum maxima: Quodlibet eſt, vel non eſt, deſtrueretur, verbi gratia, ſi hæc affirmatio & negatio: *Petrus eſt albus, & Petrus non eſt albus*, eſſent ſimul veræ, ſtatim immediate ſequitur, non quodlibet eſſe vel non eſſe: ſi quidem aliquid eſt & non eſt album. Ac pari ratione, ſi ſunt ſimul falſæ, ſequitur nõ quodlibet eſſe

vel

vel non eſſe, imo aliquid non eſt & eſt album. Inſita itaque eſt mentibus hominum lex cõtradictoriarum, vt non poſſint ſimul eſſe veræ neque ſimul eſſe falſæ: ſed neceſſario ex veritate vnius ſequitur falſitas alterius & vice verſa.

Conſidera tamen quod quanuis vtraque cõtradictoria poſſit eſſe contingens, tamen copulatiua ex vtraque coniuncta impoſſibilis eſt. Verbi gratia, hæc copulatiua eſt impoſſibilis, *Petrus currit, & Petrus non currit.* Quemadmodum etiam diſiunctiua compoſita ex duabus contradictoriis eſt ſimpliciter neceſſaria, tametſi vtraq; pars ſit contingens: vt verbi gratia, *Petrus eſt albus*, vel, *Petrus non eſt albus.* Eſt enim quaſi ſubordinata huic principio, *Quodlibet eſt, vel nõ eſt.* Hoc ipſum documẽtum verificat Ariſtoteles vbi ſupra in propoſitionibus de extrinſeco tempore, verbi gratia, *Petrus fuit albus*, vel, *Petrus non fuit albus*: ſed ſpecialiter reſpectu futuri temporis difficultatem inuenit Ariſtoteles, verbi gra-

tia, in hac, *Petrus erit albus*, vel, *Petrus nõ erit albus*: in cuius explicatione plus nimio & obſcure ſatis immoratur, vt doceat quomodo cohæreant: *neceſſario Petrus erit vel non erit albus*: & tamen non neceſſario erit albus, ſed contingenter: nec neceſſario non erit albus, ſed contingenter. Vbi inſinuat futurorum contingentium determinationem ad ſuperiorem cauſam & prouidentiam pertinere. Sed de hac re nihil amplius in præſenti dicere oportet: tametſi multa occurrebãt dicenda contra inuentores mediæ ſcientiæ diuinæ.

Lex contrariarum. Secunda lex eſt contrariarum: vt ſi vna eſt vera, altera ſit falſa: poſſunt autem ſimul eſſe falſæ. Hæc lex ex contradictoriarum lege demonſtratur. Nam ſi darentur duæ contrariæ veræ ſequeretur etiam duas contradictorias veras eſſe, verbi gratia, demus has eſſe veras: *omnis homo currit, nullus homo currit*, quæ ſunt contrariæ. Tunc bene ſequitur, *omnis homo currit, ergo aliquis homo currit*: antecedens

eſt

eſt verum, vt ſupponitur, ergo conſequens eſt verum. Eſt autem conſequens contradictoria illius negatiuæ: *Nullus homo currit*, quæ præſupponitur eſſe vera, ergo dantur duæ contradictoriæ veræ. Quod autem duæ contrariæ poſſint eſſe falſæ, ita demonſtratur: nam duæ propoſitiones contrariæ, verbi gratia; *omnis homo eſt albus*, *Nullus homo eſt albus*, ſunt vniuerſales, inter quas poteſt dari medium, vt ſupra diximus, videlicet, *aliquis homo non eſt albus*, quæ eſt contradictoria affirmatiuæ, & ſubalternata negatiuæ, ac proinde, exiſtente falſa vniuerſali negatiua, poterit eſſe vera particularis negatiua, quæ non exigit ad ſui veritatem tantum, quantum exigit vniuerſalis.

Tunc igitur particularis negatiuæ contradictoria erit falſa, quæ erat vniuerſalis affirmatiua, *Omnis homo eſt albus*.

Sed quærit nouitius Dialecticus: Quid cauſæ eſt, quare ſi duæ contrariæ ſunt falſæ, non ſtatim ſequitur,

duas contradictorias eſſe falſas: ſi tamen duæ contrariæ ſint veræ ſtatim ſequitur, duas contradictorias eſſe veras. Et ratio dubitandi eſt, quia duæ contrariæ ſemper de ſe inferunt duas contradictorias, ergo ſi contrariẹ ſunt ſimul falſæ, etiam contradictoriæ erunt ſimul falſæ. Reſpondetur, nego paritatem rationis. imo eſt maximum & apertum diſcrimen. Nam vt ex ſupradictis patet, non ſequitur, quod in bona conſequentia ſi antecedens eſt falſum, conſequens debeat eſſe falſum. At vero in bona conſequentia, ſi antecedens eſt verum, conſequens debet eſſe verum. Non igitur ex eo, quod duæ contrariæ falſæ inferant duas contradictorias, ſequetur contradictorias eſſe ſimul falſas: ſicut ſequeretur eſſe ſimul veras, ſi ex duabus contrariis veris per bonam conſequentiam colligerentur. Quod autem duæ contrariæ poſſint eſſe falſæ: iā inſinuata eſt ratio in eo, ꝙ diximus inter duas vniuerſales affirmatiuam & negatiuam de eiſdē extremis poſſe dari

dari medium,ſcilicet,veritatem duarum ſubcontrariarum, quæ ſunt ſubalternatæ earundem vniuerſalium: quarum vna eſt particularis affirmatiua,& alia particularis negatiua,quæ poſſunt in veritate conuenire : quia de diſtinctis ſuppoſitis vtraque verificari poteſt. Idem enim prædicatum de quodam vere affirmari, & de alio vere negari poſſibile eſt. Vt, verbi gratia,*aliquod animal eſt riſibile*, & *aliquod animal non eſt riſibile*. Propterea itaque dixi, poſſe dari medium inter duas contrarias: quia particularis negatiua negat eſſe vniuerſaliter verum, quod vniuerſaliter affirmatiua aſſerit. Rurſus particularis affirmatiua ſimiliter vere affirmat, non vniuerſaliter negari id, quod vniuerſalis negatiua vniuerſaliter remouet à ſubiecto: excipiunt enim particularis affirmatiua, & particularis negatiua quædam ſuppoſita ab illis vniuerſalibus. Exemplum eſt, ac ſi duo veri teſtes conuincant falſitatis duos falſos teſtes contraria per extremum teſtificantes. Di-

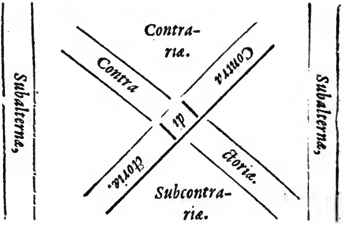
cit enim vnus : *Nullus Prætor eſt iuſtus.* Dicit alter; *omnis Prætor eſt iuſtus.* Vterque mentitur, ſed adſunt alii duo veri teſtes, quorum quidam dicit; *Quidam Prætor eſt iuſtus* : & alter ait: *quidam Prætor non eſt iuſtus.* Ecce quomodo datur medium inter contrarias, quod continetur in ſubcontrariis veris.

Ex dictis facile colligemus tertiam legem quæ eſt ſubcõtrariarum. Quæ quidem repugnant in ſola falſitate: poſſunt autem ſimul eſſe veræ. Prior pars huius legis probatur & oſtenditur. Nam ſi darentur duæ ſubcontrariæ falſæ : tunc ambæ vniuerſales ex quibus inferuntur ſubcontrariæ eſſent ſimul veræ. Patet conſequentia, quia vtraque ſubcontraria eſt contradictoria alterius vniuerſalis , ergo ſi ſubcontraria affirmatiua eſt falſa, vniuerſalis negatiua erit vera. Rurſus ſi particularis negatiua eſt falſa, vniuerſalis affirmatiua erit vera; vt in præſenti figura intueri licebit.

Lex ſubcontrariarum.

A. *Omnis*

A. *Omnis homo eſt albus. Nullus homo eſt albus.* **B.**

C.*Quidã homo eſt albꝰ.Quidã homo nõ eſt albꝰ.*D.

NAm ſi C.eſt falſa, tũc B. eius contradictoria erit vera.ſimiliter ſi C. eſt falſa eius contradictoria, A, vera erit:ac proinde duæ contrariæ erunt verę & conſequenter,vt oſtenſum eſt duæ contradictoriæ eſſent veræ. Secunda vero pars legis ſubcontrariarum videlicet quod poſſint eſſe ſimul veræ; probatur,quia inde nullum inconueniens ſequitur, præter quam duas contrarias, eſſe falſas:quod quidem illis permiſſum eſt,quia vtraque vel vniuerſaliter, affirmat vel vniuerſaliter negat.

Ex dictis ſequitur maximam oppoſitionem Dialecticam eſſe inter contradictorias, quæ ex diametro pugnāt tam in veritate quam in falſitate. Minor vero oppoſitio eſt contrariarum, quæ in ſola veritate repugnant. Minima tandem oppoſitio eſt ſubcontrariarū, quæ in ſola falſitate repugnant, non autem in veritate. Imo vero ſi attente conſideremus in ſubcontrariis non eſt negatio eiuſdem de eodem ſecundum rem. Quamuis enim ſubiectum ſit idem ſecundum vocem & ſecundum ſignificationem & mentis cōceptum (non enim eſt in illis æquiuocatio) tamen vtriuſque veritas non pro eadem re ſingulari conſtat: ſed altera verificatur pro quodam homine, altera verificabitur pro alio homine. Verum eſt tamen quod quādo altera eſt vera & altera falſa in idem ſuppoſitum ſingulare recurrunt, v. g. ſi hæc eſt vera: *homo currit*, & hæc eſt falſa: *homo non currit*: idcirco falſa eſt, quia ad idem ſuppoſitum, de quo verificatur, curſus reſpicit, & de illo remouet

curſum.

curſum. Etenim illa exiſtente falſa neceſſe eſt vniuerſalem affirmatiuam quæ eſt eius cõtradictoria, eſſe veram, *Omnis homo currit.* Quæ cum includat omnia ſuppoſita præſentis temporis, neceſſe eſt, vt comprehendat etiam ſingulare ſuppoſitum, pro quo illa particularis negatiua falſificatur, *Homo non currit.* Et ex hac parte ſubcontrariæ participant aliquid de lege cõtradictoriarum; ſcilicet, quantum ad repugnãtiam in falſitate. Tunc enim quantum ad falſitatem eſt affirmatio & negatio eiuſdem de eodem. Ecce totum artificium Dialecticæ oppoſitionis. Nihilominus quoniam variis ſophiſmatibus prædicta documenta confundi & impugnari poſſunt: non erit inutile, quaſdam conditiones tam communes omni oppoſitioni quam etiam ſpeciales cuiuslibet oppoſitionis proprias in medium cum modernis breuiter proferre. *Conditiones oppoſitionis.*

Prima conditio vniuerſalis eſt, vt nulla ſit æquiuocatio in extremis, neq; in adiunctis. Huius conditionis

meminit Ariſtoteles. Vnde iſtæ non ſunt oppoſitæ: *Petrus eſt iuſtus, Petrus non eſt iuſtus*, ſi ſubiectum pro diſtinctis hominibus, qui eo nomine appellantur, accipiatur. Et eadem erit ratio, ſi interuenerit æquiuocatio in aliquo ſyncathegoremate ipſis extremis adiuncto.

Secunda conditio. Vt vtraque propoſitio habeat idem ſubiectum & idem prædicatum, neque enim ſufficit ſi vtraque habeat eadem extrema, ſed oportet, vt quod in vna eſt ſubiectum, in altera ſit ſubiectum: & quod in altera eſt prædicatum, idem ſit in altera: non ſolum ſecundum rem & conceptum, ſed etiam ſecundum vocem. Et idcirco iſtæ non ſunt contradictoriæ, *Marcus orat, Tullius non orat,* etiam ſi vtriuſque ſubiectum ſecundum rem & ſecundum cõceptum ſit idem.

Tertia conditio generalis eſt, vt in extremis & in partibus extremorum ſeruetur idem genus ſuppoſitionis, quãtum ad illam primam diuiſionem factam

factam de ſuppoſitione in materialē, & ſimplicem & perſonalem. Quocirca non opponuntur: *Homo eſt nomen, nullus homo eſt nomen*, quia in affirmatiua ſubiectum ſupponit materialiter & in negatiua perſonaliter. Similiter neque iſtæ opponuntur; *Homo eſt ſpecies, nullus homo eſt ſpecies*: quia in altera ſubiectum ſupponit ſimpliciter, in altera perſonaliter. Et profecto in his duobus exemplis eſt quaſi æquiuocatio ſubiecti. Cæterum quantum ad alias diuiſiones ſuppoſitionis, videlicet, diſtributiuæ vel confuſæ vel determinatæ non ſolum non requiritur, vt ſeruetur eadem ſuppoſito: ſed neceſſe eſt, vt in quibuſdam oppoſitis propoſitionib. ſit aliqua varietas: niſi forte omnia extrema ſint ſingularia: ſicut in iſtis; *Petrus eſt Ioannes, Petrus non eſt Ioannes*: quæ ſunt maxime contradictoriæ, quia reuera ſunt affirmatio & negatio omnino eiuſdem de eodem omnino. In aliis vero oppoſitis de extremis communibus ſemper inuenies in contradictoriis,

& in

& in ſubcontrariis aliquando, varietatem ſuppoſitionis; In contrariis vero contingit omnia extrema vniuerſaliter ſupponere, verbi gratia. *Nullus homo eſt animal, omnis homo eſt omne animal:* Imo etiam in ſubcontrariis de inuſitato modo loquēdi, etiam continget, nullam inueniri varietatem huiuſmodi: ſicut in iſtis, *Homo eſt homo, Homo homo non eſt.*

Quarta cōditio, quæ à quibuſdam generalis ponitur, ea eſt, vt ſeruetur in extremis, ſiue in partibus extremorū, eadem appellatio, & eadem ampliatio vel reſtrictio. Et quidem quantum ad contradictorias neceſſe eſt ſeruari omnino hanc conditionem. Verum in contrariis & ſubcontrariis regula exceptionem habet, verbi gratia iſtæ oppoſitiones; *Homo currit*, &, *quidam homo non currit*, ſunt ſubcontrariæ, & tamen non ſeruatur eadem reſtrictio (ſuppono enim quod, *Quidam*, in negatiua reſtringat pro maſculis) probo maiorem, quia ſunt affirmatio & negatio eiuſdē de eodem, quæ poſſunt, eſſe

eſſe verę,&nullo modo falſę,ergo habent legem ſubcontrariarũ ac proinde ſubcõtrariæ ſunt. Neque valet reſpondere, quod non participant in ſubiecto : nam profecto in negatiua non eſt ſubiectum totum illud; *Quidam homo*, ſed duntaxat, *Homo*. Alias neque iſtæ eſſent contradictoriæ; *Nullus homo currit, quidam homo currit*; quia non participarent in extremis, ſi ſignũ particularitatis, *Quidam*, efficeretur pars extremi. Quod autem illæ propoſitiones, *homo currit, quidam homo non currit*, habeant legem ſubcontrariarum, ita vt poſſint dari veræ & nullo modo falſæ; ſic oſtenditur, nam ex falſitate affirmatiuæ ſequitur veritas negatiuæ, ergo non poſſunt eſſe ſimul falſæ. Probo antedens, nam ex falſitate affirmatiuæ ſequitur veritas illius contradictoriæ, *omnis homo non currit*, & ex veritate iſtius ſequitur veritas illius negatiuæ. *Quidam homo non currit*, ergo de primo ad vltimum ex falſitate illius, *homo currit*, ſequitur veritas iſtius; *Quidam homo non currit*. Quod

vero

vero poſſint eſſe ſimul veræ, patet in caſu, quod mulier currat & quidam vir non currat. Item ratione probatur; quia illa conſequentia non valet, *quidam homo non currit, ergo omnis homo non currit*, ergo poterit dari antecedens verum & conſequens falſum; tunc ergo contradictoria conſequentis, quæ eſt; *homo currit*, erit vera ſimul cum altera, quidam homo non currit. Proportionabiliter in contrariis poterit eſſe exceptio verbi gratia in iſtis, *Quilibet homo currit, &, omnis homo non currit*. Non enim deſinunt eſſe contrariæ, quãuis ſignum diſtributiuum; *Quilibet*, reſtringat pro maſculis & ſignum, *omnis*, indifferens ſit ad maſculos & fœminas. Ratio eſt, quia propter maiorem reſtrictionẽ in affirmatiua conſurgit inter illas propoſitiones repugnantia in veritate & non in falſitate. Et probatur, quia ex veritate affirmatiuæ ſequitur veritas contradictoriæ negatiuæ vniuerſalis, ergo ſequitur falſitas ipſius vniuerſalis negatiuæ. Conſequentia patet quia duæ contra-

contrariæ non poſſunt eſſe ſimul veræ. Et probatur antecedens, nam bene ſequitur: *Quilibet homo currit, ergo homo currit:* quæ eſt contradictoria illius, *omnis homo non currit*. Quod autem non repugnent in falſitate, probatur, quia iſta eſt mala conſequentia, *Homo currit, ergo quilibet homo currit*; ergo poterit dari antecedens verum & conſequens falſum, ac proinde tunc contradictoria antecedentis quæ eſt, *omnis homo non currit*, erit falſa, ſimul cum altera, *Quilibet homo currit*. Habemus itaque ex dictis quod variatio ſuppoſitionis extremorum non impedit in contrariis, quando ex illa varietate conſurgit repugnantia in veritate, neque deſtruitur compoſſibilitas vtriuſque contrariȩ in falſitate, vt oſtenſum eſt. Hoc autem vocant moderniores, committi defectum veritatis. Quod cõtingit quando in affirmatiua eſt maior reſtrictio, quam in negatiua. Proportionabiliter in ſubcontrariis, quando eſt maior reſtrictio in negatiua, quam in affirma-

affirmatiua, non eſt impedimentum, quia dicunt committi defectum falſitatis. Id quod nos conuenientius dicimus, quia tunc cõſurgit repugnantia in falſitate, vt oſtendimus in exemplo poſito. Nam ex falſitate affirmatiuæ ſequitur veritas negatiuæ. Quæ omnia ipſo exercitio manifeſtiora fiũt. Recurrendum enim eſt quando contigerit talis variatio ad regulas duas. Prior eſt pro contrariis: Si affirmatiua infert contradictoriam negatiuæ, & non infertur ex illa; erunt contrariæ. Cuius ratio eſt, quia tunc repugnabunt in veritate & non in falſitate, vt oſtenditur per diffinitionem bonæ & malæ conſequentiæ. Secunda regula pro ſubcontrariis. Quando affirmatiua infertur ex contradictoria negatiua & non infert illam, erunt ſubcontrariæ: quia tunc non poterunt dari falſæ & poterunt dari veræ. Vt autem dignoſcas, quando huiuſmodi conſequentiæ erunt bonæ aut malæ, recole ſupra poſitas regulas in libro tertio de varietate argumentandi in ampliationibus

nibus & reſtrictionibus & appellationibus.

Quintam conditionem generalem adiiciunt quidam moderni; quod ſi vna enunciatio eſt affirmatiua, altera debet eſſe negatiua. Sed hæc non proprie dicitur conditio, cum intrinſece & eſſentialiter ſit in diffinitione oppoſitionis, quæ eſt affirmatio & negatio. Nihilominus hui' occaſione explicare voluerunt, quomodo ſit intelligenda qualitas oppoſita affirmationis & negationis, videlicet, reſpectu copulæ principalis. Nam aliquando adeſt in aliquo extremo quædā copula, quam vocant implicationis, quæ efficitur pars eiuſdem extremi; cuius qualitas debet eodem modo manere ſecundum formā dictionis. Eſt exemplum; *Omnis homo, qui currit, non diſputat*, & *homo qui currit diſputat*, ſunt contradictoriæ, vbi illa copula implicationis cum relatiuo eſt pars extremi & reſtringit alteram partem, ſcilicet, *Homo*. Neque licitum eſt interponere negationem inter relatiuum & copulam implica-

tionis:alias non eſſet idem ſubiectum. Vbi obiter aduerte, Modernos valde ſolicitos eſſe in explicanda illa propoſitione, *Petrus, qui currit, diſputat*, & eius contradictoria; *Petrus, qui currit, non diſputat*. Aiunt enim affirmatiuam explicandam eſſe per copulatiuam hãc, *Petrus diſputat*, &, *ille currit*, ac proinde eius contradictoria, *Petrus, qui currit, non diſputat*, explicanda eſt per hanc diſiunctiuam, *Petrus non diſputat, vel ille non currit*. Veruntamen quamuis hæc vera ſint, non tamen neceſſaria ad explicationem earum propoſitionum. Multo enim breuius & clarius intelligitur earum ſenſus, ſi loco relatiui cum copula implicationis poſueris participium illius copulæ, & dixeris: *Petrus currens diſputat, Petrus currens non diſputat*, fruſtra enim fiunt per plura, quæ poſſunt fieri per pauciora. Maior autem difficultas eſt in modo aſſignandi oppoſitionem in propoſitionibus, vbi ſunt duæ copulæ principales in vna cathegorica, verbi gratia, hæc propoſitio, *Petrus eſt & non fuit albus,*

albus, habet duas copulas æque principales, alteram affirmatam, alteram negatam. Vnde opus eſt, vt in eius contradictoria permutetur qualitas vtriuſque copulæ. Sed hoc non ſufficit, vt ſint contradictoriæ. Nam ſi dixeris; *Petrus non eſt & fuit albus* eſſe contradictoriam iſtius, *Petrus eſt & non fuit albus*, dabuntur ambæ falſæ in caſu, in quo Petrus nunc incipiat eſſe, & incipiat eſſe niger: inuenies enim vtranque eſſe falſam. Ratio eſt, quia illa coniunctio, *&*, eſt vniuerſalitas, quæ manet in vtraque, cum deberet permutari in coniunctionem, *vel*, quæ eſt quaſi particularitas: & ſic reſultabunt contradictoriæ ſub hac forma. *Petrus eſt & non fuit albus*, *Petrus non eſt, vel fuit albus*. Ad conſtituendas autem ſubcontrarias etiam de ſubiecto ſingulari ſufficit, quod maneat, *vel*, in vtraq; enunciatione. v. g. *Petrus eſt vel non fuit albus*, *Petrus non eſt vel fuit albus*, quæ ambæ veræ ſunt in caſu poſito. Hactenus de generalibus conditionibus dictum eſt.

Iam vero de ſingularum oppoſitionum ſpecialibus conditionibus dicamus & prius de contradictoriis.

Cõtradictiones ſpeciales contradictoriarum.

Contradictoriarum duæ ſunt ſpeciales conditiones neceſſariæ ad earum legem cuſtodiendam. Prior eſt, Non debet manere in vtraque eadem vniuerſalitas, neque eadem particularitas. Ratio eſt, quia ſi manet eadem vniuerſalitas poterũt dari falſæ; ſi vero maneat eadem particularitas, poterunt dari ſimul veræ, quorum vtrumque legi cõtradictoriarum repugnat.

Altera conditio eſt, ſi vniuerſalitas vnius termini fuerit reſpectu alterius termini confuſe ſtantis, debet in altera mutari in particularitatem determinatam in ordine ad alterum terminum ſupponentem diſtributiue, qui in altera ſupponebat confuſe. In exemplo manifeſtum eſt, *omnis homo eſt animal*, *homo non eſt animal.* Ecce vbi ſubiectum, *homo*, qui in affirmatiua ſupponit diſtributiue, reſpectu prędicati, *animal*, ſupponentis confuſe, iam in negatiua ſupponit determinate reſpectu

ſpectu eiuſdem prædicati diſtributi. At vero omnis vniuerſalitas reſpectu termini ſtantis determinate, debet in altera contradictoria mutari in particularitatem confuſam in ordine ad eundem terminum iam diſtributum. v.g. *Homo non eſt animal*, &, *omnis homo eſt animal*, contradictoriæ ſunt: & exercet prædicta regula quantũ ad vtramque partem, hæc conditio quanuis in exemplo poſito manifeſta ſit: tamen memoriæ cõmendanda eſt, quoniam in contradictoriis compoſitis ex complexis extremis occurret neceſſitas conſiderandi hanc conditionem. Cuius rei exempla nolo hic præuenire: ne diſcipulorum capacitatem confundamus.

Pro contrariis ſunt aliæ duæ conditiones ſpeciales. Prior eſt. Omnis particularitas vnius debet mutari in altera in vniuerſalitatem, ſed debet manere eadem vniuerſalitas in ambabus. Vt patet in iſtis, *omnis homo eſt animal, nullus homo eſt animal.* Ab hac conditione moderni exceptionẽ faciunt, *Conditiones contrariarum.*

quando aliunde committitur defectus veritatis, quod proprius dixiſſent, quando aliunde roboratur repugnantia in veritate. Sit exemplum. Hæ duæ propoſitiones, *omnis homo non currit*, &, *quidam homo currit*, (ſi *quidam*, reſtringat pro maſculis) poſſunt dari falſæ, & non poſſunt dari veræ ratione reſtrictionis ſubiecti in affirmatiua, propter quam reſtrictionem affirmatiua infert contradictoriam negatiuę, & non infertur ex illa, verbi gratia, bene ſequitur; *Quidam homo currit, ergo homo currit:* ſed vice verſa non valet, à non reſtricto ad reſtrictum ſine diſtributione non reſtricti & ſine conſtantia reſtricti. Quocirca iuxta diſcurſum, quem ſupra fecimus, illæ propoſitiones habent legem contrariarum.

Altera conditio contrariarum eſt, vt nulla vniuerſalitas vnius termini in ordine ad alterum ſtantem confuſe poſſit manere in altera contraria confuſe: ſed poterit manere determinate vel diſtributiue. Exemplũ huius conditionis

ditionis non poterit inueniri in propoſitionibus de vſitato modo loquēdi. Et idcirco fingebāt Sophiſtæ quod litera A. eſſet ſignum confuſionis, & ſic afferebant exemplum huiuſmodi. *Cuiuslibet hominis quilibet oculus eſt videns & cuiuslibet hominis, A, oculus non eſt videns.*

Vtraque enim eſt vera admiſſa fictione quod litera, A, confundit ſubiectum in ordine ad prædicatū diſtributum. Nam affirmatiua ab omnibus conceditur. Negatiua vero probatur per aſcenſum copulatiuum, v. g. *iſtius hominis oculus non videt*, & ſic de ſingulis, cuius aſcenſus quælibet ſingularis eſt vera, nam quælibet rurſus probabitur per aſcenſum copulatiuum ſub prædicato; *Videns*, priuſquam ſub termino, *oculus*, ſtante cōfuſe. v.g. *iſtius hominis, A. oculus non eſt iſtud videns*, & ſic de ſingulis. Vbi omnes ſingulares inueniunt veræ. Oſtēde enim per iſtud *videns* dextrū oculum, & tūc iam manet determinate illa pars ſubiecti, quę confundebatur à littera A. & licitum

erit tunc oſtendere alterum oculum ſine iſto. Si autem oculus ſupponeret determinate, oportebat prius in aſcẽſu deſignare vnã ſingularem : veram, quæ non oſtẽdetur quia prædicatum vniuerſaliter negatur de illa ſingulari. Talibus næniis exercebantur olim adoleſcentium ingenia, vt penetrarent prædictas cõditiones eſſe neceſſarias, ſed vtinam in propoſitionibus de vſitato modo loquendi non ſint ignorantes.

Conditiones ſubcontrariarum.

Subcontrariarum deniq; ſunt aliæ duæ ſpeciales conditiones obſeruandæ. Prior eſt, omnis vniuerſalitas vni⁹ debet in altera mutari in particularitatem, & aliqua vna particularitas debet manere in vtraq; , vt patet in iſtis, *Homo eſt albus, homo non eſt albus.* Ab hac regula excipitur, quando aliunde cõmittitur defectus falſitatis, vt aiunt moderni; & nos proprius loquentes dicimus, niſi forte aliunde conſtet repugnantia in falſitate. Hoc autẽ contingit quando contradictoria affirmatiuæ infert negatiuam & non infertur

ex illa

ex illa. Eſt exemplum in iſtis: *Homo currit, Quilibet homo non currit* (ſi, *quilibet*, reſtringat pro maſculis) illæ ſunt ſubcontrarię, & tamen non manet aliqua particularitas in vtraq;. Sufficit enim quod habeant legẽ ſubcontrariarum ratione maioris reſtrictionis in negatiua: Vnde fit, vt contradictoria affirmatiuæ, quæ eſt, *omnis homo non currit*, infert illam negatiuam; *Quilibet homo non currit*, & non infertur ex illa, ac proinde, vt iam oſtenſum eſt, illę priores non poſſunt dari falſæ, ſed poſſunt eſſe veræ.

Altera conditio eſt. Nulla vniuerſalitas vnius ſubcontrariæ in ordine ad terminum ſtantem determinatę debet in altera manere determinatę in ordine ad eundem terminum diſtributum. Sed iſta conditio ſuperflua eſt in propoſitionibus de vſitato modo loquendi. Sed fingunt ſophiſtæ litteram. B. vt ſit ſignum determinatæ ſuppoſitionis, vt ponant exemplum prędictę conditionis, verbi gratia, iſtę propoſitiones non ſunt ſubcontrariæ:

Hominis oculus non eſt videns, &, *hominis quilibet oculus B. videns eſt*, propter defectum illius conditionis. Nam prædicatum quod diſtribuebatur in negatiua reſpectu termini, *oculus*, ſupponentis determinate, manet in affirmatiua determinate reſpectu eiuſdem diſtributi. Et idcirco poſſunt dari ſimul falſæ & de facto dantur, ſi curioſe velis per aſcenſum, vel deſcenſum legitimum eas propoſitiones reſoluere.

Cap. III.

De oppoſitione cathegoricarũ ex terminis complexis & obliquis.

HActenus de oppoſitione ſimplicium cathegoricarum, & de ſimplicibus extremis diximus: nunc autem non erit inutile de cathegoricis, quæ complexis extremis conſtat, aliquam ſpecialem cõſiderationem circa earum oppoſitionem tradere.

Notandum eſt in primis multipliciter contingere extremum cathegoricæ complexum eſſe. Primo quidem dupliciter poteſt eſſe complexum, videlicet, vel ex duobus rectis, vel ex obliquo

obliquo & recto. Rurſus ex duobus rectis tripliciter cõtingit eſſe complexum: vno modo, ita vt vtraque pars ſit rectus, ita vt vterque rectus alterum reſtringat vt; *Animal album*. Secundo ita, vt alter rectus duntaxat alterum reſtringat, vt, *Animal homo*. Tertio ita, vt neuter alterum reſtringat: vt, *Homo & equus*: ſiue illa coniunctio, *&*, accipiatur copulatim ſiue diuiſim, neutra pars complexi alteram reſtringit.

His ſuppoſitis ſit primũ documentum: Si neuter rectus alterum reſtringat non ſunt neceſſariȩ aliæ regulȩ ad dignoſcendam oppoſitionem propoſitionum præter eas, quæ ſupra ſunt poſitæ. Hoc autem vnum obſeruabis; quod ſi coniunctio, *&*, accipiatur diuiſim, eſt vniuerſalitas & coniunctio, *vel*, eſt particularitas. Si autem copulatim accipiat͂, efficitur pars extremi, & totum ſubiectum eſt terminus collectiuus, vt in hac propoſitione. *Homo & equus ſunt animalia*: *&*, debet manere illa coniunctio in oppoſitis enunciationibus. V.g. ſi petis contradictoriam huius;

huius; *omnis homo* & *equus ſunt animalia* aſſignabo tibi hãc; *Homo* & *omnis equus non ſunt animalia.* In quibus ſeruantur omnes cõditiones communes & ſpeciales contradictoriarum. Si autem quis, permutatis partibus complexi opinetur eſſe idem extremum, & aſſignet pro contradictoria hanc; *Omnis equus & homo non ſunt animalia*, falleretur, quia non ſeruatur conditio ſpecialis contradictoriarum, videlicet, quod terminus, qui ſtabat diſtributiue in ordine ad alterum ſtantem confuſe, debet in altera manere determinate & non confuſe. Quare illæ duæ propoſitiones propter illam ſuppoſitionem cõfuſam illius termini, *Homo*, euadunt ſubcontrariæ: & dãtur ſimul veræ in iſtis terminis. *Omnis homo* & *album ſunt animalia, omne album*, & *homo non ſunt animalia.* Et ſit caſus, quod ſint tantum duo homines albi: tunc vtraque enunciatio inuenietur vera, ſi legitima inductione vtaris. Nam cum in negatiua ſingularizaueris terminũ, *album*, relinquitur tibi optio, vt cum velis

velis ſingularizare terminum, *homo*, poſſis deſignare vnam ſingularem veram oſtendēdo idem ſuppoſitum pro quo ſingularizaueras, *album*, & ſic verum erit dicere; *non ſunt animalia*, quia eſt vnicum ſuppoſitum *albi* & *hominis*.

Secundum documentum. Si vterque rectus alterum reſtringat; tunc ſi vna pars diſtribuitur & altera ſimul diſtribuitur: & ſi vna ſingularizatur, altera ſimul ſingularizatur. Eſt enim idem dicere, *omnis homo albus currit*, & *omne album homo currit*. Et, *hic homo albus currit*, & *hoc album homo currit*. Et ſimiliter idem eſt: *Nullum album dulce*, &, *Nullum dulce album*. In huiuſmodi ergo complexis nulla eſt ratio hæſitandi, quomodo ſe debeant habere ad opſitionem.

Si autem alter rectus alterum reſtringat, & non reſtringatur ab eo: tunc eſt tertium documentum. Quotieſcunq; terminus reſtrictus diſtribuitur, etiam diſtribuitur terminus reſtringens perinde ac ſi ſolus eſſet ex-

tremum

tremum & diſtribueretur, verbi gratia, *omne animal homo currit*: perinde eſt, ac ſi diceres, *omnis homo currit*. Ratio eſt euidens, quia quotieſcunque contingit vnum rectum alterum reſtringere, & non reſtringi ab eo, ſemper inuenies terminum reſtrictum eſſe ſuperiorem termino reſtringente, & in eo incluſo. Ac proinde idem eſt dicere; *Animal homo*, &, *homo*, Sicut idem eſt; *ens homo* & *homo*. Et ſic idem eſt diſtribuere cōplexum ſimul totum, ac ſi diſtribueres terminum inferiorem reſtringentem ſuperiorem. Si autem quis velit diſtribuere terminum inferiorem: verbi gratia: *Animal omnis homo currit*: tunc illa diſtributio interpoſita efficitur pars complexi, & tota propoſitio remanet indefinita, ac ſi diceres, *animal quod eſt omnis homo currit*. Vbi *animal* nullo modo diſtribuitur, ſed potius multo magis reſtringitur, quam ſi diceres: *Animal homo currit.*

Habemus itaq; in prædictis variationibus ſuperiores regulas eſſe conſulen-

ſulendas, vt oppoſitio enũciationum diſcernatur.

Iam vero de altero membro primę diuiſionis, quando extremum enunciationis eſt complexum ex recto & obliquo, magnum negotium ſuſcipiunt moroſi Dialectici in aſſignandis documentis, & regulis pro diſcernenda oppoſitione in talibus enunciationibus. Et nos quidem olim, cum officio Dialecticæ pręceptoris fungeremur, non minus quam ſexdecim regulas conſtituebamus quaſi neceſſarias ad diſſoluenda plurima ſophiſmata, quæ ex varietate reſpectuum inter rectum & obliquum tam in affirmatiuis quã in negatiuis propoſitionibus poterant conſurgere. Sed iam nunc maturius omnia cõſiderans alia breuiori via incedendum eſſe cenſeo.

Notandum itaque eſt, quod ex recto & obliquo dupliciter poteſt fieri complexum. Vno modo, ſic vt rectus præcedat, verbi gratia, *equus hominis.* Altero modo, vt præcedat obliquus, vt, *Hominis equus.* Priore modo dicitur comple-

complexum acceptũ vnica acceptione: quia reputatur tanquam vnicus terminus incomplexus connotatiuus quantum attinet ad differentiam ſuppoſitionis diſtributæ, vel confuſæ, vel determinatæ. Verbi gratia, ſi dicas, *quilibet equus hominis currit*, non opus habes in eius contradictoria rationem obliqui habere, vt mutes particularitatem eius in vniuerſalitatem. Errabis enim ſi pro cõtradictoria aſſignes hanc; *equus cuiuslibet hominis non currit:* quia non ſeruas eandẽ reſtrictionem. Nam in negatiua: *Equus*, reſtringitur pro equo poſſeſſo à quolibet homine. Et ſic vtraque erit vera in caſu, in quo ſinguli homines ſingulos equos poſſideant currentes. Aſſignanda eſt igitur contradictoria hoc modo: *equus hominis non currit*. Et hoc pacto in omnibus aliis conſiderandus eſt vt vnicus terminus: vt etiam in hac vniuerſali: *Quilibet equus hominis nõ currit* non oportet conſiderare particularitatem obliqui eſſe confuſam à diſtributione recti. Erit enim eius contradictoria,

equus

equus hominis currit. Ratio huius documenti eſt non ſolum vſus & modus loquendi: ſed etiam, quia cum rectus pręcedit, fit obliquus quaſi adiectiuũ, quantum ad habitudinem mutuam recti & obliqui, ac ſi diceres: *equus humanus*, ſi adiectiuum ſignificaret poſſeſſionem.

Quamobrem ſit tibi regula generalis. Obliquus ſupponit eo modo quo rectus quantum ad habitudinẽ, quam obliquus importat coniunctus cum recto. Itaque ſi rectus diſtribuatur ſimiliter diſtribuitur & obliquus; non ſimpliciter; ſed quantum ad habitudinem ad rectum, verbi gratia; ſi dicas, *omnis equus hominis currit*, quanuis non aſſeras omnem hominem habere equum currentem: tamen perinde eſt ac ſi affirmares; *Cuiuslibet hominis habentis equum quilibet equus currit.* Et ſic habitudo hominis ad *equum*, quæ importatur, in toto complexo, diſtribuitur. Et idem dicimus quantum ad ſuppoſitionẽ determinatam, vel confuſam ipſius obliqui. Semper enim

ſupponit ſicut rectus. At vero quando obliquus & rectus non vnica acceptione accipiuntur, quod contingit, ſi obliquus præcedat: tunc diſtributio obliqui in ipſo tātum terminatur, v.g. In hac propoſitione: *Cuiuslibet hominis equus currit*: vbi rectus manet confuſe: neq; eius habitudo ad hominē diſtribuitur: Ita vt ſit ſenſus: *Quilibet equus habitus ab homine currit*: ſed ipſe rectus eſt particularitas confuſa reſpectu obliqui diſtributi complete & independenter, non minus quam terminus, *Homo*, in hac propoſitione; *omnis homo eſt animal*. Conueniunt tamē complexum acceptū vnica & acceptum pluribus acceptionibus in eo, quod vtrobique ab obliquo reſtringitur rectus: ita vt non poſſit ſupponere aut accipi niſi ꝓ equo poſſeſſo ab homine. Obliquus autem nunquam abſolute reſtringitur à recto quantum ad ſuppoſitionem pro ſuo ſignificato: tametſi quantum ad veritatem propoſitionis affirmatiuæ reſtringatur: quia illa non poteſt eſſe vera niſi ꝓ homine habente equum. His

His ſuppoſitis, vt appareat, quam ſint ſuperfluæ tot regulæ obſeruandę circa oppoſitiones cathegoricarũ de extremo complexo ex recto & obliquo: volo proponere argumẽta; quorum occaſione præfatæ regulæ inuentæ ſunt. Sit primum argumẽtum. Iſtæ ſunt contradictoriæ, *cuiuslibet hominis equus non currit*, &, *hominis quilibet equus currit*, & tamen particularitas recti determinabilis, quæ eſt in negatiua non vertitur in vniuerſalitatem completam in affirmatiua, ergo ſpecialis conditio contradictoriarum non eſt neceſſaria. Maior probatur: quia eſt affirmatio & negatio eiuſdem de eodem repugnantes in veritate & falſitate. Minor vero probatur, quia non eſt licitum deſcendere copulatiue ſub illo termino, *equus*, ſic deducendo: *Hominis quilibet equus currit, ergo hominis iſte equus currit*, & ſic de ſingulis: Nam dabitur antecedẽs verum & conſequens falſum, ſi ſolius Petri omnis equus currat, & aliorum hominum habentium equos nullus currat.

Arguitur ſecundo. Iſtæ etiam ſunt contradictoriæ, *Quilibet equus hominis currit*. &, *equus hominis non currit*: & tamen manet eadem particularitas ex parte illius obliqui: *Hominis*: nullibi enim diſtribuitur.

Ad primum argumentum Moderni vt reſpondeant, contemplantur in illa negatiua: *Cuiuslibet hominis equus non currit*, eſſe quandam particularitatem incompletam in illo determinabili; *Equus*. Vocant autem incompletam particularitatem, quæ habet aliquid de vniuerſalitate. Proportionabiliter dicunt in illa affirmatiua; *Hominis quilibet equus currit*, eſſe diſtributionem incompletam in ipſo determinabili, *equus*. Aiunt itaque diſtributionem incompletam in affirmatiua recompenſari, quia idem terminus in negatiua habet tantum vniuerſalitatis, quantum deficit in affirmatiua. Ac proinde dicunt illas propoſitiones eſſe contradictorias.

Nos etiam olim hunc modum dicendi ſequebamur: ſed modo non placet.

placet. Quia ex ratione prædictæ ſententiæ potius concluditur eas propoſitiones nullam legẽ participare, quia manet eadem particularitas & eadem vniuerſalitas in eodem termino. Item abſque neceſſario fundamento ſic opinantur. Nos igitur reſpondemus diſtributionem determinabilis in affirmatiua completam eſſe, non obſtante, quod ſit dependens quantum ad deſcenſum copulatiuum à determinata ſuppoſitione obliqui, qui prius debet ſingularizari quam fiat deſcenſus ſub determinabili diſtributo. Verbi gratia, debet fieri iſte deſcenſus, vel aſcenſus; *iſtius hominis quilibet equus currit, vel iſtius hominis, quilibet equus currit*, vel ſic de ſingulis, *ergo hominis quilibet equus currit.* Tunc igitur ſufficit vna ſingularis vera ex parte determinationis, in qua ſingulari propoſitione manet euidẽs diſtributio completa determinabilis. Ad argumentum igitur in forma nego minorem. Ad probationẽ nego conſequẽtiam. Et defectus eſt, quia in illo deſcenſu

proceditur virtualiter à magis ad minus reſtrictum cum diſtributione minus reſtricti ex parte determinabilis. Quod ego ſic oſtendo: Quia in antecedenti, *equus*, diſtribuitur pro omni equo alicuius hominis, deſignandi ſingulariter. At vero in conſequenti numerantur copulatiue omnes ſingulares determinabilis non cum illa reſtrictione eiuſdem hominis, ſed indifferenter eiuſdem, vel alterius. Ac proinde numerare illas ſingulares copulatiue idem eſt virtualiter, ac ſi minus reſtrictum diſtribueretur. Sed replicabit prouectior Dialecticus. Non eſt licitum ſyllogizare cum illa propoſitione: *Hominis quilibet equus currit*, accipiendo pro medio terminum, *equus*; ergo non complete diſtribuitur. Ad hanc replicã nego antecedens, niſi aliunde ſyllogizando committat alius defectus: ſicut committitur in hac conſequentia: *Hominis quilibet equus currit, Brunellus eſt equus, ergo hominis Brunellus currit.* Vbi eſt euidens defectus intrinſecus, quod medium

dium vbi non diſtribuitur, tenetur minus reſtricte, quam vbi diſtribuitur.

Sed iterum replicas accipiens pro medio totum complexum, *hominis equus*, & ita procedens, *hominis quilibet equus currit*, *Brunellus eſt hominis equus*, *ergo Brunellus currit*. Adhuc iſta conſequentia non valet,&non ob aliud,niſi quia equus non diſtribuitur complete. Reſpondetur, nego minorem. Sed defectus eſt: quia vna pars medii nullo modo diſtribuitur,ſcilicet, *hominis*. Vnde ſi in minori dicas, *Brunellus eſt cuiuslibet hominis equus*,bonus erit ſyllogiſmus. Vbi apparet,quomodo determinabile, *equus*,nullo modo diſtributum in minori,neceſſe eſt q; in maiori perfecte fuerit diſtributum. Alias medium non cōplete diſtribueretur. Habeo igit intentum,aliud eſſe dicere diſtributionē illam eſſe dependentē: & aliud eſſe diſtributionē incompletā; Nam profecto, qui negant illam diſtributionem eſſe completam: fingūt quaſdā particularitates incōpletas in

ipſo determinabili, quando determinatio diſtribuitur, vt in hac, *cuiuslibet hominis equus currit*. Id q̄ ego falſiſſimū̄ reputo, cum ſufficiat vna ſingularis vera ad veritatem illius ex parte determinabilis. Eſt enim bona conſequentia: *Cuiuslibet hominis iſte equus currit, ergo cuiuslibet hominis equus currit*. Ac proinde *equus* nullo modo diſtribuitur: Sed eſt completa particularitas, quanuis in deſcenſu dependens à determinatione diſtributa, ſicut, *animal* in hac propoſitione; *Omnis homo eſt animal*, ſupponit confuſe dependenter in deſcēſu à ſubiecto diſtributo. Nam ſi velis prius deſcendere ſub termino ſtante confuſe, incurres in defectum qui dicitur ab vnica diſtributione ad plures. Hac via omnes captiones, quæ circa obliquorum reſolutionem ſolent contingere, poteris cauere, ſi attenderis ad regulas ſupra poſitas libro tertio de argumentatione à reſtricto ad non reſtrictum: vel à non reſtricto ad reſtrictum.

Quod ſi adhuc inſtet Sophiſta, ne-

ceſſarias

ceſſarias eſſe ſpeciales regulas de particularitate completa & incompleta, quoniam hic deſcenſus bonus eſt, *Cuiuslibet hominis equus non currit, ergo cuiuslibet hominis iſte equus nõ currit, vel iſte equus non currit*, vel ſic de ſingulis, ergo neceſſe eſt determinabile aliquid habere diſtributionis in antecedenti: alias non poſſet ſuppleri defectus ab vnica diſtributione ad plures deſcendendo prius ſub termino ſtante confuſe, quam fiat deſcenſus ſub termino ſtante diſtributiue. Nos tamen reſpondemus non eſſe neceſſarium ad hunc finem prædictum, illam particularitatem eſſe independẽtem. Quemadmodum enim in eius contradictoria; *Hominis quilibet equus currit*, diximus illam vniuerſalitatẽ eſſe quidem dependentem, ſed completam: ita dicimus in contradictoria negatiua eſſe particularitatem completam licet dependentem. Et quemadmodum aſcenſus copulatiuus in illa affirmatiua ſub termino, equus, eſt bona conſequentia: ita deſcenſus ille negatiuus

ex oppoſito conſequentis ad oppoſitum antecedẽtis erit bona cõſequentia. Neque enim in iſto committitur defectus ab vnica diſtributione ad plures, neque in altero à pluribus, determinatis ad vnicam. Ratio eſt quia iſti defectus non habent locum inter determinabile & determinationem eiuſdem extremi, niſi aliunde committatur alius defectus, ſicut verbi gratia, committitur in iſta cõſequentia, *Cuiuſlibet hominis equus currit, ergo cuiuſlibet hominis iſte equus currit, vel cuiuſlibet hominis iſte equus currit*, vel ſic de ſingulis. Non enim committitur defectus ab vnica diſtributione ad plures, ſed potius à minus reſtricto ad magis reſtrictum ſine diſtributione minus reſtricti, & ſine conſtantia magis reſtricti. Nam in conſequenti omnes ſingulares determinabiles reſtringuntur pro equo poſſeſſo à quolibet homine, quod non fit in antecedenti. Ecce quomodo ſi attente conſideres non opus habebis aliis regulis obliquorum: ſed ſufficiunt illæ quas ſupra

ſupra libro 3. adnotauimus circa conſequentias à non reſtricto ad reſtrictum aut vice verſa.

Ad ſecundum argumentum concedo maiorem, & nego minorē, quia, vt diximus, ex recto & obliquo acceptis vnica acceptione nulla ratio habetur ſeorſum obliqui determinantis rectum: ſed ſupponit ſicut ſuum determinabile cum ſua tamē habitudine ad illud. Vnde in illis contradictoriis; *Quilibet equus hominis currit*, *equus hominis non currit*, obliquus in affirmatiua ſupponit virtualiter diſtributiue cum ſua habitudine ad determinabile: & in negatiua ſupponit determinate cum eadē habitudine. Hic modus dicendi breuior eſt & manifeſtior.

Verumtamen, vt ſis dexter in diſſoluēdis ſophiſmatibus, nota tibi has eſſe æquipollentes, *equus hominis currit*, &, *hominis equus currit*, ac proinde earum contradictoriæ etiam ſunt æquipollentes inter ſe, ſcilicet, *Nullus equus hominis currit*, &, *nullus hominis equus currit*, aut (quod idē eſt.) *Quilibet equus*

equus hominis non currit, &, *cuiuslibet hominis quilibet equus non currit.*

Neque enim inuenies maiorem reſtrictionem, vel minorem, aut maiorem diſtributionem, vel minorem in vna quam in altera : neque aliquam dependentiam in deſcenſu ratione maioris aut minoris diſtributionis.

Tandem in hoc libro ad complemẽtum materiæ & impletionem promiſſi, neceſſe eſt de æquipollentia ſimplicium cathegoricarum aliqua documenta tradere, *ex Petro Hiſpano.*

Primum documentum ſit, ſi alicui ſigno vniuerſali, vel particulari præponatur negatio, æquipollet ſuo contradictorio, verbi gratia. Iſtæ ſunt æquipollentes, *non omnis homo diſputat, Quidam homo non diſputat.* Similiter & hæ, *omnis homo diſputat, Non quidam homo diſputat.*

Secundum documentum, ſi alicui ſigno vniuerſali poſtponatur negatio, æquipollet ſuo contrario, verbi gratia,

tia,æquipollentes ſunt;*omnis homo non diſputat*, & *nullus homo diſputat*. Et ſimiliter hæ, *omnis homo diſputat*, &, *nullus homo non diſputat*.

Tertium documentum,ſi alicui ſigno vniuerſali, vel particulari præponatur & poſtponatur negatio, æquipollet ſuo ſubalterno, verbi gratia, Iſtæ æquipollent. *Non omnis homo non diſputat*,&,*quidam homo diſputat*:ſicut & hæ,*omnis homo diſputat*, &, *non quidam homo non diſputat*. Hæ regulæ his dictionibus memoriæ mandari poterũt. *Præ contra dic, Poſt contrari. Præpoſt ſubalter.*

Ex iſtis regulis colligitur, quod ſi duo ſigna vniuerſalia negatiua ponantur in eadem locutione, vnum in ſubiecto & alterum in prædicato. Primum æquipollet ſuo contrario per ſecundam regulam: & ſecundum ſuo contradictorio per primam regulam. Ponunt exemplum in hac propoſitione: *nihil eſt nihil*, & aiunt æquipollere huic: *Quodlibet eſt aliquid*, ſed melius dixiſſent: *Nihil nihil eſt*, æquiualere, huic

huic, *Quodlibet eſt aliquid*, vt vtraque eſſet affirmatiua: alias illa negatiua eſt; *Nihil eſt Nihil.* Sed hæc miſſa faciamus, quæ ex communi modo loquendi conſtare poſſunt.

TRACTA-

TRACTATUS SECVNDVS DE OPPOSITIONIBVS & æquipollentiis in modalibus enunciationibus.

CAP. I.

De diffinitione modalis enuntiationis.

QVoniam enunciatio modalis á modo denominatur, diffiniunt *Moderniores cum Petro Hiſpano*, quid ſit modus, dicentes; *Modus eſt adiacens rei determinatio.* Quæ profecto deſcriptio ad phyſicum modũ accommodatior videtur eſſe, quam ad eum, qui cõſtituit modalẽ propoſitionem. Nos vero conſiderantes præſentem tractatum non de rerum modo eſſe, ſed de ſpeciali modo modalem propoſitionem conſti-

conſtituēte,aliter diffinire debemus. Aduertendumque eſt non quemuis modum inuentum in propoſitione illam modalem apud Dialecticos denominare. Eſt enim multiplex modus modificādi enunciationem. Quidam enim negatiuam conſtituit, alius vniuerſalem, alius alteri oppoſitam: ſed nunc ſpecialem modum enunciationis inquirimus habentem ſpecialem difficultatem,dignam Dialectica conſideratione ad diſcernēdam quarundam enunciationū oppoſitionem aut æquipollentiam.

Quid modus. Quocirca ita modum definimus. *Modus eſt dictio modificans vnionem prædicati cum ſubiecto.* Pro cuius intelligentia aduerte, multa eſſe aduerbia, quæ modificant verba enunciationum, vt *Petrus velociter currit, diſerte diſputat, pigre ambulat.* Verumtamen hæc aduerbia verbis adiuncta non modificant vnionem importatam per verbum, prout eſt copula eorum, quæ prædicantur: ſed modificant ipſam verbi actionem, vel paſſionem, efficiunturque

que pars prædicati. Quapropter hæc aduerbia non conſtituunt ſpecialem enunciationem modalem de qua inquirimus. Sunt autem dictiones,quæ vnionem prędicati cum ſubiecto modificant,partim aduerbia, partim nomina.Nomina quidem ſunt hæc quatuor; *Neceſſarium*, *Impoſſibile*, *Poſſibile*, *Contingens*. Aduerbia vero ſunt hæc quinq;:*Neceſſario,Impoſſibiliter,poſſibiliter,poſſibiliter nõ,& contingenter.* Aliqui addunt *vere*, vel *falſe*, ſeu *verũ*, vel *falſum*. Sed hoc ſuperfluum eſt, nam commune eſt omni enunciationi ſignificare *vere* vel *falſe*. Et qui dicit *Petrus currit*,perinde eſt,ac ſi diceret; *Petrus vere currit*. Et qui dicit *Petrus non currit*, affirmat falſum eſſe Petrũ currere. Eſt igitur ſuperflua conſideratio illius modi *vere* vel *falſe*.

Sed circa prædictos modos nominales & aduerbiales nota rationem quare nõ poſuimus æqualem numerum: Nam modorum nominalium numerum quaternario finiuimus:aduerbialium vero, quinario numero

terminauimus. Ratio eſt: quia, *Poſſibiliter non*, directe & formaliter contradicit *neceſſario*: vt poſtea videbimus. At vero: *Poſſibile non:* nō eſt complexum, quod ſit in vſu: Nam *poſſibile* cum ſit nomē, ſemper eſt ſubiectum, vel prædicatum, cui negatio, *non*, non poſtponitur congrue neque à parte ſubiecti, neque à parte prædicati. Aduerbio autem, *Poſſibiliter*, cum de ſe habeat adiungi verbo, congrue adiicitur negatio: vt cum dicis: *Petrus poſſibiliter non diſputat*, vel, *Petrus non poſſibiliter diſputat*, quod eſt idem, ac ſi diceres, *impoſſibiliter*, & propterea non fecimus mentionem de ſpeciali modo, *Poſſibiliter*, cum præponitur negatio. Nota ſecundo, quod modi aduerbiales expreſſius & formalius cōſtituunt modales propoſitiones, in quibus expreſſior eſt oppoſitio & æquiualentia. Ratio eſt, quia modalis propoſitio denominatur à ſpeciali modo qui ſpecialiter in ipſa enunciatione determinat copulæ principalis vnionem prædicati cum ſubiecto. Sed quando modus

dus eſt nomen non determinat expreſſe vnionem copulæ principalis, vt patet in hac propoſitione, *Petrum currere eſt poſſibile.* In illa enim, *poſſibile*, modificat copulam infinitiui, quæ ſe tenet ex parte ſubiecti cum accuſatiuo, *Petrum.* Eſt enim ſubiectum totum illud, *Petrum currere*; quod eſt dictum vel enunciatum, non enunciatio.

Hinc ſequitur quod in illa propoſitione. *Petrum currere eſt poſſibile*, non expreſſe exercetur ratio modalis propoſitionis. Similiter in eius, quæ dicitur contradictoria, *Petrum currere eſt impoſſibile*, non eſt formalis & expreſſa negatio principalis copulæ: neq; formaliter participant in extremis: ſicut neque iſtæ, *Petrum currere eſt neceſſe, Petrum non currere eſt poſſibile*, quæ neque participant in ſubiecto neque in prædicato, & ambæ ſunt affirmatiuæ reſpectu copulæ principalis: ergo inter illas non eſt oppoſitio contradictionis, niſi virtualiter & æquiualenter, videlicet, quatenus ſunt æquipollentes

cum iſtis, *neceſſario Petrus currit & poſſibiliter Petrus non currit*. Habeo igitur intentum expreſſam rationem modalis & expreſſam oppoſitionis & æquipollentiæ legem immediatius conuenire & expreſſius enunciationibus, in quibus modus aduerbialiter ponitur. Ac proinde vniuerſas modales quas de dicto & modo nominali multiplicant Dialectici, reuocandas eſſe ad modales, in quibus modus aduerbialiter ſumptus in fronte propoſitionis præponitur: id quod ſtatim docebimus.

Nota tertio totum artificiũ ad diſcernendam modalium oppoſitionem & æquipollentiam inter hos modos aduerbiales debere prius conſtitui. Sunt itaque quinque modi aduerbiales, videlicet. *Neceſſario, Impoſſibiliter, Poſſibiliter, Poſſibiliter non, & contingenter*, de quo ſeorſum ſpecialem conſiderationem ſumus facturi. Nũc vero quatuor priores modi ſint tibi angulares, & quaſi cardinales, ad quos omnis varietas in modalibus reducenda eſt.

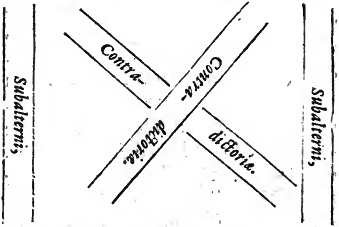
De

De quatuor itaque prioribus fingamus figuram quadratam : qualem in hac pagina oculis obiicimus.

M.

Contrarii. Contingenter. *Contrarii.*

A. Neceſſario. Contrarii. Impoſſibiliter. B.

C.Poſſibilier.*Subcontrarii.*Poſſibiliter nõ D.

DEinceps ſæpe breuitatis & claritatis cauſa his quatuor litteris A. B.C. D. vtemur ad commemorãdum quatuor angulos& modos eiſdem litteris affines.

Accipe ergo documentũ pro fundamento diiudicandæ variæ oppoſitionis & ſubalternationis & æquipollentiæ inter omnes modales. A. & B. vniuerſales modi ſunt. Prior affirmatiuus, alter negatiuus, ac proinde contrarie opponuntur. Rurſus C. & D. particulares modi ſunt, C. quidem affirmatiuus D. autẽ negatiuus. Quo fit vt A. & D. ex diametro ad inuicem contradicant: ſicut etiam B. & C. ſibi contradicunt. Deniq; A. cum, C. ſubalternatim ſe habet, ſicut & B. cum D. ita tamen vt inferiores modi ſint ſubalternati, ſuperiores vero dicuntur & ſunt ſubalternantes. Vnde ſequitur, C. & D. ad inuicem ſubcontrariari. Quod autem quatuor prædicti modi tales ad inuicem reſpectus habeant, ſicut commemorauimus; operæpretium eſt pro Nouitiis aliquo exemplo explicare. Habent enim ſe illi quatuor modi, & anguli inſtar horum.

A. Sem-

A.Semper Nunquam B.

C.Aliquando ſic. Aliquando non.D.

Vides itaque in prædictis quatuor dictionibus manifeſtiorem differẽtiam oppoſitionis. Etenim, *ſemper*, &, *Nunquam*, vniuerſalitatem præſeferunt affirmantem & negantem. Item, *Aliquando ſic*, &, *Aliquando non*, particularitatem vtraque dictio oſtendit alteram affirmatiuam, & alteram negatiuam: & vtraque continetur ſub altera vniuerſali eiuſdem qualitatis, ac proinde vtraque contradicit vniuerſali differentis qualitatis. Vnde conſtat, *ſemper*, &, *Nunquam*, contrariari. Et, *Aliquando ſic*, &, *Aliquando non*, ſubcontrariari. Cum igitur Neceſſario includat, *ſemper*: &, *Impoſſibile*, includat, *nunquam*, manifeſtũ eſt ſimilem proportionem habere inter ſeſe quatuor angulos prædictarum modaliũ, quam habent iſtæ quatuor dictiones.

Quæret autem aliquis, quare modum, *Contingenter*, à quatuor angulis excluſimus, cum tamen in alia forma modalium, vbi modus eſt nomen à Dialecticis in rotulis oppoſitionum collocetur. Ad hăc interrogationem reſpondetur modernos cũ Petro Hiſpano collocaſſe, *Contingens*, in quadratis rotulis accipientes, *Contingens*, pro, *Poſſibile*. Alias, vt cito oſtendemus, non poterat collocari, *Contingens*, in rotulis, ſi acciperetur ſpecialiter dictum pro eo, quod poſſibile eſt eſſe, & non eſſe. Sic enim à Modernis ad regularitatem hactenus non vidi, *Contingens*, aut, *Contingenter*, reductum! Imo quidam ex modernis de his modis regulam nullam dedit propter illorum irregularitatem. Nos tamen ad artem reducemus hunc modum mixtum ſiue aduerbialiter accipiatur, vt, *Contingenter*, ſiue nominaliter, vt, *Contingens*. Nũc autem prius dicamus de, *Contingenter*, ſpecialiter dicto, ex doctrina *Ariſtotelis lib.* 1. *Priorum, cap.* 12. Vbi Contingenter dupliciter accipi inſinuat.

nuat. Vno modo pro *Poſſibili*, vt continetur ſub *Neceſſario*. Alio modo ſpecialius pro eo, quod poſſibile eſt eſſe, & poſſibile eſt non eſſe. Et hoc ſecundo modo dicit, *Contingenter*, conuerti in oppoſitam qualitatẽ, ita vt hæ ſint æquiualentes: *Petrus contingenter currit: Petrus contingenter non currit.*

Nota igitur Contingenter ſpecialiter dictum eſſe virtualiter compoſitum ex C. & D. includens quandam vniuerſalitatem cõiunctionis, *&*, non collectim, ſed diuiſim acceptę. Æquiualet enim *Contingenter*, huic complexo *Poſſibiliter*, &, *Poſſibiliter non*: vbi vides mixtam qualitatem, vides etiam particularitatem in modo *Poſſibiliter*; vides etiam vniuerſalitatem in ipſa coniunctione, *&*, diuiſim accepta: ſicut eſt vniuerſalitas, cum dicis: *Petrus & Paulus eſt homo*, cuius contradictoria eſt, *Petrus vel Paulus non eſt homo*. In qua neceſſe fuit mutari, *&*, in, vel.

Ex dictis ſequitur primo, modum *Contingenter* comparatum cum A. vel cum B. opponi illis contrarie ratione

vniuerſalitatis, verbi gratia, hæc enũciatio: *Petrus contingenter eſt albus*, contraria eſt huic: *Petrus neceſſario eſt albus.* Et ſimiliter huic: *Petrus impoſſibiliter eſt albus.* Quod ſic oſtendo, quia enunciatio de *Contingenter* cum vtraque illarum repugnat in veritate & poteſt conuenire in falſitate, ergo eſt ſingulis contraria. Conſequentia patet ex lege contrariarũ. Antecedens ſic demonſtratur. Nam hæc: *Petrus contingenter eſt albus*, infert contradictoriam vtriuſque, & non infertur ex illa, ergo repugnat cum A. & cum B. in veritate. Quod autem non repugnet cum A. & B. in falſitate etiam oſtenditur per eandem regulam ſupra poſitam circa oppoſitionem categoricarum non modalium. Quomodo vero, *contingenter*, inferat ipſius A, & ipſius B contradictorias, manifeſtum eſt. Nam bene ſequitur: *Petrus contingenter currit, ergo poſſibiliter currit*, quæ eſt contradictoria ipſi B. & infertur ex contingenter, à copulatiua virtuali ad partem.

Rurſus per eundem locum ſequitur, *Petrus contingenter currit, ergo poſſibiliter non currit*, quæ eſt contradictoria ipſi A. Quod autem Petrus contingenter currit non inferatur ex ſingulis prædictis cõtradictoriis non minus manifeſtum eſt: quia nulla eſt argumentatio à parte copulatiuæ virtualis ad totam.

Sequitur ſecundo quod, Contingenter ſubalternans eſt ad C. & ad D: & C. & D. ſubalternantur illi. Ecce tibi cauſam quare extra numerũ quadrati conſtitui modum, *contingenter*, & collocaui inter A. & B. quibus ſolis opponitur: & contrarie apponitur: & imponimus nomen ipſi *contingenter* per litteram, M, quia mixtus modus eſt.

Iam vero hoc vnico mente comprehenſo fundamento, in figura oculis obiecta facile tibi erit, ingenioſe adoleſcens, omnem varietatem modalium, quæ fieri ſolet negatione prępoſita vel poſtpoſita, aut etiam ſimul prępoſita & poſtpoſita prędictis modis, diſcer-

diſcernere. Recole igitur ex præcedẽtibus commune proloquium; Negationẽ eſſe malignantis naturæ: quatenus totum, quod poſt inuenit, non ſolum deſtruit, ſed etiam eius contradictorium conſtituit. Conuertit enim vniuerſalitatem in particularitatem & particularitatẽ in vniuerſalitatem; & affirmationem in negationem, & negationẽ in affirmationem. Ex quo ſequitur in materia maxime modalium non eſſe certius contradicere quam toti propoſitioni negationem præponere: ſicut etiam in aliis enunciationibus non modalibus.

Nota ſecundo tripliciter poſſe adiungi negationẽ alicui modo ex prædictis. In primis ſi vnica negatio ſingulis modis præponatur: & tunc eſt prima regula manifeſta & fundamentalis, Prępoſita negatione ęquiualet ſuo contradictorio modo v.g. ſi addideris negationem ipſi A, æquiualet D: ſi autem addideris negationem ipſi D. æquiualentiam facies cum A. & ſi addideris negationem ipſi B. reſultat æqui-

æquiualētia cum C: & vice verſa hæc manifeſtiſſima ſunt,& ipſe poteris exercere. Si autem addideris negationem ipſi, M, ſicut non habet ſimplicem modum contradictorium ita neque habet modū cui æquiualeat præpoſita negatione. Nihilominus præpoſita negatione duob⁹ modis diſiunctim ſumptis contradicit. v. g. ſi dicas. *Petrus non contingenter currit*, contradicis huic *Petrus poſſibiliter currit*, vel, *Petrus poſſibiliter non currit*, neutri tamen determinate. Æquiualet enim huic, *Petrus neceſſario vel impoſſibiliter currit*. Nam ex ea parte, qua *contingenter* includit *poſſibiliter*, cum præponitur negatio, æquiualet ipſi, B, ex ea vero parte, qua includit *Poſſibiliter non*, cū præponitur negatio æquiualet ipſi, A. Sed qa includit, *&*, quæ eſt vniuerſalitas, præpoſita negatione æquiualet, *vel*, quæ eſt particularitas. Hinc ſequitur has duas propoſitiones eſſe veras, *Petrus non contingenter eſt homo*, &, *Petrus non contingenter eſt equus*, quia certe illa prior æquiualet huic; *Petrus neceſſario vel*

vel impoſſibiliter eſt homo, altera vero æquiualet huic, *Petrus neceſſario vel impoſſibiliter eſt equus.* Quarum vtraque pro altera parte diſiuncti vera eſt.

Altera poteſt negatio poſtponi illis modis cardinalibus: & tunc ſit ſecunda regula. Si negatio poſt ponitur ipſi, A, æquiualet ſuo contrario, B, & vice verſa. Vt iſtæ ſunt æquiualentes, *Petrus neceſſario non eſt equus*, & *Petrus impoſſibiliter eſt equus.* Similiter & iſtæ: *Petrus impoſſibiliter non eſt homo*, &, *Petrus neceſſario eſt homo.*

Tertia regula. Si negatio poſtponatur ipſi C, æquiualet ſuo ſubcontrario, imo reſultat idem modus. Si autem poſtpoſueris negationem ipſi, D, ſimiliter æquiualebit ſuo ſubcontrario, C, id quod congrue facere non poteris, neque enim vſitato modo loquendi dices, *Poſſibiliter non Petrus non currit.* Sed ſi ita loquaris, viſus es dicere, *Poſſibiliter Petrus currit.* Habes itaq; vt in ſumma dicam, quod poſtpoſita negatione ſingulis quadrati angulis, æquiualebit quilibet alteri angulo è regio-

regione poſito, non ex diametro, neque deorſum aut ſurſum verſum.

Sed rogas iam: Quid ſi ipſi, *Contingenter*, poſtponatur negatio, nunquid alicui alteri modo æquiualebit? Reſpõdetur. Nulli alteri æquiualebit niſi ſibimet. Æquiualent enim enunciationes hæ, *Petrus contingenter currit: Petrus contingenter non currit*. Ratio huius demõſtratoria eſt. Nam cum iſtæ ſint contradictoriæ, *Petrus currit*, & *Petrus non currit*, neceſſe eſt, ſi illarum altera eſt contingens, & alteram eſſe contingentem. Alias enim darentur duæ contradictoriæ, vel ſimul veræ, vel ſimul falſæ. Si enim hæc, *Petrus currit*, eſt contingens: & hæc nôn eſſet contingens, *Petrus non currit*, tunc iſta eſſet vel neceſſaria vel impoſſibilis. Tũc ſic argumentor, ſi eſſet neceſſaria, ergo ſemper vera, & quia altera contingẽs erat, poterit eſſe vera ſimul cũ cõtradictoria neceſſaria. Rurſus ſi altera cõtradictoria exiſtẽte contingẽte, altera eſſet impoſſibilis, tunc ſic argumẽtor. Impoſſibilis ſemꝑ eſt falſa, cõtingens

vero

vero poterit eſſe falſa, igitur poterit eſſe ſimul falſa cum ſua contradictoria impoſſibili. Ecce rationem quare *Contingenter*, conuertitur in oppoſitam qualitatem.

Tandem tertia forma variandi oppoſitionem vel æquiualentiam angulorum fit per præpoſitionem & poſtpoſitionẽ negationis. Tunc eſt quarta regula: Anguli ſuperiores nimirum A,&, B, præpoſita & poſtpoſita negatione æquiualẽt ſuis ſubalternatis inferioribus;& vice verſa ſi inferioribus præponatur & poſtponatur negatio, æquiualebũt ſuis ſuperioribus ſubalternantibus. Exempla manifeſta ſunt. Nam ſi angulo, A, dixeris, *nõ neceſſario Petrus non diſputat*, perinde eſt ac ſi diceres; *Poſſibiliter Petrus diſputat*. Item ſi angulo,B, dixeris: *Non impoſſibiliter Petrus non diſputat*, æquiualenter loqueris ac ſi diceres; *Poſſibiliter Petrus non diſputat*. Et vice verſa ipſe poteris exempla proferre. Ratio huius regulæ eſt: nam ſi negatione duntaxat poſt poſita ipſi, A, reſultat æquiualentia cum

cum, B, ita vt idem ſit *Neceſſario non*, atque, *Impoſſibiliter*: ſequitur quod ſi ipſi, A, ſimul præponatur altera negatio, efficiet æquiualentiam cum, C. contradictorio ipſi, B; qui modus, C, eſt ſubalternatus ad, A, ac proinde habemus intentum neceſſarium eſſe, vt præpoſita, & poſtpoſita negatione reſultet æquiualentia cum modo ſubalternato ſi ſubalternanti præponitur & poſtponitur negatio. Si autem præponitur & poſtponitur ſubalternato reſultabit æquiualentia cum ſubalternante. Obſerua tamen hanc regulam locum non habere in modo Contingenter. Ratio eſt quia Contingenter, vt iam oſtenſum eſt, conuertitur in oppoſitam qualitatē. Vnde quia idem eſt dicere, *Petrus contingenter currit*, &, *Petrus contingenter non currit*, ita etiam negatione vtrique propoſitioni præpoſita, reſultabit æquiualentia: verbi gratia, in iſtis, *Petrus non contingenter currit*, &, *Petrus non contingenter non currit*, omnimoda æquipollentia eſt.

CAP. II.

De diuiſione modalis in modalem diuiſam & compoſitam.

TAndem ad complementum doctrinæ de modalibus neceſſaria eſt cognitio diuiſionis in modalem diuiſam & modalē compoſitam. Hac diuiſione Theologi diſſerētes de prædeſtinationis & gratiæ myſteriis & libero arbitrio frequenter vtuntur. Et deſumitur ex *Ariſtotele lib.* 1. *elenchorum cap.*3.

Modalis diuiſa eſt in qua modus taliter modificat vnionem prædicati cum ſubiecto, vt non poſtulet vtrumque ſecundum ſuas formales ſignificationes pro eodem ſimul verificari. v.g. hæc eſt modalis diuiſa, *Album poſſibiliter eſt nigrum*, quia non requirit poſſibilitatem, vt aliquid ſimul ſit album & nigrum: ſed dumtaxat vnionem poſſibilem dicit prædicati cum ſuppoſito ſubiecti, ſeu cum ſubiecto phyſico albedinis.

Compoſita vero modalis eſt illa, in qua

qua modus vnionem prædicati cum ſubiecto taliter modificat, vt requirat ad ſui veritatem prædicatum cũ ſubiecto ſecundum vtriuſque formalem ſignificationẽ ſimul coniungi ſecundum exigẽtiam ſignificationis modi, v.g. ſi dicas, *Poſſibiliter album eſt nigrum, Neceſſario album eſt nigrum; Contingenter album eſt nigrum.* In his enim enunciationibus modus applicat ſuam ſignificationem formalem ad modificandam vnionem prædicati cum ſubiecto ſecundum ſuas formalitates.

Hinc colliges rationẽ quare quædam modalis dicitur diuiſa & quædã alia compoſita. Diuiſa quidẽ dicitur, quia ad diiudicandam veritatem vel falſitatem eius, neceſſe eſt ſeorſum reſoluere ſubiectum vſq; ad ſingularia abſoluta. & poſtea examinatur veritas aut falſitas iuxta exigentiam modi modificantis vnionem prędicati cum ſubiecto. Hoc autem expedite facies conſiderans enunciationem de ineſſe, an in illa vnio prædicati cum

ſubiecto ſit poſſibilis, vel neceſſaria, vel contingens vel impoſſibilis.

Propoſitio autem de ineſſe ea eſt, quæ remanet dempto modo. Sed modus in modali diuiſa nō poteſt auferri immediate: ſed prius, vt diximus, ſubiectum ſeorſum debet reſolui vſque ad ſingularia abſoluta. In modali vero compoſita ſtatim poteſt & debet auferri modus & relinquetur propoſitio de ineſſe cum omnibus ſuis formalitatibus. Hæc omnia exemplis facilius intelliguntur: Ponamus exemplum in his duabus propoſitionibus: *Album poſſibiliter eſt nigrum*, &, poſſibiliter album eſt nigrum, illa prior neceſſaria enunciatio eſt: hæc poſterior impoſſibilis eſt. Quam differentiam ita diiudicamus, nam cum ſubiectum illius prioris antecedat modum & amplietur, facies reſolutionem termini connotatiui, ſub hac forma: *Hoc poſſibiliter eſt nigrum*, oſtendendo ſubiectum albedinis, &, *hoc ipſum poſſibiliter eſt album, ergo album poſſibiliter eſt nigrum.* In qua reſolutione in maiori propoſi-

tione,

tione, ſcilicet, *hoc poſſibiliter eſt nigrum.* iam poteris auferre modum poſſibiliter & manebit enunciatio de ineſſe, hoc eſt, nigrum, in qua conſtat vnionem prædicati cũ ſubiecto eſſe poſſibilem. Altera vero propoſitio; *Poſſibiliter album eſt nigrum*, quia modus antecedens ſubiectum modificat vnionem prædicati cum ſubiecto ſecundum ſuas formalitates, eſt impoſſibilis, ſicut ſua de ineſſe eſt impoſſibilis, album eſt nigrum. Vnde eius contradictoria eſt neceſſaria, *impoſſibiliter album eſt nigrum.*

Inſtar huius doctrinæ poteris exercere rationem modalis compoſitę vel diuiſæ in aliis modis. v.g. *currens neceſſario, eſt animal*, modalis diuiſa eſt & vera: hæc autem; *Neceſſario animal eſt currens*, compoſita modalis eſt & falſa. Item. *Creans neceſſario eſt Deus*, vera eſt: hæc autem falſa; *Neceſſario creans eſt Deus.* Similiter hæc eſt vera, *Contingenter creans eſt Deus*, & hæc falſa, *Creans contingenter eſt Deus.* Quarum differentia non aliunde ſumitur, quam ex

diſtinctione modalis compoſitæ vel diuiſæ.

Sed rogas, quomodo intelligemus, quando ſit modalis diuiſa & quando compoſita. Reſpondeo, quod vbi fuerit dubium in cõmuni modo loquendi, vtendum eſt diſtinctione in diſputationibus, vt conueniat inter arguentem & reſpondentem. Admonet enim *Ariſtot. in lib. 1. elench. cap. 3.* cauendum eſſe à captionibus, quæ fieri ſolent compoſitione eorum, quæ diuiſim pronunciata vera ſunt, compoſita vero falſa ſunt. Ait enim ille. Compoſitione vero taliter captiones fiunt, *Poſſe ſedentem ingredi, poſſe non ſcribentem ſcribere.* Neque vero idem ſignificant hæc diuiſim pronũciata, nempe, *ſedentem poſſibile eſſe ambulare. Non ſcribentem, ſcribere poſſibile eſſe,* & iunctim, *ſedentem ambulare, non ſcribentem ſcribere poſſibile eſſe.* Nam illud poſterius perinde valet, ac ſi quis facultatem habeat, quod poſſit non ſcribendo ſcribere: prius autem illud, quod non iunctim effertur, quaſi facultatem

ſcriben-

ſcribendi, etiam qui non ſcribit, habeat. Diuiſione vero captiones fiunt, vt quoniam quinque ſunt duo & tria, fieri vt paria ſint imparia, & maius ſit æquale, quia eſt tantum & amplius inſuper.

Hactenus ex Ariſtotele. Cuius verba de induſtria retuli, quoniam non deſunt moderni Theologi irridentes diſtinctionem antiquam de ſenſu diuiſo & compoſito præſertim in materia de libero arbitrio, per quod homo facultatem habet etiam cum ſedet, ad ambulandum: & reuera libere ſedet, quamuis impoſſibile ſit habere facultatem ambulandi dum ſedet. Neque enim libertas eſt facultas ad ſimul faciendum hæc duo: ſed ad vtrumlibet, ita vt cum determinatione ad vnum, maneat nihilominus facultas & poteſtas ad alterum, ſicut manet poteſtas deſiſtēdi à priore determinatione. In hoc enim nō componimus actum cū actu, ſed facultatē ad alterū actum, ē t dum alterū exercet. Sed de hoc alias.

Obſeruet tamen Dialecticus non

eſſe certam regulam ſenſus compoſiti, quando, *modus*, accipitur nominaliter, ſicut in iſta eſt ſenſus compoſitus, *Album eſſe nigrum eſt poſſibile*, quæ eſt impoſſibilis, quia, facit ſenſum compoſitum. Sed tamen in hac, *ſedentem, poſſibile eſſe ambulare*, voluit *Ariſtoteles* fieri ſenſum diuiſum, vt patet ex verbis eius citatis. Rurſus nec eſt certa regula modalis diuiſæ, quod modus accipiatur aduerbialiter; nam hæc eſt modalis compoſita: *Poſſibiliter albũ eſt nigrum*, etiam ſi aduerbialiter *modus* accipiatur. Certior autem regula eſt modalis diuiſæ, quando modus interponitur inter ſubiectum & prædicatum enunciationis vel enũciati, quod per verbum infinitiuum profertur. Vt g. iſtæ ſunt modales diuiſæ, *Album poſſibiliter eſt nigrum*. &, *album, poſſibile eſt eſſe, nigrum*. At vero quando modus aduerbialiter ſumptus collocatur initio enunciationis, ſemper eſt modalis compoſita vt hæc: *Poſſibiliter album eſt nigrum*. Quando vero modus eſt nomen, & ponitur pro altero extremo

enuncia-

enunciationis reſpectu alterius extremi, quod eſt dictum ſiue enunciatum infinitiui modi, ſemper eſt modalis compoſita, verbi gratia. *Album eſſe nigrum eſt poſſibile*: &, *poſſibile eſt album eſſe nigrum*, ſunt modales compoſitæ: & reducuntur ad illas quæ ſunt de modo aduerbiali poſito initio propoſitionis, qualis eſt hæc: *poſſibiliter album eſt nigrum*: cui æquiualent illæ duæ prædictæ enunciationes, vbi modus nominaliter accipitur.

Habes igitur differentiam inter modalem diuiſam & compoſitam. Nam diuiſa duplici reſolutione diuiſim examinanda eſt, vt eius veritas vel falſitas appareat. Compoſita vero nullo alio indiget quam immediata reductione ad ſuam de ineſſe ſeu præiacentem, quæ remanet ablato modo; & in illa cõſiderare, an vnio prædicati cum ſubiecto habeat conditionem importatam per modum, videlicet, quod ſit neceſſaria vnio, vel poſſibilis, vel impoſſibilis, vel contingens: & ſecũdum hoc iudicabit veritas vel falſitas mo-

dalis, v. g. *neceſſario homo eſt animal*, vera & neceſſaria modalis eſt: quia eius de ineſſe ſiue pręiacens, *homo eſt animal*, continet vnionem neceſſariam prædicati cum ſubiecto. Omnes autem modales compoſitæ de modo nominali, vt cognoſcantur, an veræ vel falſæ ſint; reducendæ ſunt ad modales, vbi modus eſt aduerbium poſitum in principio totius propoſitionis. v. g. ſi velis examinare veritatem huius; *Hominem non diſputare eſt poſſibile*, facili negocio comperies, ſi dictum illud de infinitiuo cõuertas in enunciationem ex eiſdẽ extremis & præponas aduerbium modale, v. g. *Poſſibiliter homo non diſputat.* Et ſic de aliis omnibus modalibus compoſitis, in quibus modus eſt nomen, agendum eſt ad earum veritatem vel falſitatem examinãdam. Et hac via euades perplexam rotulorum varietatem, quæ fit cum propoſitionibus in quibus modus eſt nomen conſtituens modales compoſitas.

Nihilominus ſi quis curioſus in illis rotulis ingenium exercere voluerit, notet

notet cum Petro Hiſpano ſexdecim formas varias modalium compoſitarum: quas quidem ita diuidunt. Nam vnuſquiſque ex his quatuor modis, ſcilicet, *poſſibile*, *impoſsibile*, *Contingens*, *Neceſſe*, ſeu *Neceſſarium*, quatuor conſtituit modales propoſitiones diſtinctæ formæ: ac proinde quater quatuor efficient ſexdecim diſtinctas formas.

Prima forma eſt in qua neque dictum neque modus negatur. Vt, *Petrum diſputare eſt poſſibile*, *Petrum diſputare eſt neceſſe.*

Secunda forma eſt, in qua dictum negationem habet & non modus. Vt, *Petrum non diſputare eſt poſſibile.*

Tertia forma, vbi dictum negationem non includit, ſed modus negatur. Vt, *Petrum diſputare non eſt poſſibile.*

Quarta forma, in qua tam dictum, quam modus negationem habent, Vt, *Petrum non diſputare non eſt poſſibile.* Aiunt itaque has quatuor formas ita ſe habere, Vt prima quidem, ſit contradictoria tertiæ & ſubcontraria ſecundæ & ſubalternata

quartæ.

Digitized by Google

quartæ. Et eadem erit proportio ſi ponas exemplum in reliquis modis. Hoc tamẽ obſeruato, quod *contingens* non debet accipi ſpecialiter, ſed dumtaxat pro *Poſſibili*: ac proinde eius annumeratio ſuperflua eſt. Si autem contingens ſpecialiter accipiatur, non ſunt hactenus præfixæ regulæ, quomodo ſe habeat reſpectu aliorũ modorum, vel reſpectu ipſiuſmet cum multiplici varietate negationis poſitæ in dicto vel in modo. Quam tamẽ diligentiam nos adhibuimus & ad regularitatem prædictum modum *contingens* reuocauimus, vt ſtatim apparebit. Prius tamen cõtemplare communem figuram ex quater tribus formis à nobis clarius condiſtinctam.

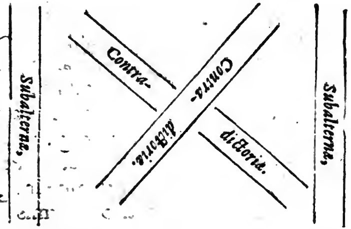
Figura

A. B.

Contrariæ.

Petrum diſputare eſt neceſſe
Petrum non diſputare eſt impoßibile
Petrum non diſputare non eſt poßibile

Petrum diſputare non eſt poßibile
Petrum diſputare non eſt impoßibile
Petrum non diſputare eſt neceſſe

Petrum diſputare eſt poßibile
Petrum diſputare non eſt impoßibile
Petrum non diſputare non eſt neceſſe.

Petrum non diſputare eſt poßibile
Petrum non diſputare non eſt impoßibile
Petrum diſputare non eſt neceſſe.

Subcontrariæ

C. D.

Hæ

HÆ omnes formæ ita ſe habent, vt quilibet ternarius intra ſuũ quadratum tres æquipollentes contineat: ac proinde cui quælibet contrariabitur, omnes erunt contrariæ, & cui quælibet contradicit, omnes contradicunt: & cui quælibet fuerit ſubcontraria, & omnes eidem ſubcontrariæ erunt. Et denique cui quælibet fuerit ſubalternans vel ſubalternata, & reliquæ eiuſdem quadri eidem erunt ſubalternãtes vel ſubalternatæ. Quamobrem eiſdem litteris anguli cuiuſlibet quadrati deſignantur, ſicut diſtinximus ſupra angulos quadrati aliarum modalium de aduerbiali modo. Videlicet. Vt, A. & B. contrarientur, & C. & D. ſubcontrarientur, ita ſane vt, C, ſit ſubalternata ad A, & contradictoria ipſi, B. Et vice verſa, D. quæ eſt ſubalternata ad B. ſit ſubcontraria ad C. & contradictoria ipſi, A. In qua figura in promptu habebis omnem varium reſpectum inter modales compoſitas de modo nominali ſed breuius, vt dixi cõprehendes tales reſpe-

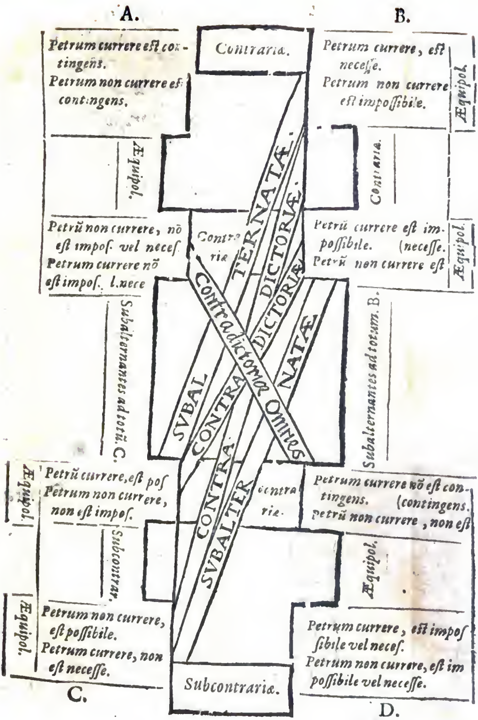
reſpectus, ſi immediate reduxeris eas modales ad illas priores modales cõpoſitas, vbi modus aduerbialis antecedat totam enunciationem conſtantem ex eiſdẽ terminis, ex quibus conſtat dictum de infinitiuo tempore.

Iam vero de contingẽti ſpecialiter ſumpto vt nomen, certas leges ferre neceſſe eſt. Hunc laborem ex modernis neminem ſuſcepiſſe video: ſed potius quoſdam de induſtria de contingenti certa documenta dare prætermiſiſſe.

Aduertendum eſt igitur hoc nomen, *contingens*, ſpecialiter dictum, eſſe virtualiter miſtæ qualitatis & quantitatis. Æquiualet enim huic complexo, *Poſſibile eſſe*, &, *Poſſibile non eſſe.* Vbi ſicut ſupra diximus de aduerbio, *Contingenter,* Coniunctio, *&*, accipitur diuiſiue, & eſt vniuerſalitas coniungens duas particularitates alteram affirmatiuam, alteram negatiuam, videlicet: *Poſſibile eſſe, & Poſſibile non eſſe*, & hæc eſt cauſa, quare, *Contingens*, non ſubit communem legem-

legem aliorum modorum, Hoc ſuppoſito. En tibi nouam & ſpecialem figurã, vbi poſſis meditari omnem poſſibilem reſpectũ enunciationum modalium diuerſarum formarum, quæ variantur inſtar prædictarum modalium ex dicto & modo cõpoſitarum. In qua figura facile perſpicies oppoſitionem, vel æquiualentiam, vel ſubalternationem, quam habet hic modus contingens cum aliis quatuor modis nominaliter acceptis.

Figura

A.
B.
C.
D.
Petrum currere eſt contingens.
Petrum non currere eſt contingens.
Contraria.
Petrum currere, eſt neceſſe.
Petrum non currere eſt impoſſibile.
Æquipol.
Æquipol.
Contraria.
Petrũ non currere, nõ eſt impoſ. vel neceſ.
Petrum currere nõ eſt impoſ. l. nece
Contra rie
Petrũ currere eſt impoſſibile. (neceſſe.
Petrũ non currere eſt
Æquipol.
Subalternantes ad totũ. C.
Subalternantes ad totum. B.
SVBAL TERNATÆ
CONTRA DICTORIÆ
CONTRA DICTORIÆ
SVBAL TERNATÆ
Contradictoriæ Omnes
CONTRA
CONTRA
SVBALTER
Æquipol.
Petrũ currere, eſt poſ
Petrum non currere, non eſt impoſ.
contra rie.
Petrum currere nõ eſt contingens. (contingens.
petrũ non currere, non eſt
Subcontrar.
Æquipol.
Æquipol.
Petrum non currere, eſt poſſibile.
Petrum currere, non eſt neceſſe.
Subcontrariæ.
Petrum currere, eſt impoſſibile vel neceſ.
Petrum non currere, eſt impoſſibile vel neceſſe.

Ee In

In præfixa figura ſunt quatuor quadrati. A,&,B.ſuperiores,& C,&,D,inferiores.

Deinde in quolibet quadrato ſunt duo binarii enũciationum ,ita vt ſexdecim ſint enunciationes omnes modales compoſitæ:ſed varios reſpectus ad inuicem habent.

Primus reſpectus inter totum quadratum, A ,& totum quadratum, B, eſt contrarietatis.

Secundus reſpectus principalis eſt totius quadrati,C, cum toto quadrato,D, ſubcontrarietatis.

Tertius reſpectus conſideretur inter totum quadratum, A, & totum quadratum, C, qui eſt ſubalternationis:ita vt enũciationes in, A, ſint ſubalternantes & enunciationes in, C, ſint illis ſubalternatæ.

Quartus reſpectus eſt ſimilis præcedẽti inter totum B.& totũ,D:ita vt, B, ſit ſubalternans &,D, ſubalterneť. Prædicti quatuor reſpectus regulares eſſe videntur, ex quibus videbatur conſequi, vt totum, C, contradiceret toti,

toti, B. Sed non ita res habet: quia duo binarii in. C, non ſunt æquipollentium inter ſe, ſed totus binarius ſuperior ſubcontrariatur toti binario inferiori. Et ſimiliter duo binarii collocati in B, non ſunt æquipollentium inter ſe, ſed binarius ſuperior, qui eſt duarum æquipollentium, contrariatur binario inferiori, qui eſt aliarum duarum æquipollentium. Et tota irregularitas eſt inter quadratum, C, & B. Nam inter. A. & D. tantum eſt reſpectus contradictionis, eo quod duo binarii in, A, ſunt æquipollentes, & duo binarii in, D, ſunt etiam æquipollentes.

Quintus ergo reſpectus etiam regularis ſit inter totum quadratum, A, & totum quadratum, D, qui contradictionis reſpectus eſt.

Iam vero Sextus reſpectus inter ſuperiorem binarium in, C, & ſuperiorem binarium in, B, ſubalternationis reſpectus eſt. Sed ad inferiorem binarium in, B, contradictionis eſt reſpectus.

Septimus reſpectus tandem conſiderandus eſt inter inferiorem binarium in, B, contradictionis,& ad inferiorem ſubalternationis. Atqui hoc pacto, Contingens, permiſcetur cum aliis modis iuxta prædicta documenta: quæ ſi moroſe examinaueris, veriſſima eſſe inuenies: ſi vſus fueris illis duabus certiſſimis regulis: Quando affirmatiua infert cõtradictoriam negatiuæ, & non infertur ex illa, ſunt enunciationes contrariæ. Item quando ex contradictoria negatiuæ infertur affirmatiua & non infert illam, erunt ſubcontrariæ. Ex quibus reſpectib. facile eſt alios reſpectus contradictionis vel ſubalternatonis colligere.

Hæc omnia operoſe nimis meditati ſumus, vera quidem illa, ſed fortaſſis non tam neceſſaria, quam ſubtilia: quãuis vtilitatis nonnihil habeant ad adoleſcentium ingenia exercenda. Veruntamen, vt ſæpe admonui, breuiori compẽdio veritatem aut falſitatem prædictarũ modalium compoſita-

poſitarum de dicto pro ſubiecto & modo pro prædicato, deprehendes: ſi ſingulas ad alias modales de aduerbiali modo reduxeris. Quæ reductio ita fit. Permutabis quidem dictum cum ſua quantitate & qualitate in enunciationem, cuius eſt enunciatum & dictum. Similiter & modum, quod eſt nomen, permutabis in aduerbium cum ſua qualitate, & conſtitues in fronte enunciationis. Accipe duo exempla. Hæc modalis compoſita. *Petrum non currere non eſt impoſſibile vel neceſſarium*, reuocatur ad iſtam. *Non impoſſibiliter vel neceſſario Petrus non currit*, & inuenies eſſe æquiualentem cum iſta, *Petrum currere eſt contingens*, quæ etiam reducitur ad hanc, *Contingenter Petrus currit*. Et ratio eſt manifeſta, quia *Contingenter* contradicit huic complexo, *Impoſſibiliter* vel *neceſſario*, ergo ſi addideris negationem ſupra *Impoſſibiliter* vel *Neceſſario*, dicens; *Non impoſſibiliter vel neceſſario Petrus non currit*, æquiualebit huic; *Contingenter Petrus currit*: & etiam huic: *contingenter*

Petrus non currit, ſiquidem contingenter conuertitur in oppoſitam qualitatem, vt iam dictum eſt. Ac proportionabiliter per te ipſum poteris alias propoſitiones modales de dicto & modo nominali reuocare ad edunciationes de modo aduerbiali, obſeruando præfatum documentum. Quæ omnia prudens prætermitto, ne prolixus & moleſtus tibi ſim (ne dicam) iniurius parum de tuo ingenio confidens. Neque vero ipſe ſuſpiceris, nos in hac parte diminutos fuiſſe: quia nullam mentionem fecerimus de, *Amabimus*, & *Edentuli* & *Iliace*, &, *Purpurea:* quibus dictionib. ſignificabatur. Hactenus Summuliſtæ varietatem modalium compoſitarum. Etenim nos multo diſtinctius noſtris literis. A. B. C. D. illam varietatem explicatam dedimus. Neque exempla poſuimus in terminis communibus, ſed in ſingularibus: propterea quod circa diſtributionem aut particularitatem terminorum communium non ſunt neceſſariæ aliæ regulę, quam quæ in primo

mo tractatu huius libri poſitæ ſunt: eo vel maxime ſi reduxeris propoſitiones modales de dicto & modo nominali ad modales enunciationes de modo aduerbiali. atque hactenus de modalibus dicta ſufficiant.

Digitized by Google

TRACTATVS TERTIVS DE EXPONIBILIBVS.

Cap. I.

De Excluſiuis.

Tandem in hoc tertio tractatu ad complementum doctrinæ de omnium categoricarum enunciationum oppoſitione & æquiualentia, neceſſe eſt de exponibilibus aliqua documenta proferre.

Quid ſit exponibilis. Eſt autem *Exponibilis enunciatio, quæ ratione alicuius dictionis ſiue ſyncategorematicæ, ſiue categorematicæ obſcurum implicat ſenſum, qui per alias enunciationes explicatione opus habet.* Huiuſmodi enũciationum prima ſpecies eſt excluſiuarum, quæ modificantur hoc ſyncatego-

tegoremate tantum, vel duntaxat, vel ſimilibus. Poſſunt autem huiuſmodi ſyncategoremata aliquando quidem conſtituere propoſitionem, quam dicunt de excluſo extremo; vt, *Petrus eſt tantũ Dialecticus.* Aliquando vero conſtituunt propoſitionem excluſiuam: vt, *tãtum animal eſt homo.* Vtrolibet autem modo poſſunt adhuc dupliciter excludere. Vno modo gratia alietatis, vt in exemplis poſitis. Altero modo gratia pluralitatis, quando circa numerum fit excluſio: vt; *tantum decem ſunt prædicamẽta*; &, *Planetæ ſunt tantum ſeptem.*

Deinceps excluſiuarũ propoſitionum, in quibus eſt ſpecialis difficultas, quæ grammatici facultatem ſuperat, quadruplex eſt forma ſiue ſpecies. Prima eſt pure affirmatiuarum: vbi neque dictio excluſiua, neq; verbum negatur. Vt, *tãtum animal eſt homo.* Secunda forma eſt, vbi negatio vnica fertur in modum & in verbum, vt *non tantum animal eſt homo.* Tertia forma eſt, vbi modus nõ negatur, & negatur

 verbum.

Verbum. Vt, *tantum accidens non eſt ſubſtantia.* Quarta forma vbi negatio fertur in modum: & verbum relinquit affirmatum. Vt, *non tantum albedo, non eſt ſubſtantia:* vbi verbum, *eſt*, propter concurſum duarum negationum affirmatum relinquitur. His ſuppoſitis, accipe formas quatuor exponēdi huiuſmodi excluſiuas exponibiles.

Prima forma expoſitionis primi generis excluſiuarum eſt, & fit per vnicam copulatiuam, quarum prima categorica ſit affirmatiua, ſcilicet ea, quæ relinquitur, dempto ſigno excluſiuo. Altera vero categorica debet eſſe negatiua, vbi idem prædicatum negandum eſt de omni alio à ſubiecto, ſi fiat expoſitio gratia alietatis. v. g. *Tantum animal eſt homo*, habet hanc copulatiuam explicantem, ſcilicet, *animal eſt homo; & nihil aliud ab animali eſt homo.* Si autē excluſiua dictio excludat gratia pluralitatis, vt, *tātum decem ſunt prædicamenta*, erit hæc copulatiua exponens, *decē ſunt prædicamenta, & non plura, quam decem ſunt prædicamenta.*

Secunda

Secunda forma pro ſecundi generis exponibilibus debet eſſe cõtradictoria præcedenti, ſicut ipſa exponibilis contradictoria eſt primæ formæ. Vnde erit diſiunctiua cõſtans ex duabus contradictoriis reſpectu partium prædictæ copulatiuæ hoc pacto: *Non tantum animal eſt homo, nullum animal eſt homo*, vel, *aliquid aliud ab animali eſt homo.*

Deinde tertii generis excluſiua etiam copulatiue exponitur, ita vt prior categorica ſit præiacens dempto ſigno excluſiuo, & altera ſit vniuerſalis affirmatiua, vbi affirmetur prædicatum de omni alio à ſubiecto excluſiua. Vt ſi dicas, *tantum accidens non eſt ſubſtantia*: has duas dabis exponentes; *Accidens non eſt ſubſtantia*, & *omne aliud ab accidenti eſt ſubſtantia.* Similiter in numeris, *tantum nouem homines non faciunt populum*, ſic exponitur, *nouem homines non faciũt populum*, & *omnes plures quam nouem congregati faciunt populum.*

Denique quarti generis excluſiua expo-

exponitur per diſiunctiuam contradictoriam ad præcedentem copulatiuam. Deſignantur autem prædictæ quatuor formæ his dictionibus, *Iſte, regit, Proram, Clauo,* Ita ſane vt per vocalem, I, particularem affirmatiuam intelligas & per, E, vniuerſalem negatiuam. A, vero vniuerſalē affirmatiuam deſignat, & O particularē negatiuam notat. De ſola forma primi generis datur regula conuerſionis, ſiue æquipollentiæ. Æquipollet enim vniuerſali affirmatiuæ permutatis extremis, vt, *tantum animal eſt homo*, æquiualet huic: *omnis homo eſt animal,* & vice verſa. Vnde ex conſequenti enunciatio excluſiua ſecundæ formæ, quæ eſt contradictoria primæ formę æquiualebit vni particulari negatiuæ permutatis extremis. v. g. *Non tātum animal eſt homo*, æquiualet huic, *non omnis homo eſt animal*, ſiue huic *quidam homo non eſt animal.*

Hactenus de excluſiuis dicta ſufficerent, niſi *Sophiſtæ* importunis ſubtilitatibus nos plura dicere cogerent, & illis

illis reſpondere, ne videantur ſoli ſibi ſapere. Quamobrem vnicum aut alterum documentum obſeruandum proponemus ad diſcernendam oppoſitionem vel æquiualentiam inter huiuſmodi excluſiuas.

Primum documentum ſit. Propoſitis duabus excluſiuis ex eiſdem extremis, recurrendum eſt ad illarum exponentes: & quo pacto videris vtriuſque exponẽtes collectiue conſideratas ſeſe habere cum alterius exponentibus: ita ſe habebunt ipſæ exponibiles.

Alterum documentum eſt, quod ſuperius fuit datum, non eſſe certius contradicere, quam toti propoſitioni negationem addere. De aliis vero ſpeciebus oppoſitionis nullã certiorẽ regulam habebis, quam conſiderare excluſiuarum exponentes ſimul ſumptas & è regione comparatas, & quomodo inter ſe repugnauerint, ita & exponibiles ſeſe adinuicem reſpiciẽt. Nam ſi ipſæ exponentes in ſola veritate repugnauerint, tunc exponibiles erunt

erunt contrariæ, vt, *tantum homo eſt albus, tantum homo non eſt albus*. Quia exponibiles affirmatiuæ excluſiuæ ſunt hæ; *Homo eſt albus*, & *nihil aliud ab homine eſt album*. Exponibiles autem alterius negatiuæ ſunt hæ; *Homo non eſt albus*, & *omne aliud ab homine eſt album*. Vterq; autem binarius exponentium poteſt eſſe ſimul falſus, non autem verus, verbi gratia in caſu quo ſint equi albi & nigri. Veruntamen nullo modo poſſunt eſſe ſimul veræ. Ratio eſt euidens quia inferũt per bonam conſequentiã duas contradictorias: Nam inferunt duas vniuerſales contrarias, ſcilicet: *Nihil aliud ab homine eſt album & omne aliud ab homine eſt album*. Vnde ſi antecedens eſſet verum conſequens etiam eſſet verum. Rurſus ſi exponentes repugnauerint in ſola falſitate, tũc exponibiles erunt ſubcontrariæ. Exemplum eſt in exponentibus ſecundæ formæ comparatis cum exponentibus quartæ formæ v. g. exponentes huius; *Non tantum homo eſt albus*, ſunt hæ, *Nullus homo eſt albus*, vel *aliquid aliud ab*

ab homine eſt album. Item exponentes huius: *Non tantũ homo non eſt albus*, ſunt hæ; *omnis homo eſt albus*, vel *aliquid aliud ab homine non eſt album*, vtraque autem diſiunctiua repugnat in ſola falſitate cum altera. Et probatur, quia illæ duæ diſiunctiuæ inferuntur ex duabus expreſſis ſubcontrariis argumentando à parte diſiũctiuæ ad totam v. g. ex iſtis, *aliquid aliud ab homine eſt album*, &, *aliquid aliud ab homine non eſt album*, ergo illæ exponentes repugnant tantum in falſitate. Probatur conſequẽtia, quoniam alias in bona conſequẽtia daretur antecedens verum & conſequens falſum. Nam antecedẽs, quod eſt duæ ſubcontrariæ, poteſt eſſe verum pro vtraque parte, ex qua infertur vtraq; pars conſequentis, ergo nunc vtraq; non poteſt eſſe falſa.

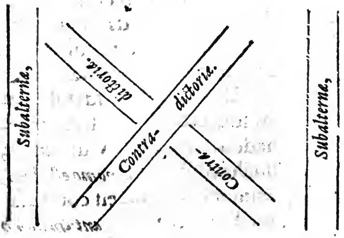
Tandem vt facilius poſſis diſcernere variam oppoſitionẽ excluſiuarum conſtitue tibi quadratum cõſuetum. A. B. C. D. & in angulo. A. ſcribe: *Tantum homo eſt albus*, & in angulo B. *Tantum, homo non eſt albus* & in angulo C. *Non*

C. *Non tantum homo non eſt albus*, & in angulo D. *Non tantum homo eſt albus.* Sintque, A. & B. ſuperiores anguli & inferiores C. & D. ita vt C. ex diametro reſpiciat, B, D, autem ex diametro reſpiciat, A.

A. B.

Contrariæ.

Tantum homo eſt albus. *Tantũ homo nõ eſt albus.*

Nõ tantũ homo nõ eſt alb⁹. Nõ tantũ homo eſt alb⁹.

Subcontrariæ.

C. D.

Nunc

NVnc ergo conſidera quomodo A. & B. contrariantur. Et quomodo C. & D. ſubcontrariantur inter ſe. Sunt autem ſubalternæ ad ſuperiores, quas ſurſum verſum ex directo reſpiciunt. At vero vtraque eſt contradictoria ei, quam ex diametro reſpicit. In hoc quadro poteris meditari proportionabiliter, quę cōſiderauimus in figura Modalium, videlicet, quomodo demonſtrentur. C. &, D. ſubcontrariari, quia vtraque eſt contradictoria ſubalternanti alterius: ac proinde ex falſitate vtriuſque ſequitur veritas alterius, ſicut ſequitur veritas ſubalternantis. Reſpectu alterius ſubcontrariæ. Vnum tamen ſingulare in pręſenti quadrato inuenies. Cum enim, A, æquiualet huic, *omnis homo eſt albus*, & conſequenter D, quæ eſt contradictoria ipſi A, ſcilicet, *Non tantum homo eſt albus*, debeat æquiualere huic: *Album non eſt homo*; nihilominus inter B. & C. quæ ſunt contradictoriæ, non inuenies illam proportionē, vt vtriq; poſſis aſſignare categoricam æquiua-

lentem permutatis extremis: ſed duntaxat, B. & C. ſuis exponentibus hypotheticis contẽtæ ſunt. Aduerte etiam, quod quotieſcunque in prædictis angulis terminus communis antecedit dictionem excluſiuam, vt in hac, *Homo tantum eſt albus*, non poteris excluſiuam immediate exponere: ſed prius debes ſingularizare ſubiectum ſecundum regulas aſcenſus vel deſcenſus: quo ſingularizato poteris procedere ad exponentes. In quibus omnibus ſemper debet eſſe regula communis modus loquendi ſapientum. Debetq; obſeruari, ne in exponibilibus contingat aliquis defectus contra communes regulas proprietatum logicalium. Huius rei exempla de induſtria prætermittimus: quoniam eſſet abire in infinitum. Scio ingenioſis adoleſcentibus prædicta principia ſufficere: aliis vero plura proponere maioris confuſionis cauſam eſſe.

CAP.

Cap. II.
De Exceptiuis.

SEcundum genus exponibilium eſt Exceptiuarum. Eſt autem exceptiua enũciatio quæ modificatur hoc ſyncategoremate, *Præter*, vel aliquo alio ſimili, quale eſt, *Niſi*, excepto. Harum exceptiuarũ quatuor formæ inſtar excluſiuarũ diſtinguuntur. Quas etiam formas poteris collocare in ſimili quadrato A. B. C. D.

Prima forma eſt vbi neque modus neque verbum negatur. Vt, *omne animal præter hominem eſt irrationale.*

Secunda forma eſt contradictoria vbi negatio pręmittitur in totam propoſitionem primæ formæ; vt, *non omne animal præter hominem eſt irrationale.*

Tertia forma eſt, vbi duntaxat verbum negatur, vt, *omne animal præter hominem non eſt irrationale.*

Quarta forma eſt contradictoria tertiæ: in qua negatio præponitur ſupra tertiam formam. Vnde ipſum

verbum relinquitur affirmatum, vt, *Non omne animal præter hominem non eſt irrationale.*

His ſuppoſitis, conſtitue primam formam in angulo A. & tertiam formam in angulo B. quæ eſt contraria primæ. Item ſecundam formam conſtitue in angulo D. quæ ex diametro eſt contradictoria primæ formæ. Denique quartam formam conſtitue in angulo C. quæ ex diametro eſt contradictoria tertiæ formæ.

Exponuntur autem iſtę formæ differēter iuxta differentiam oppoſitionis, quam adinuicem habent. Enunciatio quidem primæ formæ exponitur copulatiue, per tres exponentes, quarum prima dicitur prę iacens, quæ relinquitur dempto ſyncategoremate, *Præter*, & loco eius ponitur hoc complexum, *aliud ab*, & pars excepta debet poni in ablatiuo. Altera eſt vniuerſalis affirmatiua, in qua affirmatur terminus communis, à quo fit exceptio, affirmatur, inquam, de parte excepta. Tertia eſt vniuerſalis negatiua,

in qua

in qua negatur prædicatum de parte excepta, cuius exemplum eſt. Hęc eſt exceptiua; *omne animal præter hominem eſt irrationale.* Eius prima exponens eſt; *omne animal aliud ab homine eſt irrationale.* Secunda eſt: *omnis homo eſt animal,* & tertia eſt; *Nullus homo eſt irrationalis.* Quas tres veritates virtualiter includit illa exponibilis. Secunda vero forma exponitur diſiunctiue per tres cõtradictorias ſingulis propoſitionibus primæ formæ. Deinde proportionabiliter tertia forma exponitur copulatiue per tres propoſitiones, videlicet, per primam præiacentem inſtar præiacentis primæ formæ, & ſecundam vniuerſalem affirmatiuam, in qua prædicatur terminus à quo fit exceptio de parte excepta, & tertiam vniuerſalem affirmatiuam, in qua prædicatum affirmatur de eadem parte excepta. Eſt exemplum, *omne animal præter hominem non eſt irrationale,* quæ ſic exponitur, *omne animal aliud ab homine non eſt irrationale,* &, *omnis homo eſt animal,* &, *omnis homo eſt irrationalis.* De-

nique quarta forma exponitur contradictorio modo ad tertiam, videlicet, diſiunctiue per tres enunciationes ſingulas ſingulis tertiæ formæ cõtradictorias. Has autem quatuor formas totidem dictionibus Dialectici deſignãt: videlicet *Lauate. Comoti. Peccata, hiſopo.* Vocalibus ſignificantibus quantitatem & qualitatem exponentium, ſicut dictum eſt de excluſiuis.

Hæc omnia communia ſunt apud Dialecticos, quæ profecto magis ad latinæ Linguæ peritos pertinere videbantur. Et idcirco nolumus in huiuſmodi amplius immorari. Sed dumtaxat hoc admonere eandem proportionem poſſe ſeruari inter exceptiuas conſtituto quadrato, quæ ſeruata eſt in excluſiuis.

CAP.

Cap. III.

De Reduplicatiuis.

TErtium genus exponibilium, eſt earum enunciationum, quas reduplicatiuas vocant: quarum conſideratio vtilior eſt pro metaphyſicis & Theologis, quam conſideratio de excluſiuis & de exceptiuis.

Eſt autem reduplicatiua propoſitio, quæ modificatur hoc ſyncategoremate: *Inquantum*, vel ſimilibus: qualia ſunt: *quatenus, ſecundum quod, Qua ratione, vt ſic, Prout.* Solent autem accipi hæc ſyncategoremata dupliciter. Vno modo ſpecificatiue & alio modo reduplicatiue. Specificatiue quidẽ dicunt accipi, qñ deſignãt ſeu determinãt aliq̃ naturam vel formam aut partem, ſecundum quam prædicatũ conuenit ſubiecto, vel denotat̃ cõuenire. Et eſt ſępenumero dictio diminuens, vt, *Æthiops eſt albus ſecundum dentes, Chriſtus, in quantum homo, eſt creatura, Cognoſco Petrum in quantum venientem.*

Si igitur, *In quantum*, prædicto modo accipiatur, non opus eſt alia expoſitione, quam exprimere naturam vel formam vel partem ratione cuius denotatur prędicatum ſubiecto conuenire, verbi gratia ſi dicas, *Chriſtus, in quantum homo, eſt creatura*, ſic explicabitur, Chriſtus ratione humanitatis dumtaxat dicitur creatura. Et *Aethiops eſt albus ſecundũ dentes*, denotat Æthiopem non eſſe album ſimpliciter, ſed in dentibus habere albedinem.

Sed quando reduplicatiue accipitur, ſemper denotat cauſalitatem in ſignificato termini modificati. Et ſecundum hanc conſiderationem quatuor formæ reduplicatiuarum conſtituuntur. Prima forma eſt in qua dictio reduplicatiua & verbũ affirmantur, vt, *omnis homo in quantum rationalis, eſt riſibilis.* Secunda forma eſt contradictoria primæ, in qua dictio reduplicatiua & verbum ſimul vnica negatione negantur. Vt, *non omnis homo, in quantum rationalis, eſt riſibilis.* Tertia forma eſt, in qua dictio excluſiua non negatur,

negatur, ſed ſolum verbum negatur, vt, *omnis homo in quantum rationalis non eſt riſibilis.* Quarta forma eſt contradictoria tertiæ, vbi dictio excluſiua negatur, & verbum duplici negatione manet affirmatum. Vt, *non omnis homo in quantum rationalis non eſt riſibilis.*

Hoc ſuppoſito prima forma copulatiuè exponitur per quatuor exponentes, & fortaſſis idcirco reduplicatiuæ dicuntur huiuſmodi exponibiles; quia bis duplicant exponentes. Prima itaque forma ſic exponitur copulatiuè. Vt prima exponens ſit præiacens, quæ remanet ablata dictione, *in quantum.* Secunda vero eſt affirmatiua, in qua terminus reduplicatus affirmatur de ſubiecto exponibilis ſiue diſtributo, ſiue non diſtributo. Tertia propoſito eſt vniuerſalis, in qua debet affirmari prędicatum de termino reduplicato. Quarta enuntiatio eſt cauſalis, in qua exprimitur ratio connexionis prædicati cum ſubiecto. Eſt exemplum. *Omnis homo in quantum rationalis eſt riſibilis.* Sic expo-

nitur, *omnis homo eſt riſibilis*: &, *omnis homo eſt rationalis*: &, *omne rationale eſt riſibile*: &, *quia aliquid eſt rationale, ideo eſt riſibile*. Deinceps ſecunda forma, ſcilicet, *Non omnis homo in quantum rationalis eſt riſibilis*, ſicut eſt contradictoria primæ; ita exponitur contradictorio modo, videlicet, diſiunctiue per quatuor propoſitiones, quarum ſingulæ cōtradictoriæ ſunt ſingulis exponentibus primæ formæ: vt tu ipſe poteris exercere. Iam tertia forma exponitur copulatiue per quatuor exponentes; quarum prima eſt præiacēs, & ſecunda debet eſſe affirmatiua in qua affirmetur terminus reduplicatus de ſubiecto exponibilis, tertia vero debet eſſe vniuerſalis negatiua, in qua negetur prædicatum de termino reduplicato, & quarta debet eſſe cauſalis, vbi exprimatur ratio remotionis prędicati à ſubiecto. v.g. *omnis homo in quantum rationalis non eſt riſibilis*, ſic exponitur; *omnis homo non eſt riſibilis*, &, *omnis homo eſt rationalis*, &, *nullum rationale eſt riſibile*, &, *ſi aliquid eſt rationale, ideo non eſt riſibile.*

bile. Deniq; quarta forma eſt contradictoria tertiæ,ac proinde diſiunctiue debet exponi per quatuor propoſitiones ſingulas cõtradictorias exponentibus tertiæ formæ. Hactenus dicta à nobis communia ſunt. Circa quæ tamẽ aliqua aduertere perneceſſarium eſt pro ſuperioribus diſciplinis Theologia ſcilicet & metaphyſica.

Notandum ergo in primis circa diſtinctionem illã,quæ facta eſt de ſyncategoremate,*in quãtum*,& ſimilibus, videl. aliqñ accipi ſpecificatiue, aliqñ vero reduplicatiue. Notandũ inquã eſt,dictionẽ illam *ſpecificatiue*,æquiualere huic,*deſignatiue*; ſeu,*determinatiue*, ob id,quia dictio,*in quantum*,deſignat & determinat in ſignificato termini, cui apponiť, aliquam rationẽ, aut formam,aut notionẽ, aut partẽ,ſecundũ ꝗ prędicatum ſubiecto conuenire denotať,& hoc modo adhuc dupliciter poteſt accipi primo,quaten⁹ deſignat conceptũ vel notitiam rei ſignificatæ, ratione cui⁹ prædicatũ denotať cõuenire ſubiecto & tũc ꝑfecto eſt quędã appella-

appellatio rationis. Vt ſi dicas, *Petrus in quantum homo eſt ſpecies*, cuius ſenſus eſt, *Petrus quatenus concipitur conceptu communi, hominis eſt ſpecies vniuerſalis.* Si autem dictio, *In quantum*, deſignaret realem rationem hominis, eſſet falſa illa propoſitio, quia eſſe ſpeciem neque ponitur in diffinitione hominis, neque realis eius proprietas eſt: ſed valde accidentaliter prædicatur ſpecies de homine, nec ſecundũ aliquod accidens reale, ſed rationis verificatur de homine ſpeciem eſſe.

* Altero modo poteſt accipi, *In quantum*, ita vt deſignet aliquã realem naturam, vel partẽ ratione cuius & non alias denotatur prædicatum ſubiecto conuenire, & hoc modo ſemper eſt dictio diminuens. Non enim prædicatum abſolute conuenit ſubiecto, ſed cum illo addito ſicut dicitur: *AEthiops albus ſecundum dentes*. Sic etiam *Chriſtus Dominus in quantum homo eſt factus*. Abſolute tamen non dicitur factus.

Obſeruandum tamẽ eſt huiuſmodi dictiones ſpecificatiuè acceptas aliquan-

quando apponi non tam neceſſitatis cauſá, quam explicationis gratia, v. g. cum dicimus, ***bonum in quantū bonum eſt obiectū voluntatis***: ***Ens in quantum ens eſt obiectum intellectus***: & tamen ſine illo addito; ***ens eſt obiectū intellectus, & bonū obiectū voluntatis***. Hac ēt ratione explicationis gratia dicim⁹, ***filius Dei in quantum homo mortuus eſt pro nobis***. Quę propoſitio etiam ablata dictione ſpecificante, remanet vera, ſcilicet, ***filius Dei mortuus eſt pro nobis***, ***ſicut & filius Dei natus eſt ex Virgine***. Huius etiam rei gratia quamuis hæc ſit vera; ***Petrus eſt criſpus*** abſolute loquendo; tamen ſolemus adiicere ***ſecundum caput***: quæ dictio nō eſt diminuens, ſed potius explicatiua prioris. Docet enim ***D. Thomas*** 3. ***part. quæſt.*** 16. ***artic.*** 8. ea, quæ indifferenter conueniunt toti vel parti, quando ſoli parti conueniunt, non attribuimus ea ſimpliciter toti, vt non dicimus: ***Aethiopem eſſe album***: ſed ***ſecundum dentes***. Quando vero aliquod prædicatum ſoli parti poteſt conuenire, tunc abſolute dicitur de toto, ſi ſoli parti conueniat,

ueniat, & ſic dicitur ſimpliciter, *homo criſpus*, etiam ſi tantum in capite criſpitudinem habeat.

Altera acceptio dictionis, *In quantũ*, & ſimilium, eſt quando reduplicatiue ſumuntur, hoc eſt, quia illarum officium eſt denotare, rationẽ cauſę quęrendam eſſe in ſignificato termini, cui adiunguntur. Ex quo ſequitur, ꝙ ſicut eſt quadruplex gen⁹ cauſæ: ita dictio, *in quãtum*, poteſt denotare quadruplicem rationẽ, cauſæ ſcilicet formalis, vel materialis, vel efficiẽtis, vel finalis. Exemplum primi, *Petrus in quantũ habet albedinẽ, eſt albus*, & *in quantum habet animam, eſt viuens*. Exemplum ſecundi, *Petrus in quantũ eſt compoſitus ex contrariis, eſt corruptibilis*. Exemplũ tertii; *Ignis in quantũ eſt calefactiuus calefacit*, aut, *Petrus in quantum artifex ædificat*. Vbi aduerte, ꝙ quando deſignatur cauſa efficiens, nõ eſt opus tertiam exponentem eſſe vniuerſalẽ, ſcilicet, *omnis ædificator ædificat*; ſed ſufficit, omnem artificem eſſe ædificatiuum virtute artis ædificãdi. Et hoc modo iſtæ propoſitiones

nes dicũtur per ſe, *ædificator ædificat, medicus curat*, & de ratione boni eſt ſe cõmunicare, hoc eſt, eſſe communicatiuum ſui, & quando ſe communicat, agit, ꝙ decet naturã boni. Exemplum quarti eſt, *finis, in quantum finis, eſt principiũ electionis*. Nihilominus aliquando huiuſmodi dictiones accipiuntur non proprie cauſaliter deſignãdo cauſam ſecundum rẽ, ſed ſecũdum ꝙ effectus ſolet eſſe cauſa cognoſcẽdi realẽ cauſam, v.g. Aſtrologus cognoſcit terram interpoſitam inter ſolem & lunam in quantũ videt lunam eclipſari. Cum tamen ſi, *In quantũ*, deſignaret cauſam realẽ potius vice verſa dicẽdum eſſet; Aſtrologus ſcit lunam eclipſari, in quantũ cognoſcit terrã interpoſitam inter ſolẽ & lunã. Aliqd ſimile accidit in dictione, *Quia*, v.g. ſi quis affirmet ſolẽ iam ortũ eſſe, & alter interroget, vnde ſcis ortũ iã ſolẽ? Recte reſpondebit, qa video ſplendorẽ eius p feneſtrę rimulas intrantẽ. Neceſſe erit itaq; in diſputat. ne laboret in æquiuoco, vniuerſa hæc in prõptu habere. Quæ oĩa

vt ma-

vt magis explicentur tres quæſtiones, vel quatuor diſputare viſum eſt.

Cap. IV.

De tribus quæſtionibus circa reduplicatiuas.

QVæſtio prima; an ſint neceſſariæ quatuor exponentes in ſingulis quatuor formis reduplicatiuarum. Arguitur primo pro parte negatiua. Nam in prima & tertia forma tertia exponens ſuperflua videtur ergo, &c. Probo antecedens, quia tertia exponens includitur in quarta, videlicet, quia aliquid eſt rationale illud eſt riſibile, quæ includit virtualiter, omne animal rationale eſt riſibile. Etenim cauſalis enunciatio vniuerſalis eſt. Et eadem eſt ratio de tertia exponente tertiæ formæ: ac proinde etiam in ſecunda & quarta forma, quæ ſunt earum cõtradictoriæ ſuperflua erit tertia exponens.

Arguitur ſecũdo. Prima exponens etiam continetur in tertia & ſecunda, ergo

ergo illa eſt ſuperflua. Probo antecedens,nam bene ſequitur: *omne rationale eſt riſibile*, &c, *omnis homo eſt rationalis, ergo omnis homo eſt riſibilis*. Concluſiō eſt prima exponens, præmiſſæ autem prima & ſecunda. Ergo ex illis ſequitur prima, ergo vel prima vel tertia eſt ſuperflua. Arguitur tertio & probatur quod prima & tertia exponentes ſint ſuperfluæ. Nam ſi ſecunda & quarta inferunt tertiam: & rurſus ſecunda & tertia inferunt primā, ergo ſecunda & quarta inferunt primam per regulam; Quidquid ſequitur ad conſequens bonæ conſequentiæ, ſequitur ad eius antecedens. Denique probatur, vnicam exponentem ſufficere ad expoſitionem huius; *Omnis homo, in quantum rationalis, eſt riſibilis*. Nam hæc cauſalis ſufficit: *Quia homo eſt rationalis, eſt riſibilis*. Et probatur, quia in illa includitur, *omnis homo eſt riſibilis*, &c, *homo eſt rationalis*, &c, *omne rationale eſt riſibile*, &c, *quia aliquid eſt rationale, ipſum eſt riſibile*. Pro ſolutione huius dubii nota aliud eſſe aſſignare æquiualentem vel æquiua-

lentes enunciationes ipſi exponibili, & aliud eſſe exponētes proferre, quæ explicent quod implicite continetur in exponibili.

Hoc ſuppoſito, reſpōdetur ad dubium, & ſit prima concluſio. ſi tātum æquipollentiæ rationem habeamus, hæc propoſitio, *omnis homo in quantum rationalis, eſt riſibilis*, cōuertitur cū iſta, *omnis homo quia rationalis eſt, riſibilis eſt.* Nihil enim veritatis cōtinetur in vna, quod non contineatur in alia.

Secunda concluſio. Si explicationis rationem habeamus, multo conuenientius quod implicitum eſt in illa exponibili; *omnis homo in quantum rationalis, eſt riſibilis*, explicatur per quatuor illas enunciationes, quam per tres & quam per duas vel vnam: Probatur: quia illa exponibilis quatuor illas veritates in ſe implicat, ergo per eas explicite & diſtincte poſitas cōuenienter exponitur. Hoc enim dicit ratio exponibilis, vt quod implicitum eſt explicetur.

Tertia concluſio. Illa quarta exponens:

nens: ſcilicet; *Quia aliquid eſt rationale, eſt riſibile*, cõuenientius ponitur, quam iſta: *Quia homo eſt rationalis, eſt riſibilis.* Ratio eſt, quia formalius exprimitur adęquata ratio cauſalitatis, per terminum trãſcendentem, quam per ſpecificum, nam ſpecificum includit in ſe animal, quod nõ eſt ratio riſibilitatis. At vero terminus trañſcendens non facit cõpoſitionem cum, rationale, vt conſtat apud Metaphyſicos.

Vltima concluſio. Si loco dictionis, *in quantum*, ſubſtituatur dictio, *quia*, æquipollentiam efficit & æquiuocationẽ ſyncategorematis, *In quantũ*, tollit: dũ cauſaliter & reduplicatiue dictio, *Quia*, denotat accipiẽdum eſſe terminum in quẽ fertur. Et profecto cõuenienter poteſt dici hanc cauſalẽ ſufficere ad explicãdum ſenſum huius exponibilis *Omnis homo, in quantũ rationalis, eſt riſibilis.* Quoniam hęc cauſalis requirit ad ſui veritatem, ꝙ antecedens ſit verum, & ꝙ ſit bona conſequentia, & ꝙ antecedens ſit cauſa conſequentis. Vt iam in ſuperioribus dictum eſt.

Digitized by Google

Ad argumenta in oppoſitum Reſpondetur omnia illa confirmare noſtram primam cõcluſionem. Sed quatenus militant contra alias concluſiones,neganda eſt ſemper conſequentia propter rationem fundamenti à nobis præſuppoſiti.

Quæritur ſecundo, quomodo ſupponant termini communes poſiti in reduplicatiuis. Loquor autem de ſuppoſitione quantum ad quãtitatem ſecundum diſtributionem aut particularitatem, vel confuſionem vel determinationem. Reſpondetur & ſit prima cõcluſio. In reduplicatiuis omnes termini præter terminum modificatum illo ſyncathegoremate, *in quantum*, ſupponunt ſecundum exigentiam ſignorum ſicut in aliis ſimplicibus cathegoricis. v.g. in hac propoſitione, *Omnis homo in quantum rationalis*, *eſt riſibilis*, ſubiectum ſupponit diſtributiuè, & prædicatum confuſe: imo etiam, *Rationalis*, ſupponit cõfuſe reſpectu ſubiecti. Vt patet in ſecunda exponente. *Omnis homo eſt rationalis*. Sed tota difficul-

ficultas eſt, quãtum ad effectum ſyncategorematis, *Inquantum*, an diſtribuat terminum; quem modificat, an vero ille ſupponat determinate vel confuſe, vel potius ſupponat ſimpliciter & immobiliter. Quibuſdam videtur diſtribui, quia in illa tertia exponente diſtribuitur, *omne rationale eſt riſibile.* Aliis vero videtur non diſtribui ſaltem complete, quia in ſecunda exponente non diſtribuitur, imo neque in quarta videtur diſtribui.

Nihilominus ſit ſecunda concluſio. Ille terminus quem modificat dictio, *in quantum*, ſi communis eſt diſtribuit ſaltem virtualiter: Poſtulat enim prædicatum per ſe conuenire omni ſignificato illius termini quem modificat, verbi gratia. *Omnis homo quia rationalis, riſibilis eſt.* Vbi *rationale* diſtribuitur reſpectu prædicati, *Riſibilis*, niſi enim omne rationale eſſet riſibile, non eſſet propoſitio illa per ſe, imo falſa eſſet cauſalis. Igitur ad ſui veritatem requirit *omne rationale eſſe riſibile.*

Hæc dicimus de exponibilibus primę & tertiæ formæ.

At vero in exponibilibus ſecundæ & quartæ formæ ſit tertia concluſio. Omnes ſuppoſitiones terminorū debent ſe habere contradictorio modo reſpectu ſuppoſitionis terminorum, qui ſunt in prima vel in tertia forma: & ad veritatem exponibilis ſecundæ & quartæ formæ ſufficit vnam exponentem eſſe veram, quia diſiunctiue exponuntur.

Quarta concluſio. Quamuis terminus modificatus à ſyncategoremate, *In quantum*, ſupponat diſtributiue in tertia exponente, & in illa poſſit reſolui per legitimum deſcenſum vel aſcenſum, tamen in ipſa exponibili atque in quarta exponente ſupponit ſimpliciter, vſqueadeo, vt nunquam ſit licitus aſcenſus, vel deſcenſus erga illum terminum coniunctum cum dictione, *In quantum*, aut cum dictione, *Quia*. Ratio huius eſt, quia iſtæ dictiones & ſimiles, habent appellationem quandam rationis, vt paulo poſt explicaturi

plicaturi ſumus : & idcirco tam in aſcenſu quam in deſcenſu ſemper variatur appellatio & efficitur mala conſequentia. Non enim ſi ratio cauſalitatis conuenit communi , neceſſe eſt vt conueniat ſingulari nec vice verſa.

Verum vt melius comprehendas quod implicitum eſt in enunciatione,quæ modificatur dictione,*in quantum*,& ſimilibus; aperiam tibi Dialecticum myſterium , vnde intelligas, quanta attentione opus ſit in diſputationibus, in quibus admiſcetur & interuenit dictio,*in quantum*,vel ſimiles, ſi accipiantur reduplicatiue & cauſaliter. Scias igitur primam formam & tertiam reduplicatiuarum includere virtualiter non ſolum ſyllogiſmum, ſed etiam requirere ad ſui veritatem, vt ille ſyllogiſmus ſit demonſtratio. Ponamus exemplum in prima forma. Hæc exponibilis ,*omnis homo in quantum rationalis,eſt riſibilis*, continet implicite hunc ſyllogiſmum ,*omne rationale eſt riſibile ,omnis homo eſt rationalis,*

Elegans conſideratio de reduplicatiuis.

ergo omnis homo eſt riſibilis. Ecce tibi tres exponentes primæ formæ. Nam concluſio eſt prima exponẽs, quæ dicitur præiacens, maior vero & minor ſunt ſecunda & tertia exponentes. Sed adhuc exponibilis nõ eſt contenta ſyllogiſmo: ſed adhuc requirit ad ſui veritatem antecedens eſſe cauſam conſequentis, ac proinde includit demonſtrationem in *Barbara* aliquando etiam *Darii*, ſi ſubiectum exponibilis non diſtribuatur, vt ſi dicas: *Aliquod animal in quantum rationale eſt riſibile*, continet hanc demonſtrationem: *Omne rationale eſt riſibile, aliquod animal eſt rationale, ergo aliquod animal eſt riſibile.* Proportionabiliter hoc ipſum poteris experiri in tertia figura conſtruens ſyllogiſmum in *Celarent*, vel in *Ferio* ex ipſis exponibilibus tertiæ figuræ.

Ex dictis ſequitur ſufficere ad falſitatem exponibilis primæ & tertiæ formæ vnum defectũ in prædictis requiſitis ad demonſtrationem in illis incluſam.

Sequitur ſecundo exponentes ſe-

cundæ

Digitized by Google

cũdæ formæ & quartæ exponibilium eſſe examinatorias veritatis aut falſitatis exponibiliũ primæ & tertiæ formæ. Ratio eſt, quoniam exponibiles ſecundæ & quartæ formæ exponuntur diſiunctiue & contradictorio modo ad primam & tertiam. Quo ſit vt ad falſitatem primæ vel tertię ſufficiat quod vna propoſitio ſecũdæ vel quartæ figuræ ſit vera ac proinde ex illo particulari defectu erit falſa exponibilis primæ formæ vel tertiæ, ſiquidẽ ad veritatem contradictoriæ ſufficit vnam partem eſſe veram: vnde quilibet defectus in prima & tertia forma ſufficiet, vt illa ſit falſa, quia copulatiuè exponitur.

Quęritur tertio, quomodo vniuerſaliter poſſimus diſcernere reduplicatiuarum oppoſitionem? Ad quã quæſtionem reſpõdetur, & ſit prima concluſio. Seruatis conditionibus oppoſitionum, quæ ſunt neceſſariæ in aliis ſimplicibus categoricis, prima forma reduplicatiuarum directè & ex diametro contradicit ſecundæ formæ: &

quarta forma tertiæ, vt manifeſtum eſt in diffinitionibus ipſarum formarum. Secunda concluſio. Prima forma & tertia ſunt contrariæ. Tertia concluſio. Secunda forma & quarta ſunt ſubcontrariæ. Quarta concluſio. Prima forma & quarta ſunt ſubalternæ, ita vt prima ſit ſubalternata: ſicut tertia forma eſt ſubalternās ad ſecundam formam.

Omnes hæ cōcluſiones ſtatim demonſtrabuntur præmiſſa figura proportionabili cum figuris aliarum oppoſitionum.

Fingamus igitur quadratum & in angulis ſupernis collocentur, A, & B, & in infernis C, & D, & tunc in A, fige primam formam & in B, tertiam & in, C, quartam & in, D, ſecundā. Nunc ergo demonſtratur, A, & B. contrariari: quia ſunt duæ propoſitiones participātes in extremis altera affirmatiua & altera negatiua repugnantes in veritate & nō in falſitate: ergo ſunt contrariæ, quia hæc eſt lex cōtrariarum. Probatur antecedens, quia vtraque

earum

Digitized by Google

earum infert contradictoriã alterius, & non infertur ex illa, ergo repugnant in veritate & non in falſitate iuxta communem regulam ſupra ſatis explicatã. Probatur antecedẽs quia hæc eſt bona conſequentia. *Omnis homo in quantum rationalis, eſt riſibilis, ergo non omnis homo in quantum rationalis, non eſt riſibilis.* Quod probatur : quia antecedens exponitur copulatiue & conſequens diſiunctiue : ſed vna pars imo tres partes diſiunctiuæ inferuntur ex aliis tribus partibus copulatiuæ, ergo bona conſequentia. Nam ſufficeret quod vna ſola pars copulatiuæ inferret vnam partem diſiunctiuę. Quoniam ad veritatem copulatiuæ requiritur omnes partes eſſe veras, ad veritatem diſiunctiuæ ſufficit vnam partem eſſe veram. Non igitur poſſibile erit antecedens verum, & conſequens falſum. Quod autem ex, C. non ſequatur A. manifeſtius eſt, quam probatione indigeat. Quoniam quod non ſequitur ex qualibet parte diſiunctiuæ, non ſequitur ex tota:

ſed ex nulla parte ſequitur tota illa copulatiua, vt patet propoſitis exponentibus ante oculos, ergo, A, non ſequitur ex C. Vt autem ad ſenſum videas documenta noſtra ecce tibi duas figuras, alterã quatuor exponibilium, & alterã quæ in eiſdem angulis contineat exponentes.

A	B
Omnis homo in quantum rationalis, eſt riſibilis.	*Omnis homo in quantum rationalis, non eſt riſibilis.*
C	D
Non omnis homo in quantum rationalis, non eſt riſibilis.	*Non omnis homo in quantum rationalis, eſt riſibilis.*

Omnis

A

Et
- *Omnis homo eſt riſibilis*
- *Omnis homo eſt rationalis*
- *Omne rationale eſt riſibile*
- *Quia aliquid eſt rationale eſt riſibile.*

B

Et
- *Nullus homo eſt riſibilis*
- *Omnis homo eſt rationalis*
- *Nullum rationale eſt riſibile*
- *Quia aliquid eſt rationale, ideo non eſt riſibile.*

C

Vel
- *Aliquis homo eſt riſibilis*
- *Aliquis homo non eſt rationalis*
- *Aliquod rationale eſt riſibile*
- *Non quia aliquid eſt rationale ideo non eſt riſibile.*

D

Vel
- *Aliquis homo non eſt riſibilis*
- *Aliquis homo non eſt rationalis*
- *Aliquod rationale non eſt riſibile*
- *Non quia aliquid eſt rationale eſt riſibile.*

In hac poſteriori figura apparebit quomodo, A, & B, repugnent in veritate quia vtraq; eſt copulatiua, & tres exponentes in, A, ſunt euidenter contrariæ

trariæ reſpectu aliarum trium in B: cum ſufficeret vnam vni contrariam eſſe, vt vtraque copulatiua repugnaret alteri in veritate, ergo A & B, in priori figura ſunt cõtrariæ, ſiquidem exponentes tres repugnant in veritate & non in falſitate. Neq; te moueat quod A.&B. conueniunt in vna exponibili vniuerſali affirmatiua, ſcilicet: *omnis homo eſt rationalis*, quæ eſt ſecunda exponens. Quoniã iſta conuenientia nihil prodeſt ad hoc quod ipſæ copulatiuæ A, & B, conueniant in veritate: nam vtraque requirit veritatem omnium ſuarum partium, quarũ tres tribus euidenter repugnãt in veritate. Iam vero aperte videbis quomodo A. copulatiua inferat, C, diſiunctiuam, quoniam tres partes in, C, diſiunctiua, inferuntur ex tribus partibus in, A, copulatiua. Et hoc ipſum experieris comparando, B, copulatiuam ad D. diſiunctiuam. Denique quod C. & D. opponantur ſubcontrarie ſic demonſtratur: Poſſunt dari veræ, & nullo modo falſæ, ergo repugnãt in falſitate

& non

& non in veritate. Probo antecedens, quia ex falſitate diſiunctiuæ,C,ſequitur veritas alterius diſiũctiuæ,D,Probatur quia ex falſitate,C, ſequitur veritas in B. quæ eſt eius contradictoria. Rurſus ex veritate B. ſequitur veritas D,quæ eſt eius ſubalternata, ergo de primo ad vltimum ex falſitate, C, ſequitur veritas, D. Non igitur poſſunt eſſe ſimul falſæ,C, & D. Quod autem poſſint eſſe veræ probatur, quia ex C, ad A, non eſt bona conſequentia, vt conſtat, ergo poterit dari antecedens verum & conſequens falſum. Tunc igitur,C,exiſtente vera erit falſa A: ac proinde erit vera D, eius contradictoria ergo de primo ad vltimum C. & D. poſſunt eſſe ſimul veræ. Neque etiam hic te moueat quod C. & D. communicant in ſecunda propoſitione; quia hoc non adiuuat ad falſitatem diſiunctiuæ: quoniã aliunde ſufficienter reſiſtitur falſitati: nam C. & D. vtraque habet tres tribus oppoſitas ſubcontrarie euidenter, ac proinde non poterunt eſſe ſimul falſæ C, & D, cum

D,cum vtraque ſit diſiunctiua,ad cuius veritatem ſufficit vnam partem eſſe veram.

Ex dictis habes vnum corollarium mirabile, quod quanuis ad contradictionem duarũ exponibilium ſit neceſſarium, quod vtriuſque ſingulæ exponentes ſint contradictoriæ ſuo ordine ſingulæ ſingulis alterius; tamẽ vt exponibiles contrarientur, non eſt inconueniens, quod vtriuſque ſecunda exponẽs ſit eadem, ſicut etiam non eſt inconueniens quod in C. D. exponibilibus ſit conuenientia in ſecunda exponente. Sed mirari deſines, ſi memineris ſolam contradictionem eſſe perfectam oppoſitionem; alias vero oppoſitiones eſſe deficientes ab illa ac proinde poſſunt conuenire in aliquo, quod Contrariis non proſit ad veritatis conuenientiam, neque ſubcontrariis obſit, quo minus conuenire poſſint in veritate & repugnent in falſitate. Hactenus de Oppoſitione Reduplicatiuarũ dicta ſufficiant: nam reliqua ex præiactis fundamentis &

præfixis

præfixis figuris ipſe tuo diſcurſu aſſequi poteris.

Cap. V.

De modo diſcernendi inter bonam & malam argumentationem cum ſigno reduplicatiuo.

DVpliciter poſſumus conſiderare argumentationes, quę fiunt cum huiuſmodi ſignis, *In quantum*, & *Quatenus*, & ſimilibus. Vno modo, vt conſtituunt exponibiles reduplicatiuas comparabiles ad inuicem vel ad ſuas exponentes. Et ſic eſt prima regula. Bona conſequentia eſt ab exponibili ad ſuas exponentes ſimul ſumptas & vice verſa. Item ſecunda regula. Bona eſt conſequentia ab exponibili primæ formæ ad exponibilem quartæ formæ, & ab exponibili tertiæ formæ ad exponibilem ſecundæ formæ. Nam in iſtis procedit argumẽtatio à ſubalternãte ad ſubalternatam. Tertia regula ſit. A qualibet exponente

exponibilis copulatiue ad ſuam ſubalternatam exponibilem diſiunctiue eſt bona conſequentia : dummodo non ſit antecedens illa exponens ſecunda, in qua conueniunt prima & tertia forma, quæ ſunt cõtrariæ. Nam inſtaretur facile conſequentia in his terminis, & in prima forma, verbi gratia: *Omnis homo, in quantum rationalis, eſt equus.*

Tunc enim ſecunda exponens eſt. *Omnis homo eſt rationalis*, & vera eſt, & tamẽ tota diſiũctiua, quæ eſt in C. erit falſa, vt patet quia omnis pars illius diſiunctiuæ falſa eſt, verbi gratia: *Aliquis homo eſt equus: Aliquis homo non eſt rationalis: Aliquod rationale eſt equus: Non quia aliquid eſt rationale ideo non eſt equus.* Omnes ſunt falſæ. Daretur ergo antecedens verum & conſequens falſum. Et ratio eſt, quia exponentibus ſingulis partib. exponibilis copulatiue præter ſecundam exponẽtem reſpondet in diſiunctiua vna ſubalternata exponens.

At ſecundæ non reſpondet niſi ſua contra-

contradictoria, vt patet in poſteriori figura.

Quarta regula pro ſecũda & quarta forma. A qualibet exponente exponibilis diſiunctiue ad ipſam exponibilem eſt bona conſequentia, quia procedit quaſi à parte diſiunctiuæ ad totam.

Altero modo illæ dictiones conſiderari poſſunt, ſiue ſumantur ſpecificatiue ſiue reduplicatiue, quando variant terminum, vel diſtinctam rationem ſignificati eiuſdem termini, in quem exercent ſuum officium.

Quamobrem alia documenta tradere neceſſe eſt, vt diſcernatur inter bonam & malam argumentationem, quæ fit variando terminum reduplicatum vel ſpecificatum à ſyncategoremate: *In quantum*, vel ſimilibus.

Primum documentum. Quotieſcunque variatur terminus, cui adiungitur dictio, *in quantum*, & ſimiles, ſiue ſpecificatiue, ſiue reduplicatiue accipiantur; ſemper fit mala conſequen-

tia, & poterit inſtari in ſe vel in ſimili forma.

Secundum documentum. Etiam ſi terminus ſpecificatus vel reduplicatus non varietur: ſi tamen in re ſignificata inueniat intellectus duplicem rationem incluſam, & in vna propoſitione ſpecificetur vel reduplicetur terminus, ſecundum vnam rationem, & in alia propoſitione ſecũdum alteram rationem; ſemper erit mala conſequentia: & inſtabitur in ſe vel in ſimili forma, quia eſt variatio appellationis.

Tertium documentum. Vbi videris dictionem, *In quantum* poni in antecedenti & in conſequenti, ſemper tibi ſit conſequentia de inſtantia ſuſpecta donec examines an ſit legitimus ſyllogiſmus. Poteſt enim fieri legitimus, qualis eſt hic, *Petrus in quantum homo eſt riſibilis*, &, *Petrus eſt animal, ergo aliquod animal in quantum homo eſt riſibile*. In quo ſyllogiſmo accipitur, *In quantum* reduplicatiue & medium eſt *Petrus* & additum medio in maiori eſt

illud

illud complexum, *In quantum homo*, ꝙ quidem debet apponi minori extremitati in concluſione iuxta ſyllogiſticam legem, vt libro ſequenti plenius cognoſces. Hoc ipſum dicimus ſi dictio, *In quantum*, accipiatur ſpecificatiue, vt in hoc ſyllogiſmo: *Chriſtus, in quantum homo, eſt creatura*, &c, *Chriſtus eſt Deus, ergo Deus in quantum homo eſt creatura*. In quo ſyllogiſmo neque variatur terminus ſpecificatus vel reduplicatus, neque variatur ratio ſignificata per terminum, ſicut in primo & ſecũdo documento aduertimus.

Sed vt apertius cognoſcas quã neceſſaria ſint prædicta documenta, ne capiaris ſophiſticis argumentis, proponã tibi exempla in humanis, deinde in diuinis. Sit primum exemplum in humanis. v. g. *Petrus in quantum homo eſt riſibilis, & Petrus in quantum homo eſt ſenſibilis, ergo Petrus in quantum ſenſibilis eſt riſibilis*. Hæc argumẽtatio non eſt ſyllogiſmus neque ſeruat legem alicuius loci Dialectici. Nam ſi accipiatur pro medio totum illud: *Petrus in quantum*

homo, debet eſſe concluſio, *ſenſibile eſt riſibile*, neq; debet intrare concluſionem medium aut pars medii. Deinde ſi eodem modo accipiatur in maiori & in minori, *In quantum homo*, altera erit falſa. Nam ſi in maiori reduplicet differentiam hominis vltimam, vera eſt maior, ſed in hoc ſenſu minor erit falſa. Erit autem vera ſi *In quantum* reduplicet rationem genericam hominis, ſcilicet, rationem animalis. Quod neceſſe eſt diſtinguere, ne reſpondens capiatur. Et profecto abſolute loquẽdo dictio, *In quantum*, ſemper reduplicat rationẽ adæquatam termini communis, in quem fertur, niſi aſſerens aliud velit pręſupponere, quo admiſſo, ſtatim aperietur fallacia argumentationis. Erit enim in illa æquiuocatio vel variatio appellationis.

Ecce aliud Exemplum. *Hoc corpus in quantum album eſt diſgregatiuum viſus*, & *omne album in quantum album eſt intrinſece coloratum, ergo hoc corpus albũ, in quantum coloratũ, eſt diſgregatiuum viſus.* Vides antecedens verum & conſequens falſum.

falſum. Vnde neganda eſt cõſequentia, neq; probabitur habere formam ſyllogiſticam: nam variatur appellatio ex parte dictionis, *In quantum*, ſed ſolum poterit concludi, *ergo aliquod coloratum eſt diſgregatiuum viſus.*

Ecce aliud exemplũ. *Petrus in quantum cæcus non videt* & *Petrus in quantum Petrus eſt aptus videre*, quæ præmiſſę veræ ſunt ſpecificatiue accipiendo, *In quantum*: & tamen conſequens eſt falſum. Scilicet *ergo Petrus in quãtum aptus videre non videt*, ſed ſolum ſequitur, *ergo aptus videre non videt.*

Sit vltimum exemplum metaphyſicum. *Ens in quantũ ens eſt obiectũ intellectus & ens in quantũ ens eſt bonũ, ergo omne ens in quantũ bonum eſt obiectũ intellectus.* Ecce quomodo, etiam ſi non diſtinguanť niſi ratione, ens & bonũ, tamen propter differentes conceptus, quos formamus de ente & de bono, non oĩa quæ conueniunt enti ſub ratione entis cognito, conueniunt ei ſub ratione boni cognito. Vnde variať appellatio in huiuſmodi conſequentia: & etiam

dictio, *in quantum*, non eodem modo accipitur in vtraque præmiſſa. Nam in maiori reduplicat vel ſpecificat rationem formalem entis, ſecundum quam formaliter terminat actionem intellectus, vt eſt à potentia intellectiua. At vero in minori reduplicat eandem rationem tanquam radicem bonitatis, quæ eſt velut paſſio entis, ſecundum quam eſt obiectum voluntatis. Denique ecce aliud exemplum, quo ſophiſtæ ſolẽt obtundere reſpondentes. Relatio vt relatio eſt dicit, *ad*, rurſus, relatio vt relatio eſt, *eſt ens*, ergo vt ſic dicit, *In*, ſiue reale ſiue rationis: Vnde inferũt quod relatio vt ſic non dicit magis, *Ad*, quam, *In*. Ad quod tamen ſophiſma ſimiliter reſpondetur variari appellationem dictionis, vt ſic. Nam ſi ſpecificet vel reduplicet id, quod commune eſt relationi cũ omni ente, falſum eſt aſſerere quod vt ſic dicit, *Ad*. Si autem ſpecificet vel reduplicet rationem, per quam relatio diuerſificatur ab aliis entibus vel accidentibus, tunc vera eſt, relatio vt re-

latio

latio non dicit formaliter niſi, *Ad*, ſed tamen non excludit rationem entis vel accidentis, quin potius præſupponit id, quo à nihilo diſtinguitur. Quamobrem ipſummet, *Ad*, relationis realis, eſt reale: & ipſum, *Ad*, relationis rationis, eſt ens rationis, ſicut & eius, *In*, eſt ens rationis, ſicut vniuerſalitas & ſpecieitas & relatio dominii vt in Deo: quæ tamen non eſt realiter in Deo. Sed de hac re abundantius diximus 1. *parte quæſt.* 28.

Iam vero in gratiam Theologorum Theologica exempla proferamus. In primis in materia de Incarnationis myſterio, hæc conſequentia: *Chriſtus in quantum homo incipit eſſe*, & *Chriſtus in quantum homo eſt Deus, ergo in quantum Deus incipit eſſe.* Hæc argumentatio dupliciter diſſoluitur. Primo negando minorem, ſi dictio, *In quantum* ſpecificet eandem rationem hominis in minori ſicut in maiori. Si autem reduplicet rationem ſuppoſiti in minori, in quo ſenſu conceditur à *D. Thoma*, iam erit æquiuocatio dictionis in ipſo

medio, ac proinde præmiſſæ ſunt inhabiles. Si autem aliter formes ſyllogiſmum. *Chriſtus in quantum homo incipit eſſe*, & *Chriſtus eſt Deus*, optime & ſyllogiſtice concluditur, *ergo Deus in quantum homo incipit eſſe.* Præſupponimus enim dictionem. *In quantum,* ſpecificatiue non reduplicatiue in antecedenti & in conſequenti accipi.

Item eſt aliud exemplum. *Chriſtus in quantum homo meretur, & Chriſtus in quantum Chriſtus, eſt Deus, ergo in quantum Deus meretur*, nihil valet conſequentia. Variatur enim ratio ſpecificata, ſicut in hac: *Chriſtus nõ ſatisfecit de condigno in quantum homo, neque in quantum Deus, ſed Chriſtus eſt Deus & homo, ergo non ſatisfecit de condigno in quantum Deus homo* : neganda eſt conſequentia.

Variatur enim ratio ſpecificata. Nã in antecedenti ſpecificãtur ſigillatim & ſeorſum duæ rationes in cõſequenti vero collectim ambę ſimul. Quibus ſimul ſumptis aliquid poteſt conuenire quod non ſingulis: eo vel maxime,

me, quia ſatisfacere aut mereri de cõdigno, duas rationes implicat, alterã ſatisfacere aut mereri, alteram æqualitatem ſecundum iuſtitiam. Illa quidem prior homini tribuitur, in quantum homo eſt (accipiat enim, *In quantum*, ſpecificatiue) poſterior vero prouenit ex coniunctione diuini ſuppoſiti ad humanitatem, ac proinde actio illa neque tantum Deo neq; tantum homini attribuenda eſt, ſed Deo homini. Quocirca dicitur à Theologis actio Theandrica, id eſt, Dei-virilis.

Denique in hac materia Incarnationis in gratiam Theologorum proponam duas propoſitiones, quæ indigent diſtinctione. *Chriſtus in quantum homo reſurrexit, Chriſtus in quantum Deus reſurrexit*, In quibus dictio, *in quantum*, ſpecificatiue accipiatur: & nihilominus vtraque merito diſtinguenda eſt propter grauitatem myſterii reſurrectionis. Ait enim Apoſtolus; *Mortuus eſt ex infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei.* Quamobrẽ prior ꝓpoſitio diſtinguẽda eſt. Si enim, *In quantum* ſpecificet & deter-

determinet ſubiectum reſurrectionis & reparationis vitæ glorioſæ, vera eſt & catholica enunciatio. Si autem ſpecificaret vim effectiuam reſurrectionis falſa eſt propoſitio. Nam ſecũdum quod homo non habet virtutem cauſalitatis in ipſa humanitate niſi forte inſtrumentalem in anima vt reuniretur corpori. Altera vero enunciatio, *Chriſtus in quantum Deus reſurrexit*, falſa eſſet: ſi, *In quantum*, ſpecificet & determinet rationem ſubiecti reſurrectionis. Si tamen deſignet virtutem reſurgendi eſſe in Chriſto, In quantũ Deus eſt, veriſſima eſt aſſertio & catholica. Nam Chriſtus propria virtute reſurrexit, quæ quidem virtus ſibi competit, in quantum Deus eſt, & nota has propoſitiones abſolute eſſe cõcedendas: *Filius Dei mortuus eſt: filius Dei reſurrexit.* Nam actiones & paſſiones ſimpliciter attribuuntur ſuppoſito, licet conueniant ei ratione differentium naturarum.

Sed eſt obiectio contra prædicta: Nam Chriſtus in quãtum Deus communem

munem habet virtutem cum Patre & Spiritu ſancto, ergo qua ratione eſt vera; *Chriſtus in quantum Deus reſurrexit*; erit etiam vera; *Pater in quantum Deus reſurrexit.* Reſpondetur nego conſequentiam. Sicut iſta non valet: *Filius Dei propria virtute aſſumpſit humanitatẽ, & eſt eadem virtus Patris, ergo Pater aſſumpſit humanitatem.* Et ratio eſt, quia aſſumere non ſolum dicit actionem ſed etiam terminare naturam aſſumptam. Sic etiam propria virtute reſurgere ad vitam glorioſam humanitatis non ſolum dicit actionem, ſed etiam immanentiam effectus in eo, qui reſurgit ſecundum naturã aſſumptam: ac propterea nulla eſt conſequentia. Eſt exemplum in naturalibus: nam arbor propria virtute floret, & ſol etiam propria virtute concurrit ad floritionem illam efficiendam, & tamen ſol non floret, ſed ſola arbor floret. Et ratio eſt, quia florere non ſolum importat virtutẽ actiuam emittendi flores, ſed etiam connotat immanẽtiam effectus in arbore. Sic etiam propria

virtute

virtute reſurgere, nõ ſolum dicit actiuam virtutem, ſed etiam ipſius effectus immanentiam in aliqua natura ipſius agentis. Et ſic filius Dei propria virtute reſurrexit.

Ex quo ſequitur vtramque enunciationem prædictam verſi & catholicum ſenſum poſſe habere. Aduerte tamen verbum, *Reſurgere*, non ſemper importare actiuam virtutẽ reſurgentis: omnes enim nos reſurgemus, non propria virtute etiam animæ glorioſæ: quia vnio animæ ad corpus, poſtquam facta eſt ſeparatio, ſupra totam naturam eſt: & ſolus Deus eſt cauſa principalis. Ita vt etiam Chriſtus in quantum homo non principalis cauſa efficiens, ſed inſtrumentalis ſit, vt docet S. Thomas 3. *parte quæſt.* 2.

Tandem accipe tria exempla in diuinis, vt ſcias diſtinguere modificationem ſyncategorematis, *In quantum.*

Primum exemplum ſit in locutionibus Diuinitatis, cum enim Deus ſit actus ſimpliciſſimus, tamen eius perfectio

fectio multis conceptibus à nobis cognoſcitur, & plura de Deo attributa prædicamus. Eſt enim ſapiens iuſtus & miſericors, & eius miſericordia eſt eius iuſtitia. Nihilominus nõ eſt idem dicere: *Deus in quantum miſericors delet peccata, & in quantum iuſtus.* Similiter non eſt idem dicere, *Deus in quantũ iuſtus punit exiſtentes in Inferno*, & dicere, *Deus in quantum miſericors punit exiſtentes in Inferno.* Nam hæc falſa eſt enunciatio, & illa prior vera eſt. Ratio eſt. Quia quanuis diuina iuſtitia intrinſece & eſſentialiter ſit diuina miſericordia, tamen quia nos diſtinctis conceptibus cognoſcimus miſericordiam & iuſtitiam per ordinem ad differentes effectus, idcirco hæc enunciatio falſa eſt: Deus in quantum miſericors punit exiſtentes in Inferno, quia ſit ſenſus, ꝙ quatenus cõcipimus miſericordiam, comparamus illã per-, fectionem ad punitionem, quod eſt falſum: cognoſcimus enim miſericordiam comparãtes illam perfectionem adle-

ad leuamen miſeriæ, & non ad vindictam. Et per hanc doctrinam poteris diſcernere veritatem vel falſitatem in diuinis locutionibus.

Secundum exemplum ſit in myſterio Trinitatis, in quo proculdubio à nobis intelligitur perſona generans conſtituta antequam intelligamus actionem generandi: relatio vero paternitatis non præintelligitur, vt relatio eſt ante generationem, ex quo videbatur ſequi, quod Pater nõ conſtituitur vt perſona patris relatione, quæ eſt Paternitas. Sed negatur conſequentia & merito à Theologis. Si quis autem ſic arguat in oppoſitum; Perſona generans in quantum generans præintelligitur perfecte conſtituta ante generationem, (hoc eſt antequã intelligatur à nobis generatio) ſed vt ſic in quantum cõſtituta in eſſe perſonali non intelligitur tunc conſtitui relatione, ergo non conſtituitur relatione. Huic argumento reſpondeo nego conſequentiam. Procedit enim à ſecũdum quid ad ſimpliciter.

Nam,

Nam, quod non præintelligatur à nobis conſtitui relatione, non eſt ſimpliciter non conſtitui relatione, ſed valde ſecũdum quid. Vnde bene ſequeretur, ergo non præintelligitur perſona generantis conſtituta per relationem vt relatio eſt. Sed contra. Perſona illa præintelligitur perfecte cõſtituta, ſed non conſtituitur perfecte niſi relatione, ergo bona erat illa cõſequentia. Reſpondetur diſtinguo maiorem, nam ſi, perfecte, ſit determinatio illius verbi, præintelligitur, falſa eſt. Si autem determinet participium illud, conſtituta, adhuc diſtinguo, de perfecte conſtituta, nam ſi perfecte conſtituta intelligatur, quantum ſatis eſt ad intelligentiam actionis generandi, ſic vera eſt. Si autem ſit ſenſus, quod nos cognoſcimus perfectionem illius cõſtitutionis perſonę Patris, falſa eſt maior. Scio modum reſpondendi Caietani de relatione concepta vel relatione exercita. Sed tamẽ ſimul ſcio, paucos hanc diſtinctionem comprehendere, & plurimos verbotenus argu-

menta diſſoluere. Ego vero ſic Caietanum explico, vt per relationem cõceptam intelligat relationem implicitam & occultatam in perſona concepta à nobis. At per relationem exercitam intelligit, relationem expreſſe cogitatam & comparatam à nobis ad filiationem, quæ eſt correlatiuum Paternitatis & hæc comparatio non eſt neceſſaria, vt nos intelligamus perſonam generantem.

Tertium exemplum in eodem myſterio Trinitatis accipe circa proceſſionem Spiritus ſancti: de quo fides catholica docet, à Patre & Filio procedere per actionem voluntatis vt amorem productum & non vt filium. Quam veritatem catholicam explicãt Theologi aſſerentes, Spiritum ſanctũ ex vi & modo proprio ſuæ proceſſionis non procedere vt ſimilem principio, à quo procedit, propterea quod nõ procedit per actionem intellectus, cui proprium eſt vt quod per illam procedit, procedat vt ſimile & vt imago. Sed ecce argumentum impor-

tunum

tunum contra hanc veritatem. Spiritus ſanctus procedit vt Deus (accipimus particulam, vt, ſpecificatiue) rurſus Spiritus ſanctus vt Deus, eſt ſimilis Patri & Filio, ergo procedit vt ſimilis. Reſpondetur nego conſequentiam, quia variatur appellatio, nam variatur terminus ſpecificatus à dictione, *vt*, ſed dumtaxat ſequitur : ergo procedit ſimilis. Sed contra. Quidquid procedit, aut procedit vt ſimile, aut procedit vt non ſimile, ſed per te non procedit vt ſimilis, ergo procedit vt non ſimilis, ac proinde non erit ſimilis. Reſpondetur eſſe merum ſophiſma, quia maior eſt falſa ſub apparētia primi principii; Quodlibet eſt vel non eſt : Quamuis enim abſolute ſit neceſſarium de quolibet affirmare vel negare, tamen non neceſſe eſt ſub quadam ratione præſuppoſita, de quolibet affirmare vel negare. verbi gratia ſi dicas, *Petrus inquantum albus aut eſt doctus vel non eſt doctus, aut eſt non doctus.* Falſa eſt enunciatio: quia neq; albedo eſt ratio doctrinæ neque non

 doctri-

doctrinæ. Sed ſolum ſequitur quod Petrus non in quantum albus eſt doctus, neque in quantum albus eſt non doctus. Hactenus de Reduplicatiuis.

Cap. VI.

De expoſitione verborum, Differt, & Incipit, & Deſinit.

QVartum ſignum quod à Dialecticis vulgo exponibile dicitur, eſt verbum, *Differt.* Huius duæ tantum formæ enunciationum conſtituuntur. Altera eſt affirmatiua, vt, *omnis homo differt ab equo.* Altera negatiua, vt, *Non omnis homo differt ab equo.* Prior forma copulatiue exponit per tres categoricas, duas quidem affirmatiuas denotantes coexiſtētiam extremorum, & tertiam negatiuam, in qua alterum extremum de altero negatur. v. g. ſubſtantia differt ab Accidente, ſic exponitur, ſubſtantia eſt & accidens eſt, & ſubſtantia non eſt accidens. Secunda vero forma diſiunctiue & contradictorio modo exponitur.

tur. Circa hoc verbum duo breuiter quæ ad Dialecticam cõſiderationem attinent, notanda ſunt. Alterum eſt negationẽ incluſam in verbo, *Differt*, diſtribuere terminum differẽtiæ poſt ſe poſitum. Hæc aduertentia prodeſt ne capiaris fallacia argumentationis ab inferiori ad ſuperius cum diſtributione ſuperioris. v. g. *equus differt ab homine, ergo differt ab animali:* eſt mala cõquentia. Alterum eſt notandum terminos collocatos ante verbum *Differt* ſupponere quantum ad quantitatem ſicut ſupponerent in aliis categoricis non exponibilibus. v. g. *Omnis homo ab aliquo homine differt*. In hac rectus ſupponit diſtributiue, & obliquus confuſe: vnde illa propoſitio vera eſt, etiam ſi tantum duo homines exiſtant. Hæc autem eſſet falſa, *ab aliquo homine omnis homo differt*, in qua obliqu9 ſupponit determinate, cuius omnes ſingulares ſunt falſæ. v. g. *Ab iſto homine omnis homo differt: Vel ab iſto homine, &c.* Reliqua vero communi modo concipiendi ſapientum remittenda ſunt.

De aliis vero duobus verbis, videlicet, *incipit*, &, *deſinit*, aliquid etiam, tum in gratiam Dialecticorum, tum etiam ad vtilitatem phyſicorum dicere neceſſe eſt. Nouitiis quidem minoris Dialecticæ diſcipulis duo tantum documenta proponimus. Prius eſt qualis ſit expoſitio debita his duobus verbis attendendo ad propriam illorum ſignificationem. Poſterius erit, oſtendere illis viam ſoluendi ſophiſmata, quæ ex mala intelligentia ſignificationis horum verborum fieri poſſunt. Quantum ad prius documentũ, ſciendum eſt duas tãtum eſſe formas enunciationum de, *incipit* vel *Deſinit*. Altera eſt affirmatiua v. g. A. incipit eſſe. A. deſinit eſſe. Altera eſt negatiua, A non incipit eſſe. A. non deſinit eſſe. Prior forma affirmatiuarum, ſi attendamus ad propriam ſignificationem verbi, debet exponi per vnam diſiunctiuam compoſitam ex duabus copulatiuis: ſed differenter ex parte verbi, *incipit* & ex parte verbi, *Deſinit*, Nam propoſitio quæ cõſtat ex verbo incipit,

incipit, habet has exponentes. v. g. A. *incipit eſſe*, ſic exponitur. A, *nunc eſt & non immediate ante hoc fuit: vel nunc non eſt, & immediate poſt hoc erit.* Vtimur autem littera A, vt comprehendamus omnem modum incipiendi rerum ſiue permanētium ſiue ſucceſſiuarum. Nam ſicut diximus ſignificatio horum verborum eadem eſt, ſiue dicas, *Homo incipit*, ſiue dicas: *Motus incipit eſſe.* Proportionabiliter dicendum eſt de exponentibus verbi, *Deſinit*, ſecundum formam affirmatiuam. verbi gratia, A. *deſinit eſſe*, ſic exponitur. A, *nunc eſt & non immediate poſt hoc erit:* vel *nunc non eſt & immediate ante hoc fuit.*

Aduertendum vero eſt, quod licet ſignificatio horum verborum ſit eadem; tamē ſi pro ſubiecto ponas rem permanentem verificatur illa diſiunctiua in verbo incipit, pro priore parte. v. g. *Petrus incipit eſſe, quia nunc eſt & non immediate ante hoc fuit*, ſed in rebus ſucceſſiuis verificatur illa diſiunctiua pro ſecunda parte. verbi gratia,

hic motus incipit eſſe, quia nunc non eſt, & immediate poſt hoc erit. Cæterum quantum ad exponẽtes verbi, *Deſinit*, quædam res permanentes conueniunt in modo deſinendi cum ſucceſſiuis. Petrus enim deſinit eſſe ſicut motus videlicet nunc nõ eſt & immediate ante hoc fuit, & eodem modo deſinit motus. Ratio autẽ quare ſubſtantiæ corruptibiles deſinant ſicut motus, ea eſt: Quia ſubſtantia, quæ generatur, debet incipere per primum inſtans determinatum. Vnde ſi daretur vltimum inſtans, in quo fuit ſubſtantia corrupta, ſequeretur, vel quod in medio tempore materia eſſet ſine forma, vel quod ſi eſſet vnicum inſtãs intrinſecum reſpectu vltimi eſſe ſubſtantiæ corruptæ, & reſpectu primi eſſe ſubſtantiæ genitæ darentur duæ formæ ſubſtantiales ſimul in eadem materia. Hoc autem alterius conſiderationis eſt quam Dialectici.

Sed quærit merito nouitius Dialecticus; Quid eſt quod dicimus. *Immediate poſt hoc & non immediate poſt hoc; vel imme-*

immediate ante hoc vel non immediate ante hoc. Reſpondeo iuxta communem modum dicēdi Dialecticorum, quod pronomen, *hoc*, accipitur pro inſtanti temporis præſentis & momento indiuiſibili, quo coniunguntur & præteritum tempus & futurum. Cum autem dicimus, *immediate poſt hoc*, ſic explicatur, *Ante quodlibet inſtans futurum poſt hoc.* Et cum dicimus, *immediate ante hoc,* intelligimus, *poſt quodlibet inſtans ſignabile ante hoc,* verbi gratia. Cum Petrus incipit eſſe dicimus; *Nunc eſt Petrus & non immediate ante hoc fuit,* intelligimus non fuiſſe in aliquo inſtanti aut parte temporis ante hoc inſtans. Reſpondetur ſecūdo & melius, quod immediate poſt hoc, idem eſt ac ſi diceres ſine aliquo medio tempore inter hoc inſtans & eſſe rei, v. g. motus qui incipit eſſe per vltimum non eſſe, qui nunc non eſt & immediate poſt hoc erit, hoc eſt, ſine medio aliquo tempore inter hoc inſtans & eſſe rei futuræ quæ incipit eſſe. Non enim eſt ſignabilis neque reuera eſt minima &

prima pars temporis futuri vel præteriti. Supponat enim Dialecticus: neque dari duo inſtantia ſine medio tempore, neque primam partem temporis futuri, neque poſtremam præteriti.

Ex dictis ſequitur, quod quanuis cœlum & tempus ſimul cœperint, tamen differenter verificabitur vtrunque incepiſſe. Cœlum enim incepit totum ſimul, ita vt verificaretur. *Nunc eſt & non immediate ante hoc fuit.* Tempus autem cœpit ſicut motus, ita vt tunc diceretur incipere quando verificabatur, *Nunc non eſt tempus & immediate poſt hoc erit.* Et ſi vis vt clarius dicam, cœlum ſimul cœpit eſſe & cœpit moueri: ſed differenter verificatur, quod cœpit eſſe, & quod cœpit moueri, cœpit enim eſſe per primum ſui eſſe intrinſecum & determinatum, quatenus ex nihilo factum eſt: cœpit vero moueri, quia cum primum creatum eſt, non mouebatur, ſed immediate poſt illud mouebatur. Neque dabis primam partem temporis, ſicut neque

neq; primam partem motus, qui tempore menſuratur.

Iam facile erit ex dictis alteram formam negatiuarum propoſitionũ de *Incipit* & *Deſinit* exponere. Fit namq; expoſitio per copulatiuam compoſitam ex duabus diſiunctiuis videlicet contradictorio modo quantum eſt ex parte ſignificationis verborum *Incipit* & *Deſinit.* Etenim ex parte ſubiecti ſeruanda eſt quantitas, quam habet ſecundum diſtributionem aut particularitatem. Prior itaque diſiunctiua deſeruit pro rebus permanentibus, ſecunda pro ſucceſſiuis quando exponibilis erit de verbo, *Incipit.* Sed tamen cum fuerit de verbo, *Deſinit*, iam diximus aliquas res permanentes corruptibiles deſinere eodem modo ſicut motus.

Sunt autem aliæ res, quæ ſicut incipiunt eſſe in vno inſtanti, ita ſi deſinerent eſſe, deſinerent in vltimo inſtanti ſui eſſe: vt ſi Angelus annihilaretur, verum eſſet, Nunc eſt angelus, & non immediate poſt hoc erit, & modo de

facto inſtans temporis ſimul incipit & deſinit. Sicut hoc inſtans nunc eſt & non immediate ante hoc fuit, ergo incipit eſſe. Similiter nunc eſt, & non immediate poſt hoc erit, ergo deſinit eſſe.

Alterum documentum vtile erit ad diſſoluenda ſophiſmata. Aduertendum eſt in primis oppoſitiones in huiuſmodi enũciationibus fieri ſicut in aliis iuxta regulas communes, maxime quantum ad terminos præcedentes ipſa verba, incipit & deſinit. v. g. iſtę ſunt contradictoriæ, *omnis homo incipit eſſe, aliquis homo non incipit eſſe*. Sed obſerua non eſſe immediate exponendas, ſed prius ſubiectum debet ſingularizari per aſcenſum, vt apertius pateat veritas vel falſitas illarũ. Aduertes etiam ampliationes horum verborum. Nam *Incipit* ampliat ad id, quod eſt vel immediate poſt hoc erit. Et *Deſinit* ampliat ad id, quod eſt, vel immediate ante hoc fuit. Sed hæc omnia vt ſæpe dixi ex communi modo loquendi regulanda ſunt.

Aduerte

Aduerte præterea appellationem quam habent hæc verba, *Incipit* & *deſinit*, ſupra formale ſignificatum termini non ante ſe poſiti,ſed poſt ſe.v.g. cum dicis, *Petrus incipit eſſe albus*; inceptio applicatur ad ſignificatum formale termini, *Album*. Non enim ſignificat quod Petrus incipit eſſe corpus ſed quod incipit habere albedinem. Vnde hæc eſt mala conſequentia, *Petrus incipit eſſe hoc album, ergo incipit eſſe hoc*: quia variatur appellatio. Et idem continget cum verbo *Deſinit*. v. g. *Petrus deſinit eſſe album, ergo deſinit eſſe coloratum.* Denique aduerte hæc verba negationem includere in altera exponente, quæ virtualiter diſtribuit terminum communem non alias diſtributum, & diſtributum particularizat.

Ex quo ſequitur primo, cõſequentiam ab inferiori ad ſuum ſuperius cũ hoc verbo, *Incipit*, non valere quia ſuperius diſtribuitur, v. g. *lignum incipit eſſe album, ergo incipit eſſe coloratum.* Similiter & hæc non valet. *Filius Dei incipit*

cipit eſſe homo, ergo incipit eſſe ſubſtantia. Et multo minus ſequitur, *ergo incipit eſſe ens.* Cuius rationē ſtatim videbis, ſi ad exponentes recurreris. Sequitur etiam hanc eſſe malam conſequentiam, *incipit omnis homo eſſe albus, ergo omnis homo incipit eſſe albus.* Et defectus eſt à non diſtributo ad diſtributum ex parte termini, homo, in exponente negatiua, ſcilicet. *Nunc non omnis homo eſt albus:* & in conſequenti exponens negatiua eſt, hæc, *Nunc omnis homo non eſt albus.* Et inſtatur illa conſequentia, in caſu in quo modo ſint aliqui homines nigri, qui immediate poſt hoc ſint futuri albi, Alii vero ſint albi & fuerint albi. Antecedens eſt verum, *Incipit omnis homo eſſe albus,* vt patet per exponentes. Conſequens autem eſt falſum, *omnis homo incipit eſſe albus,* quia debet reſolui per deſcenſum copulatiuum immediate, cuius multæ ſingulares ſunt falſæ, oſtenſis hominibus, qui ſunt & fuerunt albi. Si omnia prædicta aduerteris facile diſſolues ſophiſmata, quæ ex mala intelligentia ſignifi-

ſignificationis & acceptionis horum verborum fieri poſſunt.

Cap. VII.

De Expoſitione trium dictionum, Infinitum, AEternum, Totum.

DE comparatiuorum & ſuperlatiuorũ ſignificatione & vſu grammaticalis conſideratio eſt & idcirco à nobis prætermittiť. Sed de prædictis tribus dictionib. conſideratio ad Dialecticum magis pertinet ꝓpter vitandam æquiuocationis fallaciam, tum in Philoſophia, tũ in ſacra Theologia. In primis de infinito dicamus diſtinguentes æquiuocã eius ſignificationem. Quamuis enim nominis etymologia vna ſit, tamẽ ad diuerſa diuerſis conceptib. ſignificanda ex vſu ſapientum nomen, *Infinitum*, impoſitum eſt.

ModerniDialectici duplicem diuiſionem faciunt de hoc nomine, *Infinitum*. Prior eſt, nam aliquando accipitur pure negatiue pro eo, quód non termi-

terminatur, neque aptum eſt termi-
nari, & ſic Deus eſt infinitus, aliquan-
do accipitur priuatiue pro eo, quod
aptum eſt terminari & non termina-
tur, verbi gratia, ſi daretur aliqua res
quanta non terminata, quod impoſſi-
bile eſſe aiunt phyſici cum *Ariſtotele* 3.
phyſic.

Altera diuiſio eſt: nam aliquando, *Infinitum*, accipitur categorematice, aliquando ſyncategorematice. Categorematice quidem, quatenus poteſt eſſe prædicatum vel ſubiectum categoricæ enunciationis. Syncategorematice vero dicitur accipi, quãdo exponibiliter accipitur prout explicatur non tantum quin maius, vel non tot quin plura, vel nõ toties, quin pluries, verbi gratia, cum dicimus. *Continuum eſt diuiſibile in infinitum*, id eſt, non in tot partes, quin in plures, & numerus creſcit in infinitum. Dicitur itaq; ſyncategorematice accipi, quia re vera aduerbialiter accipitur, quãdo ſic exponitur, vt dictum eſt.

Ex quo ſequitur falſam eſſe quo-

rumdam loquutionem, qui aiunt infinitam eſſe lineā giratiuam, & nullam lineam giratiuam eſſe infinitam, putantes dictionem infinitam eſſe adiectiuum nominatiui linea: ſed profecto in ſenſu quem illi intendunt potius accipitur quaſi aduerbialiter, ac ſi diceremus infinite procedit linea giratiua, quæ incipit à centro v. g. pedis columnæ girando per circuitum per partes ꝓportionales ſurſum verſum: quæ quidem nunquam dabitur terminata. Sed quod aiunt nullam lineam giratiuam eſſe infinitam intelligunt de linea giratiua ſignata inter duo puncta.

Sed miſſa hæc faciamus, quæ puerilia ſunt. Vnum tamen pro Theologis hoc in loco aduerterim, quod cum infinitum dicitur accipi negatiue, nō ſic accipiendum eſt, vt formaliter puram negationem & ſolam negationē ſignificet: ſicut non homo puram negationem ſignificat: ita & infinitum idem ſit quod non finitum. Quo pacto non eſſet nomen, neque vllam

perfectionem denotaret, vt ſupra *libro* 1. dictum eſt de nomine infinito. At vero, infinitum, quatenus eſt Dei attributum maximam perfectionem denotat vt *D. Thom. docet. 1.p.q.7.art.1.* ergo non ſic pure negatiue de Deo dicitur.

Dicendum eſt igitur, quod infinitum eatenus negatiue dicitur accipi, quatenus non præſupponit aptitudinem in particulari in eo, de quo dicitur, vt finiri poſſit: ſed importat aptitudinẽ vt terminetur ſecũdum communem rationem & analogam entis. Quapropter quod aliquid ſit ens & non limitetur, eſt maxima perfectio. Quemadmodum ſubſtantia diuiditur in corpoream & in incorpoream & illa differentia incorporea negationem quidem dicit, ſed non excludit aptitudinem, quæ eſt in genere ſubſtantię ad differentiam corporeitatis. Vnde eſſe ſubſtantiam & nõ eſſe corpoream maior perfectio eſt, quam eſſe corpoream: quia ſuppoſito quod ſit ſubſtantia, magna perfectio eſt ha-

bere negationem corporeitatis, quæ habet rationem materiæ. Et hoc pacto in Deo per attributa negatiua maior perfectio ſignificatur, verbi gratia, quod ſit ens immutabile, quod ſit impeccabilis, immenſus, & infinitus & purus actus: vbi includitur negatio potentialitatis. Sed hoc altioris negotii eſt.

Præterea etiam Dialectici ſe intromittunt ad explicationem nominis, *æternum*, quod potius Philoſophi aut Theologi munus eſt. De qua re *D. Thom.1.par.quæſt.*10. agit. Sed quia *æternum* aduerbialiter aliquando accipitur vel quaſi aduerbialiter, ꝓ eo, quod eſt ſemper, placuit Dialecticis aliquã illius expoſitionem tradere: ita vt id æternũ eſſe dicatur, quod ante quodlibet inſtans præteritum fuit, vel poſt quodlibet futurum vel imaginarium, erit. Vtroque modo Ariſtoteles vehementer errans opinatus eſt mundum cum ſuo motu & tempore æternum fuiſſe & fore. Et quod peius eſt, putauit ſe hoc demõſtraſſe ex immu-

tabilitate primæ cauſæ. Sed oppoſitumChriſtiani tenemur confiteri:Initio temporis Deum vtramque de nihilo creaturam condidiſſe, viſibilem & inuiſibilem. Ac proinde nihil præter Deum æternum eſt à parte ante: Sed à parte poſt multa æternùm duratura ſunt, non tamen motus & tempus.Sed de hoc alias.

Denique vltima dictio exponibilis eſt. *Totum*, quod etiam categorematice & ſyncategorematice poteſt accipi. Categorematice proprie loquendo eſt omne quantum ſuis partibus conſtitutum, ſiue ſit totũ continuum ſiue diſcretum vt numerus. Hoc modo ſignificatur omne totum eſſe maius ſua parte. Et in hoc ſenſu dicunt Dialectici hanc enunciationem eſſe veram: *Totum quod eſt in mundo comprehenditur in burſa mea*, hoc eſt, aliquod totum quod eſt mundo, ſcilicet argenteus, includitur in burſa mea. Altero modo accipitur ſyncategorematice & æquiualet huic aduerbio *Totaliter*, & eſt ſignum diſtributiuum partium.

tium. Vt cum dicimus, *totus Petrus eſt albus*, hoc eſt, ſecundum omnem ſuam partem eſt albus. Sed ſi dicas: *totus Petrus eſt ſimus vel criſpus*, falſa eſt propoſitio, ſi totus accipiatur ſyncategorematice: erit autem vera ſi totus categorematice accipiatur. Nam hoc modo Petrus ſimpliciter eſt aliquod totum quod denominatur criſpũ: quia criſpitudinem habet, vbi aptus eſt habere. Hactenus de exponibilibus plus ſatis dictum eſt.

LIBER QVINTVS DE SYLLOGISMIS.

Prologus Autoris.

IAm ad optatum finẽ, qui minoris Dialecticæ ſcopus eſt, Deo dante, peruenimus. In quo tractatu ducem habemus *Ariſtotelem* in duobus libris, quibus titulum inſcripſit, *de priori reſolutione.* Is in hac parte ſe primum artis ſyllogizandi autorem fuiſſe gloriatur *in lib. 2. elencho. c. vltimo.* Quamobrem cum primus ipſe huius conſiderationis inuentor fuerit, modeſte veniam petit, ſi quid minus conſummatum dederit: & gratias ſibi agi poſtulat, quia proprio labore ac ſudore artẽ multipliciter ſyllogizandi meditatus fuerit. Mihi ſane aliqua venia dignus videtur; quia prolixius & obſcurius,

ſcurius, quam oporteret, in huius materię documentis tradendis proceſſit. Nam prima inueſtigatione aliquid inuenire & ſimul exacte docere, difficillimum eſt, Inuentis autem ſuperaddere, eaque perpolire, facillimum eſt. Nos vero Philoſophi ingenium tum in aliis, tum in hac ſyllogizandi ſcientia admirantes, non poſſumus non fateri obſcure nimis & perplexe locutum fuiſſe: ſic adeo, vt niſi diligentiſſimorum virorũ ingenia in eius intelligentia plurimum laboraſſent; parum vtilitatis ſtudioſis Dialecticæ adoleſcentibus, duo libri priorum reſolutionum contuliſſent. Huius rei gratia & nos maiorum documenta non mediocri meditatione obſeruantes; breuiori & clariori ſtylo *Ariſtotelis* doctrinam docere paramus: ita vt nihil neceſſarium prætermittentes à ſuperfluis & faſtidioſis abſtineamus.

Cap. I.

De Syllogiſmis.

CVm in omni demõſtratione, quæ ad ſcientiæ acquiſitionem neceſſaria eſt, duo poſtulentur: nimirum prius conſequentiæ bonitas, & poſterius antecedentis forma & neceſſaria veritas; idcirco Ariſtoteles de priori reſolutione libros duos, & de poſteriori totidem conſcripſit. Nunc vero in præſenti tractatu de priore reſolutione nobis agendum eſt. Porro vt ab Ariſtotelis diſciplina firmum & legitimum fundamentum iacientes incipiamus; operæprecium eſt, primum caput libri primi Priorum, non quidem de verbo ad verbum tranſcribere: ſed quaſi paraphraſtice interpretari. In illo etenim quaſi in ſumma tota ſyllogiſmorum conſideratio, & huius operis argumentum continetur. Sic igitur Ariſtoteles exorditur.

Primum dicendum nobis eſt, circa quid noſtra intentio potiſſime verſetur; & de quo maxime diſſerere intenda-

tendamus. Eſt enim noſtræ intentionis finis potiſſimus circa demonſtrationem & de ſcientia demonſtratiua documenta tradere. (Aduerte hic Ariſtotelem inſinuare tractatum de priore reſolutione ad alterum de poſteriore tanquam ad finem deſtinari.) Cuius rei gratia in primis determinãdum eſt, quid ſit propoſitio: & quid terminus & quid ſyllogiſmus, quiſnã perfectus, & quis imperfectus ſit; Ac deinceps quid ſit, Aliquid eſſe in alio toto, vel non eſſe; & quid de omni, vel de nullo aliquid prædicari.

(Quinque ſunt quæ Philoſophus definiẽda promittit) in primis *propoſitio eſt alicuiꝰ de aliquo affirmatiua vel negatiua oratio* Ea vero aut vniuerſalis, aut particularis, aut indefinita eſt. (Aduerte eatenus propoſitionem hic definitam fuiſſe ab Ariſtotele, quatenus ad miniſteriũ ſyllogizandi ſecundum qualitatem & quãtitatem conducit.) Dico autem vniuerſalem quidẽ, cum aliquid in propoſitione, omni in ſubiecto contẽto conuenire aut omnino

 negari,

negari,particularem vero,cum alicui, aut alicui non, vel non omni, conuenire ſignificatur. Indefinitam autem, cum ſubiectum abſque aliquo ſigno diſtribuente vel particularizante ponitur,vt *homo diſputat*, vel *homo non diſputat*. Differt autem propoſitio demonſtratiua à dialectica propoſitione,in eo, quod demonſtratiua determinate eſt ſumptio alterius partis cõtradictionis. Neque qui demonſtrare intendit, interrogat an hoc ita ſit vel non ſit: ſed confidenter ſumit propoſitionem illam, ex qua aliquid demonſtrare parat, dialectica vero propoſitio interrogatio contradictionis eſt: qui enim illa vtitur, reſponſionem alterius expectat, vt ex eius conceſſione ad ſyllogiſticam conſequentiam progrediatur. In qua conſequentia conueniunt tam is, qui demonſtrare intendit; quam qui dialecticam propoſitionẽ præſumit. Ad ſyllogiſmum porro gignendum, nihil hæc ab illa differt. Perinde enim vt demonſtrator, ita Dialecticus colligit aliquid de aliquo,

aliquo, vel eſſe, vel non eſſe ſumendo. Quamobrem ſyllogiſtica propoſitio, ſimpliciter loquendo, eſt affirmatio vel negatio alicuius de aliquo. Sed inſuper demonſtratiua debet eſſe vera & per primas propoſitiones firmata. De quibus in ſequentibus accuratius dicendum erit.

(Hactenus Ariſtoteles de primo, id eſt, de propoſitione dixit: de ſecundo vero ſic ait) *terminum autem voco, ex quo propoſitio conſtat tanquam extremo, & in quod reſoluitur, ſicut in ſubiectum & prædicatum, ſiue illud affirmetur ſiue negetur.* (Ecce tertium.) *Syllogiſmus eſt oratio, in qua quibuſdã* (hoc eſt ꝓpoſitionibus) *poſitis, alia propoſitio ab illis neceſſario cõſequitur*; ſic vt *ex eiſdem terminis, qui erãt in præmiſſis propoſitionib. conſtet: neq; alius extraneus accedat concluſioni.* (& hoc videtur Ariſtot. inſinuaſſe in illis verbis; *eo ꝙ hæc ſunt.*) Perfectũ vero ſyllogiſmũ eũ voco qui nullius alterius ſyllogiſmi indiget (vt ipſe neceſſarius appareat;) ſed ſufficiũt illi præmiſſæ propoſitiones tam apte diſpoſitæ, vt immediate

regu-

regulari poſſint per vnum ex duobus principiis; Dici de omni, vel, Dici de nullo. Imperfectũ vero ſyllogiſmum voco eum, qui indiget alterius vnius ſyllogiſmi, qui ex ipſis terminis neceſſariam conſequentiam contineat.

(Ecce quartũ quod promiſerat definire.

Ad quintum vero ita procedit.) Principia regulatiua perfectorũ ſyllogiſmorum duo ſunt, vnũ pro affirmatiuis q appellatur, Dici de omni, vel in toto altero alterũ ineſſe. Secũdum eſt ꝓ negatiuis, quod vocatur, dici de nullo, vel de nullo alterum prædicari. (Quæ principia ita clarius à modernis diffiniũtur, Dici de omni eſt, cum nihil eſt ſubſumere ſub ſubiecto diſtributo de quo non dicatur prædicatum. Vt ſi dicas, *omnis homo eſt albus*, neceſſe eſt conſequenter, vt de quouis dicatur homo prædicet & album. Vt v. g. ſi ſub illa vniuerſali ſubſumeres; *omnis muſicus eſt homo*; ſtatim neceſſario ſequitur, *ergo omnis muſicus eſt albus*. Proportionabiliter dici de nullo eſt

eſt aliud principium naturali lumine cognitum, quod quidem ſic explicatur: Quotieſcunque prædicatum negatur de ſubiecto diſtributo, tunc neceſſe eſt, vt de quouis affirmetur ſubiectum, de eodem idem prædicatum negari. Vt ſi dicas, *Nullus homo eſt albus, omnis artifex eſt homo, ergo omnis artifex non eſt albus.*

Ecce paraphraſim primi capitis libri primi Priorum Ariſtotelis, in qua vix potui me continere, quin in fine Modernorum Dialecticorum dictione claritatis gratia vterer. Porro ſi reliqua, quæ in eis libris Ariſtoteles docuit, conſimiliter interpretari niteremur; longum opus nobis conficiendum eſſet, & fruſtra tantũ laboris ſuſciperemus, ex quo minima aut certe nulla vtilitas diſcipulis accederet. Quamobrem deinceps vſitatum loquendi modũ in ſchola Modernorum Dialecticorum libenter ſequemur; nec tamen à Philoſophi documentis diſcedemus.

CAP.

CAP. II.

De Conuerſione abſolutarum propoſitionum.

TRactatum de abſolutarum propoſitionum conuerſione in hunc vſq; locum diſtuli, tum quia ipſe Philoſophus hic oportune hac de re agẽdum cenſuit, tum etiam quia huius rei cognitio hactenus neceſſaria non fuit. Nunc vero ad reductionem imperfectorum ſyllogiſmorum ad perfectos perneceſſaria eſt. Duo igitur ſunt breuiter à nobis dicẽda, quid ſit in propoſito conuerſio: & quotuplex ſit.

Sed in primis nota nomẽ, Conuerſio, varie à Dialecticis vſurpari. Aliquando accipitur pro æquipollentia enunciationum, quæ mutuo ſe inferũt. Vt *homo eſt rationalis, homo eſt riſibilis*. Inter quas propoſitiones eſt mutua conſequentia ex vtraque in alteram. Aliquando etiam & ipſi termini dicuntur ad conuertentiam vt *flebile* & *riſibile* & *rationale*. Nunc autem multo aliter

aliter de conuerſione agimus. Huius diffinitionem, Petrus Hiſpanus inter modernos Dialecticos ſuſpiciendus, non diffiniuit ſed ſtatim diuiſit. Ob id fortaſſis quia vix vnica cõmunis diffinitio deſignari poterat ſingulis partibus conuerſionis quas ille diſtinxit.

Quid ſit conuerſio.

Nihilominus ab aliis recentioribus hæc diffinitio traditur. *Conuerſio eſt bona conſequentia ex vna ſimplici categorica in alteram, permutatis duntaxat extremis, in quibus participant.* v. g. *homo eſt animal, ergo animal eſt homo: nullus homo eſt equus, ergo nullus equus eſt homo.* Quę diffinitio in ipſa diuiſione conuerſionis manifeſtior erit.

Triplex conuerſio.

Diuiditur itaque conuerſio in triplicem formam. Prima forma dicitur cõuerſio ſimplex, & cõtingit quando prædicatũ vnius ponitur pro ſubiecto alteri⁹, & ſubiectũ pro prædicato, ſed manente eadẽ qualitate & quantitate ꝓpoſitionis. Qua forma cõuertiť vniuerſalis negatiua, vt, *null⁹ homo eſt lapis, ergo nullus lapis eſt homo*: & ẽt particularis affirmatiua, vt *quidã homo eſt animal, ergo*

Conuerſio ſimplex eſt per ſe nota.

ergo quoddam animal eſt homo. Quas ego conſequẽtias naturali lumine immediate cognitas eſſe arbitror nõ minus, quã illa principia dici de omni,& dici de nullo. Id quod obſeruandum eſt pro reductione imperfectorum ſyllogiſmorum ad perfectos, quæ ſæpe fit conuerſionis miniſterio.

Eſt ſecunda forma conuerſionis, quæ dicitur conuerſio per accidens: quæ contingit, quando fit quidem de ſubiecto prædicatum & de prædicato ſubiectum & manente eadem qualitate propoſitionis ſed permutata quãtitate. Hac forma conuertitur vniuerſalis affirmatiua in particularem affirmatiuam, vt, *omnis homo eſt animal, ergò aliquod animal eſt homo*: ſed non fit conuerſio à particulari ad vniuerſalem. Poteſt etiã vniuerſalis negatiua conuerti hac forma conuerſionis per accidens, vt, *nullus homo eſt lapis, ergo quidam lapis non eſt homo* : ſed non fit conuerſio à particulari ad vniuerſale.

Conuerſio per accidens

Aduertendum eſt hic hanc conuerſionem per accidẽs non eſſe per ſe notam

notam, ſed reuocatur ad per ſe notas conſequẽtias v.g.*omnis homo eſt animal, ergo homo eſt animal*, quæ euidens eſt à ſubalternãte ad ſubalternatam. Rurſus ex illa ſubalternata infertur, ergo *aliquod animal eſt homo* per ſimplicem conuerſionem & per ſe notam. Et eadem eſt conſideratio in conuerſione vniuerſalis negatiuæ, vt, *nullus homo eſt lapis, ergo nullus lapis eſt homo* per cõuerſionem ſimplicẽ. Rurſus *ergo lapis non eſt homo* à ſubalternante ad ſubalternatam. Vnde de primo ad vltimum, *nullus homo eſt lapis, ergo lapis non eſt homo.*

non eſt per ſe nota.

Hæ duæ formæ cõuerſionum conducũt & ſufficiunt ſuo miniſterio deſeruire reuocationi imperfectorum ſyllogiſmorum ad perfectos.

Nihilominus eſt alia tertia forma conuerſionis, quam dicũt per contrapoſitionem: quæ quidem magis intricata eſt & perplexa, ſed minus vtilis ad præſens inſtitutum. Eſt itaque diffinitio conuerſionis per contrapoſitionẽ; conſequentia vnius propoſitionis ad

Conuerſio per contrapoſitionem.

alteram permutatis extremis, non eiſdem, ſed contradictoriorum, ita vt de cõtradictorio prædicati fiat ſubiectũ, & de contradictorio ſubiecti fiat prędicatum, manente nihilominus eadẽ qualitate & quantitate. Et hoc pacto aiunt conuerti vniuerſalem affirmatiuam in vniuerſalem affirmatiuam & particularem negatiuam in particularem aliam negatiuam], ſit vtriuſq; exemplũ: *omnis homo eſt animal, ergo omne non animal eſt nõ homo. Quidam homo non eſt lapis ergo quoddam non lapis non eſt non homo.* Verumtamen vt appareat quam ſit inutilis hæc forma conuerſionis ad miniſterium ſyllogiſmorum, obſeruandum eſt prædictas conſequentias malas eſſe, & inſtabiles; niſi acceſſerit alia propoſitio in antecedẽti, quæ importet exiſtentiam ſubiecti conſequentis. Tunc enim firma erit con ſequentia. v. g. *omnis homo eſt albus & non album eſt, ergo omne non album eſt non homo.* Alioquin ſi conſtantiã illam non poſueris in antecedẽti, inſtabitur illi conſequentiæ, in euentu, in quo nihil

nihil ſit non album,& omnis homo ſit albus: vbi vides antecedens verum & conſequens eſſe falſum; quia eſt propoſitio affirmatiua de ſubiecto non ſupponente.

Proportionabiliter etiam cōuerſio per contrapoſitionem particularis negatiuę erit mala conſequentia, niſi acceſſerit in antecedēti conſtantia ſubiecti negatiuæ antecedentis, vt v. g. *equus non eſt albus, ergo aliquod non album non eſt non equus*. Antecedens erit verū & conſequens falſum in caſu, in quo nullus ſit equus in mundo, tunc enim antecedēs eſt negatiua propoſitio de ſubiecto non ſupponenti, ergo vera, conſequens autem erit falſum, ſi quidem eius contradictorium eſt verum, ſcilicet, *omne non albū eſt non equus*, ſupponimus enim eſſe multa alia in mundo, quę nō ſunt alba, ſi autē in antecedēti poſuiſſes conſtantiā, & equus eſt: firmā faceres conſequentiam in omni euentu. Rationem huius pro ingenioſioribus proferam. Etenim conuerſio per contrapoſitionē fundatur in illis

duabus regulis Ariſtotelicis *in lib.1.periher.* Quarum prior eſt;ab affirmatiua ad negatiuam prædicato variato penes finitum & infinitum,vt,*homo eſt animal,ergo homo non eſt non animal,*nam alias duo termini contradictorii verificarentur de eodem: ac proinde darentur duæ contradictoriæ veræ. Etenim ſi illa non eſt bona cõſequentia, dabitur antecedens verum & conſequens falſum. Erit igitur hæc vera, *homo eſt animal*, & conſequens falſum, *homo non eſt non animal*, ac proinde cõtradictoria, *omnis homo eſt non animal*, eſſet vera, quod implicat cõtradictionem.

Altera regula eſt, à negatiua ad affirmatiuam cum conſtantia ſubiecti, variato prædicato penes finitum & infinitum, eſt bona conſequentia, vt bene ſequitur, *homo non eſt albus & homo eſt, ergo homo eſt non albus*, alias duo termini contradictorii falſificarentur de eadem re exiſtenti.

His regulis ſuppoſitis, colligitur vniuerſalem affirmatiuam conuerti

poſſe

poſſe in alteram vniuerſalem affirmatiuam per contrapoſitionem miniſterio prædictarum regularum, procedendo de primo ad vltimum v.g. bene ſequit, *omnis homo eſt animal, ergo omnis homo non eſt non animal.* Deinceps ex illo conſequenti per cõuerſionem ſimplicem, *ergo omne non animal non eſt homo.* Rurſus, *omne non animal non eſt homo & aliquod non animal eſt, ergo omne non animal eſt non homo*, per ſecundã regulam. Igitur de primo ad vltimum bene ſequitur ab vniuerſali affirmatiua per contrapoſitionem vltimum conſequens: ſed non ſine miniſterio conſtantiæ contradictorii ad prædicatum primę vniuerſalis affirmatiuæ. Eadem via fere & ordine particularis negatiua conuertetur in particularem negatiuam per contrapoſitionem (ſed non ſine interceſſione conſtantiæ ſubiecti antecedentis. Hactenus de cõuerſionibus dicta ſufficiant) dummodo aduertas in conuerſione ſimplici & in conuerſione per accidens, cum fiunt de propoſitionib. de extrinſeco tem-

pore vel modalibus,vt caueas,ne contingat alius defectus contra regulas Ampliationis vel Appellationis. Eſto exemplum: *Nullus homo neceſſario eſt albus, ergo nullum album neceſſario eſt homo*: hæc conſequētia mala eſt, vides enim antecedens eſſe neceſſarium, & conſequens impoſſibile; imo aliquod album neceſſario eſt homo, oſtendam enim Petrum albū qui neceſſario eſt homo, & poſſibiliter eſt hoc album: ſed de hoc alias diximus.

Cap. III.

De Explicatione diffinitionis ſyllogiſmi.

Diffinitionem ſyllogiſmi ex primo capite recolentes explicare neceſſe eſt: quæ diffinitio talis ab Ariſtotele habetur. *Syllogiſmus eſt oratio, in qua quibuſdam poſitis aliud quiddam ab his quæ poſita ſunt, neceſſario accidit*; eo quod hęc ſunt. In hac diffinitione, *oratio*, ponitur loco generis ea ratione, qua etiam ponitur in diffinitione argumentationis.

nis. quæ eſt tertia ſpecies modi ſciendi. Quamuis enim argumentatio & ſyllogiſmus: ſit hypothetica propoſitio, tamen loco generis non ponitur propoſitio; quoniam argumentatio & ſyllogiſmus non ſunt propria ſpecies propoſitionis; eo ꝙ propoſitio formaliter importat modũ ſignificandi vere vel falſe: argumentatio vero & ſyllologiſmus non denominantur formaliter à vero vel falſo, ſed à bene vel male colligendi ratione. Vnde continget ſyllogiſmum eſſe falſam propoſitionem, & nihilominus eſſe bonũ ſyllogiſmũ. v. g. *omnis homo eſt lapis & omnis equus eſt homo, ergo omnis equus eſt lapis*, eſt optimus ſyllogiſmus: & tamen vndiq; eſt falſa propoſitio, non igit̃ propoſitio genus eſt ad ſyllogiſmum, ſed potius oratio. Obiiciet tamen aliquis potius argumentationem, q̃ orationẽ collocãdam eſſe loco generis in diffinitione ſyllogiſmi: quia ſyllogiſmus ſpecies legitima eſt argumentationis. Reſpondetur ita ſe rem habere, vt dicit obiectio. Verum tamen quoniam

Oratio eſt quid notius, quam argumentatio, maluit Ariſtoteles orationem quæ commune genus eſt cuiuſmodi ſciendi ponere loco generis etiam ſi non ſit immediatum genus ad ſyllogiſmum.

Omnes aliæ particulæ circunſcribunt differentiam propriam ſyllogiſmi ab omni alia ſpecie argumentationis.

Eſt igitur alia particula: *in qua quibuſdam poſitis*, ac ſi diceret, in qua oratione poſitis quibuſdam propoſitionibus, hoc eſt, (vt Moderni aiunt) diſpoſitis in modo & in figura. Sed profecto Ariſtoteles per ea quæ ſequuntur in diffinitione inſinuauit talem diſpoſitionem requiſitam in præmiſſis ex eo, quod ex illis neceſſario ſequatur alia ꝓpoſitio. Adiecit enim, *eo quod hæc ſunt.* Et ſimul explicat, quid intenderit per illa verba, *eo quod hæc ſunt*, dum inquit; Dico autem, *eo quod hæc ſunt*; propter hæc euenire (ſcilicet concluſionem) propter hęc vero euenire eſt, vt neceſſarium nõ ſit alicuius

extrin-

extrinſeci termini indigere. Quibus verbis ſatis dat Ariſtoteles intelligere concluſionem debere cõſtare ex terminis ſubiecto & prædicato, qui fuerunt termini vtriuſque præmiſſæ abſque indigentia alterius termini reſultantem de ſubſtantia præmiſſarum aliã diſtinctam enũciationem. Quod quidem fieri non poterit, niſi termini concluſionis fuerint tam apte cõnexi, cum aliquo medio, vt neceſſarium ſit ipſam concluſionem conſequi ab his, quæ poſita ſunt. Qualis autem debeat eſſe hæc diſpoſitio, poſtea explicatur per diſtinctionem figurarum & modorum: ſed hæc omnia in ipſa diffinitione ſyllogiſmi implicite tanquam in radice continentur.

Adiiciunt præterea Moderni cum Petro Hiſpano particulam, *& conceſſis*; quæ quibuſdam ſuperflua omnino videtur: nam ſi præmiſſæ propoſitiones bene & legitime ſint diſpoſitæ, etiam ſi non concedantur, tamen neceſſario pariunt concluſionem. Nihilominus illa particula, ſi bene intel-

ligatur, non ſuperflua, ſed ad intelligentiam diffinitionis accommodata eſt. Certum eſt enim bonitatem ſyllogiſmi & conſequentię non pendere ex conceſſione antecedẽtis. Sed quia finis ſyllogiſmi eſt efficaciter conuincere reſpondentem, & contingit vtramque præmiſſam falſam eſſe ſimul cum concluſione; non poterit ſyllogiſmus eſſe verus elenchus, id eſt, captio & conuictio ad alterum redarguendo illum de falſitate niſi conceſſerit præmiſſas eſſe veras. Senſus igitur illius particulæ neceſſitatem conſequentiæ in tantum explicat, vt qui conceſſerit antecedẽs, teneatur concedere conſequens, cum ſit primum principium, ſi conſequentia eſt bona & antecedens eſt verum, conſequens eſt verum. Vt igitur Moderni doceant bonitatem ſyllogiſmi non conſiſtere in veritate antecedentis, addiderunt illam particulam, *& conceſſis*: & iterum eam replicant, cum aiunt per ea quæ poſita ſunt & conceſſa.

Hactenus de ſummaria intelligentia

tia

tia diffinitionis ſyllogiſmi. Nunc de diuiſione ſyllogiſmi pfecti ab imperfecto breuiter etiam dicamus. De qua diuiſione & vtriuſque diffinitione Ariſtoteles ſic ait; ſyllogiſmus perfectus eſt qui nullius alterius indiget: preterea quæ ſumpta ſunt; vt appareat neceſſarius: cuius diffinitionis hæc eſt intelligẽtia; ſyllogiſmus perfectus ille eſt, qui in inferendo concluſionem tam euidens eſt ex ipſa præmiſſarum diſpoſitione, vt non indigeat reuocari ad alium ſyllogiſmum euidentiorem, vt appareat, quam ſit neceſſarium ita concludere, ſicut ille concludit. Syllogiſmus autem imperfectus ille eſt, q licet bene & neceſſario inferat concluſionem ex præmiſſis ſecundũ diffinitionem & legem ſyllogiſmi, tamen non eſt ita euidens in prima frõte eius illatio, vt nõ oporteat adhibere aliqd aliud, vnde cõſtet de bonitate illationis eius. Hoc autẽ aliud ſiue alia quorum Ariſtoteles meminit dicens; ſyllogiſmus imperfectus eſt qui vnius aut plurium indiget, quæ ſunt quidem neceſſa-

Diuiſio ſyllogiſmi.

neceſſaria per ſumptos terminos,non autem per ſumptas propoſitiones; ſic explicanda ſunt. Etenim ſyllogiſmi imperfecti,vt ſtatim videbimus,multipliciter reducunť ad perfectos. Nűc per conuerſionem ſimplicem,aut per accidens vnius propoſitionis aut plurium,aut trãſpoſitione præmiſſarum, vel vtroque modo ſimul, nunc reductione ad impoſſibile. Et ob hoc dicit Ariſtoteles, quæ ſunt quidem neceſſaria, id eſt, quatenus vnum vel plura ſunt neceſſaria ad illuminationẽ imperfecti ſyllogiſmi. Id autem quod ſequitur, per ſumptos terminos, non autem per ſumptas propoſitiones; indicat in reductione ſyllogiſmi imperfecti ad perfectũ debere ſemper ſeruari eoſdem terminos, ſed nõ eaſdem propoſitiones : nam plerunque in huiuſmodi reductione vtendum eſt conuerſione vnius propoſitionis in alteram; interdum etiam aſſumitur contradictoria propoſitio concluſioni, vt cito explicabitur. Denique de illis duobus principiis, *dici de omni* & *dici*

dici de nullo nihil amplius occurrit explicandum, quam id, quod capite primo huius libri dictũ eſt: præter quam quod, *dici de omni*, eſt principium regulatiuum pro ſyllogiſmis perfectis affirmatiuis. At vero, *dici de nullo*, regulatiuum eſt ſyllogiſmi perfecti negatiui, hoc eſt, cuius altera præmiſſa & concluſio negatiua eſt.

Cap. IV.

De diuerſitate formarum ſeu figurarum & modorum ad conſtitutionem omnis ſyllogiſmi.

EX Ariſtotele habemus, omnẽ ſyllogiſmum ex duabus tantum præmiſſis propoſitionibus, & ex tribus terminis conſtare. At vero duæ propoſitiones ex tribus tantum terminis conſtare; fieri non poteſt, niſi aliquis eorum bis officium extremi exerceat in vtraque; nunc vicem ſubiecti, nunc prædicati obtinens. Is vero termi- *Lib. 1. Prior c. 25. & 26.*

Quid medium. terminus merito dicitur medium in ſyllogiſmo: alii vero duo dicuntur extremitates. Quarum altera dicitũ maior extremitas ſi eſt in maiore propoſitione: & altera dicitur minor extremitas; quæ eſt in minori propoſitione. *Quid maior vel minor extremitas.* Notandum etiam eſt, tunc ſyllogiſmum concludere directe, quando maior extremitas prædicatur de minori in concluſione, tunc autem indirecte concludit, ſi minor extremitas in concluſione prædicati locũ teneat, & maior extremitas ſubiectũ ſit. His ita conſtitutis diuiſionem figurarum facile intelligemus.

Quid & quotuplex figura. Cum enim figura ſit diſpoſitio triũ terminorum ſecũdum debitam ſubiectionem & prædicationem, ex hac parte differunt figuræ. Triplex figura ſyllogiſmorum diſtinguitur ab Ariſtotele *lib.* 1. *Priorum capite* 4. *&* 5. *&* 6. Prima figura ſiue forma eſt, quando medium eſt ſubiectum in maiori & prædicatum in minori. Vt v. g. *omnis homo eſt animal, omne riſibile eſt homo.* Secunda figura eſt, quando mediũ prædicatur

dicatur in vtraque præmiſſa: vt, *nullus homo eſt equus, omne hinnibile eſt equus.* Tertia figura conſurgit quando medium ſubiicitur in vtraque præmiſſa: vt, *omnis homo eſt albus & omnis homo eſt doctus.*

Sed quæritur; quare non aſſeritur quarta figura ex eo, quod poteſt medium prædicari in maiori & ſubiici in minori? vt v. g. *omne riſibile eſt homo*, & *omnis homo eſt animal.* Quã figuram, vt aiunt, Auicenna adiecit, & videtur neceſſaria, nã figura diſtinguit ſecundum congruitatem medii cum extremitatibus penes ſubiectionẽ & prædicationem. Sed iſta quarta coniugatio poſſibilis eſt, ergo aſſerẽda eſt quarta figura. Confirmatur; quia non eſt maior ratio quare medium cum ſubiicitur in maiori, & prædicatur in minori, conſtituat figuram, quam vice verſa, cum prædicatur in maiori & ſubiicitur in minori. Nihilominus reſpondetur; quartã figuram ſuperfluã eſſe, & inutilem ad artẽ ſyllogizandi. Ratio eſt; quia, vt ſtatim videbimus, non

non poterit quarta figura variari per modos alios, niſi per eos,per quos variantur modi primæ figuræ: nam ſola permutatione præmiſſarum (ita vt maior conſtituatur loco minoris & minor loco maioris) conſtitueretur illa figura:& regularetur facili permutatione per illa duo notiſſima principia, *Dici de omni* &, *Dici de nullo*, quæ poſtulant, vt medium prius ſubiiciatur quam prædicetur.

Quid ſit modus, & quotuplex.

Deinceps dicendum eſt, quid eſt modus & quotuplex ſit modus. *Modus eſt ordinatio duarum propoſitionum ſecundum debitam qualitatem & quantitatem.* Eſt autem debita quantitas; vt ſi vna ex præmiſſis fuerit particularis, neceſſe eſt, vt altera ſit vniuerſalis. Debita autem qualitas eſt; vt ſi altera ſit negatiua, neceſſario altera debet eſſe affirmatiua. Et hoc eſt commune in omnibus modis cuiuslibet figuræ. Vnde tales dantur regulæ vniuerſales.

Regulæ communes quinque.

Prima regula. Ex puris particularibus vel indefinitis nihil ſequitur. *Secunda regula*; ex puris negatiuis nihil ſequitur.

tur. *Tertia regula*, conſequens ad primam, ſi aliqua præmiſſa fuerit particularis concluſio debet eſſet particularis; ſed non vice verſa. *Quarta regula*; ſi aliqua præmiſſa fuerit negatiua, concluſio erit negatiua. *Quinta regula.* Medium non debet intrare concluſionem. Omnes hæ regulæ quinque examinabũtur poſtea. Nunc autem ſic intelligantur neceſſariæ, ad hoc, vt concluſio ſyllogiſtice conſequatur compoſita ex ipſis extremitatibus, in virtute connexionis medii in vtraque, vel in altera præmiſſa. Sed vt hæc omnia plenius comprehendantur, operæprecium eſt modos omnes trium figurarum ante oculos diſcipulorum obiicere, & ſuis proprietatibus diſtinguere.

Sunt igitur omnium figurarũ modi vndeuiginti. Prima figura nouem occupat modos. Secunda figura quatuor modis contenta eſt. Tertia denique ſex modis exhauritur. Et in hoc mirabile fuit Ariſtotelis ingenium; ꝗ in ſingulis figuris poſſibiles omnes

modos iuxta vſitatum modū loquendi adinuenerit : & vnicuique ſuum proprium numerum diſtribuerit.

Prima itaque *figura* ad nouem modos extenditur, qui ſequentibus dictionibus indicantur, vt memoria teneri poſſint. *Barbara. Celarent. Darij. Ferio. Baralipton. Celantes. Dabitis. Fapeſmo. Friſeſomorum.*

Secundæ figurę modi per quatuor dictiones indicantur. *Ceſare. Cameſtres. Feſtino. Baroco.*

Tertiæ figuræ modi ſex dictionibus ſignificantur. *Darapti. Felapton. Diſamis. Datiſi. Bocardo. Feriſon.*

Vt autem harum dictionum ſignificatio intelligatᷣ, obſeruandū eſt primo has vocales. A. E. I. O. Signa eſſe differentis quantitatis, & qualitatis propoſitionum præmiſſarū & concluſionis, ſicut etiam in modalibus & cōuerſionibus dictum eſt. A, nota eſt propoſitionis vniuerſalis affirmatiuę. E, denotat vniuerſalem negatiuam. I, particularem affirmatiuam reprę ſentat. O, particularem negatiuam indicat.

Nota ſecundo; in qualibet dictione prędictorum ſolæ tres priores vocales notant quantitatem & qualitatē propoſitionum; reliquæ vero vocales (ſi quæ fuerint) nihil ſignificant: ſed propter menſuram verſus adiectæ ſunt.

Nota tertio in prædictis dictionibus eſſe etiam quaſdam conſonantes ſignificatiuas. Et in primis omnes modi incipiunt ab aliqua conſonanti ex his quatuor. B. C. D. F. quæ originaliter inueniūtur in quatuor primis modis primæ figuræ. Et in quouis modo inueniatur in principio aliqua ex ipſis quatuor, notat modum illum reducendum eſſe ad vnum ex quatuor primis ab eadem litera incipientem. Sunt præterea & aliæ quatuor literæ conſonantes, in medio modorū, exceptis quatuor primis. Quæ quidē ſignificatiuæ ſunt. Nimirum. M. S. P. C. & enim M. denotat permutationem præmiſſarum illius modi eſſe neceſſariam, vt modus ille reducatur ad perfectum modum primæ figuræ. Litera vero. S. indicat præmiſſam ſigni-

ficatam per vocalem immediate antecedentem conuertendam eſſe ſimpliciter in reductione illius modi ad perfectum. P. autem dicit conuertendam eſſe per accidens propoſitionem ſignificatam per vocalem immediate precedentem. Denique C. docet modum illum reducendum eſſe ad perfectum, non per conuerſionem, ſed per impoſſibile, videlicet, ex contradictoria conſequentis cum altera præmiſſarum ad contradictoriam alterius argumentando. Vt paulo poſt ipſo exercitio reducendi imperfectos modos ad perfectos patebit.

Iam vero incipiamus exempla ponere conſtituendorū ſyllogiſmorum in quauis figura & in quouis modo. Prima itaque figura, in qua medium ſubiicitur in maiori & prædicatur in minori, habet quatuor primos modos perfectorum ſyllogiſmorum & directe concludentium: ad quos tota machina aliorum modorum tanquam ad fundamentum reuocanda eſt. Habet etiam alios quinque imperfectos: qui

qui indirecte concludunt & per conuerſionem reducuntur ad perfectos. Vt igitur totum hoc ſyllogizandi artificium experiẽtia exercitationis comprehendas, accipe primum exempla in prima figura. Primus modus ſignificatus per *Barbara*, in qua dictione triplici A. tres propoſitiones vniuerſales affirmatiuas ex tribus terminis conſtitues hoc pacto. *Omnis homo eſt equus, omnis lapis eſt homo, ergo omnis lapis eſt equus.* De induſtria exemplum adhibui in falſis propoſitionib. & impoſſibilibus, vt aduertas bonitatem ſyllogiſmi nõ pendere à veritate propoſitionum, Hoc enim pertinet ad ſyllogiſmum demonſtratiuum. Nunc autem de bonitate ſyllogiſticæ conſequentiæ agimus, ex debita diſpoſitione trium terminorum & duarum præmiſſarum. Quæ ſi admittantur, non poteſt non admitti concluſio.

Sit ſecundum exemplum in ſecundo modo eiuſdem primæ figuræ qui notatur per ſecundam dictionem, *Celarent*. Huius prima propoſitio eſt vniuerſalis

uerſalis negatiua: ſecunda vniu-
lis affirmatiua: & tertia (quæ eſt concluſio) eſt vniuerſalis negatiua. v. g. hic ſyllogiſmus eſt in *Celarent*; *nullus homo eſt lapis, omne riſibile eſt homo, ergo nullum riſibile eſt lapis.* Hinc iam tu pone exempla in aliis duobus perfectis modis, *Darij* & *Ferio*, ſed accipe exemplum in primo modo imperfecto primæ figuræ qui eſt, *Baralipton. Omnis homo eſt animal, omne riſibile eſt homo, ergo animal eſt riſibile.* Ecce concluſionem, quæ indirecte concluditur. Reliqua exempla primæ figuræ facile tibi erit proferre.

Secunda figura quatuor dumtaxat modos habet directe concludentes, & ſemper negatiue. Ecce exemplum de *Ceſare*; *nullus homo eſt lapis, omnis equus eſt lapis, ergo nullus equus eſt homo.* Ecce alterum exemplum de *Cameſtres. Omnis homo eſt riſibilis, nullus equus eſt riſibilis, ergo nullus equus eſt homo.* De *Feſtino*, & de *Baroco*, tu pone exempla.

Tertia figura ſex modos continet directe concludentes, ſemper tamen conclu-

concluſionem particularem, aliquando affirmatiuam, aliquando negatiuam. Ecce exemplũ de *Darapti*; *omnis homo eſt riſibilis, omnis homo eſt rationalis, ergo rationale eſt riſibile*. Ecce exemplũ de *Felapton*; *Nullus homo eſt lapis, omnis homo eſt ſubſtantia, ergo aliqua ſubſtantia non eſt lapis*. Sit exemplum. De *Diſamis*, *Homo eſt ſubſtantia, omnis homo eſt animal, ergo animal eſt ſubſtantia*. Reliqua exempla de aliis tribus diſcipulus cõſtituat, ſicut & alia quæ de induſtria ſilentio prętеriuimus, vt inſtante præceptore diſcipuli ingenium exerceãt. Maior tamen præceptoris diligentia adhibenda eſt circa exercitationem reducendi, & reuocandi quindecim modos imperfectos ad quatuor illos primos perfectiſſimos, qui immediate regulantur per duo illa notiſſima principia; *Dici de omni*, & *dici de nullo*.

Cap. V.

De Reductione imperfectorum modorum Quindecim ad quatuor primos perfectos.

RE colenda ſunt, quæ diximus capite præcedenti quemlibet modum imperfectum ad illũ perfectum reducendum, qui ab eadem litera incipit. Vt ad *Barbara* omnes incipientes in B. Qui ſunt tres, *Baralipton*, *Baroco*, *Bocardo*. Ad *Celarent*, omnes incipientes in C. Qui etiam ſunt tres, *Celantes*, *Ceſare*, *Cameſtres*. Ad *Darij* reducuntur omnes incipientes in D. qui ſunt quatuor. *Dabitis*, qui ex prima figura imperfectus eſt nõ alia ratione niſi quia concludit indirecte. Et alii tres ex tertia figura *Darapti*, *Diſamis*, *Datiſi*. Ad Ferio reducuntur omnes incipientes in F. qui ſunt quinque. Duo videlicet ex prima figura, *Fapeſmo & Friſeſomorum*: & vnus *Feſtino* de ſecunda figura: & alii duo ex tertia figura. Qui ſunt *Felapton*, & *Feriſon*. Hoc igitur ordine ſi pla-

ſi placet poteris compendioſius ſingulos imperfectos modos ad perſectos reducere miniſterio conuerſionis ſimplicis & per accidens, & interdum permutatione præmiſſarum. Soli duo modi imperfecti reducũtur ad *Barbara* abſque miniſterio conuerſionis ſpeciali ratione argumentandi deducendo negantem conſequentiam de *Baroco* & de *Bocardo*, ad *Barbara*. Id ꝙ ſtatim oſtenſuri ſumus, Sed prius diſcipulum admonitum eſſe volo, vt ante oculos habeat potiſſime illud primum principiũ naturali lumine perſpicuum. In bona conſequentia ſi antecedens eſt verum, conſequens debet eſſe verum. Et in mala cõſequentia poſſe dari antecedens verũ & conſequens falſum. Item recolere oportet, alias duas regulas quæ ex prædicto principio euidenter colliguntur. Altera eſt, in bona conſequẽtia quidquid ſequitur ad conſequens, ſequitur ad eius antecedens. Altera eſt, in bona conſequentia ex cõtradictorio conſequẽtis ſequit̃ contradictorium

antecedentis. Has regulas abunde ſatis explicatas dedimus ſupra libro tertio.

His ita conſtitutis, facile poteris & confidenter accedere, vt demonſtres quemlibet modũ ex imperfectis per euidentes conſequentias reuocari ad aliquem ex perfectis: ita vt in omni reductione his rationibus duabus vel altera ex illis vti poſſis. Si conſequentia. v. g. de *Darapti*, non eſt bona ergo conſequentia de *Darij* non eſt bona. Vel ſic: conſequentia de *Barbara* eſt bona ergo conſequentia de *Baralipton* bona eſt. Vel aliter ſi conſequentia de *Baroco* & *Bocardo* non eſt bona, ergo conſequentia de *Barbara* non erit bona. Sed iam experire prædicta documēti & reduco ad *Barbara* omnes modos imperfectos ſibi ſuffragantes. v. g. *Baralipton*, qui communicat in duabus præmiſſis cum *Barbara* differens dumtaxat in concluſione particulari & indirecte concludenti. Tunc ſic argumentor. Præmiſſæ vtriuſque modi ſunt æquipollentes ex eiſdem termi-

nis:

nis: imo ſunt eædem ſed ex concluſione de *Barbara* infertur concluſio de *Baralipton* per conuerſionem per accidens, ſcilicet, ab vniuerſali ad particularē permutatis extremis particularis ergo etiam ſequitᷣ illa concluſio particularis ex præmiſſis de *Baralipton*, quæ ſunt eædē per illā regulam: quidquid ſequitur ad conſequens bonæ conſequentiæ ſequitur ad eius antecedens. Ecce igitur quomodo ſi conſequētia de *Barbara* bona eſt etiā conſequentia de *Baralipton*, & ſi conſequentia de *Baralipton* eſt mala & non poteſt inferre concluſionē illam particularē multo peior erit ſyllogiſmus de *Barbara*, qui ex eiſdem præmiſſis infert concluſionem vniuerſalē. Iam vero reducamus, *Baroco*, qui eſt modus ſecundæ figuræ ad *Barbara* per impoſſibile. Ecce ſyllogiſmū in *Baroco: Omnis homo eſt animal, lapis non eſt animal, ergo lapis non eſt homo.* Oſtendo tibi euidēter hunc ſyllogiſmū eſſe legitimum & neceſſariū. Nam detur oppoſitū, *Baroco* eſſe malā conſequentiam, ſequitur ꝙ *Barbara* eſt mala conſe-

conſequentia. Probo ſequelam, nam ſi *Baroco* eſt mala conſequentia, ergo poſſibile erit dari antecedens verum & conſequẽs falſum. ſit igitur verum illud antecedens, *omnis homo eſt animal, lapis non eſt animal*, & conſequens falſum, *lapis non eſt homo*: tunc ſic: ergo contradictoria conſequentis, *omnis lapis eſt homo*, erit vera. Accipiam ergo illam cum maiore de *Baroco* & fient præmiſſæ in *Barbara, omnis homo eſt animal, omnis lapis eſt homo*, plane infertur, *ergo omnis lapis eſt animal*, quæ eſt contradictoria minoris de, *Baroco*, quam tu conceſſeras veram eſſe, ergo conuinceris concedere duas cõtradictorias aut recantare palinodiam & fateri bonum eſſe ſyllogiſmum de *Baroco*. Iam de Bocardo facilis tibi erit aditus, vt oſtendas legitimum eſſe ſyllogiſmum, reducendo ad impoſſibile eum, qui negauerit, eſſe neceſſarium argumentando, ex oppoſito conſequentis cum præmiſſa affirmatiua de *Bocardo* & inferendo contradictoriam maioris de *Bocardo*, v. g. in tertia figura hic

hic ſyllogiſmus eſt in *Bocardo; equus non eſt lapis, omnis equus eſt hinnibilis, ergo hinnibile non eſt lapis.* Sic argumentor: ſi hic ſyllogiſmus non eſt bonus; ergo poterit dari antecedens verum & conſequens falſum in ſe, vel in ſimili forma. Da igitur antecedens verum & conſequens falſum. Tunc ſic argumẽtor; ergo contradictoria conſequẽtis erit vera. Conſtituam ergo illam pro maiore ſimul cum minore de Bocardo, & faciam præmiſſas de *Barbara. Omne hinnibile eſt lapis, omnis equus eſt hinnibilis, ergo omnis equus eſt lapis,* quæ eſt contradictoria maioris de *Bocardo*, quam tu conceſſeras eſſe veram: ac proinde captus es elencho cõtradictionis. Hac igitur de cauſa dicuntur iſti duo modi reduci per impoſſibile. Deinceps reliquorum modorum reducibilium ad perfectos faciliora ſunt exempla miniſterio cõuerſionis ſimplicis: quæ conſequentia euidens eſt, & interdum conuerſione per accidens, quæ vt oſtendimus cap. 2. per euidentem conſequentiam, ab vniuerſali ad ſubalter-

alternatam, & à ſubalternata per conuerſionem ſimplicem deducitur intenta concluſio.

Vt viſum eſt in reductione de *Baralipton*, *Celarent*, ſuperintendit regulationi aliorum trium modorum: ſcilicet *Celantes*, de ipſa prima figura *&* *Ceſare* *&* *Cameſtres* de ſecunda. Quorum regulatio facilis eſt. Nam *Celantes* eaſdem habet præmiſſas quas habet *Celarent* differens tantum in concluſione, quæ indirecte concluditur, & cõuerſa ſimpliciter cum ſit vniuerſalis negatiua efficitur concluſio de *Celarent*. Cuius exemplum diſcipulus cogatur ponere. *Ceſare* vero in nullo differt à *Celarẽt*; niſi in maiori, propterea quod cum ſit ſecũdæ figuræ habet medium pro prædicato. Vnde facta conuerſione ſimplici emergit ſtatim ſyllogiſmus in *Celarent*. Sed *Cameſtres*, facta conuerſione ſimplici in minori & concluſione & permutata minori cum maiori transformatur in *Celarent* per euidentes conſequentias.

Darij deinceps inuenitur ſuperintendere

tendere quatuor modis ſibi ſuffragã-tibus, nimirum, *Dabitis* de prima figura & *Darapti* & *Diſamis* & *Datiſi*, de tertia figura. Quorum reuocatio ad *Darij* facillima eſt. Nam *Dabitis* in nullo alio differt à *Darij*, niſi quia concluſio indirecte concluditur & per ſimplicẽ conuerſionem fit concluſio de *Darij*. Sed *Darapti* differt à *Darij* in ſola minori & in figura. Minor enim de *Darapti* eſt vniuerſalis affirmatiua per cuius conuerſionem per accidens tertia figura mutatur in primã & minor de *Darapti* infert minorem particularem de *Darij*: deinde in *Diſamis* maiore conuerſa ſimpliciter, ſimiliter & cõcluſione, ac permutatis pręmiſſis, videbis figuram tertiam in primã tranſiiſſe & modum *Diſamis* optima cõſequentia ꝑmutatũ in *Darij*. Deniq; *Datiſi* ſola cõuerſione ſimplici minoris totus tranſit in *Darij*.

Ferio tandem dux & caput eſt quinque inferiorum, qui eum tanquam propriam menſurã agnoſcunt, videlicet, *Fapeſmo*, & *Friſeſomorum* de prima figura, & *Feſtino* de ſecunda figura, & *Fe-*

& *Felapton* & *Feriſon* de tertia figura, omnes hi quinque ſuis literis notati ſunt quo pacto reducendi ſint ad Ferio tanquam ad regulam. Primus quidem *Fapeſmo* poſtulat conuerſionem maioris per accidens, & conuerſionem minoris ſimpliciter, & permutationem præmiſſarum: & confeſtim conſurgit *Ferio*. Sed *Friſeſomorum* ſimplicem conuerſionem exigit maioris & minoris, & permutationem præmiſſarum vt reſultet *Ferio*. *Feſtino* deinceps in ſecunda figura faciliorẽ tranſitum habet ad *Ferio*, nam ſola conuerſione ſimplici maioris, feſtinat, & conuertitur in *Ferio*. *Felapton* deinde, qui eſt modus tertiæ figuræ, ſola conuerſione per accidens minoris, vertitur in *Ferio*. Denique *Feriſon* facillime commutatur cum *Ferio* ſola conuerſione ſimplici minoris.

En tibi omnes formæ reuocandi ſyllogiſmos imperfectos in quindecim modis conſtitutos, ad quatuor perfectos, qui nõ indigent aliquo alio vt ſint neceſſarii, quia immediate exercent

ercent quæ illa duo principia Dici de omni,& Dici de nullo, naturali lumine indicant. Et quidem de induſtria ſingulorum modorum exempla non expreſſi, tum ne prolixus & faſtidioſus viderer; tum etiam vt diſcipuli in eiuſmodi exemplis proferendis ingenium exerceant: & pluris æſtiment quæ ſua opera pepererunt, quæ profecto tenacius memoriæ inſigentur, quam ſi ſcripta inuenirent.

Vnum tamen documẽtum hoc in loco vniuerſale quidem, ſed non inutile, proferam. Obſeruãdum eſt enim, nullum eſſe modum ex quindecim imperfectis, qui non poſſit oſtendi neceſſarius per reductionem ad impoſſibile perueniẽdo ad aliquem modum perfectum ex illis quatuor primis primæ figuræ. Quidam quidem immediate, quales ſunt quatuor modi ſecundæ figuræ:& quinque primę figugæ. v. g. *Baralipton; omnis homo eſt riſibilis, omne rationale eſt homo, ergo riſibile eſt rationale:* ſic reducitur per impoſſibile: *omne rationale eſt homo, nullum riſibile eſt*

rationale, ergo nullum riſibile eſt homo: ac proinde nullus homo eſt riſibilis, quæ eſt contraria maioris de *Baralipton*, quod reducitur ad *Celarent* ex contradictoria conſequentis cum altera pręmiſſarum. Similiter *Ceſare*. v. g. *Nullus lapis eſt animal, omnis homo eſt animal, ergo nullus homo eſt lapis*; ſic reducitur ad *Ferio*; *Nullus lapis eſt animal, homo eſt lapis ergo homo non eſt animal.* Vbi vides contradictoriam conſequētis pro minori & contradictoriā minoris pro cōcluſione in *Ferio*. Veruntamē modi tertię figuræ non poſſunt reduci immediate per impoſſibile ad quatuor modos primæ figuræ vt verbi gratia, hic ſyllogiſmus de *Darapti, omnis homo eſt animal, omnis homo eſt rationalis ergo rationale eſt animal.* Sic reducitur per impoſſibile; *Nullum rationale eſt animal, omnis homo eſt animal, ergo nullus homo eſt rationalis*, qui ſyllogiſmus eſt in *Ceſare*. Et ita experieris in aliorum tertiæ figurę modorum reductione non immediate ad primam figuram reuocari, ſed ad ſecundam. Et ob hanc rationem,

& quia

& quia non reducuntur ad modum incipientem ab eadem litera, merito placuit Dialecticis duntaxat *Baroco* & *Bocardo* per impoſſibile reducere ad *Barbara*, reliquos vero modos conuerſionis miniſterio & interdum præmiſſarũ permutatione reducere ad quatuor modos perfectos primæ figuræ immediate ſingulos ad ſingulos ab eadem litera incipientes.

CAP. VI.

In quo exacte omnia prædicta examinantur & explicantur.

RElìquum eſt quædam alia adiicere vt omnia, quæ de ſyllogiſmis documenta data ſunt, plenius à diſcipulis intelligantur. In primis circa numerum modorũ cuiuslibet figuræ obſeruandum eſt, Ariſtotelem duntaxat limitatum numerum decẽ & nouem modorum inueniſſe, in quibus omnes vtiles & poſſibiles cõiugationes

variæ medii cum extremitatibus continentur. Reliquas vero connexiones mutata quantitate vel qualitate propoſitionum ineptos ad inferendã ſyllogiſtice concluſionem iudicauit. In qua re demonſtranda laboris plurimum ſuſcepit in libris Priorum; quorum intelligentiæ propter obſcuritatem grammaticalis cõſtructionis moderni Dialectici operam non dederũt. Neque mirum ſiquidem D. Thomas ſuper libros illos commentarios non edidit. Mihi vero vnum duntaxat argumentum ſufficientis numeri vndeuiginti modorum ſatisfacit, Quia nullus adinuenire poteſt aliam figuram, neque alium modum ad ſyllogizandum. In primis de quarta illa figura, quam dicũt Auicennam finxiſſe, iam ſupradiximus nihil vtilitatis afferre, quæ in prima figura non inueniatur. Circa modorum vero multiplicationem, ſiquis tentauerit plures alios adinuenire, facile erit oſtendere illos eſſe vel ſuperfluos, vel prorſus ineptos ad ſyllogizãdum. Superfluos quidem

vt ſi

vt ſi quis velit inter perfectos modos primæ figuræ annumerare *Barbara* & *Celato*. Et in vniuerſum in reliquis modis in quibus vniuerſalis propoſitio affirmatiua vel negatiua concluditur, velit multiplicare alios modos affines, in quibus particularis affirmatiua vel negatiua ſubſtituatur loco concluſionis vniuerſalis; nihil magis ſuperfluum inuenietur in arte ſyllogizandi. Ratio eſt, nam vſque adeo per ſe manifeſta eſt conſequentia à ſubalternante vniuerſali propoſitione ad ſubalternatam particularem; vt ſuperuacaneum & ſtultum ſit propterea alium modum ſyllogizandi diſtinguere. Nulla enim ars neceſſaria eſt ad cauendum id, in quo nemo errare poteſt.

Cæterum ineptos ad ſyllogizãdum modos eos eſſe, in quibus nec debita quantitas, nec debita qualitas, obſeruatur, ſatis admonitum eſt per eas regulas ſupra poſitas capite quartò in diffinitione modi; nimirum, ex puris particularibus, vel ex puris negatiuis,

nihil ſequi. Quarũ ratio fere vna eſt. Nam cum vis ſyllogizandi conſiſtat ac fundetur in cõnexione medii cum extremitatibus, vel cum altera ſaltem extremitate, vt inde emergat concluſio ex eiſdem extremitatibus cõſtans vel affirmatiua ſi medium cum vtraq; extremitate fuerit affirmatione coniunctum, vel negatiua, ſi cum altera tantũ extremitate affirmatione fuerit vnitum & ab altera ſeparatum.

Hinc eſt, quod neque ex puris particularibus, in quibus medium non diſtribuitur, ac proinde nec ſufficienter connectitur, cum extremitatibus, poſſit colligi identitas extremitatum inter ſe, v. g. ſi dicas, *aliquod ſenſibile eſt homo, & equus eſt ſenſibilis, ergo equus eſt homo*. Etenim medio non diſtributo, verificabuntur præmiſſæ pro diuerſis ſuppoſitis & erit falſa concluſio, quæ requirit vnitatem rei ſignificatæ per prædicatum cũ re ſignificata per ſubiectum. Et hoc eſt in propoſito dari terminos, in quibus nulli, videlicet, conueniat prædicatum ſubiecto.

Propor-

Proportionabiliter neque ex puris negatiuis poterit concluſio ex eiſdem extremitatib. colligi ſyllogiſtice. Cuius ratio eſt, nam ex eo quod duæ extremitates non ſint eædem vni tertiò, non ſequitur, à ſe inuicem ſeparatas eſſe, neque eaſdem inter ſe vnum eſſe. v.g. ex iſtis præmiſſis: *nullus homo eſt lapis, nullus equus eſt homo*, non ſequitur, ergo nullus equus eſt lapis, neque ſequitur, aliquis equus non *eſt lapis*: & multo minus, *ergo equus eſt lapis.* Dabitur enim inſtantia contra aſſerentem illum eſſe ſyllogiſmum, aſſignantes terminos, in quibus omni, hoc eſt, in quibus cum veritate vtriuſque præmiſſæ ſtet in veritate vel contradictorium vel contrarium conſequentis. Vt. v. g. *nulla arbor eſt ſenſibilis, nullus equus eſt arbor: ergo nullus equus eſt ſenſibilis.* Ecce antecedẽs verum & conſequens falſum. Cuius contrarium vniuerſale verum eſt, *omnis equus eſt ſenſibilis,* & ita dedimus terminos, in quibus omni.

Vbi obſeruari debet, Ariſtotelem

libro primo Priorum cap. 28. Et deinceps, non mediocriter ſollicitum fuiſſe de ratione facile inueniendi medium ad ſyllogizandum & cõcludendum, quod proponitur. Ait enim: non ſolum quomodo ſyllogiſmi fiant meditandum nobis eſt, ſed magis adeo quomodo faciendorũ facultas promptiſſime nobis cõſtet. Et quidem horſum præmittit diuiſionem quandam, eorum quæ ſunt & p̱ terminos ſignificantur. Nam inquit; Alia quidem ſic ſe habent, vt de nullo alio prædicentur, qualia ſunt ſingularia vt *Callias*, de ipſis autem ſingularib. alia prædicantur vt *homo* & *animal.* Alia vero ſic ſe habent vt ipſa quidem de aliis prædicentur, de ipſis autem nihil prædicetur, qualia ſunt vniuerſaliſſima genera. Alia denique ſunt vt & ipſa de aliis, & de ipſis alia prædicentur, vt *homo* de *Callia*, & de *homine animal* prædicatur. Adiecit autem, ſingulare poſſe de aliquo prædicari ſecundum accidens, vt ſi dicamus, *hoc album eſt Callias.* Deinceps vero quædam documenta ſubobſcure

obſcure tradit ad inueniendum medium volenti concludere aliquã propoſitionem:ſiue vniuerſalem affirmatiuam ſiue negatiuam; ſiue particularem affirmatiuam ; ſiue negatiuam. Quæ documenta multo clarius à Modernis proponuntur. Quamobrem operæprecium erit hoc in loco doctrinam Petri Hiſpani tranſcribere,& deinde meum qualecunque iudicium proferre.

CAP. VII.

In quo ex Petro Hiſpano ars inueniendi medium declaratur.

PEtrus Hiſpanus ſic habet; Quia *Ariſtoteles* in prioribus oſtendit coniugationes, in quibus non ſequuntur concluſiones ex præmiſſis eſſe inutiles,per inuentionem terminorum,in quibus non tenet huiuſmodi coniugatio: ideo vtilis eſt inuentio talium terminorum vbicunque fiat inutilis coniugatio cõtra regulas ſyllogiſmo-

Digitized by Google

rum prius aſſignatas. Accipiendi igitur ſunt duo termini diuerſi, ſcilicet, duæ ſpecies ſub vno genere vt; *homo*; *equus*; *animal*; vel duo termini quorum alter de altero prædicetur ſiue conuertibiliter ſiue non, cum extraneo vtriuſque vt, *Homo*, *riſibile*; *Lapis*. Vel accipiendi ſunt duo termini, quorum alter de altero prædicetur ſiue conuertibiliter ſiue non, cum ſuperiore ad vtrumque, vt *homo*, *riſibile*; *ſubſtantia*. Vel, *Homo*, *Animal*; *ſubſtantia*. Per hanc igitur regulam trimembrem & diſiunctiuam in quocunque genere ſiue ſubſtantiæ, ſiue quantitatis, ſiue alicuius aliorum, ſemper inuenientur termini per quos inutilis coniugatio demonſtrabitur non tenere. Et tales terminos appellat Ariſtoteles in Prioribus, Terminos in quib⁹ non. Et nota ꝙ inuenire terminos in quibus nõ; eſt acceptis tribus terminis facere cõiugationem, in qua præmiſſæ ſunt veræ & concluſio falſa, manente eadem qualitate & quantitate propoſitionum, verbi gratia hæc eſt inutilis coniu-

coniugatio; *Nullus homo eſt equus, nullus lapis eſt homo, ergo nullus lapis eſt equus.* Contra hanc inutilem coniugationem accipiuntur termini in quibus non, per ſecundum membrum regulæ: *Homo: Equus, Riſibile,* & fiet talis coniugatio: *Nullus equus eſt riſibilis, Nullus homo eſt equus, ergo, Nullus homo eſt riſibilis.* Quæ coniugatio ſimilis formæ eſt cum illa priore: & tamen præmiſſæ ſunt veræ & concluſio falſa, ergo & altera coniugatio inutilis erit, ſiquidem non eſt vniuerſaliter bona conſequẽtia. Hactenus ex Petro Hiſpano.

Veruntamen moderniores non contenti prædicta trimembri regula, plures alias adiecerunt ad intelligendam artem inueniendi medium. In primis definiũt quid ſit ars inueniendi medium; & aiunt artem inueniẽdi medium eſſe, per quã propoſita quauis propoſitione inueniatur vnus terminus, qui ſit medium ad concludendum illam in aliquo certo modo ſyllogiſtico. v. g. propoſita hac propoſitione particulari. *Animal eſt ſubſtãtia,* vt

conclu-

concludatur in *Darij* medium debet eſſe corpus, & vt ſyllogizetur in *Darapti* medium debet eſſe, *homo.* Et in negatiuis proportionabiliter, vt ſtatim apparebit. Supponit enim (vt aiunt Moderniores) Ariſtoteles, quod ſyllogiſmus debet conſtare ex prædicationibus directis. Quod quidem ego ſuppoſitum falſum exiſtimo. Etenim quanuis in demonſtrationibus prædicationes directæ poſtulentur, vt in plurimum, tamen recte ſyllogizandi ars libera eſt, & indifferenter directe vel indirecte concludit, & ex neceſſariis, vel impoſſibilibus, vel contingentibus ꝓcedit præmiſſis. Eſt enim optimus ſyllogiſmus; *Omne riſibile eſt equus: Omne riſibile eſt homo, ergo homo eſt equus*: in quo nulla ratio habet directæ prædicationis vt patet. Vnde ego exiſtimo Ariſtotelem in loco citato nullatenus ſua documenta eo direxiſſe, vt artem demonſtrandi ſyllogiſtice doceret. Hoc enim ad libros poſterioris reſolutionis reiecit. Sed mens eius fuit adoleſcentium ingenia exercere, vt facile

facile inuenirent medium ad inſtandum paralogiſmis; in quibus concluſio non ſyllogiſtice colligitur ex connexione medii cum extremitatibus. Et quoniam vera inſtãtia eſt dare antecedens verum & conſequens falſum, idcirco neceſſe erit adinuenire tale medium; vt in ſimili forma præmiſſarum & concluſionis fiat ſimilis paralogiſmus in quo euidenter præmiſſæ ſint veræ & concluſio falſa. Et ad hunc finem trimembris regula Petri Hiſpani ingenioſis diſcipulis ſufficiens eſt: rudioribus vero nullæ regulæ.

Nos autem ſemper perſiſtimus in hoc, mentem Ariſtotelis *lib.* 1. *Priorum cap.* 28. *&* 29. eam fuiſſe, tradere artem facile ſyllogizandi cõtra eum, qui paralogiſmis decipere intendit. Ad quẽ finem maxime cõducit inuenire terminos in ſimili forma in quib⁹ oppoſitũ conſequentis paralogiſmi oſtendatur verum. Atqui horſum ipſe Ariſtoteles varias terminorum coniugationes Alphabeticis literis multiplicat,

cat,vt doceat omnem modum cõcludendi omnem propoſitionẽ ſiue vniuerſalem affirmatiuam , ſiue negatiuam,ſiue particularem affirmatiuam, vel negatiuam,& hac via contra Paralogiſmos concludentes particularem negatiuã inueniuntur termini in quibus omni : & contra concludentes particularem affirmatiuam inueniendi ſunt termini in quibus nulli.

Cæterum contra Paralogiſmos cõcludentes vniuerſalem affirmatiuam, non neceſſe eſt inuenire terminos in quibus nulli,tametſi inuentis, optime concluditur falſam eſſe cõcluſionem vniuerſalẽ affirmatiuam Paralogiſmi, quia eius contraria vniuerſalis negatiua oſtenditur eſſe vera. Siquidẽ duæ contrariæ non poſſunt eſſe veræ. Diximus autẽ ad inſtandum contra Paralogiſmum concludẽtem vniuerſalẽ affirmatiuam, non opus eſſe inuenire terminos, in quibus nulli, hoc eſt, in quibus nulli ſuppoſito ſubiecti conueniat prædicatum, ſufficiet etenim inuenire terminos, in quibus alicui

non

non conueniat. Tunc enim particularis negatiua cõtradictoria eſt concluſionis vniuerſalis affirmatiuę. Proportionabiliter cõtra Paralogiſmum male concludentem vniuerſalem negatiuã, non opus erit inuenire terminos in quibus omni in alia conſequentia ſimilis formæ, ſed ſufficiet inuenire terminos, in quibus ex pręmiſſis ſimilis formæ, alicui conueniat prędicatũ. Erit enim talis concluſio contradictoria vniuerſali negatiuæ. Neque huius doctrinæ immemor fuit *Ariſtoteles vbi ſupra*, non enim duntaxat mentionem fecit de terminis, in quibus omni & in quibus nulli, ſed etiam de terminis in quibus alicui inſit prædicatum, & de terminis in quibus alicui non inſit, regulam dedit *in principio cap. 29. vbi ſupra.* In ratione itaq; & arte inſtandi aduerſus Paralogiſmos maxime adoleſcentium ingenia ſeſe exercere debẽt. Fiet etenim hoc exercitio, vt veri ſyllogiſmi rationem bonitatis penetrẽt. Id ꝙ ſpero futurũ, ſi ſequentia documenta obſeruauerint & in prõptu habuerint.

CAP.

CAP. VIII.

In quo Autor fundamenta & regulas dignoſcendi legitimum ſyllogiſmum & diſtinguendi à Paralogiſmo tradit.

NVmerus omnium intrinſece requiſitorum ad legitimum ſyllogiſmum ſeptenarius eſt. Dixi autem intrinſece requiſitorum; nunc enim de diſpoſitione legitima pręmiſſarum agimus, quibus ſi aliquid deſit ex ſeptem requiſitis, inutilis erit præmiſſarum diſpoſitio: ita vt nullam concluſionem ſyllogiſtice inferre valeant.

Primum requiſitum eſt. Vt ſyllogiſmus conſtet ex duabus tantum propoſitionibus præmiſſis & ipſæ ex tribus tantum terminis, ac proinde vnus ex tribus terminis bis debet eſſe extremum in præmiſſis, ex cuius varietate diſtinximus ſupra tres figuras.

Secundo requiritur, vt mediũ omnino teneatur vniuoce in vtraque præmiſſa;

miſſa,alias non eſſet re vera medium niſi tantum voce tenus.

Tertio requiritur completa diſtributio medii,ſaltem in aliqua præmiſſarum ſi fuerit incomplexum : ſi autem fuerit complexum licebit in altera præmiſſa vnam partem complete diſtribui & alterã in altera præmiſſa. vbi cauendum eſt, ne pars diſtributa in vna prçmiſſa reſpectu alterius ſtantis confuſe, maneat in altera confuſe reſpectu eiuſdẽ: vt poſtea oſtẽdemus.

Quarto requiritur,vt vel ambç prçmiſſæ ſint affirmatiuæ vel ſaltẽ altera, in quo requiſito includitur illa regula ex puris negatiuis nihil ſequitur.

Quinto requiritur, vt medium vbi non diſtributum fuerit, non teneatur magis ample vel min⁹ reſtricte quam vbi diſtribuitur.

Sexto requiritur, ne medium in affirmatiua teneatur magis ample vel minus reſtricte quam in negatiua.

Septimo requiritur, vt medium ſit totale extremum ſaltem in altera præmiſſarum, ſed permittitur in altera

præmiſſarum aliquid adiicere medio dummodo alia requiſita ſeruentur.

Veruntamen non ſufficit, hæc ſeptem requiſita commemoraſſe, niſi eorum rationem ex notiſſimo & vniuerſali fundamento recte ſyllogizandi reddiderimus. Id vt fiat ad examinationem regularum & cōditionum legitimi ſyllogiſmi deſcendamus, vbi ſimul ſeptem requiſita, quæ quaſi in Epilogū collegimus, manifeſtabūtur.

Prima regula fuit communis omni ſyllogiſmo, vt non procedat ex puris particularibus vel indefinitis. Cui *Petrus Hiſpanus* adiecit: neque ex ſingularibus. Sed hæc adiectio neceſſaria non eſt, quia vt poſtea videbimus ſyllogiſmus expoſitorius optimus eſt & omnium ſyllogiſmorum fundamentum, & tamen conſtat ex præmiſſis ſingularibus. Sed quia vſq; adeo manifeſtum eſt, vt arte nō indigeat, non comprehenditur inter modos trium figurarum. Hæc regula intelligenda eſt de præmiſſis propoſitionibus de vſitato modo loquēdi, inter quas non annu-

Expoſitio regulæ ex puris particularib.

annumeratur propoſitio affirmatiua cuius prædicatum diſtribuitur. v. g. *homo eſt omne animal.* Si autem huiuſmodi propoſitiones admittantur, fieri poterit ſyllogiſmus ex præmiſſis particularibus, v. g. *homo eſt omne animal, equus non eſt homo, ergo equus non eſt animal.* Sed quia maior illa infert hanc, *omne animal eſt homo*, nõ vere procedimus ex puris particularibus. Nam ex illa maiore cum minore negatiua fit ſyllogiſmus in *Baroco*, *omne animal eſt homo, equus non eſt homo, ergo equus non eſt animal*, ac proinde ex illis primis præmiſſis nõ procedebamus ex puris particularibus. Fundatur enim hæc regula in eo quod in particularibus propoſitionibus vel mediũ non diſtribuitur, vel ſi diſtribuatur non diſtribuitur extremitas quæ cum diſtributione concludenda eſt. Sed quãdo cauetur, ne mediũ maneat abſq; completa diſtributione & ne procedatur à non diſtributo ad diſtributum, nihil impedit præmiſſas ſecũdum formam eſſe particulares, dũmodo ex eiſdem

terminis aliæ duæ præmiſſæ inferātur habiles iuxta regulas communes ſyllogizandi.

Expoſitio regulæ ex puris negatiuis.

Secunda regula eſt. Ex puris negatiuis nihil ſyllogiſtice ſequitur. Quæ quidem proportionabiliter intelligenda eſt obſeruando particulam, *ex puris.* Nam poterit eſſe aliqua propoſitio mixtæ copulę, quæ virtualiter ſit affirmatiua habilis vt ex eiſdem terminis cum altera præmiſſa negatiua inferat ſyllogiſticam concluſionem. Qualis eſt hæc, *omnis homo fuit & non eſt albus*, quæ infert hanc: *omnis homo fuit albus*, quæ cum hac negatiua: *aliquod animal non fuit album* eſt habilis ad inferendam concluſionem in *Baroco, ergo aliquod animal non fuit homo.* Imo & hac: *aliquod animal non eſt vel fuit homo.* Obſeruandum eſt autem, propoſitionem mixtæ copulæ diſiūctim, vt hæc; *omnis homo eſt vel non fuit albus*, æſtimandam eſſe quaſi pure negatiuam ad artem ſyllogizandi. Propterea quod illa ſequit ex pure negatiua, qualis eſt hæc: *omnis homo non fuit albus.* Ac proinde non

non amplius requirit ad ſui veritatem propoſitio de diſiuncta copula miſta quam pure negatiua, vnde infertur. Alioquin daretur facile antecedens verum & conſequens falſum, Ratio huius regulæ & præcedentis fundatur in eo, quod ſyllogiſtica concluſio debet conſequi ex vi connexionis medii cum extremitatibus. Nam primum principium eſt. Quæcunq; ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe. At vero cum in puris particularibus medium ſit terminus communis non diſtributus, poterit vtraque extremitas coniungi cum diuerſis ſuppoſitis medii & de illis verificari, & tamen inde non colligetur extremitates eſſe idem inter ſe: ſiquidem in antecedenti non eſt neceſſe ad veritatem vtriuſque præmiſſæ vt ſint eædem vni tertio, v. g. hæc conſequentia, *homo eſt iuſtus, homo eſt doctus, ergo doctus eſt iuſtus,* mala eſt. Nam antecedens verificabitur pro diuerſis hominibus & conſequens erit falſum in caſu, quo nullus homo doctus ſit iuſtus. Similiter ex

puris negatiuis oſtenditur nihil ſyllogiſtice poſſe colligi. Nam ex eo quod extremitates negentur de vno tertio non ſequitur negari de ſe inuicem. v. g. ex his præmiſſis, *nullus homo eſt lapis, nullum inſenſibile eſt homo,* non infertur, *ergo nullũ inſenſibile eſt lapis.* Nulla enim eſt connexio in antecedenti cum altera ſaltem extremitate.

Tertia regula. Si aliqua præmiſſarum fuerit particularis, cõcluſio debet eſſe particularis. Ratio huius regulæ eſt hoc fundamentum per ſe notum; nihil valet conſequentia à non diſtributo ad diſtributum. Nam ex eo quod prædicatum conueniat vni, nõ ſequitur omnibus conuenire, pro quibus terminus accipitur. Hæc regula patitur exceptionem ſi admittatur particularis præmiſſa de non vſitato modo loquendi vt v. g. bene ſequitur: *equus eſt omne animal, omnis homo eſt animal, ergo omnis homo eſt equus,* & ratio eſt, quia illa particularis, *equus eſt omne animal,* infert hanc vniuerſalem, *omne animal eſt equus* quæ cum altera infert concluſionem

ſionem in *Barbara*. Et huiuſmodi ſyllogiſmos irregulares dixerim, quia nõ ſequuntur vſitatum modũ loquendi, neque communes regulas ſecundum formam; quanuis ſint reducibiles ad communẽ formam ſyllogiſmorum.

Quarta regula eſt. Si aliqua præmiſſarum fuerit negatiua, concluſio debet eſſe negatiua. Hæc regula intelligenda eſt de pure negatiua. Nan. ſi fuerit mixtæ copulæ talis, quæ poſſit inferre ex eiſdẽ terminis vnã pure affirmatiuam habilẽ cum altera præmiſſa; non continget defectus huius regulæ, verbi gratia: *omnis homo eſt & non fuit albus, riſibile eſt homo, ergo riſibile eſt album*. Bona conſequentia eſt & ſyllogiſtica quanuis ſecũdum faciem poſſit dici irregularis.

Quinta regula. Medium non debet poni in concluſione. Hæc intelligitur vt ſyllogiſtice inferatur cõcluſio. Nihilominus moderni aiunt, aliquando licitum eſſe mediũ intrare concluſionem ad euitãdum aliquem defectum extrinſecum, v. g. ad euitandam varia-

tionem Appellationis in hoc ſyllogiſmo, *omne album eſt diſgregatiuum viſus, omne dulce eſt album, ergo omne dulce eſt diſgregatiuum viſus,* licitum erit cõcludere, *ergo omne dulce eſt album quod eſt diſgregatiuum viſus.* Sed profecto hæc exceptio & aduertentia non videtur nobis vtilis ad ſyllogiſtice concludendum, quanuis alias illa ſit bona conſequentia, quia totum antecedens in conſequẽti repetitur & fortaſſis conuenientius adderetur in concluſione, aliquis terminus tranſcẽdentalis cum maiori extremitate, vt in hoc ſyllogiſmo in *Darapti: omnis motus eſt actio, omnis motus eſt paſſio, ergo paſſio eſt actio.* committitur defectus extrinſecus ab identica ad formalem loquutionem, qui defectus eſt quaſi variatio Appellationis & poterit obuiari ſi concludamus, *ergo paſſio eſt res, quæ eſt actio.* Et hæc doctrina vtilis erit ad ſyllogizandum in terminis diuinis, vt in fine huius tractatus in gratiã Theologorum oſtenſuri ſumus.

Præter regulas præfixas aduertunt inſuper

inſuper Dialectici, quatuor conditiones generales & eſſentiales ad legitimum ſyllogiſmum neceſſarias.

Prima conditio eſt. Medium debet eſſe totale extremum ſaltem in altera præmiſſa: ratio deſumitur ex illo per ſe noto fundamento, quia concluſio ſyllogiſtica debet ſequi ex vi connexionis medii cum extremitatibus. Si autem in neutra præmiſſa mediũ fuerit totale extremum, non connectetur cum aliqua extremitate, cum non ſit ſubiectum, vel prædicatũ, in quod reſoluitur propoſitio, vnde cõſtat nihil ſequi ex vi connexionis, vbi nulla eſt connexio. *Quatuor generales conditiones.*

Sed contra arguit Sophiſta, hæc cõſequentia eſt ſyllogiſmus: *Cuiuslibet hominis equus ambulat, & cuiuslibet hominis canis quieſcit, ergo cuius canis quieſcit equus ambulat.* Et tamẽ medium, quod eſt ille obliquus, *hominis*, in neutra præmiſſa eſt totale extremum. Reſpondetur eam conſequentiam hanc nullatenus habere formam ſyllogiſmi. Nam in primis præmiſſæ conſtant

ex quatuor terminis, ſcilicet, *hominis equus*, & *hominis canis*, & *ambulat*, & *quieſcit.* Deinde in concluſione ponitur relatiuum illud, *cuius*, quod non erat poſitum in antecedenti. Quo fit, vt quanuis illa conſequentia ſit materialis, & in ſuis terminis non poſſit inſtari; tamen accipiendo alios quatuor terminos, aperietur eius malitia, v. g. *quilibet equus hominis currit, & quilibet canis hominis quieſcit, ergo quieſcens eſt currens.* Item ex parte concluſionis inſtabitur eadem materialis conſequentia, ſi loco illius relatiui, *cuius*, poſueris, *cuius angeli canis quieſcit, equus ambulat.* Verũ eſt tamen quod per quandã æquiualẽtiam poſſumus ex illa materiali conſequentia ſyllogiſmum producere. Vt ſi dicamus: *quilibet homo eſt ens cuiꝰ equus currit, & quilibet homo eſt ens cuius canis quieſcit, ergo ens cuius canis quieſcit eſt ens cuius equus currit*, qui ſyllogiſmus tenet expreſſe in *Darapti.* Cuius ſenſus æquiualenter continebat in prioribus premiſſis. Denique dicitur in illa conditione, medium debere eſſe totale ex-

tremum

tremum ſaltẽ in altera præmiſſarum, quia non eſt neceſſe in vtraque præmiſſa eſſe totale extremum. Eſt enim hic ſyllogiſmus in *Darij, cuiuslibet hominis equus eſt niger, riſibile eſt homo, ergo riſibilis equus eſt niger.*

Secunda conditio annexa ſuperiori: Id quod additur medio in præmiſſa, in qua non eſt totale extremum, ſi illa præmiſſa fuerit maior, debet illud additum adiici minori extremitati in concluſione, vt in exemplo præcedẽti patet. Si autem illud additum medio fuerit in minori pręmiſſa, debet adiici in cõcluſione maiori extremitati. Eſt exemplũ: *omnis homo eſt animal, aliquod ſenſibile eſt equus hominis, ergo aliquod ſenſibile eſt equus animalis.* Semperque minor extremitas debet concludi in eodem caſu grãmaticali, in quo erat medium in maiori: & maior extremitas vice verſa debet concludi in eodẽ caſu, in quo erat medium in minori, vt patet in exemplis ſupra poſitis. Quorum ratio vltra communẽ ſenſum ſapientum ea poteſt aſſignari, quia cum conclu-

concluſio debeat ſequi ex vi connexionis medii cum extremitatibus non debet in concluſione maior vnio & connexio ſignificari inter extremitates, quam habuerint cum medio in præmiſſis. Sed quia medium cum illo addito in altera præmiſſarum vnitur alteri extremitati, neceſſe eſt, quod alia extremitas eadem patiatur, quæ medio adiūcta ſunt reſpectu alterius extremitatis.

Obſeruandum eſt tamen in huiuſmodi additis medio, ne varietur Appellatio inferendo concluſionem, vel alius defectus extrinſecus cōtra communes regulas Dialecticæ, v. g. *omnis homo eſt logicus, omne riſibile eſt magnus homo, ergo omne riſibile eſt magnus logicus.* Nihil valet conſequentia, quia variatur Appellatio. Sed aiunt concludendum eſſe: *ergo omne riſibile eſt logicum quod eſt homo magnus*, vbi medium intrat concluſionem, ne varietur Appellatio.

Tertia conditio maxime intrinſeca eſt, vt medium cōplete diſtribuatur. Quæ

Quæ conditio ſecum affert rationem ex viſceribus ſyllogiſmi deſumptam. Nam ſi ex puris particularibus nihil ſequitur, quia non fit debita cõnexio medii cum extremitatibus; multo minus poterit concludi extremitatum identitas, vel ſeparatio, ſi medium in præmiſſis non complectitur ea omnia ſuppoſita, pro quibus iuxta exigentiam copulæ ſupponit, vel de quibus verificatur. Et cõfirmatur, Quoniam alias non poſſet ſyllogiſmus aliqua via reduci ad principia illa notiſſima in quibus fundatur ars ſyllogiſtica, ſcilicet ad Dici de omni, vel Dici de nullo. Etenim in via reductionis fieret argumentatio à non diſtributo ad diſtributum; ſiquidẽ medium in quatuor primis modis ſyllogizandi perfectis ſemper diſtribuitur.

Notandum vero eſt circa hanc cõditionem, primo quidem non eſſe neceſſarium, vt medium in vtraque præmiſſa diſtribuatur: vt patet in *Darij* & *Ferio*, ſed ſufficit, vt in altera præmiſſa complete diſtribuatur; propter cuius defe-

defectum hęc conſequentia mala eſt: *Omne animal fuit in arca Noe, Petrus eſt animal, ergo Petrus fuit in arca Noe.* Quia in maiori mediũ diſtribuitur incomplete non pro ſingulis ſuppoſitis animalis, quæ ſunt, vel fuerũt, ſed pro generibus ſingulorum, vt aiunt, videlicet, pro ſingulis ſpeciebus animalis. Si autem velis medium in maiori complete diſtribui pro ſingulis indiuiduis generum & ſpecierũ, bona erit conſequentia & ſyllogiſtica.

Deinde etiã aduerte, quod quando medium eſt complexũ cuius vna pars cõplete diſtribuitur in vna præmiſſa & altera pars non diſtribuitur in eadem, ſufficiet ſi complete diſtribuatur in altera, verbi gratia Hic ſyllogiſmus eſt in *Barbara: cuiuslibet hominis equus currit, omne hinnibile eſt hominis quilibet equus, ergo omne hinnibile currit.* Vbi vides medium eſſe complexum, *hominis equus*, acceptum pluribus acceptionib. cuius ſingulæ partes ſeorſum diſtributæ ſunt. Si autem complexum illud ex recto & obliquo ſumeretur

meretur vnica acceptione, ſufficienter diſtribueretur mediũ vnica diſtributione determinabilis recti: verbi gratia in hoc ſyllogiſmo: *Quilibet equus hominis currit, omne hinnibile eſt equus hominis*, nõ opus eſt in minori diſtribuere obliquũ *hominis*, ſed ſtatim poteris inferre: *ergo omne hinnibile currit*. Tunc enim vt in ſuperioribus dictum eſt, rectus & obliquus reputãtur, vt vnus terminus compoſitus ex ſubſtantiuo & adiectiuo. Vt ſi diceres: *omnis homo albus currit, Petrus eſt homo albus, ergo Petrus currit*, vbi nõ opus eſt diſtribuere immediate adiectiuum, *albus*. De qua re ſatis diximus *lib.* 4. circa legitimam conſtitutionem contradictoriarum.

Notant tertio moderni, ꝙ quando medium eſt aliquod copulatum, cuius vna pars diſtribuitur in vna præmiſſa, & altera pars diſtribuitur in altera præmiſſa, tunc cauendum eſt, ne illa pars, quæ diſtribuebatur in priore præmiſſa, maneat cõfuſe in altera pręmiſſa reſpectu diſtributionis alterius partis. Sed profecto hæc cautela in propo-

propoſitionibus de vſitato modo loquendi ſuperflua eſt. Non enim poterit talis defectus inueniri, verbi gratia in hoc ſyllogiſmo, *omnis homo & equus ſunt animalia, homo & omnis equus ſunt alba, ergo alba ſunt animalia,* optime concluditur in *Darapti.* Similiter in *Barbara,* ſi in minori dicas: *omnia alba ſunt homo & omnis equus, ergo omnia alba ſunt animalia:* bonus ſyllogiſmus eſt, non obſtante quod prior pars complexi in minori ſupponat cõfuſe reſpectu minoris extremitatis: quia illa confuſio non eſt reſpectu alterius partis complexi.

Si autem licitum ſit in minori permutare partes copulati, In hac forma, *omnia alba ſunt omnis equus & homo;* Tũc eſſet defectus intrinſecus reddens inhabiles præmiſſas. Et inſtaretur conſequentiæ in ſimili forma, verbi gratia: *omnis homo & album eſt animal, omnia riſibilia ſunt omne album & homo, ergo omnia riſibilia ſunt animal,* antecedens erit verum & conſequens falſum in caſu, in quo ſint tantum duo homines & vter-

& vterque albus. Iam maior ... vera, *omnis homo & album eſt animal*, n... fa-ćta reſolutione per ſingulares term... diſtributi, quamlibet ſingularem inuenies veram. Nam in ſingulis manet album determinate, & poteris oſtendere idem ſuppoſitum hominis iam ſingularizatum, ſimiliter & minor vera eſt, nam ſingularizato ſubiecto poteris rurſus ſingularizare partẽ diſtributam copulati; ſcilicet, *omne album*, & inuenies omnes ſingulares veras. Nam tunc manebit determinate homo & oſtendes alterum hominem diſtinctum à ſuppoſito albi iam ſingularizato. Conſequens autem ſatis falſum apparet. Et in eodem caſu inſtabitur paralogiſmus cõſtitutus ſecundum apparentiã in *Celarent*, verbi gratia: *omnis homo & album non ſunt animalia, omnia riſibilia ſunt omne album & homo, ergo omnia riſibilia non ſunt animalia*, vbi vides cõcluſionem aperte falſam, præmiſſas autem probabis veras, ſi proceſſeris iuxta regulas inductionis ſingularizando ſingulas partes copu

 lati.

lati. Et hoc non alia ratione, niſi quia permutatione partium copulati, efficitur vt pars diſtributa in maiori maneat cõfuſe in ordine ad alteram partem diſtributam in minori. Quod ſi in in minori non fieret talis permutatio partium : ſed diceres ; *omnia riſibilia ſunt homo & omne album*, eſſet legitimus ſyllogiſmus. Et in caſu poſito minor eſſet falſa, vt comperies miniſterio inductionis aut deſcenſus.

Quarta conditio etiam eſt intrinſeca ad debitam diſpoſitionem præmiſſarum, videlicet, quod medium non accipiatur magis ample vbi non diſtribuitur, quam vbi diſtribuitur, verbi gratia: *omne album eſt equus, omnis homo poſſibiliter eſt albus, ergo homo poſſibiliter eſt equus.* Paralogiſmus eſt: quia medium, vbi non diſtribuitur, tenetur magis ample. Et ratio huius conditionis eſt, quoniam alias medium ſua diſtributione non attingit ad ſuppoſita pro quibus accipit in minori, & perinde eſt, ac ſi nõn diſtribueretur. Et aduerte hanc conditionem extendi ad mino-

minorem reſtrictionẽ, vel minorem Appellationem, vel formalitatem, vbi medium nõ diſtribuitur, q̃ vbi diſtribuitur. Semper enim cauendũ eſt, ne mediũ, vbi nõ diſtribuit̃, euadat diſtributionem, q̃ habet in altera præmiſſa. Tunc enim fruſtra eſt diſtributio q̃ nõ attingit vnionẽ alterius extremitatis cũ medio. Et hæc aduertentia ẽt eſt neceſſaria ad ſoluẽda ſophiſmata, quę fiũt in materia de myſterio Trinitatis.

Quinta conditio etiam intrinſeca eſt, vt medium non teneatur, magis ample aut minus reſtricte, aut minus formaliter in præmiſſa affirmatiua, quam in negatiua, verbi gratia, *omne album poſſibiliter eſt nigrũ, nullus homo eſt niger, ergo nullus homo eſt albus, vel nullus homo poſſibiliter eſt albus*, vbi antecedens eſt verum & conſequens falſum in caſu, in quo omnes homines ſint albi, vel non ſint homines in mundo. Ratio huius conditionis eadem fere eſt, quę illius regulæ: ex puris negatiuis nihil ſequit̃, etenim concluſio debet ſequi ex connexione medii ſaltẽ cum altera

extremitate, vt inde inferatur cõcluſio negatiua, in qua vtraque extremitas ab altera ſeparatur, ꝓpterea quod altera fuit ſeparata à medio, quod cũ altera affirmatione coniungebatur. Si autem extremitas quæ coniungebatur cum medio in affirmatiua, connectebatur cum illo ſecundum eius maiorem ampliationem, non inde colligitur, quod ea extremitas negetur de altera extremitate, de qua medium negabatur cum maiore reſtrictione, vt patet in exemplo poſito.

Sed quia poteſt aliquis obiicere in illo exemplo alium defectũ committi: quia medium, vbi non diſtribuitur, tenetur magis ample, quam vbi diſtribuitur: & propterea dari antecedens verum & conſequẽs falſum. Reſpondetur, vtrumq; defectũ illic concurrere. Nihilominus afferamus aliud exemplum, vbi ſolus defectus quintæ conditionis nocet, verbi gratia in *Bocardo, creans non eſt Deus, omne creans poſſibiliter eſt Deus* ſunt inhabiles præmiſſæ, nam concluſio erit impoſſibilis, ſiue in-

ue inferas, *ergo Deus non eſt Deus*, ſiue inferas, *ergo Deus poſſibiliter non eſt Deus*, Maior autem nũc eſt vera, quia Deus modo non creat, ergo vera eſt illa negãtiua de ſubiecto non ſupponente, *creans non eſt Deus.* Minor autẽ illa vniuerſalis vera eſt, nam creans ſupponit pro poſſibili creante, quod non ſolum poſſibiliter, ſed etiam neceſſario eſt Deus. Hactenus de generalibus conditionibus dicta ſufficiant, in quibus poteris omnes defectus intrinſecos intueri ne decipiaris ſophiſticis paralogiſmis. Simul etiam intelliges illa requiſita, quæ initio huius capitis quaſi in epilogo ſummarie vt memoriæ commendarentur, propoſita ſunt. Nihil enim aliud egimus, quam ea requiſita examinare & eorum rationem reddere.

∴

Cap. IX.

In quo notantur defectus extrinſeci, qui ſolent contingere circa concluſionem; Et de ſyllogiſmo expoſitorio.

Reliquum eſt eos etiam defectus commemorare qui non contingunt circa connexionem medii cum extremitatibus in præmiſſis. Sed quia non infertur legitima concluſio ex præmiſſis bene diſpoſitis, ſed altera ſophiſtice quaſi adulterina ſubſtituitur. Et iſti defectus merito appellãtur extrinſeci, quia non habent originem in prẹmiſſis, ſed ex ignorantia aut malitia ſophiſtice concludentis.

Sunt autem huiuſmodi defectus plures, quam requiſita in præmiſſis. Nam deficere pluribus modis contingit, quam regulæ cõformari. Quocirca nõ opus erit commemorare defectus illos, qui in aliis locis argumentandi ſolent contingere. Sed eorum duntaxat mentionem faciemus qui proprii

proprii ſunt in materia ſyllogiſmorũ. Primus eſt ſi aliqua præmiſſarum exiſtente negatiua, concluſio ſit affirmatiua. Secundus eſt, ſi exiſtente vtraque præmiſſa affirmatiua, concluſio ſit negatiua. Tertius ſi medium intret concluſionem, hoc enim eſt contra artem ſyllogizandi, quæ fundatur in illo notiſſimo principio. Quæcunque ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe. Vnde ſuperflue inculcatur medium in concluſione, quod iam ſuum munus impleuit in præmiſſis. Hic tamen defectus non deſtruit veritatem concluſionis, ſed efficit inutilem repetitionem.

Verum eſt tamen aliquos curioſos Dialecticos afferre inſtantiam contra ponentes mediũ in concluſione, quia loco illius poteſt ſubſtitui alius terminus diſparatus. Contendunt enim per hoc non deſtrui neque variari ſimilitudinem formæ, quia ars ſyllogiſtica non poſtulat, imo vetat mediũ intrare concluſionem. Vnde quia illic non ponitur medium, vt medium eſt, ſed

vt aliquid ſuperfluum, pari ratione poteris adiicere loco illius alium terminum extraneum, ex quo redditur falſa concluſio.

Sunt & alii defectus ſpeciales ſingularum figurarũ iuxta proprias conditiones vnius cuiuſuis figuræ. Quorum commemoratio nihil vtilitatis tibi affert. Nam omnes illæ facile reducũtur ad defectus eorum quæ requiſita ſunt, quæ ſupra retulimus, vel ad communes defectus aliarum conſequentiarum. v. g. quia medium non diſtribuitur complete, vel quia fit argumẽtatio à non diſtributo ad diſtributum, vel ab amplo ad non amplum, aut vice verſa nõ iuxta regulas de ampliatione ſupra poſitas: Vel quia variatur appellatio, vel quia fit diſcurſus à ſuppoſitione perſonali ad ſimplicem aut vice verſa, vel à ſenſu diuiſo ad compoſitum, vel denique erit mala conſequentia propter aliquem defectum, cui poteris occurrere documentis & regulis in aliis materiis à nobis datis. Neque timeas ſophiſticas falla-

fallacias ſi frequenter in requiſitis ad legitimum ſyllogiſmum meditatus & exercitatus fueris.

Tandem in hoc capite nono ad complementum doctrinæ de arte ſyllogizandi, etiam de ſyllogiſmo expoſitorio aliqua aduertere neceſſe eſt. *Quid ſyllogiſmus expoſitorius.* In primis quid ſit ſyllogiſmus expoſitorius dicamus: & quam ob cauſam non ſit eius facta mētio in diſtinctione figurarum & modorum. *Syllogiſmus expoſitorius eſt ſyllogiſmus habens medium ſingulare.* Vt, *Petrus currit, & Petrus eſt animal, ergo animal currit.* Hic *homo eſt Hiſpanus, & hic homo eſt magiſter, ergo magiſter eſt Hiſpanus.* Dicitur autem expoſitorius ſyllogiſmus, vt ait *D. Thom. opuſculo* 47. quia eſt quædam ſenſibilis reſolutio eorum, quæ in communi dicuntur. Nam omnis ſyllogiſmus de medio communi innititur diffinitioni propoſitionis vniuerſalis: ſiquidem omnis ille ſyllogiſmus regulatur mediate vel immediate per illud principium Dici de omni vel, Dici de nullo. Propoſitio vero vniuerſalis explica-

vt aliquid ſuperfluum, pari ratione poteris adiicere loco illius alium terminum extraneum, ex quo redditur falſa concluſio.

Sunt & alii defectus ſpeciales ſingularum figurarũ iuxta proprias conditiones vnius cuiuſuis figuræ. Quorum commemoratio nihil vtilitatis tibi affert. Nam omnes illæ facile reducũtur ad defectus eorum quæ requiſita ſunt, quæ ſupra retulimus, vel ad communes defectus aliarum conſequentiarum. v. g. quia medium non diſtribuitur complete, vel quia fit argumẽtatio à non diſtributo ad diſtributum, vel ab amplo ad non amplum, aut vice verſa nõ iuxta regulas de ampliatione ſupra poſitas: Vel quia variatur appellatio, vel quia fit diſcurſus à ſuppoſitione perſonali ad ſimplicem aut vice verſa, vel à ſenſu diuiſo ad compoſitum, vel denique erit mala conſequentia propter aliquem defectum, cui poteris occurrere documentis & regulis in aliis materiis à nobis datis. Neque timeas ſophiſtica

falla

fallacias ſi frequenter in requiſitis ad legitimum ſyllogiſmum meditatus & exercitatus fueris.

Tandem in hoc capite nono ad complementum doctrinæ de arte ſyllogizandi, etiam de ſyllogiſmo expoſitorio aliqua aduertere neceſſe eſt. In primis quid ſit ſyllogiſmus expoſitorius dicamus: & quam ob cauſam non ſit eius facta mẽtio in diſtinctione figurarum & modorum. *Syllogiſmus expoſitorius eſt ſyllogiſmus habens medium ſingulare.* Vt, *Petrus currit, & Petrus eſt animal, ergo animal currit.* Hic *homo eſt Hiſpanus, & hic homo eſt magiſter, ergo magiſter eſt Hiſpanus.* Dicitur autem expoſitorius ſyllogiſmus, vt ait *D. Thom. opuſculo* 47. quia eſt quædam ſenſibilis reſolutio eorum, quæ in communi dicuntur. Nam omnis ſyllogiſmus de medio communi innititur diffinitioni|propoſitionis vniuerſalis: ſiquidem omnis ille ſyllogiſmus regulatur mediate vel immediate per illud principium Dici de omni vel, Dici de nullo. Propoſitio vero vniuerſalis explica-

Quid ſyllogiſmus expoſitorius.

tur per ſingularia,quæ ſenſu percipiũ
tur.Quam ob rem ſyllogiſmus de m
dio ſingulari merito expoſitorius ap
pellatũ. Exponit enim diſtinctè quo
in vniuerſali continetur. Præterea
cum omnis ſyllogiſmus ex connexio
ne medii cum extremitatibus vel ſa
tem ex connexione medii cum alter
extremitate inferat connexionem ex
tremitatũ inter ſe vel ſeparationem
fundetur in illo principio; Quæcunq
ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem in
ter ſe,vel quæcunque quorum vnum
eſt idem vni tertio cui alterum eſt di
uerſum, ſunt diuerſa inter ſe; hoc au
tem principium multo diſtinctius ex
ercetur quando medium eſt ſingula
re, quam cum eſt commune,idcirc
merito ſyllogiſmus expoſitorius dic
tur: nam eo mediante exponitur ma
gis ad ſenſum illud principium,quam
in ſyllogiſmo de medio commun
quantumlibet diſtributo,nam & ipſ
diſtributio confuſio quædam multo
rum eſt: Quæ ſingulatim dicta aper
tius intelliguntur, & ob hanc cauſam
no

non fuit neceſſarium inter diſtinctionem figurarum & modorum ſyllogiſmi expoſitorii mentionem facere, in quo nulla ſpecialis difficultas ſyllogizãti poterat occurrere præter eas difficultates quæ in aliis ſyllogiſmis regulis & documentis comprehenſæ ſunt. At ſyllogiſmus expoſitorius neceſſitatem colligendi per ſe notam & perſpicuam habet, ac proinde maxime perfectus eſt: quia conſtat medio termino ſingulari & proxime exercet id quod illa principia per ſe euidentia continent.

Nota ſecundo omnes conditiones eſſentiales & generales ſeruandas eſſe in ſyllogiſmo expoſitorio præter eas quæ concernunt diſtributionem & vniuerſalitatem medii: quoniam huiuſmodi non habent locum in termino ſingulari, qui eſt incapax diſtributionis aut confuſionis. Neque opus eſt, ea requiſita, quæ ſupra numerauimus ad legitimum ſyllogiſmum recenſere. Hoc tamen vnum obſeruandum eſt, ſyllogiſmum expoſitorium

magis

magis commode conſtitui in tertia f
gura, quam in prima vel ſecunda, &
ratio eſt, quia termino ſingulari pro
prium eſt, vt de illo alia prædicentu
(vt aduertimus ſupra ex Ariſtotel
ipſe vero indirecte & inuſitate locu
prædicati tenet. Sed quia indirecl
prædicatio non eo ipſo efficit falſa
propoſitionem, poterit permitti, v
ſyllogiſmus expoſitorius fiat in qual
bet figura. v. g. *Omnis homo eſt Petru
nullus equus eſt Petrus, ergo nullus equus e
homo*, eſt in ſecunda figura, imo & i
Cameſtres. Similiter in prima figura, *P
trus non eſt equus, omne album eſt Petru
ergo nullum album eſt equus*, eſt in prim
figura & reducitur ad *Celarent*, ſicu
etiam poteſt reduci ad *Barbara*, *Petr
eſt albus, omnis homo eſt Petrus, ergo omn
homo eſt albus*, nam maior in vtroqu
ſyllogiſmo quanuis non ſit vniuerſ
lis, tamen eſt quaſi de omni, vel qua
de nullo. Nam prædicatum de omn
ſuppoſito ſubiecti affirmatur vel ne
gatur. Non enim ſubiectum habet n
ſi vnicum ſuppoſitum.

Se

Sed contra hoc arguitur. Hic ſyllogiſmus eſt expoſitorius *hoc animal eſt homo, & hoc animal eſt equus, ergo equus eſt homo*, & tamen antecedens eſt verum ſi in maiore demõſtretur Petrus & in minore Brunellus & conſequens euidenter falſum. Ad hoc argumentum mirabilia dicunt Moderni, quidam aiunt ſubiectum vtriuſque præmiſſę eſſe duntaxat animal, neq; enim pronomen, *hoc*, demonſtratiuum arbitrantur eſſe partem ſubiecti: ſicut neque ſignum diſtributiuum, *omnis*, eſt pars ſubiecti, cum dicimus, *omnis homo currit*. Alii vero aiunt illud pronomen eſſe partem ſubiecti, ſed nihilominus vniuoce & communiter poteſt demonſtrare diuerſa ſuppoſita. Vnde neq; iſti, neque illi aſſignant defectum æquiuocationis medii: & nihilominus negant eſſe legitimum ſyllogiſmum expoſitorium, quia medium accipitur pro diuerſis ſuppoſitis. Sed iudicio meo vtrique falluntur. Nam, *hoc animal*, terminus ſingularis eſt non communis, alias capax eſſet diſtri-

diſtributionis,& liceret dicere,*nulli hoc animal currit, & omne hoc animal ſenſibile.* Nos igitur negamus eſſe ſy logiſmum expoſitorium, quia reue medium tenetur æquiuoce. Quam enim,*animal*,terminus ſit commun tamen reſtringitur à pronomine d monſtratiuo,cuius virtute concept communis animalis determinatur phantaſma ſingulare Petri, ita vt ſ cundum illam acceptionem ſingul riter ſupponat non minus, quam iſta, *animal Petrus.* Neq; etiam prob bile exiſtimo, reperiri in mente al quem conceptum communem, v aliquod ſyncategorema mentale cō mune demonſtratiuum ſingular ſuppoſiti. Et probatur: nam ſi co ceptus ille, vel modus ſyncategore maticus cōmunis eſſet omnibus ſi gularibus demonſtrabilibus: non ha beret, per quid determinaretur ma gis ad demonſtrãdum Petrum quam Brunellum; aut certe ille actus de monſtrandi Petrum, eſſet ſyncatego rema ſuperueniens & exercens de

monſtra

monſtrationem,ac proinde aliud ſyn-categorema commune ſuperfluum eſſet.

Dicendum igitur eſt, quod quanuis pronomina demonſtratiua ſecundum vocem ſemel ſint impoſita, vt vtamur eis, quotieſcunque voluerimus deſignare rem aliquam ſingularem,ſiue ſit ſubſtantia, ſiue accidens, ſiue totum, ſiue pars, vt, *hic homo, hæc albedo, hæc manus*; tamen nulla ratione poteſt dari cōceptus vel notitia communis ad demonſtrãdum ſingularia. Confirmatur,quia in hoc differt ſignũ particularizatiuum, vt cum dicimus, *aliquis homo eſt albus*: quia tale ſignum communitatem habet in ſuo modo ſignificandi. Denotat enim prædicatum conuenire ſubiecto, vel negari à ſubiecto pro aliquo ſuppoſito indifferenter. Vt cum dicimus: *aliquis homo currit*, inſinuamus actionem currendi non ſolũ indefinite homini in cõmuni,ſed ſuppoſito humano cõuenire,& cum dicimus,*aliquis homo non eſt ſpecies*, cõuertimus ſuppoſitionẽ ſimplicem,

quæ

quæ ſine illo ſigno conueniret ſubi ćto,in perſonalem. At vero pronoñ demonſtratiuum omnino ſingula zat communem terminum, cui a iungitur. Quapropter non poteſt e aliqua notitia vel actus intellectus c munis ad ſingularizandũ conceptu communem categorematicum : ſ neceſſe erit intellectum in huiuſm di ſingularizatione reflecti ſuper ſi gulare phantaſma, vt ſingulare ſing lariter agnoſcat.Sed hoc excedit Su mulistarum capacitatem.Sufficiet a tem eis negare illum ſyllogiſmum e poſitorium, quia committitur de ctus intrinſecus æquiuocationis m dii,quod eſt totũ illud, *hoc animal*, c voci non reſpondet in mente ide cõceptus,ſed duplex conceptus vt que ſingularis.

Multiplicant præterea ſophiſtæ a gumenta contra ſyllogiſmum expo torium,nũc accipientes medium m terialiter in vna præmiſſa & perſon liter in alia, nunc adiungentes tern no ſingulari alios terminos comm

n

nes, vel habentes æquiuocationem, vel differentem appellationem; ſed omnia illa ſophiſmata ridicula ſunt & nihil vtilitatis afferunt, & idcirco à nobis prætermittuntur. atq; vtinam in eis, quæ diximus præceptores minoris Dialecticæ diſcipulorum ingenia diligenter exerceant. Quæ vero deinceps ſequũtur, in gratiam Theologorum ſcribere non modicum operæprecium erit.

Frequens exercitium neceſſarium.

Cap. X.

De Arte ſyllogizandi in terminis diuinis.

PIum officiũ aliqui Theologorum, qui de Dialecticis inſtitutionibus ſcripſerũt, ſe præſtitiſſe ſunt arbitrati: dum ſpecialia documenta caute ſyllogizandi in terminis diuinis ad myſterium Trinitatis pertinentibus, tradiderũt. Quamobrem nos etiam hoc in loco illorum zelum imitãtes potius, quam illorum documenta, tentabimus Dei auxilio oſtendere, commu-

nia præcepta de ſyllogiſmis data f
cile accommodari poſſe ad legitir
ſyllogizandum,& ad contraria ſoph
mata circa myſterium Trinitatis d
ſoluenda. Id quod vt facilius oſte
dam, ſequentem quæſtionem prop
nere & diſcutere libet.

QVÆSTIO.

QVæro igitur, Vtrum ſint neceſ
ria ad ſyllogizandum in termir
diuinis incomprehenſibilis myſte
ſanctiſſimæ Trinitatis noua & ſpeci
lia documẽta, præter ea quæ natur
lumine à Philoſopho tradita & à Ph
loſophis acceptata ſunt.

Pro parte affirmatiua arguitur pr
mo. Hæc conſequentia, *omnis eſſent diuina eſt pater, filius eſt eſſentia diuina, er filius eſt pater*, iuxta communes leg
ſuprapoſitas videtur ſyllogiſmus i
Darij, & tamen antecedens eſt verit
catholica, & conſequens eſt hæreſi
ergo neceſſaria ſunt ſpecialia doc
menta artis ſyllogizandi in myſteri
Trinitatis.

Argu

Arguitur ſecundo. Hęc conſequẽtia: *pater generat filium, & pater eſt eſſentia diuina, ergo eſſentia diuina generat filium*, ſecundum communes regulas videtur ſyllogiſmus expoſitorius (nã hic terminus, *Pater*, in diuinis eſt ſingulare nomen perſonæ) & tamen antecedens eſt catholicum, & conſequens hæreticum, & expreſſe damnatum, ergo, &c.

Arguitur tertio. Hæc conſequentia: *Hic Deus eſt generans, & hic Deus eſt genitus, ergo genitus eſt generans*, videtur etiam iuxta communem artem ſyllogizãdi expoſitorius ſyllogiſmus, nam medium, *hic Deus*, ſingularis terminus eſt, ſicut & ipſe Deus eſt vnicus ſingulariſſimus, & tamen Catholici antecedens confitemur, & conſequens vt hæreticum deteſtamur, ergo, &c.

Arguitur quarto. Nam hæc conſequẽtia: *filius non generat, & filius eſt Deus: ergo Deus nõ generat*, ſimiliter & hęc, *Pater nõ eſt genit', & Pater eſt Deus, ergo Deus non eſt genitus*, ſimiliter & hæc, *Spiritus*

ſanctus non ſpirat; *Spiritus ſanctus eſt De* *ergo Deus non ſpirat*, ſimiliter & hæc, *Deus ſpirat*; *& hic Deus eſt ſpiratus, e* *ſpiratus ſpirat*, & plures aliæ ſimiles ſtulant ſpecialẽ modum reſponder vltra communes leges ſupra poſit ergo ſpecialis ars ſyllogizandi in di nis neceſſaria eſt.

Sed in oppoſitum eſt: nam myſte fidei catholicæ non debent repugn re principiis cognitis lumine natur ſed ars ſyllogizandi fundatur in pr cipiis immediate cognitis lumine turali, qualia ſunt, dici de omni, & d de nullo, & quæcunque ſunt ead vni tertio ſunt eadem inter ſe, & qu cunque ita ſe habent, quod vnum idem vni tertio, à quo alterum diu ſificatur, etiam ſunt diuerſa inter ergo documẽta & regulæ ſyllogiz di etiam in diuinis terminis locum bent.

Pro intelligentia huius difficult aduertat primo Chriſtianus Diale cus ad Theologum pertinere, nõ q dem demonſtrare myſterium Tr

t

tatis eſſe poſſibile, nam ſi hoc oſtenderetur etiã demonſtraretur hoc myſteriũ ita eſſe ſicut fides docet. (Quia in perpetuis idem eſt eſſe & poſſe) implicat contradictionẽ hoc myſterium demonſtrari, nam ſcientia & fides non poſſunt eſſe de eodem in eodem ſubiecto. Cum fides ſit credere quod non vides. Sed munus proprium Theologi eſt diſſoluere gentilium & hæreticorum argumenta quæ obiiciuntur aduerſus fidei myſteria. Argumenta vero quæ contra fidem obiiciuntur, neceſſe eſt eſſe ſolubilia, ſiquidẽ contra veritatem nulla ratio efficax afferri poteſt. tametſi imperitus theologus aliquando neſciat contrariorum obiectiones diſſoluere.

Nota ſecundo huiuſmodi argumẽta aliquando procedere ex mala intelligentia ſcientiæ phyſicæ, vel metaphyſicæ aut alterius ſcientiæ, quæ agit de ente reali. Aliquando vero, imo frequẽtiſſime hæretici errant ex ignorantia Dialecticæ, quam D. Auguſtinus vocat ſcientiã conſequentiarum,

ad quam recurrendum eſſe ait, quan
do negat alicuius ratiocinationis cõ
ſequentia. Sit exemplum prioris mod
errandi, fides Catholica docet, Deum
initio temporis vtramque de nihilo
condidiſſe creaturã, totumq; vniuer-
ſum non ab æterno fuiſſe, ſed ex tem-
pore incepiſſe, Ariſtoteles vero vehe-
menter errauit putans ſe demonſtraſ-
ſe, vniuerſum ab æterno fuiſſe, neque
initiũ temporis habere potuiſſe. Qui
quidem ex omnimoda immutabili-
tate Dei & ex mala intelligentia illius
Maximæ, videlicet, cauſa totalis ſem-
per eodem modo & neceſſario immu-
tabiliter exiſtẽti idem effectus omni-
no ſequitur, ſic male ratiocinabatur.
Prima cauſa, qui eſt Deus, non poteſt
neque potuit aliter ſe habere quam ſe
habet, ergo ſemper eiuſdem effectus
eſt cauſa, ac proinde non fuit poſſibi-
le mundum incepiſſe cum tempore.
Alias in Deo poſſet eſſe aliqua muta-
bilitas, ita vt aliter ſe haberet, ſi mun-
dum non creaſſet, quam modo ſe ha-
beat. Sed vehementer errauit, volens

ſua maxima, quæ ex creatis & finitis cauſis colligebatur, primam & infinitæ potentiæ cauſam comprehendere. Cum enim Deus demonſtret eſſe purus actus, ac proinde infinitus in ſuo eſſe, habet etiam infinitum modum cauſandi per liberum arbitrium abſq; aliqua indifferentia poſſibili intrinſeca in ipſo Dei libero arbitrio. Quod non intelligentes multi Philoſophorum, quidam liberi arbitrii facultatem negauerunt eſſe in Deo, quam hominibus conceſſerunt, quidam vero omnia ex neceſſitate fati euenire aſſeuerauerunt. Alii in alios errores inciderunt, quia proprio iudicio omnia comprehendere attẽtarunt. Fides autem Catholica, quæ non deſtruit, ſed perficit naturam, docet Chriſtianos Philoſophos recte de Deo naturæ autore ſentire, neque plus ſapere, quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem. Velle autem ipſum Deum, etiam vt naturæ autorem, quantum ad rationem & modũ cauſandi omnino compreh[en]dere,

non ſobrietas, ſed potius ebrietas ap-
pellanda eſt. Cæterum ſtudio veræ
ſapientię ex creaturarum cognitione
Deum eſſe & primã omnium rerum
cauſam eſſe, colligere, ſobrietas eſt,
dummodo qui ſic philoſophatur intra metam ſui finiti intellectus ſe contineat, & nolit etiam naturæ autorem in modo cauſandi omnino comprehẽdere. Hæc breuiter nõ abs re commemoraui intẽdens in locutionib. de myſteriis ſanctiſſimę Trinitatis & prędeſtinationis & gratię piam modeſtiã nouitios Theologos edocere. Sed iã ad noſtrum inſtitutum veniamus.

Ad quæſtionem propoſitam vnica concluſione reſpondetur. Non opus eſt Catholico Theologo ad ſyllogizandum in terminis diuinis, neque ad diſſoluendum paralogiſmos qui contra myſteriũ Trinitatis fieri poſſunt, noua Dialectica: ſed ſufficit ea, quæ naturali lumine inuẽta eſt. Hæc concluſio non aliter comprobatur, quam ſoluendo argumenta in principio huius quæſtionis propoſita.

Obſer-

Obſeruandum eſt autem, duplici via prædicta argumenta poſſe diſſolui à Theologis. Prima via communis eſt, quam ſequitur Doctiſſimus Magiſter Soto, ac præceptor noſter in tractatu de terminis diuinis, libro quinto ſuarum Summularum. Pro cuius intelligentia notat ex aliorum opinione terminos diuinos eſſe in triplici differentia. Alii ſunt eſſentiales, alii perſonales, & alii notionales. Terminus eſſentialis, vt aiunt, eſt terminus, qui ſupponit pro eſſentia & qualibet perſona diuiſim, vt hoc nomen, *eſſentia*, hoc nomẽ, *Deus*, Terminus perſonalis eſt, qui pro vna perſona diuiſim ſupponit, non tamen coniunctim pro pluribus, vt hoc nomen, *perſona*, hoc nomẽ, *Pater*. Sed terminum notionalem dicunt eſſe, qui pro pluribus perſonis coniunctim ſupponit, non tamen diuiſim, vt hoc nomen *Trinitas*, hoc nomen, *perſonæ*, in numero plurali. At vero iis Dialectici terminis abutũtur contra eorum ſignificationẽ & vſum loquendi Theologorum. Nam in pri-

mis confundunt terminos. Aut enim requiritur, vt terminus ſit eſſentialis, quod ſupponat immediate pro eſſentia & perſona; & ſic hoc nomen, *eſſentia*, non eſſet eſſentialis, quia non ſupponit immediate pro perſona. Aut ſatis eſt, quod ſupponat pro eſſentia & perſona, ſiue immediate, ſiue mediate, & ſic hoc nomen, *Pater*, eſſet eſſentiale, & hoc nomen eſſentia eſſet perſonale. Deinde contra rationem eſt aſſerere hoc nomen, *perſona*, in numero ſingulari eſſe perſonale & perſonæ in plurali eſſe notionale. Et præterea dicere hoc nomen, *Trinitas*, & *perſonæ*, in plurali eſſe notionalia, eſt contra communem ſenſum Theologorum *in 1. ſentent. diſtinct.* 28. *&* 29. & contra *D. Thom. 1. part. quæſt.* 32. Notio enim eſt ratio innoteſcendi ſiue cognoſcendi diuinam perſonam, quatenus ab alia diſtinguitur, vt inquit *Auguſtinus lib.* 5. *de Trinitate cap.* 7. Alia eſt notio, qua pater intelligitur ingenitus, & alia qua qua intelligitur genitor. Vnde quinque notiones dũtaxat ſunt in diuinis, ſcilicet,

ſcilicet, *innaſcibilitas, Paternitas, Filiatio, Proceſſio, & Spiratio*, ergo nomen, *Trinitas*, quod pro tribus perſonis ſupponit, non eſt notionale. Multo ergo melius nomen eſſentiale in diuinis dicitur eſſe, quod per ſe & immediate & formaliter eſſentiam ſignificat, ſiue in abſtracto vt, *eſſentia, Deitas, bonitas*; ſiue in cõcreto vt, *ens, Deus, bonus, iuſtus.* Nomen autem perſonale eſt, quod per ſe & immediate ſignificat perſonam, vt, *Pater, Filius, Spiritus ſanctus, & perſona, & perſonæ*, in plurali, & *Trinitas*, quod eſt nomen perſonale collectiuum. Tandem notionale nomẽ eſt, quod ſignificat notionem per modum actionis vel paſſionis, vt *generare, generari, generans & genitus.*

Errant præterea moderniores illi Dialectici opinantes nomen *eſſentiale* in abſtracto nõ ſolum ſupponere pro eſſentia immediate, ſed etiam mediate pro perſona. Neq; enim diſtinguũt inter verificari terminum de aliquo & ſupponere pro illo. Et conſequenter aiunt, nomen *eſſentiale* in abſtracto

poſſe

poſſe dupliciter diſtribui vel particu larizari. Vno modo cõplete, alio modo incomplete. Complete quidem diſtribuitur pro ſignificato mediato & immediato: incomplete vero, quã- do ſolum diſtribuitur pro ſignificato immediato. Et multa alia dicunt, quæ vel recenſere pudet. Inueniunt enim modum ſua falſa Dialectica, quomodo hæc propoſitio eſt falſa: *omnis eſſentia diuina eſt Pater*, & hæc ſit vera, *aliqua eſſentia diuina non eſt Pater*. Nam ſi in vniuerſali diſtribuatur complete nomen, *eſſentia*, accipitur etiam pro perſonis, & ſic eſt falſa: quia non omnis perſona eſt Pater. Et in negatiua dicũt nomen *eſſentia* particularizari pro aliqua perſona quæ non eſt Pater. Sed valeant hi Doctores, qui non ſolum ignorant proprium modum loquendi, ſed periculoſe & temerarie loquuntur. Cum enim in diuinis non ſit niſi vnica ſimpliciſſima & ſingulariſſima eſſentia, idem eſt dicere, *eſſentia diuina eſt Pater*, &, *omnis eſſentia diuina eſt Pater*. Contra quos vehementer inuehitur

præfa-

præfatus magiſter noſter Soto. Nos vero *D. Thomæ* doctrinam per omnia ſequentes *in* 1. *p. q.* 39. *artic.* 3. 4. 5. 6. negamus nomẽ *eſſentiale* in abſtracto poſſe ſupponere ꝓ perſona, nec nomen *perſonale* ſupponere pro eſſentia, quanuis vtrunque nomen verificetur de alterius ſignificato, dicimus enim: *Pater eſt eſſentia, & eſſentia eſt Pater*, propter identitatem eſſentiæ cum patre, non tamen idcirco concedimus nomen, *eſſentia*, accipi pro patre, vel *pater* pro eſſentia. Cum enim voces ſua ſignificata mediantibus conceptibus repręſentent, nihil aliud ſignificant, quam quod in conceptu repræſentatur ſecundum modum ſignificandi ipſius conceptus, & quia cum aliquis conceptus repræſentat aliquam naturam in abſtracto, non repræſentat habentem illam naturam, neque immediate, neque mediate, ac proinde neque poteſt ſupponere pro habente naturam. Nam ſuppoſitio non ſolum eſt verificatio de aliqua re, ſed eſt acceptio termini pro re quam ſignificat.
Vnde

Vnde ſi terminus non ſignificat aliquam rem non poterit pro illa accipi nec ſupponere: quanuis poſſit verificari. Terminus enim qui ſupponit ꝑ aliqua re, ponitur vice illius ad denunciādum de illa re actiones vel paſſiones tali rei conuenientes. Quemadmodum vtimur hoc termino, *homo*, ad enunciandum de illo actionem vel paſſionem ſignificatam per verbum. Vt, *homo ambulat, homo diſputat*: & quanuis materia & forma hominis non differant realiter ab homine, tamē quia in abſtracto ſignificant humanæ naturæ partes, non dicimus, *materia & forma currit*, vel *humanitas currit*, quoniam actiones & paſſiones ſunt ſuppoſitorum, abſtracta vero nullo modo ſignificant ſuppoſita, licet propter identitatem rei de illis aliquando verificentur. Et eadem eſt ratio de nomine ſignificante ſuppoſitum in concreto, ſiue ſignificando naturam in concreto: vt hoc nomen, *Deus*, ſiue ſignificando proprietatem perſonæ, vt hoc nomen, *pater*. Neutrum enim poterit

terit ſupponere pro eſſentia in abſtracto: quanuis de illa verificetur.

Notandum eſt ſecundo, in Trinitatis ſacratiſſimo myſterio, hanc quaſi maximam propoſitionem à Catholicis amplectendam eſſe: *In diuinis omnia ſunt vnum*, vbi non obuiat relationis oppoſitio. Circa quam maximam intendimus explicare, quo pacto non repugnet principiis Dialecticæ, quæ naturali lumine nota ſunt. Id quod non aliter efficiemus, quam ſoluendo argumenta contrariorum aſſignantes communes defectus, qui in malis conſequentiis, quæ fieri ſolent in materia phyſica aut metaphyſica, aſſignari ſolent: quibus abunde ſit ſatis iuxta documenta Dialectica: etiam diſſoluemus paralogiſmos, qui fiunt in locutionibus de myſteriis fidei Catholicæ.

Nunc igitur ad argumenta, quæ in principio huius quæſtionis propoſita ſunt, reſpondeamus. Ad primum argumentum, communis via Modernorum eſt negare, illum eſſe ſyllogiſmum

giſmum in *Darij*, quia intrinſecum defectum habet in medio, quod non diſtribuitur complete. Nam vt complete diſtribueretur deberet diſtribui pro omni re, quæ eſt eſſentia diuina: & ſic eſſet falſa maior: quia fieret ſenſus, *omnis res quæ eſt eſſentia diuina eſt pater*, vbi licitum eſſet demonſtrare ſub illa diſtributione Filium, aut Spiritum ſanctum. Sed profecto hic modus reſpondendi nunquam mihi placuit etiam ab adoleſcentia. Cum enim ſyncategorema, *omnis*, ex modo ſuę ſignificationis habeat diſtribuere terminum, cui adiungitur pro omni ſuo ſignificato, pro quo accipitur iuxta exigentiam copulę, non video qua ratione non diſtribuat eſſentiam diuinam, pro omni ſuo ſignificato pro quo ſupponit vel accipitur. Neq; video quomodo ſatis fiat gentili argumentanti contra noſtram fidem, & volenti probare eſſe contra principium lumine naturali cognitũ; Dici de omni, quod exercetur in hac conſequentia; *omnis Deitas eſt pater, & filius eſt Deitas, ergo filius*

filius

filius eſt Pater. Non enim intelliget, quomodo nomen *Deitas*, non diſtribuatur cōplete: ſicut *humanitas* diſtribuitur complete in hac, *omnis humanitas eſt compoſita ex materia & forma.* Deniq; hunc modum reſpondendi non inuenio in Diuo Thoma. Nos vero in illo paralogiſmo non aſſignamus defectum intrinſecum: quin potius aſſerimus medium diſtribui pro omni ſuo ſignificato, pro quo accipitur. Neq; enim concedimus naturam in abſtracto ſignificare perſonas, ſicut neque nomen perſonæ ſignificat eſſentiam in abſtracto, quanuis ad inuicem verificentur. Aſſignamus autem defectum extrinſecum, quem *Diuus Thomas* appellat fallaciam dictionis, quia mutatur quid in aliquid. Nos autem hunc defectum ab identica ad formalem locutionem nominamus. Et inſuper proferimus ſimile exemplum in phyſicis. Nam hæc cōſequentia apud Philoſophum nō valet, *omnis motus phyſicus eſt paſſio, & omnis motus phyſicus eſt actio, ergo actio eſt paſſio.* Non

quia medium non diſtribuatur complete, ſed quia fit argumẽtatio ab idẽtica ad formalem. Nam maior & minor verificãtur in ſenſu identico: concluſio vero importat oppoſitas relationes in vtroque extremo. Et fit ſenſus, quod qua ratione actio comparatur ad agentem, comparatur etiam ad paſſum. Quod falſiſſimum eſt. Nam alia eſt relatio motus ad agentem, alia ad patientem, quamuis ſecũdum ſignificationem huius termini, *motus*, indifferens ſit, vt poſſit verificari de actione vel paſſione, etiam ſi non ſignificet determinate actionem, neque determinate paſſionem. Reſpondebit itaque Catholicus Gentili, ſicut tu negas præfatam conſequentiam, quæ videbatur eſſe in *Darij*, ita ego nego tuam conſequentiam propter ſimilem defectum. Docet enim nos fides noſtra, tres perſonas diuinas conſtitui & ad inuicem differre ſolis relationibus realibus, quæ fundantur in proceſſione vnius perſonæ ab altera. Et hic modus reſpondendi fundatur

tur

tur in doctrina *D.Thomæ*,vbi ſupra negantis expreſſe, naturam diuinam in abſtracto ſupponere, pro perſonis,vel vice verſa nomina perſonalia in concreto neque in abſtracto ſupponere pro natura in abſtracto, quanuis ad inuicem verificentur,quia non obuiat relationis oppoſitio.

Tenemus itaque completiſſimam eſſe diſtributionem cuiuslibet termini ſi diſtribuatur pro omni illo pro quo ſupponit. Neque vero ſupponit vel accipitur niſi pro illo quod ſignificat. Et eadem eſt ratio de hoc ſyllogiſmo expoſitorio, *hæc eſſentia eſt pater, & hæc eſſentia eſt Filius, ergo Filius eſt Pater.* Non enim eſt legitimus: nam habet defectum extrinſecum: quia mutatur quid in aliquid, vel quia fit argumentum ab idẽtica ad formalem, ſeu à minus formali ad magis formalem.Id quod addiderim propter illam ſolennem diſputationem inter Theologos; An relationes formaliter includantur in eſſentia. Quidam enim negant cõtineri formaliter relationes in

eſſentia. Alii vero partem affirmatiuam ſequuntur. Quibus equidem libẽter aſſentio propter ſimplicitatem diuinæ eſſentiæ, quæ cum relationibus perſonalibus nullam compoſitionem, ne metaphyſicam quidem, admittit. Verum eſt tamen, quod ſi contineri formaliter, intelligatur ſecundũ noſtrum modum concipiendi, non continentur relationes aut proprietates perſonarum in eſſentia. Et ſi iſto modo intelligerent ſequentes partem negatiuam, certa eſt ſententia. Hoc enim eſt, quod nos diximus, nomen eſſentiale in abſtracto non ſignificare relationes nec perſonas. Sed quia ipſa eſſentia, vel Deitas ſecundum ſe & intrinſece in ſua diffinitione, (ſi diffinitio poteſt dici rei infinite perfectæ) includit omnia, quæ eſt, magis formaliter, quã homo includit naturam animalis cum rationalitate; idcirco negari non poteſt, hanc propoſitionẽ; *Deitas eſt Pater*, eſſe formalem ex parte rei ſignificatæ: ſicut hæc; *Deitas eſt Trinitas perſonarum.* Nihilominus in hac propo-

propoſitione, *Pater eſt filius*, fit ſenſus magis formalis non ſolum ſecundum modum ſignificãdi terminorum, ſed etiam ex parte rerum ſignificatarum, quæ ſunt formaliter oppoſitæ relationes realiter diſtinctæ. Ac propterea illa propoſitio eſt falſa & hæretica. Neque enim eſt ſenſus illius, *Pater eſt res quæ eſt filius*, nam hæc propoſitio vera eſt, ſiquidem pater eſt vna res, ſcilicet, vna deitas, quæ eſt filius. Merito itaque diximus in illa conſequentia fieri argumentum ab identica ad formalem vel à minus formali ſecundum modũ ſignificationis & noſtrum modum concipiendi, ad locutionem magis formalẽ etiam ex parte rerum ſignificatarum, & hoc eſt mutari quid in ad aliquid.

Ad ſecundum argumentum nego conſequẽtiam propter defectum extrinſecum, quia mutatur appellatio. Nam minor præmiſſa, eſt affirmatiua vera, quia extrema verificantur ad inuicẽ ratione identitatis rei ſigni- ficatę. At vero in concluſione. *Eſſentia diuina*

generat, quia verbum *generare*, eſt adiectiuum, & applicat actionem generandi ad ſuppoſitum ſignificatum nomine, *Eſſentia*, pro quo ſupponit (loquor de ſuppoſito termini eſſentia, pro quo ſupponit, non autẽ de ſuppoſito in quo exiſtit, illud enim eſt perſona, pro qua Deitas non ſupponit,) cum igitur dicimus, *Deitas generat*, prędicatum applicat ſuum formale ad ſuppoſitum ſignificatũ per ſuum ſubſtantiuum: quod eſt Deitas, cui non competit generare, vt quod generat, alias quod generatione procedit eſſet realiter diſtinctum ab eſſentia generante. Vnde defectus eſt variatio appellationis ex parte verbi adiectiui, quod in maiori applicat ſuum formale ſignificatum ad ſuppoſitum Patris, quod eſt ipſa perſona generans ſignificata p ſubſtantiuum, *Pater*, per quod non ſignificatur eſſentia, quanuis de illa verificetur in minori. At vero in cõcluſione minor extremitas accipitur, vt ſuppoſitum, quod generat, & cõſurgit falſa propoſitio. Non ſolum

qui

quia eſſentia ſignificatur in abſtracto & actiones dicuntur eſſe ſuppoſitorũ: nam ſi hæc ratio ſola ſufficeret etiam hæc eſſet falſa. *Deitas creauit mundum*, quæ vera eſt & catholica. Sed potiſſima ratio eſt & vnica, quia id ꝗ procedit ab aliquo per generationem debet eſſe ſimile in natura & diſtinctum in perſona. At vero Filius in diuinis proprie procedit à Patre per generationem ſimilis quidem in natura, ſed realiter diſtinctus in perſona. Non igitur poteſt dici filius genitus ab eſſentia, à qua realiter non diſtinguitur. In actionibus vero diuinis ad extra, conſtat ea, quæ procedũt, realiter diſtingui à Deitate, neque opus eſſe, vt habeant ſimilitudinẽ ſpecificam in natura, cum non ſit proceſſio naturalis & vniuoca cum proceſſionibus ad intra, vnde reſpectu actionum ad extra quidquid Deo vel perſonis conuenit, prædicatur etiam de ipſa Deitate: neque eſt aliqua differentia inter quod eſt & quo eſt.

Ad tertium argumentũ aliqui ſolẽt

reſpondere medium; *hic Deus*; non eſſe terminum ſingularem eo quod communis eſt tribus perſonis. Verumtamen hæc communitas non deſtruit rationem termini ſingularis, cui per accidens eſt vt res illa ſingularis, quæ ſignificatur, ſit realiter communis tribus perſonis. Hæc enim communitas non eſt ex modo ſignificandi termini, ſed ex infinita perfectione rei ſingularis ſignificatę: quæ eadem omnino eſt tres res & vna ſingulariſſima res. Pater enim & Filius & Spiritus ſanctus non ſolum quilibet eorum eſt hic Deus, ſed idem omnino hic Deus, cuius Deitas vnica ſingulariſſima eſt. Quam ob rem exiſtimo ad rationem ſyllogizandi ſufficientiſſime; *hic Deus*, eſſe terminum ſingularem, & ex illis præmiſſis male infertur, *ergo genitus eſt generans*: quia mutatur quid in ad aliquid, vt ſi diceres, *hic motus eſt actio*; *hic motus eſt paſſio*, *ergo actio eſt paſſio*.

Sed contra ſi, *hic Deus*, eſt terminus ſingularis ſufficiens ad expoſitorie ſyllogizandum, erit etiam ſufficiens ad oppo-

oppoſitionem contradictoriam: verbi gratia, *hic Deus generat, hic Deus non generat*, erunt cõtradictoriæ. Conſequẽs eſt falſum: nam vtraque videtur vera. Affirmatiua quidem, nam, *hic Deus*, ſupponit pro Patre ac proinde, ſi Pater generat & Pater eſt hic Deus, ergo hic Deus generat, ſimiliter probatur negatiua vera. Nam, *hic Deus*, etiã ſupponit pro filio propter modum ſignificandi in concreto, ergo ſi filius non generat & filius eſt hic Deus, ergo hic Deus non generat, vbi non videtur aliquis defectus committi ex prædictis.

Huic argumento reſpondeo. Concedo ſequelam ſed nego veram eſſe negatiuã. Nam ille terminus, *hic Deus*, quamuis ſupponat pro filio ad enunciandum de illo quamlibet actionem vel paſſionem: tamen nõ limitatur ad ſupponendum tantũ pro filio, quando de illo negatur aliqua actio vel paſſio, quæ conuenit huic Deo, ratione alicuius ſuppoſiti, ac proinde idem eſt dicere: *hic Deus non generat*, ac ſi dice-

 res,

res, *nullum ſuppoſitum pro quo ſupponit, h*
Deus, generat, ſupponit autem pro P
tre, ergo ſi hic Deus non generat, P
ter non generat. Et hoc fortaſſis e
quod ex doctrina D. Thomæ aliq
affirmant quod quando prædicatu
eſt notionale, trahitur ſubiectum
ſtandum pro illa perſona cui comp
tit illa notio.

Sed profecto arbitror hanc doct
nam verificari nõ ex modo ſignifica
di terminorum, maxime ſi dicamu
Deus generat, Deus non generat, quæ e
ſunt contradictoriæ ex parte rei ſig
ficatæ, qui eſt vnicus ſingulariſſim
Deus. Sed ꝯuenire ex hoc ipſo qu
hic Deus ex modo ſignificandi in co
creto habet ſupponere pro omni h
bente hanc Deitatem. Vnde in pr
poſitionibus affirmatiuis vbi præ
catum eſt aliquod notionale, ſuffici
prædicatum verificetur de vno hab
te illam Deitatem. At vero in prop
ſitione negatiua requiritur ad veri
tem eius, quod prædicatũ remou
tur ab omni habente hanc Deitate

q

quia omnis habens hãc Deitatem eſt hic Deus ſingulariſſimus. Et hac via melius videtur ſatisfieri ſophiſticis argumentationibus gentilium aut hæreticorum, ſi nõ fingamus aliam Dialecticam in locutionibus diuinis.

Sed ſuppoſito noſtro myſterio, ſi ab hoc Deo ſingulari aliquid remoueatur, neceſſe eſt remoueri ab omni habente hanc Deitatem. Et quia ſunt tres perſonæ ſubſiſtentes in hac Deitate, neceſſe eſt ſi ab hoc Deo remoueretur generare, remoueatur etiam à quauis perſona. Non tamen neceſſe eſt, ſi hic Deus generat, vt omne habens hãc Deitatem generet: ſed ſufficit, quod aliquis habens hanc Deitatem generet. Quamobrem omnes hę propoſitiones veræ ſunt. *Hic Deus generat, hic Deus generatur, hic Deus ſpirat, hic Deus ſpiratur*, ſemper oſtendentes eundem Deum, non tamẽ verificantes propoſitiones pro eodem ſuppoſito phyſico & incommunicabili.

Ad quartum argumẽtum reſpondetur ex pręcedenti doctrina negãdo

omnes

omnes illas conſequentias eſſe ſyllo
giſmos. Et prima quidem defectu
habet intrinſecum, quia medium i
affirmatiua minus formaliter tenetu
quam in negatiua,qui eſt defectus in
trinſecus : ſicut in hac conſequenti
*Hæc actio non eſt paſſio, & hæc actio eſt m
tus,ergo motus non eſt paſſio.* Nam in m
iori præmiſſa negatiua ſubiectum &
prædicatum diſtinctas relationes im
portant, & in diuinis oppoſitas : a
propterea verificatur negatiua, *fili
non generat*, & in minori nõ eſt illa fo
malitas oppoſitarum relationum, ſc
licet,filius eſt Deus. Deinde etiam e
defectus extrinſecus cum infertur: *e
go Deus non generat.* Quia virtualiter e
quaſi argumẽtari à non diſtributo a
diſtributum ex parte minoris extre
mitatis. Quia cum in diuinis non ſ
niſi vnicus ſingulariſſimus Deus, ſi ill
non generat, nullus Deus generat, a
proinde nullus habens Deitatem ge
nerat. Sed vice verſa in affirmatiui
quidquid competit vni ſuppoſito i
communicabili, neceſſe eſt, vt com
pet

petat huic Deo, quia Deus ſupponit pro habenteDeitatem.Idem defectus committitur in ſecunda conſequentia,& in tertia. In quarta vero euidenter cõmittitur defectus extrinſecus, quia mutatur quid in ad aliquid ſiue à minus formali ad magis formalem locutionem,vt iam explicatum eſt.

Hæc ſunt quæ in præſenti tractatu pro Theologis aduertenda cenſui,reliqua vero maioris momẽti in noſtris Commentariis ſuperPrimam partem, quos ante annos duodeuiginti prælo mandaui,& iterum fuſius in ſcholis Salmanticenſium Theologorum ante annos quatuordecim viuâ voce dictaui, plenius habentur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LAVS DEO.

Breuis in volatilibus eſt apis:
Sed initium dulcoris habet fructus illius.
Eccleſiaſtic. Cap. 51.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google